

ตลาดย้อนยุคสามชุก: การเมืองเรื่องพื้นที่และธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาศิลปวัฒนธรรมวิจัย

ตุลาคม 2556

ตลาดย้อนยุคสามชุก: การเมืองเรื่องพื้นที่และธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาศิลปวัฒนธรรมวิจัย

ตุลาคม 2556

ลิขสิทธิ์นี้เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ตลาดย้อนยุคสามชุก: การเมืองเรื่องพื้นที่และธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาศิลปวัฒนธรรมวิจัย

ตุลาคม 2556

โคจิลักษณ์ กมลศักดิ์วิกุล.(2556). ตลาดย้อนยุคสามชุก: การเมืองเรื่องพื้นที่และธุรกิจแห่งการ
ถวิลหาอดีต. ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ด.(ศิลปวัฒนธรรมวิจัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: รองศาสตราจารย์ อำนาจ เย็นสบาย,
รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, รองศาสตราจารย์ สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์.

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของตลาดสามชุกในบริบท
ของชุมชนท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับพื้นที่ทางกายภาพของกลุ่มแม่น้ำท่าจีน เพื่อศึกษาตลาดย้อนยุคสามชุกใน
บริบทการเมืองเรื่องพื้นที่และธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาพบว่า 1) การดำรงอยู่ของคนในชุมชนท้องถิ่นสามชุกได้มีวิวัฒนาการสัมพันธ์
กับพื้นที่ทางกายภาพของกลุ่มแม่น้ำท่าจีน ทั้งใช้เป็นสถานที่ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน แหล่งของอาหารและ
อาชีพ เส้นทางคมนาคมขนส่ง และตลาดแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าเข้ามาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์
ตอนต้น ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ผลจากการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยด้วยการสร้างทางหลวงแผ่นดิน
และทางหลวงชนบท รวมทั้งกระแสโลกาภิวัตน์ได้ทำให้ผู้ซื้อเดินทางไปยังห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ริม
ถนนหลวงที่สะดวกสบายและทันสมัยกว่าตลาดสามชุก และส่งผลให้ตลาดสามชุกกลายเป็นตลาดร้าง
กรมธนารักษ์เจ้าของพื้นที่ตลาดสามชุกจึงต้องการรื้อถอนอาคารตลาดเก่าไร้มูลค่าทางเศรษฐกิจออกไป
และสร้างอาคารพาณิชย์สมัยใหม่ขึ้นมาแทน 2) กลวิธีสำคัญที่ชาวตลาดสามชุกนำมาใช้เพื่อต่อสู้ต่อรอง
และปกป้องรักษาพื้นที่ตลาดสามชุกที่เป็นทั้งที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากินมาตั้งแต่บรรพบุรุษไม่ให้ถูกได้รื้อ
ถอนจากกรมธนารักษ์ คือ การสร้างความหมายใหม่ให้ตลาดสามชุกกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงถวิล
หาอดีตในนาม “สามชุกตลาดร้อยปี” หรือ ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’ รวมทั้งการผลักดันให้มรดกทาง
วัฒนธรรมของท้องถิ่นกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติและนานาชาติ และ 3) กลวิธีสำคัญที่ชาว
ตลาดสามชุกนำมาใช้ในการเรียกคืนพลวัตทางเศรษฐกิจ คือ การรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างความทรงจำ
จากอดีต ไม่ว่าจะเป็นสุนทรภู่และโคลงนิราศสุพรรณ ขุนจันทน์จันทรักษ์ วัตถุข้าวของ เรื่องราวและ
อาหารในชีวิตประจำวันของผู้คนในตลาดสามชุกให้มาเป็นสินค้าที่สามารถซื้อขายได้ในปัจจุบัน เพื่อการ
บริโภคของนักท่องเที่ยว

ผลการวิจัยเรื่องนี้ สามารถใช้เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจชุมชนที่กำลังเปลี่ยนผ่านไป
เป็นชุมชนแห่งธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงถวิลหาอดีต รวมทั้งชุมชนที่มีมิติด้านการเมืองเรื่องพื้นที่ทั้งในและ
ต่างประเทศ

SAMCHUK, THE RETROMARKET: THE POLITICS OF SPACE AND THE
BUSINESS OF NOSTALGIA

Presented in partial fulfillment of the requirements for the
Doctor of Arts degree in Arts and Culture Research
at Srinakharinwirot University

October 2013

Sojiluk Kamonsakdavikul. (2013). *Samchuk, the Retromarket: The Politics of Space and the Business of Nostalgia*. Dissertation, D.A. (Arts and Culture Research). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assoc. Prof. Amnard Yensabye, Assoc. Prof. Dr. Supachai Singyabuth, Assoc. Prof. Suphaphorn Jindamaneerojana.

The objectives of this research were to study Samchuk market's identities in the context of a local area that related to the physical space of the Thachin river basin and Samchuk, the retromarket in the context of the politics of space and the business of nostalgia. The methodology of this research was a qualitative study.

The findings indicated that 1) the way of life of the Samchuk local people had evolved from the physical space of the Thachin river basin, it was not only their settlement but also provided food and occupational resources, transportation route and also enabled the establishment of an exchange rice market during the Rattanakosin period. In the early 20th century, the results from modernization by constructing "national highways" and "local highways" and also the trend towards globalization persuaded many buyers to go to department stores that located near highways that were more comfortable and more modern than Samchuk market. This phenomenon made Samchuk market become deserted. The Treasury Department, the owner of the market space needed to dismantle this old and unvalued market and build a new commercial building instead. 2) the tactics that people in Samchuk market used to contest, negotiate and protect their spaces from demolition by the Treasury Department included the production of a new meaning for Samchuk market as "Samchuk, the one hundred year old market" or 'Samchuk, the Retromarket' and the enhancement of local cultural heritage to be regarded as a part of national and international cultural heritage 3) the tactics that people in Samchuk market used to arouse the economic growth was the revitalization of Samchuk's identities from the past created by well known people such as Sunthorn Phu and Khunjumnongjeenarak, artifacts, stories from local peoples' memories and daily foods to be commodities in the present, in order to increase tourist's consumption.

The results of this research can be used as a model to comprehend the communities that are passing into the business of nostalgia tourism and the communities which engage with the politics of space that occur in Thailand and other countries around the world.

ปริญญาบัตร

เรื่อง

ตลาดย่อนยุคสามชุก: การเมืองเรื่องพื้นที่และธุรกิจแห่งการวิไลหาอดีต

ของ

โศจิลักษณ์ กมลศักดิ์วิกุล

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาศิลปวัฒนธรรมวิจัย

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

วันที่.....เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2556

คณะกรรมการควบคุมปริญญาบัตร

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน

.....ประธาน

(รองศาสตราจารย์ อำนาจ เย็นสบาย)

(ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ)

.....กรรมการ

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย สิงห์ยะบุงศ์)

(รองศาสตราจารย์ พฤทธิ ศุภเศรษฐศิริ)

.....กรรมการ

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์)

(รองศาสตราจารย์ อำนาจ เย็นสบาย)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย สิงห์ยะบุงศ์)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์)

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย
จาก
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์เรื่องนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เป็นเพราะผู้วิจัยได้รับความเมตตาอุดหนุนอย่างยิ่ง จากรองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ และรองศาสตราจารย์ สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์ กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ อาจารย์ทั้งสองท่านได้เสียสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางในทุกขั้นตอนของการทำวิจัย ทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้การทำวิจัยเชิงคุณภาพ พัฒนาทักษะกระบวนการคิดและการแก้ปัญหา ตลอดจนการเขียนของตนเองเป็นอย่างมาก และท่านทั้งสองยังเป็นแบบอย่างของอาจารย์ที่ให้ความรัก ดูแลเอาใจใส่และให้กำลังใจแก่ศิษย์ ตลอดจนเป็นแบบอย่างในการทำงานด้านวิชาการอย่างไม่ย่อท้อ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทั้งสองท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์อีกหลายท่านที่ให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัยทั้งในระยะเริ่มต้นของการทำงานและระยะสุดท้ายก่อนการสอบปริญญานิพนธ์ ทั้งการชี้แนะแนวทางการทำปริญญานิพนธ์ การทำงานร่วมกับชุมชน และการอภิปรายผลการวิจัยให้แหลมคมสอดคล้องกับปณิธานของหลักสูตร ได้แก่ รองศาสตราจารย์ อำนวย เย็นสบาย และ ศาสตราจารย์ ดร.วิภูธร ตั้งเจริญ ประธานกรรมการสอบปริญญานิพนธ์ ท่านทั้งสองได้ให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้วิจัย ทำให้ปริญญานิพนธ์เรื่องนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยยังขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ พงษ์ศักดิ์ ศุภเศรษฐศิริ ที่คอยเมตตา ให้กำลังใจ และห่วงใยถามไถ่ความก้าวหน้าในการทำงานของผู้วิจัยอย่างสม่ำเสมอ

ขอขอบพระคุณคณาจารย์คณะศิลปกรรมศาสตร์ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้วิจัยในการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต และขอขอบคุณชาวตลาดสามชุกทุกคนที่เมตตาผู้วิจัยเหมือนลูกเหมือนหลานและยินดีให้ข้อมูลทุกครั้งที่ได้แวะเวียนไปซักถาม

ขอขอบคุณ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่สนับสนุนทุนการวิจัยบางส่วน สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอน้อมรำลึกพระคุณของบิดา มารดาที่ได้อบรมเลี้ยงดูให้ผู้วิจัยมีวันนี้ และคอยให้กำลังใจ รวมทั้งสนับสนุนช่วยเหลือผู้วิจัยในทุกวิถีทางด้วยความอดทนยิ่ง

ไศจิลักษณ์ กมลศักดิ์วิกุล

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	7
2 เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบความคิดในการวิจัย.....	9
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่วิจัย.....	10
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตลาดสามชุก.....	10
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำท่าจีน.....	13
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดหลักที่ใช้ในการวิจัย.....	16
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่อง พื้นที่และการเมืองเรื่องพื้นที่.....	16
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องการเมืองเรื่องโบราณวัตถุและธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต.....	23
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องการประดิษฐ์ประเพณี.....	31
กรอบความคิดการวิจัย.....	37
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	39
พื้นที่ในการวิจัย.....	39
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	39
กลุ่มประชากร.....	42
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	43
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	44
การนำเสนอผลการวิจัย.....	45

บทที่

4	อัตลักษณ์ของตลาดสามชุกในบริบทของชุมชนท้องถิ่น.....	46
	ตลาดสามชุก: พื้นที่กายภาพและความหมายต่อการตั้งถิ่นฐาน.....	47
	พัฒนาการและอัตลักษณ์ของตลาดสามชุก.....	51
	บ้านสามชุกระหว่าง พ.ศ.2370 - ก่อน พ.ศ.2398: พื้นที่แห่งการ แลกเปลี่ยนสินค้าของคนท้องถิ่นริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน.....	51
	ตลาดสามชุกระหว่าง พ.ศ.2398 - พ.ศ.2453: ชุมชนการค้าข้าวแห่งหนึ่ง ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน.....	60
	ตลาดสามชุกระหว่าง พ.ศ.2454 - พ.ศ.2519: ตลาดประจำอำเภอที่มี ความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก.....	67
	ตลาดสามชุกระหว่าง พ.ศ.2520 – พ.ศ.2550: ชุมชนลุ่มน้ำท่าจีนที่ถูก ลดทอนบทบาทศูนย์กลางการค้าและความขัดแย้งกับรัฐ.....	81
	สรุป.....	93
5	ตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทการเมืองเรื่องพื้นที่.....	96
	การใช้ชุดความรู้ทั้งจากภายในและนอกชุมชนเพื่อประกอบสร้างอำนาจ ให้กับคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์.....	97
	‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’: การสร้างความหมายและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ชุดใหม่ให้กับพื้นที่ตลาดสามชุก.....	111
	การใช้กฎเกณฑ์ขององค์กรเอกชนและรัฐระดับชาติและสากลในการรองรับ คุณค่าทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุก.....	125
	สรุป.....	139
6	ตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทของธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต.....	142
	กระบวนการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างอดีตของปัจเจกให้กลายเป็นสินค้า.....	143
	กระบวนการประดิษฐ์สร้างอัตลักษณ์ในอดีตของชาวตลาดสามชุกให้ กลายเป็นสินค้าในนามของ “ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุก”.....	153
	ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10: พื้นที่แห่งการช่วงชิงและฉวยใช้ ประโยชน์.....	179
	ธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีตและการ ‘กลับบ้าน’ ของคนใน.....	192

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

6 (ต่อ)	
สรุป.....	197
7 สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ	200
สรุป.....	200
อภิปรายผล.....	202
ข้อเสนอแนะ.....	209
บรรณานุกรม.....	213
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	219

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แสดงที่ตั้งของตลาดสามชุกซึ่งตั้งอยู่ในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี และเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนที่มีความสัมพันธ์กับลุ่มน้ำแม่กลองและเจ้าพระยา ทำให้พื้นที่แห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะกับการทำการเกษตร การตั้งถิ่นฐานและการเดินทางติดต่อค้าขาย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในพื้นที่แห่งนี้ระยะเวลาต่อมา.....	50
2 ความคดโค้งของแม่น้ำท่าจีนบริเวณบ้านสามชุกส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของแม่น้ำท่าจีนทำให้เกิดสันดอนทรายขึ้นบริเวณกลางแม่น้ำ ในช่วงฤดูแล้งพื้นที่ดังกล่าวจึงกลายเป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้าอีกแห่งหนึ่งของผู้คนท้องถิ่นริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน.....	54
3 ภาพขณะกระซุกที่ผู้คนในบริเวณชลบ้านสามชุกเคยใช้บรรจุข้าวและนุ่น บรรทุกใส่เกวียนเดินทางมาแลกเปลี่ยนสินค้ากับชาวบ้านสามชุก ปัจจุบันหัตถกรรมขึ้นดังกล่าวถูกนำมาจัดแสดงในงานอรุณยติกินพีที่สามชุก เพื่อร่วมประกอบสร้างความหมายของพื้นที่ “ตลาดสามชุก”	55
4 บ้านสามเพ็งหรือตลาดสามชุกในปัจจุบันตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน ที่มีลักษณะเป็นเส้นตรงยาวไม่คดโค้ง ลักษณะทางกายภาพดังกล่าวเอื้อต่อการเทียบท่าของเรือขนส่ง ขนาดใหญ่และขยายพื้นที่เพาะปลูกข้าวของชาวบ้านสามชุก.....	63
5 ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสามชุก: สัญลักษณ์แห่งการตั้งชุมชนการค้าขายของชาวจีน	64
6 แสดงว่าการอำเภอนางบวชที่ได้เปลี่ยนชื่อเป็นที่ว่าการอำเภอสามชุก พร้อมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของอาคารให้มีความมั่นคงแข็งแรงมากยิ่งขึ้น เพื่อรองรับผู้คนจำนวนมากที่เข้ามาติดต่อราชการ ค้าขายและอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ตลาดสามชุก.....	67
7 ประวัติของขุนจันจันจันรักษ์ พร้อมทั้งข้าวของเครื่องใช้ ตลอดจนบ้านพักอาศัยในอดีตเวลาต่อมาได้ถูกชาวตลาดสามชุกหรือพื้นที่และประดิษฐ์สร้างให้มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และมูลค่าทางเศรษฐกิจชุดใหม่ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อรองกับกรมธนารักษ์.....	69
8 ขนาดของไม้ซุงยักษ์สะท้อนให้เห็นความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้บริเวณพื้นที่รอบๆ ตลาดสามชุก.....	72

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
9 นางมาป้อจู้ แซ่จั้ง ผู้เป็นแม่ (ขวา) และกิมเล็ก แซ่เตีย บุตรสาว (ซ้าย) ชาวจีนแต่จิว ที่ได้อพยพมาจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและมาเปิดร้านขายยา “ฮกอันไอสถ” ในตลาดสามชุก.....	74
10 เชื้อนชลมารค์พิจารณ์: ปฏิบัติการควบคุมอำนาจของธรรมชาติของรัฐด้วย เทคโนโลยีซึ่งสามารถขจัดอุปสรรคของความไม่แน่นอนของระดับน้ำในแม่น้ำ ทำจีนให้มลายหายไป.....	75
11 อาคารหลังใหญ่และสูงที่สุดคือ วิคหนึ่งของนางแห้ว ะวิพงษ์ซึ่งตั้งอยู่บริเวณหัวมุม ต้นซอย 3 และซอย 4 ซึ่งมีส่วนประกอบสร้างให้ตลาดสามชุกเป็นแหล่งบันเทิงที่ทันสมัยแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี	76
12 ภาพถ่ายทางอากาศของคุณอำพล วีรบุตร ประมาณพ.ศ.2480-2490 สะท้อนให้เห็นว่าช่วงเวลาดังกล่าว ตลาดสามชุกเริ่มมีการจัดระเบียบอาคารร้านค้า ตลอดจนมีการวางเส้นทางสัญจรภายในตลาดและเส้นทางเข้า-ออกทั้งทางถนน ด้านหน้าและจากทางน้ำทางด้านขวา เพื่อให้การเคลื่อนย้ายถ่ายเทสินค้าและผู้คนในพื้นที่แห่งนี้เป็นไปอย่างสะดวกราบรื่นมากยิ่งขึ้น.....	77
13 ท่าเรือทั้ง 6 ท่าของตลาดสามชุกซึ่งทำหน้าที่ในการขนส่งสินค้าที่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นถึงประเภทและปริมาณของสินค้าที่หลากหลาย มูลค่าของสินค้าและผู้คนจำนวนมากที่เข้ามาร่วมสร้างพลวัตทางเศรษฐกิจบนพื้นที่แห่งนี้ให้มีความเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2.....	78
14 โรงสีล่างหรือโรงสีรัษฎกบุญฤทธิ์ของนายสะอาด บุรณกาญจน์เป็นโรงสีข้าวด้วยเครื่องจักรไอน้ำที่ทันสมัย ยิ่งเทคโนโลยีอำนวยความสะดวกในการเปลี่ยนข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสารได้รวดเร็วมากเท่าใด ก็ยิ่งกระตุ้นพลวัตการค้าขายด้วยเงินตราของผู้ค้าในตลาดสามชุกมากขึ้นเท่านั้น.....	79
15 ทางหลวงแผ่นดินเป็นประดิษฐกรรมภาครัฐที่เข้ามาเบียดขับอำนาจของแม่น้ำท่าจีน และได้พรากความมั่งคั่งและผู้คนออกจากตลาดสามชุก แต่เมื่อตลาดสามชุกได้เปลี่ยนแปลงความหมายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิทยาอดีต ถนนเหล่านี้ได้นำพาผู้คนและพลวัตทางเศรษฐกิจกลับมายังตลาดสามชุกอีกครั้งหนึ่ง.....	84

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
16 สถานที่ตั้งของห้างสรรพสินค้าโลตัสบริเวณจุดตัดของ 4 แยกไฟแดงบนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 340 และห้างสรรพสินค้าดังกล่าวตั้งอยู่ห่างจากตลาดสามชุกไปทางขวามือเพียง 800 เมตร.....	90
17 การคัดค้านไม่เอาโลตัสที่หน้าทำเนียบรัฐบาลของชาวตลาดสามชุก แสดงถึงการไม่สยบยอมต่ออำนาจของบรรษัทเงินทุนข้ามชาติและการต่อต้านระบบทุนนิยมที่เข้ามาทับสงครามราคากับร้านค้าปลีกจนทำให้ระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่นต้องล่มสลาย.....	91
18 โครงการกวาดหยากไย่ 100 ปี กิจกรรมที่ทำให้คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ตระหนักถึงพลังของการมีส่วนร่วมของประชาชน และส่งเสริมให้ชาวตลาดสามชุกเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตสร้างความหมายใหม่ให้กับพื้นที่ตลาดสามชุกในเวลาต่อมา	110
19 โคลงนิราศสุพรรณและสุนทรภู่เป็นอดีตที่ชาวตลาดสามชุกคัดเลือกให้มาสร้าง ความหมายและประวัติศาสตร์ชุดใหม่ให้พื้นที่แห่งนี้กลายเป็น ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’ ที่มีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 180 ปี.....	113
20 พิพัฒน์ โฆษิตวิวัฒน์ (ชายนั่งด้านซ้ายใส่สูท) ผู้มีส่วนประกอบสร้างให้ขุนจ้านง-จันนารักษ์ (ชายนั่งกลางใส่แว่นตา) เป็นวีรบุรุษของชุมชนจากคำสัมภาษณ์ที่ถูกบันทึกลงในสมุดข้อความคิดเห็นของคนตลาดสามชุก เนื่องจากเคยได้รับความช่วยเหลือจากขุนจ้านงจันนารักษ์ในการเป็นเจ้าแก้มฝายเจ้าบ่าวเพื่อไปสู่ของนางสาวประพิม จิวโพธิเจริญ (หญิงนั่งด้านซ้ายสุด).....	116
21 พิพิธภัณฑสถานบ้านขุนจ้านงจันนารักษ์กับปฏิบัติการสร้างประวัติศาสตร์ตัวตนชุดใหม่ของขุนจ้านงจันนารักษ์ให้เป็นวีรบุรุษของชุมชน ที่ได้ทำคุณประโยชน์ให้กับแผ่นดินไทยมาอย่างสม่ำเสมอผ่านวัตถุจัดแสดงที่นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาเรียนรู้และจับต้องได้อย่างเป็นรูปธรรม.....	118
22 ประวัติของขุนจ้านงจันนารักษ์ได้ถูกชาวตลาดสามชุกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างจุดขายให้นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเดินทางเข้ามาบริเวณอดีตยังพื้นที่แห่งนี้.....	118

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
23 ถ้วยชามเบญจรงค์ของร้านพิพัฒน์บริการซึ่งได้นำมาจัดแสดงไว้หน้าร้านดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เดินเข้าไปในพื้นที่ของร้านเพื่อซักถามพูดคุยเกี่ยวกับอดีตและความทรงจำระหว่างผู้มาเยือนและเจ้าของบ้านที่ถูกเก็บซ่อนไว้ในของสะสมเหล่านั้น.....	120
24 สะพานเดินริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน ประดิษฐานกรรมที่ใช้ปกปิดทัศนียภาพที่ไม่ต้องการให้บุคคลภายนอกรับรู้ พร้อมทั้งเปลี่ยนแปลงและตกแต่งพื้นที่ทางกายภาพของริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนให้เป็นภาพตัวแทนของชุมชนริมน้ำในอดีตที่สงบ บริสุทธิ์และสวยงาม.....	122
25 ป้าย “ย่านประวัติศาสตร์” สัญลักษณ์แห่งชัยชนะของชาวตลาดสามชุกในการต่อสู้ต่อรองและปกป้องรักษาพื้นที่ตลาดสามชุกจากกรมธนารักษ์ ด้วยการอาศัยอำนาจของกรมศิลปากรในการรองรับคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของอาคารสถาปัตยกรรม..	127
26 ป้ายบอกเล่าประวัติความเป็นมาของอาคารบ้านเรือน และประวัติศาสตร์ตัวตนของผู้เป็นเจ้าของบ้าน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบสร้างประวัติศาสตร์ของชุมชนในฐานะโบราณสถานย่านประวัติศาสตร์.....	128
27 รางวัลอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจากองค์การยูเนสโกประจำประเทศไทย เป็นหลักฐานยืนยันว่า การอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมในอดีตของชาวตลาดสามชุกให้กลับมามีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และกลายมาเป็นจุดขายในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตเป็นคุณสมบัติที่ชุมชนอื่นควรศึกษาเป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์ชุมชนของตน.....	131
28 การฉวยใช้ความหมายใหม่ของพื้นที่ตลาดย่านยุคสามชุกจากการได้รับรางวัลอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจากองค์การยูเนสโกประจำประเทศไทย เป็นพื้นที่โฆษณาประชาสัมพันธ์ วาทกรรมการพัฒนาประเทศของรัฐบาลผ่านพื้นที่ร่างกายของนายกรัฐมนตรีกสิณี เวชชาชีวะที่ผนึกรวมอยู่กับเสื้อแจ็กเก็ตพิมพ์ด้วยคำว่า “ไทยเข้มแข็ง”.....	134

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
29 ประติมากรรมไทยเข้มแข็ง การสถาปนาวาทกรรมการพัฒนาประเทศของรัฐบาล นายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะลงบนพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกซึ่งเป็นชุมชนแห่งแรกที่ทำให้วาทกรรม “ชุมชนเข้มแข็งและเศรษฐกิจสร้างสรรค์” ของรัฐบาลปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน.....	135
30 นายธีระ สลักเพชร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม (ชายใส่สูทขาวสุด) กับการมีส่วนร่วมในการประกอบสร้างให้ชุมชนตลาดสามชุกกลายเป็นชุมชนต้นแบบด้านวัฒนธรรมเข้มแข็ง.....	138
31 การรื้อฟื้นกรรมวิธีการผลิตกาแฟที่เป็นสูตรลับเฉพาะของร้านขึ้นมาประดิษฐ์สร้างให้เป็นสินค้าในนามของกาแฟสูตรโบราณของร้านกาแฟท่าเรือส่ง.....	145
32 การคัดเลือกอดีตและความทรงจำในวัยเยาว์ของผู้คนในสังคมขึ้นมาแปรรูปเป็นสินค้าในรูปลักษณะของ “ของเด็กเล่นโบราณ” ของร้านมหาสาหรุค.....	149
33 ร้านบ้านไค้กการประกอบและผลิตสร้าง “ตัวตน” ของปัจเจกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันให้เป็นสินค้าที่สามารถสัมผัส จับต้อง หรือบริโภคได้ผ่านของสะสมต่างๆ เกี่ยวกับไค้ก.....	153
34 ป้ายผ้าประชาสัมพันธ์งานอวอร์ดที่สามชุกครั้งที่ 8 ที่ใช้คำโฆษณาประชาสัมพันธ์ในกระแสบริคโคนิยมมาชักจูงใจนักท่องเที่ยวและสื่อมวลชนให้เดินทางเข้ามายังพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทของงานอวอร์ดที่สามชุก.....	167
35 อาหารชุดใหม่ในประเพณียกสำรับที่ได้รับการประดิษฐ์ขึ้นให้มีความหมายมงคลต่อการค้าขาย และเป็นอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวตลาดสามชุกที่ไม่สามารถหารับประทานได้ในโอกาสทั่วไป.....	172
36 พนักงานเทศบาลตำบลสามชุกผู้ถูกประดิษฐ์เรือนกายด้วยผ้าชิ้นใจกระเบนดังสตรีสมัยโบราณแต่สวมเสื้อยืดแขนสั้น เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ยกสำรับไปขอคุณพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกได้อย่างสะดวก.....	173
37 การรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างประเพณียกสำรับ และนำเสนอด้วยภาพของพนักงานยกสำรับที่แต่งกายสวยงามเดินเรียงแถวกันอย่างเป็นระเบียบ เพื่อยกสำรับอาหารไปแจกจ่ายให้บรรดาพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกด้วยคำอวยพรไพเราะรื่นหู ผ่านการจับจ่ายของนักท่องเที่ยว.....	175

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
38 ประเพณียกสำรับเครื่องมือในการสร้างความเป็นกลุ่มก้อนและความแปลกแยก และแตกต่างระหว่างคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุก.....	175
39 สำรับอาหารทั้ง 4 ภาคถูกนำมาเป็นส่วนประกอบสร้างให้การรับประทานอาหารเป็นสำรับของชาวตลาดสามชุกกลายเป็นลักษณะร่วมของคนไทยทุกภูมิภาคที่มีมาตั้งแต่อดีต.....	179
40 การเปลี่ยนแปลงความหมายของพื้นที่ทางกายภาพบริเวณบ้านให้เป็นที่จอดรถของนักท่องเที่ยวเป็นปฏิบัติการช่วยใช้พื้นที่และเวลาในช่วงของประเพณีอร่อยดีที่สามชุกในการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชาวตลาดสามชุก.....	180
41 ช่วงเย็นของวันที่ 30 ธันวาคมพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกต่างลำเลียงสินค้าเข้ามาয়พื้นที่ “ภายใน” ตลาดย้อนยุคสามชุกอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากในวันรุ่งขึ้นพื้นที่ทั้งภายในและภายนอกตลาดได้ถูกสงวนไว้สำหรับกิจกรรมต่างๆ อย่างแน่นขนัด.....	181
42 กลยุทธ์ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพในการชักนำผู้ใหญ่หรือกลุ่มเป้าหมายหลักเข้าสู่พื้นที่แห่งการรณรงค์ลด ละ เลิกการสูบบุหรี่ และแอลกอฮอล์ผ่านกิจกรรมสำหรับเด็ก.....	183
43 การใช้พื้นที่ทางกายภาพ เรือนร่างของพนักงานและหน้าโต๊ะตั้งวัตถุดิบในการปรุงอาหารของบริษัทห้างร้านเอกชนในการแสดงตัวตนของกลุ่มหรือหน่วยงาน เพื่อสร้างการรับรู้และจดจำแก่สาธารณชน.....	185
44 การใช้อำนาจแห่งเสียงหรือพื้นที่ในอากาศของพิธีกรสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและประธานคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ในการโฆษณาและประชาสัมพันธ์กิจกรรมและชื่อหน่วยงานของตนเองตลอดเวลา.....	186
45 สถานีวิทยุกระจายเสียงและลำโพงขนาดเล็กที่ถูกติดตั้งอยู่ตามอาคารบ้านเรือนภายในพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกทั้ง 6 ซอย 2 ถนนกว่า 50 ตัว.....	188
46 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพกับการช่วยใช้เรือนร่างของแม่ครัวเป็นพื้นที่ในการโฆษณาและประชาสัมพันธ์หน่วยงานด้วยการให้สวมหมวกและผ้ากันเปื้อนที่ประดับด้วยชื่อ สัญลักษณ์และคำขวัญของหน่วยงาน.....	190

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
47 การครอบครองพื้นที่บนเวทีการแสดงและแผงเหล็กริมรั้วของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพเพื่อสร้างการจดจำสาร ชี้อ และสัญลักษณ์ของหน่วยงานต่อประชาชน.....	190
48 คลื่นนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่ได้เดินทางมาร่วมงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10 ภายในพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ตลาดย้อนยุคในวันที่ 31 ธันวาคมได้ถูกประดิษฐ์สร้างให้กลายเป็นพื้นที่แห่งธุรกิจวิถีหาอดีตที่มีชื่อเสียงมากที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย.....	192
49 อรุณลักษณ์ อ่อนนิมล หนึ่งในลูกหลานของตลาดสามชุกที่ได้กลับมาบ้านและเลือกดำเนินธุรกิจแห่งการวิถีหาอดีตด้วยการตัดเย็บเสื้อผ้าสตรีจำหน่ายอยู่ที่โรงแรมอุดมโชค.....	194
50 ตะวัน (ขวามือ) เด็กสาวผู้มีสถานภาพเป็นนักศึกษาในวันจันทร์ถึงศุกร์ แต่พอถึงช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ก็ได้เปลี่ยนแปลงสถานภาพมาเป็นแม่ค้าคนหนึ่งในธุรกิจแห่งการวิถีหาอดีต ณ ตลาดย้อนยุคสามชุก.....	196

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’ ตั้งอยู่ในเขตอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี มีสถานภาพเป็น “ชุมชนย่านตลาดเก่า” และเป็นที่ยูเนสโกในฐานะตลาดท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทั้งในระดับประเทศและภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ตลาดดังกล่าวได้รับรางวัลชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยวจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ขณะที่ศิลปะด้านสถาปัตยกรรมจำนวนหนึ่งซึ่งตกทอดมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 ก็ได้รับพระราชทานรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่นประเภทองค์กร จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยการคัดเลือกจากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ประการสำคัญในปี พ.ศ.2552 ตลาดแห่งนี้ได้รับรางวัล “Merit of Award” จากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO สำนักงานประจำภูมิภาคภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก ซึ่งได้ประกาศถึงเกียรติคุณของตลาดแห่งนี้ว่าเป็นชุมชนย่านตลาดเก่าที่โดดเด่นด้วยการผนึกความร่วมมือระหว่างการอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมกับการดำรงชีวิตประจำวันของคนสามชุกได้อย่างผสมกลมกลืนกับประวัติศาสตร์ของตลาด ที่เคยเป็นศูนย์กลางการค้าอันรุ่งเรืองในอดีตกาล (พรรณงาม เหล่าธรรมสาร และปริดา คงแป้น. ม.ป.ป.)

ท้องถื่นบ้านสามชุกเกิดจากสัมพันธภาพแห่งการดำรงอยู่ของผู้คนกับพื้นที่กายภาพ อันเป็นที่ตั้งของชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะตัวคือ เป็นพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนและถูกขนาบด้วยแม่น้ำสำคัญของที่ราบลุ่มภาคกลางอีก 2 สายคือแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำแม่กลอง ส่งผลให้พื้นที่บ้านสามชุกซึ่งเป็นพื้นที่ต้นแม่น้ำ มีความอุดมสมบูรณ์จากดินตะกอนที่ถูกพัดมากับสายน้ำมากกว่าพื้นที่อื่น ท้องถื่นบ้านสามชุกจึงเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการเพาะปลูกข้าว และการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ นอกจากนี้ผลจากสายน้ำที่สามารถตอบสนองความต้องการด้านปัจจัยสี่ อันเป็นเงื่อนไขจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ และเอื้ออำนวยความสะดวกในการคมนาคมติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าของผู้คนทั้งภายในลุ่มน้ำท่าจีนและลุ่มน้ำใกล้เคียง ได้ทำให้พื้นที่ท้องถื่นบ้านสามชุกมีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

เรื่องราวการก่อกำเนิดของพื้นที่ “ตลาดสามชุก” เริ่มจากเป็นพื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนสินค้าของชุมชนท้องถื่นริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน พื้นที่ดังกล่าวได้สะท้อนผ่านจินตนาการของสุนทรภู่กวีเอกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ถึงปฏิบัติการของผู้คนกลุ่มต่างๆ ทั้งคนไทย ลาว ละว้า กะเหรี่ยง และจีนบนพื้นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำ พื้นที่บนพื้นน้ำในฤดูน้ำหลากและพื้นที่กลางแม่น้ำที่เป็นสันดอนทรายในฤดูแล้ง ซึ่งล้วนเป็นพื้นที่ทางสังคมของผู้คนที่สัมพันธ์กับแม่น้ำท่าจีนทั้งสิ้น

สายน้ำดังกล่าวได้นำพาดลาดสามชุกวิวัฒน์ไปกับบริบทของสังคมไทยที่สัมพันธ์กับสังคมโลก และการโยกย้ายถิ่นฐานเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกข้าวไปยังแหล่งทำกินแห่งใหม่ คือ บ้านสามเพ็ง พื้นที่บนฝั่งแม่น้ำท่าจีนด้านเดียวกันและห่างจากบ้านสามชุกขึ้นไปทางเหนือ 2 กิโลเมตร ด้วยเป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมเป็นป่าสาธารณะอันกว้างขวางและเป็นพื้นที่ที่สามารถเชื่อมต่อเข้า-ออกกับชุมชนอื่นด้วยทางเกวียนได้ถึง 3 เส้นทาง พร้อมกันนั้นริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนบริเวณบ้านสามเพ็งเป็นหาดที่มีความลาดยาวเอื้ออำนวยต่อการเข้าเทียบท่าของเรือขนส่งข้าวขนาดใหญ่ บ้านสามเพ็งจึงค่อยๆ กลายเป็นพื้นที่ทางสังคมแห่งใหม่ของชาวบ้านสามชุกที่ขยับขยายมา จนกลายเป็นชุมชนการค้าข้าวริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนและกลายเป็นตลาดประจำอำเภอที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจมากแห่งหนึ่งในลุ่มน้ำท่าจีน

อย่างไรก็ตาม เมื่อรัฐไทยมีจินตนาการในการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยตามวาทกรรมการพัฒนาของกลุ่มประเทศผู้นำทางเศรษฐกิจ ด้วยการสร้างและพัฒนาทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงชนบทเพื่อใช้เป็นเส้นทางสำคัญในการกระจายปัจจัยการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมเข้าสู่พื้นที่ต่างๆ ตลอดจนใช้เป็นสายพานในการเคลื่อนย้ายผลผลิตจากแหล่งผลิตทุกหนทุกแห่งเข้ามาสู่ส่วนกลาง คือ กรุงเทพมหานครได้อย่างสะดวกรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างกายภาพของการเดินทางและวิถีการขนส่งที่เชื่อมโยงพื้นที่ต่างๆ ในอาณาเขตรัฐชาติเข้าหากันด้วยถนน จึงเป็นเหตุให้การเดินทางทางน้ำด้วยเรือซึ่งเคยนำพาผู้คนและสินค้าจากต่างถิ่นเข้ามายังตลาดสามชุกที่เคยคึกคักค่อยๆ ชบเซาลง

นอกจากนี้ ถนนยังทำให้เกิดตลาดริมถนนหลวงหรือตลาดบกหลายแห่งจนกลายเป็นชุมชนทางเศรษฐกิจแห่งใหม่ นำพาดลาดนัดสินค้าราคาถูกไปถึงหน้าประตูบ้านของผู้ซื้อ ตลอดจนเป็นสถานที่ตั้งของร้านสะดวกซื้อขนาดเล็ก และห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ที่มีรูปลักษณะทันสมัยและใหญ่โตโอ่อ่ากว่าตลาดสามชุก ตลาดใหม่เหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้ซื้อในตลาดสามชุกเริ่มลดจำนวนลงเรื่อยๆ จนตกอยู่ในสภาพเงียบเหงาไร้ผู้คนและสูญเสียสถานะของการเป็นศูนย์กลางการค้าแห่งหนึ่งของลุ่มน้ำท่าจีนในที่สุด

จากสภาพการไร้มูลค่าทางเศรษฐกิจของตลาดสามชุกทำให้ผู้คนทยอยออกจากพื้นที่ และปล่อยอาคารร้านค้าให้กรังว่างเปล่า กรมธนารักษ์ผู้ดูแลผลประโยชน์บนพื้นที่ของตลาดสามชุกจึงต้องการรื้อถอนอาคารเก่าเหล่านี้ออกไปเพื่อสร้างเป็นอาคารพาณิชย์สมัยใหม่ พร้อมทั้งปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีความสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้นมาแทนที่ ภายใต้จินตนาการและปฏิบัติการใหม่ที่มีชื่อว่า “โครงการพัฒนาที่ดินราชพัสดุแปลงบริเวณตลาดสามชุกเป็นอาคารพาณิชย์” ซึ่งเป็นการสร้างความหมายใหม่ครอบคลุมบนพื้นที่เดิมของตลาดสามชุก

ด้วยความผูกพันของชาวตลาดสามชุกที่มีต่อพื้นที่ เพราะเป็นทั้งที่ทำมาหากินและที่อยู่อาศัย ตั้งแต่บรรพบุรุษและด้วยความหวงแหนที่มีต่อพื้นที่ เนื่องด้วยเป็นพื้นที่ที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีความทรงจำ เรื่องราว ตลอดจนมีความมั่งคั่งของสถาปัตยกรรมอยู่อย่างมากมาย ทำให้ชาวตลาด

สามชุกร่วมกันลุกขึ้นมาต่อสู้ช่วงชิงพื้นที่แห่งนี้กับอำนาจของรัฐ ด้วยการไต่พื้นที่ทางสังคมของตน เชื่อมโยงไปสู่บุคคล กลุ่ม และองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อแสวงหาวิธีปกป้องรักษาพื้นที่แห่งความทรงจำนี้ไว้ ในช่วงเวลาดังกล่าวถือว่าตลาดสามชุกได้ก้าวเข้าไปอยู่ใน **‘บริบทการเมืองเรื่องพื้นที่’** อย่างชัดเจน

จากประสบการณ์การไปศึกษาดูงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ เกี่ยวกับตลาดร้อยปี พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น และการเข้าร่วมสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ในปัจจุบันที่เน้นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism) กอปรกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจพองสบู่แตกในช่วงปี พ.ศ.2540 ที่มีการกล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยเน้นหลักของการพึ่งตนเอง ด้วยการพัฒนาสิ่งที่ตนเองมีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดหรือเกิดความมั่งคั่งงอกงามขึ้น ทำให้คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์เกิดจินตนาการชุดใหม่ต่อพื้นที่ตลาดสามชุกว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ ตลอดจนความเป็นของแท้และดั้งเดิมของศิลปวัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์สืบทอดมากกว่าร้อยปีก่อนของชาวตลาดสามชุก สามารถสร้างความหมายในเชิงเศรษฐกิจให้กับพื้นที่ได้และสามารถใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการต่อสู้กับระบบทุนนิยมข้ามชาติ คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์จึงผนึกความหมายของแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรมกับทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเข้าด้วยกันในลักษณะ ‘ตลาดย้อนยุค’ ที่จำลองประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และศิลปวัฒนธรรมในอดีตของชาวสามชุก มาให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสได้ในปัจจุบันด้วยความเพลิดเพลิน และจากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวจะทำให้เศรษฐกิจของชาวสามชุกเกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นได้ ดังนั้น การรื้อฟื้นวัฒนธรรมในอดีตให้กลับมาเป็นสินค้าในปัจจุบันของชาวตลาดสามชุกได้เริ่มขึ้นในราวปี พ.ศ.2544 ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวถือว่าตลาดสามชุกได้ก้าวเข้าไปอยู่ใน **‘บริบทของธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต’** อย่างชัดเจน

ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นผู้สอนนักศึกษาในระดับปริญญาตรีทางด้านอุตสาหกรรมบริการ มีความสนใจในปรากฏการณ์ด้านการท่องเที่ยวของไทย และเล็งเห็นว่าปรากฏการณ์ รวมถึงพลวัตของตลาดย้อนยุคสามชุกเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญแห่งหนึ่งของไทยที่ชาวชุมชนท้องถิ่นพยายามต่อสู้ ต่อรองกับอำนาจของรัฐ เพื่อปกป้องรักษาพื้นที่ทางกายภาพที่มีความสัมพันธ์กับความทรงจำทางสังคมของตนไม่ให้ถูกละทิ้งหรือถอนจากมรดกอนุรักษ์ด้วยวิถีและวิธีการต่างๆ นานา ขณะเดียวกันก็พยายามชุบชีวิตของการเป็นศูนย์กลางการค้าขายที่เคยรุ่งเรืองและทันสมัยมากแห่งหนึ่งริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนให้กลับมาয়พื้นที่แห่งนี้อีกครั้งหนึ่ง ด้วยการรื้อฟื้นอดีตที่สัมพันธ์กับสถานที่ วัตถุข้าวของ เรื่องราวและความทรงจำ และสร้างให้ตลาดสามชุกที่ถูกหลงลืมจากคนท้องถิ่นและคนอื่นกลายเป็น ‘ตลาดย้อนยุค’ ที่มีลมหายใจแห่งอดีตกาลเป็นจุดขายและการดึงดูดผู้คนทั่วไปให้หันกลับมาชมและเดินทางเข้ามาบริโภคอดีต ณ พื้นที่ดังกล่าวด้วยธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีตกาล ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’ เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของชุมชนดั้งเดิมที่เคยรุ่งเรืองสูงสุดในระดับศูนย์กลางการค้าชายแดนหนึ่งในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนที่สามารถลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อช่วงชิงพื้นที่แห่งอดีตกาล และสามารถสร้างให้กลายเป็นพื้นที่ธุรกิจที่สัมพันธ์กับการเรียนรู้อดีตกาลของสังคมไทยในปัจจุบัน จนกลายเป็นตลาดย้อนยุคที่มีชื่อเสียง ได้รับการยอมรับทั้งระดับประเทศและสากล ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “ตลาดย้อนยุคสามชุก: การเมืองเรื่องพื้นที่และธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต” นี้ นอกจากสร้างความรู้ความเข้าใจชุมชนที่กำลังเปลี่ยนแปลงผ่านมาเป็นชุมชนแห่งธุรกิจการถวิลหาอดีตหรือตลาดย้อนยุค รวมทั้งชุมชนที่มีมิติด้านการเมืองเรื่องพื้นที่ได้เป็นอย่างดีแล้วยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชาวชุมชนตลาดสามชุกในการเป็นข้อบันทึกทางประวัติศาสตร์ถึงพัฒนาการของตลาดสามชุก ตลอดจนกระบวนการการทำงานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งชาวชุมชนอื่นยังสามารถใช้เป็นบทเรียนนำไปศึกษาและประยุกต์ใช้ ในส่วนที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนในบริบทของตนเองได้อีกด้วย

คำถามการวิจัย

1. ในเส้นทางการไหลของสายน้ำท่าจีนที่ไหลผ่านพื้นที่ชุมชนและตลาดสามชุก ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางกายภาพทั้งริมฝั่งน้ำและบนฝั่งน้ำ การก่อเกิดชุมชนและการตั้งถิ่นฐาน ความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนกลุ่มต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำท่าจีนและบริเวณลุ่มน้ำท่าจีน ตลอดจนพลวัตระบบเศรษฐกิจการค้า ทั้งในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างคนท้องถิ่นและระบบเศรษฐกิจการค้าเพื่อการส่งออก จนทำให้ตลาดสามชุกกลายเป็นศูนย์กลางการค้าข้าวริมฝั่งแม่น้ำที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงชันเรื่อยๆ พัฒนาการดังกล่าวได้ส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ของตลาดสามชุกในบริบทของชุมชนท้องถิ่นในแต่ละช่วงเวลาอย่างไร
2. ในบริบทการพัฒนาของชาติตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ให้ความสำคัญกับเส้นทางคมนาคมทางบกและการสร้างทางหลวงแผ่นดินเพื่อเชื่อมพื้นที่ชุมชนต่างๆ ได้ก่อให้เกิดชุมชนเมืองและพื้นที่ทางการค้าแบบใหม่ริมถนนหลวง พร้อมทั้งทำลายสถานภาพศูนย์กลางการค้าริมฝั่งน้ำท่าจีนที่ดำเนินมาว่าศตวรรษของตลาดสามชุก สภาพการณ์ที่ไร้ความหมายทางเศรษฐกิจของตลาดสามชุก กลายเป็นเงื่อนไขที่กรมธนารักษ์ในฐานะเจ้าของพื้นที่อ้างสิทธิความชอบธรรมในการรื้อถอนตลาด จนทำให้ตลาดสามชุกตกอยู่ในบริบทของการเมืองเรื่องพื้นที่นั้น ชาวตลาดสามชุกมีกระบวนการและกลวิธีต่อสู้ ต่อรอง เพื่อช่วงชิงและปกป้องรักษาตลาดสามชุกในฐานะพื้นที่ทำกินและพื้นที่แห่งความทรงจำทางสังคมกว่าศตวรรษของตนจากอำนาจรัฐได้อย่างไร
3. จากการเปลี่ยนแปลงความหมายการพัฒนาของภาครัฐ อันส่งผลต่อการเกิดขึ้นของพื้นที่การค้าแบบใหม่ที่สัมพันธ์กับความทันสมัยและทุนข้ามชาติ และส่งผลต่อการทำลายพลวัตการค้าของ

พื้นที่ตลาดสามชุกกล่งนั้น ชาวตลาดสามชุกมีกระบวนการเรียกคืนพลวัตทางเศรษฐกิจให้หวนกลับมามีชีวิตในบริบทใหม่ ด้วยการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างศิลปวัฒนธรรมและความทรงจำจากบรรพชนจนกลายเป็นพื้นที่ของธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีตที่มีชื่อเสียง จนได้รับรางวัลทั้งในระดับรัฐและองค์การระหว่างประเทศได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของตลาดสามชุกในบริบทของชุมชนท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับพื้นที่ทางกายภาพของกลุ่มแม่น้ำท่าจีน
2. เพื่อศึกษาตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทการเมืองเรื่องพื้นที่
3. เพื่อศึกษาตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทของธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต

แนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ตลาดย้อนยุคสามชุก: การเมืองเรื่องพื้นที่และธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต” มี 3 โครงสร้างสำคัญที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน คือ ชุมชนท้องถิ่นสามชุก รัฐชาติ และกระแสโลกาภิวัตน์ ปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว ได้ผลักดันให้ตลาดสามชุกอยู่ในบริบทของการเมืองเรื่องพื้นที่และธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต กระนั้น ภายใต้ปฏิสัมพันธ์ของโครงสร้างหลักทั้งสาม มีลักษณะของการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเลื่อนไหล ทับซ้อน และคลุกเคล้าในพื้นที่ของ **อดีต (Past)** และ **ปัจจุบัน (Present)** ในปรากฏการณ์แห่งตลาดย้อนยุคสามชุก

เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของตลาดย้อนยุคสามชุกที่ซ้อนตัวอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ริมน้ำท่าจีนและผกผันไปตามกระแสการพัฒนาของรัฐชาติและกระแสโลกาภิวัตน์ จนกลายเป็นชุมชนที่ตกอยู่ในบริบทของการเมืองเรื่องพื้นที่และธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต ผู้วิจัยใช้แนวคิดหลัก 3 แนวคิดเป็นแนวทางในการศึกษาและอธิบายเชิงวิเคราะห์ปรากฏการณ์ดังกล่าว ดังนี้

1. แนวคิด **พื้นที่ และ การเมืองเรื่องพื้นที่ (Space/Politics of Space)** ของ อังรี เลอเฟบว์ (Henri Lefebvre) เพื่ออธิบายและทำความเข้าใจอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านพัฒนาการการเกิดขึ้นของชุมชนและตลาดสามชุก ซึ่งพิจารณาผ่านพื้นที่ทางกายภาพ (Physical Space) พื้นที่ทางสังคม (Social Space) และพื้นที่ทางจิตนาการหรือการจินตนาการต่อพื้นที่ (Mental Space) ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. แนวคิด **ธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต (Business of Nostalgia)** เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการทำดีของตลาดสามชุกให้กลายเป็นสินค้าในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและในกระแสโลกาภิวัตน์ จนทำให้ตลาดสามชุกตกอยู่ในพื้นที่แห่งเวลาที่ผกผันสวนกันระหว่าง **อดีต** กับ **ปัจจุบัน** โดยใช้งานศึกษาเรื่อง The Politics of Ruins and The Business of Nostalgia ของ มูริซิโอ เพเลจี

(Murizio Peleggi) เป็นแนวทางการทำความเข้าใจและอธิบายกระบวนการสร้างพื้นที่ตลาดสามชุกให้กลายเป็นตลาดย้อนยุคและพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อบริโภคอดีต

3. แนวคิด **การรื้อฟื้นและการประดิษฐ์ประเพณี** (The Re-Invention of Tradition) ของ อีริค ฮอบสบอว์ม (Eric Hobsbawm) เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายกระบวนการทำพื้นที่ที่ถูกพรากความเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจโดยระบบธุรกิจการค้าที่ทันสมัย ด้วยการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างศิลปวัฒนธรรมในอดีตของตลาดสามชุก ที่เคยรุ่งเรืองสูงสุดริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนและในความทรงจำทางสังคมให้หวนกลับคืนมาสู่พื้นที่เดิมในบริบทปัจจุบัน ในความหมายของพื้นที่แห่งการท่องเที่ยวเชิงวิถีลหาคือ

ขอบเขตของการวิจัย

ระยะเวลาในการวิจัย ผู้วิจัยจำแนกช่วงระยะเวลาในการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 คือ ขอบเขตของช่วงเวลาที่มีสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ด้วยงานวิจัยเรื่องนี้ศึกษาพื้นที่ชุมชนที่เชื่อมโยงเอาเวลาในอดีตของตนเองขึ้นมาจัดวางและเสนอไว้ในปัจจุบันในมิติของการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างวัฒนธรรม ดังนั้น ขอบเขตของช่วงเวลาตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลตั้งแต่การก่อเกิดชุมชนตลาดสามชุกริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้เห็นพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนและตลาดสามชุก

ส่วนที่ 2 คือ ขอบเขตของช่วงเวลาที่มีสัมพันธ์กับกระบวนการทำงานวิจัยภาคสนาม ด้วยงานวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ที่เน้นการทำความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงของตลาดสามชุก ตลอดจนความสัมพันธ์ของคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ผู้วิจัยจึงกำหนดระยะเวลาในการศึกษาไว้ 1 ปีตามปฏิทินกิจกรรมภายในรอบปีของชาวชุมชน

หน่วยในการวิเคราะห์ (Units of Analysis) มี 2 หน่วย คือ วิเคราะห์ปรากฏการณ์ในปฏิบัติการการจัดงานฉลองรางวัล “Merit of Award” จากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO สำนักงานประจําภูมิภาคภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ.2552 เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ได้แสดงให้เห็นถึงผลสำเร็จสูงสุดของชาวตลาดสามชุกในการต่อสู้ช่วงชิงพื้นที่ท่ามาหากินและที่อยู่อาศัยคืนจากกรมธนารักษ์ ด้วยการสร้างอดีตในพื้นที่แห่งนี้ให้มีคุณค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ โดยได้รับการยอมรับจากทั้งบุคคลและหน่วยงานสำคัญระดับชาติและระดับสากล และ วิเคราะห์ปรากฏการณ์ในปฏิบัติการ “งานอาหารอร่อยดีที่สามชุก ครั้งที่ 10” ปี พ.ศ.2553 เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างอดีตให้เป็นสินค้า จนกลายเป็นธุรกิจแห่งการวิถีลหาคืออย่างเข้มข้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

ตลาดย้อนยุคสามชุก (Samchuk, The Retro Market) ในงานวิจัยเรื่องนี้หมายถึง พื้นที่ของตลาดสามชุก ซึ่งเป็นตลาดที่เกิดจากการรื้อฟื้นศิลปวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับการค้าขายในความหมายของตลาดร้อยปีขึ้นมาทำหน้าที่เป็นตลาดย้อนยุคในบริบทปัจจุบัน นอกจากนี้ชาวสามชุกได้นำเสนอให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอดีตหรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิทยาอดีต (Nostalgia Tourism) ซึ่งเป็นจุดขายที่มีความแตกต่างทั้งด้านสินค้าและบริการจากตลาดทั่วไป ซึ่งกำลังกลายเป็นปรากฏการณ์สำคัญในสังคมไทยและสังคมโลกในบริบทโลกาภิวัตน์ ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้เรียกว่า 'ตลาดย้อนยุค' ดังนั้นในงานวิจัยเรื่องนี้จึงเรียกตลาดสามชุกในบริบทของการนำเอาอดีตกลับมาสร้างใหม่ในปัจจุบันว่า 'ตลาดย้อนยุคสามชุก'

การเมืองเรื่องพื้นที่ (Politics of Space) ในงานวิจัยเรื่องนี้หมายถึง กระบวนการต่อสู้ต่อรองของชาวชุมชนตลาดสามชุกกับอำนาจรัฐ และระบบธุรกิจการค้าที่ทันสมัยโดยเฉพาะห้างสรรพสินค้าข้ามชาติ ด้วยการนำศิลปวัฒนธรรมในอดีตของชาวตลาดสามชุกมาผลิตซ้ำและสร้างความหมายใหม่ลงบนพื้นที่ในนามของ 'ตลาดย้อนยุคสามชุก' แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อการบริโภคอดีต ซึ่งการสร้างคุณค่าทางประวัติศาสตร์และมูลค่าเชิงเศรษฐกิจให้กลับคืนมายังพื้นที่แห่งนี้ ช่วยให้ชาวตลาดสามชุกสามารถปกป้องรักษาพื้นที่ไม่ให้ถูกรื้อถอนจากกรมธนารักษ์ พร้อมทั้งช่วงชิงผู้ซื้อที่ถวิลหาอดีตของตลาดสามชุกจำนวนมากกลับคืนมาจากระบบธุรกิจการค้าที่ทันสมัยอีกด้วย

ธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต (The Business of Nostalgia) ในงานวิจัยเรื่องนี้หมายถึง กระบวนการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างศิลปวัฒนธรรมในอดีตของชาวตลาดสามชุก ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ทางกายภาพ วัตถุข้าวของ เรื่องราวความทรงจำ วิถีชีวิต ความสัมพันธ์ของผู้คน หรือสินค้าและบริการต่างๆ ให้มาเป็นธุรกิจที่สามารถศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และซื้อขายได้ในปัจจุบัน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ผลการศึกษาและวิธีวิทยาในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ ชุมชนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. วงวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรมวิจัย สามารถใช้วิธีการศึกษาวิจัยเป็นตัวแบบในการทำความเข้าใจชุมชนที่กำลังเปลี่ยนผ่านมาเป็นชุมชนแห่งธุรกิจการถวิลหาอดีตหรือ 'ตลาดย้อนยุค' รวมทั้งชุมชนที่มีมิติด้านการเมืองเรื่องพื้นที่ ทั้งในและต่างประเทศได้เป็นอย่างดี

2. ชุมชนตลาดสามชุกซึ่งเป็นพื้นที่การวิจัย สามารถใช้ผลการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ในหลายลักษณะ อาทิ การเป็นข้อบ่งชี้ทางประวัติศาสตร์ถึงพัฒนาการของตลาดสามชุกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วิธีการคิด วางแผน และดำเนินงานในการต่อสู้กับอำนาจรัฐเพื่อรักษาพื้นที่ของตน ตลอดจน

กลวิธีในการสร้างพลังของชุมชนในการต่อสู้กับทุนข้ามชาติที่เข้ามาแย่งชิงการเป็นศูนย์กลางทางการค้าของตลาดสามชุกกลับคืนมาในมิติของตลาดยุค

3. ชุมชนท้องถิ่นอื่นๆ ได้มีมุมมองเพื่อทำความเข้าใจมิติการต่อสู้ของชุมชนในรูปแบบของเครือข่ายทางสังคม ที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการสร้างยุทธศาสตร์และจังหวะก้าวเคลื่อนไหวของชุมชนตลาดสามชุก ซึ่งเป็นบทเรียนหนึ่งที่ชุมชนท้องถิ่นอื่นสามารถศึกษาและนำไปบูรณาการ เพื่อประยุกต์ใช้ในส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนในบริบทของตนเอง

4. ผลการศึกษาและข้อค้นพบจากงานวิจัยเรื่องนี้ ทำให้ภาครัฐทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ได้เปิดมุมมองใหม่ต่อชุมชนท้องถิ่นที่ไม่สยบยอมต่อจินตนาการและปฏิบัติการของรัฐ ทั้งนี้ เมื่อรัฐได้เกิดมุมมองใหม่ข้างต้น ย่อมทำให้รัฐได้มองเห็นพลังของชุมชนที่เป็นผลจากการทวนกระแสพัฒนาของรัฐ กระทั่งในที่สุดชุมชนดังกล่าวได้กลายเป็นชุมชนต้นแบบที่สามารถพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ ด้วยการเรียกกลับอดีตของตนขึ้นมาพลิกวิกฤติให้เป็นโอกาสทางธุรกิจ และสามารถนำชื่อเสียงมาสู่ท้องถิ่นและประเทศชาติในที่สุด

บทที่ 2

เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกรอบความคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ตลาดย้อนยุคสามชุก: การเมืองเรื่องพื้นที่และธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต” ผู้วิจัยได้ศึกษาและจำแนกเอกสารรวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่หนึ่งเกี่ยวข้องกับพื้นที่วิจัย ประกอบด้วยพื้นที่ของตลาดสามชุกและบริเวณลุ่มน้ำท่าจีน เพื่อทำความเข้าใจพื้นที่ตลาดสามชุกและบริบทแวดล้อม ส่วนที่สองเกี่ยวข้องกับแนวคิดหลักที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แนวคิดเรื่องพื้นที่และการเมืองเรื่องพื้นที่ (Spaces/ Politics of Space) เพื่อศึกษาและอธิบายอัตลักษณ์ของตลาดสามชุกและกระบวนการต่อสู้ต่อรองกับอำนาจของรัฐ เพื่อปกป้องรักษาตลาดสามชุกไม่ให้ถูกละทิ้งจากกรมธนารักษ์ 2) การเมืองเรื่องโบราณวัตถุและธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต (The Politics of Ruins and The Business of Nostalgia) และ 3) การประดิษฐ์ประเพณี (The Invention of Tradition) เพื่อทำความเข้าใจและอธิบายกระบวนการสร้างพื้นที่ตลาดสามชุกให้กลายเป็นตลาดย้อนยุคและพื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อบริโภคอดีต ด้วยการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างศิลปวัฒนธรรมในอดีตให้หวนกลับคืนมา มีความหมายทางเศรษฐกิจ ณ สถานที่เดิมของตนอีกครั้งในปัจจุบัน

อนึ่ง เพื่อให้ผู้วิจัยเข้าใจวิธีและศิลปะการใช้แนวคิดทั้งสามในการอธิบายปรากฏการณ์ในพื้นที่และบริบทต่างๆ ผู้วิจัยได้นำงานวิจัยที่นำแนวคิดหลักทั้งสามไปประยุกต์ใช้ มาศึกษา วิเคราะห์ เทียบเคียงและถกเถียงกับปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยสนใจในตอนท้ายของแต่ละแนวคิดด้วย

ผู้วิจัยได้นำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่วิจัย
 - 1.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตลาดสามชุก
 - 1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำท่าจีน
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดหลักที่ใช้ในการวิจัย
 - 2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่อง พื้นที่และการเมืองเรื่องพื้นที่ (Spaces/ Politics of Space)
 - 2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่อง การเมืองเรื่องโบราณวัตถุและธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต (The Politics of Ruins and The Business of Nostalgia)
 - 2.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่อง การประดิษฐ์ประเพณี (The Invention of Tradition)
3. กรอบความคิดการวิจัย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่วิจัย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตลาดสามชุก

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับตลาดสามชุก ในขอบข่ายที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย พบว่ามี 1 เรื่อง คือ โคลงนิราศสุพรรณ

โคลงนิราศสุพรรณแต่งโดยสุนทรภู่ในปี พ.ศ.2384 มีความยาวทั้งสิ้น 462 บท เป็นการแต่งย้อนหลังครั้งสุนทรภู่ในขณะที่เป็นพระภิกษุเดินทางไปเมืองสุพรรณกับบุตรชาย 2 คนและบุตรบุญธรรมอีก 2 คนโดยทางเรือในปี พ.ศ.2379 เพื่อไปค้นหาเหล็กไหลหรือพระปรอทในป่าลึก เพราะเชื่อว่าเป็นสารศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถเล่นแร่แปรธาตุหุงกับเกลือแล้วจะได้เป็นทอง การเขียนนิราศย้อนความทรงจำนี้ สุนทรภู่บอกวัตถุประสงค์ไว้ว่า เพื่อให้เป็นแผนที่เส้นทางเที่ยวเล่นสู่เขตทุ่งเมืองสุพรรณและชายเขตแดนนอกราชธานี อันเป็นเขตไร่นาป่าเขา ถ้ำ ลำธาร แดนช้างป่าและที่อยู่ชาวละว้า และต้องการให้ลูกหลานเรียนรู้ว่าไม่มียาอายุวัฒนะและแร่ปรอท มีแต่เรื่องเสียเวลาและความเดือดร้อน (วารุณี ไอสถาภรณ์. 2550: 331-332)

ในโคลงนิราศสุพรรณ สุนทรภู่ (กรมศิลปากร. 2510: 71-72) ได้กล่าวถึงสภาพนิเวศวิทยาตามธรรมชาติ รวมทั้งการประกอบอาชีพของผู้คนซึ่งอาศัยอยู่ริมน้ำบริเวณบ้านสามชุกซึ่งเป็นที่ตั้งของตลาดสามชุกเดิม และบ้านสามเพ็งซึ่งเป็นที่ตั้งของตลาดสามชุกในปัจจุบันไว้ในบทที่ 217 และ 219 ตามลำดับดังนี้

บทที่ 217	ถึงนามสามชุกถ้ำ	ป่าดง
	เกรียงไร้ได้ฟ้ายลง	แลกล้า
	เรือค้าทำนั้งคอง	คอยเกรียง เรียงเอย
	รายจอดทอดทำน้ำ	นับฝ้ายขายของ
บทที่ 219	สามเพ็งเล็งสะล่างไม้	ไพรสนพ์
	ป่าใหญ่ไซ้เขตคน	ขาดบ้าน
	ร่วมรื่นขึ้นชมชล	ชุ่มแต่ แร่เอย
	ปลาว่ายสายสินธุ์สะอ้าน	สะอาดตื่นพื้นทราย

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตลาดสามชุก ในขอบข่ายที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย พบว่า มีทั้งหมด 4 เรื่อง ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยภายใต้กรอบความคิดด้านสถาปัตยกรรม การสื่อสารมวลชน และประวัติศาสตร์ดังนี้

รุจ รัตนพานู (2547: 84-124) ศึกษาเรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี” มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ วิวัฒนาการการ

ตั้งถิ่นฐาน รวมถึงลักษณะทางกายภาพของชุมชนย่านตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี และเพื่อศึกษาถึงคุณค่าความสำคัญของพื้นที่ในการเสนอแนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก เพื่อให้เกิดความสอดคล้องในการจัดการพื้นที่เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ในอนาคต จากการศึกษพบว่า ย่านชุมชนตลาดสามชุกเป็นย่านการค้าเก่าที่มีอายุการตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลากว่าหนึ่งร้อยปี ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ประกอบไปด้วยโครงสร้างชุมชนที่สำคัญ 2 ส่วนได้แก่ โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อม อันได้แก่ กลุ่มอาคารเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่เป็นอาคารก่อสร้างด้วยวัสดุประเภทไม้เป็นหลัก มีการเกาะกลุ่มรวมตัวกันเป็นย่านการค้าริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรีอย่างหนาแน่น อีกทั้งในปัจจุบันยังมีการใช้งานอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้โครงสร้างชุมชนที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งได้แก่ คนในย่านชุมชนมีรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบสังคมครอบครัวและสังคมการค้าที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างมีลำดับ และสามารถสืบเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในย่านด้วยการบอกเล่าเรื่องราวได้ชัดเจนจาก 2 สิ่งนี้ทำให้ชุมชนย่านตลาดสามชุกเป็นชุมชนการค้าที่มีเอกลักษณ์ทั้งในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ที่มีคุณค่า เหมาะสมต่อการศึกษาเพื่อวางแผนทางในการจัดการทรัพยากรที่สำคัญให้เกิดความสมดุลต่อรูปแบบการพัฒนาของพื้นที่ในด้านกายภาพอื่นๆ ต่อไป

อมรา จันทรมานะ (2548: 113-124) ศึกษาเรื่อง “กระบวนการติดต่อสื่อสารภายในชุมชนเข้มแข็ง กรณีศึกษาชุมชนตลาดสามชุก ตำบลสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนเข้มแข็ง กระบวนการติดต่อสื่อสาร รูปแบบการติดต่อสื่อสารและวิธีการติดต่อสื่อสาร ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคของการติดต่อสื่อสารภายในชุมชนเข้มแข็ง ผลการศึกษาพบว่า สภาพทั่วไปของชุมชนตลาดสามชุก ชาวบ้านมีรายได้ดีขึ้นและเปิดชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นผลพวงทางสังคมที่เกิดจากการรวมตัวของชาวบ้านที่ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจด้านการค้าขาย และปัญหาการไล่รื้อจากโครงการพัฒนาที่ดินราชพัสดุแปลงบริเวณตลาดสามชุกเป็นอาคารพาณิชย์ของกรมธนารักษ์จึงรวมตัวเป็นคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ โดยอาศัยฐานทรัพยากรทางด้านวัฒนธรรม ด้านสถาปัตยกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านอาหารเป็นต้นทุนในการผลิตกิจกรรมหรือโครงการ มีการบริหารจัดการที่ต่อเนื่องโดยตนเอง ไปรุ่งใสสามารถตรวจสอบได้ มีผู้นำที่มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี เป็นนักประสานงาน เสียสละพยายามผลักดันให้สมาชิกภายในชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อลดโครงสร้างสังคมในแนวตั้งให้เป็นแนวราบ โดยอาศัยกลไกการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ การรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกและเชื่อมร้อยความคิดที่แตกต่างหลากหลายเข้าด้วยกัน เพื่อสมาชิกได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เกิดความสามัคคี เพื่อพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

ภายในกระบวนการติดต่อสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วยผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร/สื่อ ผู้รับสาร ปฏิกริยาตอบกลับเป็นรูปแบบที่เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์และสภาพสังคมของชุมชน

เพราะรูปแบบการติดต่อสื่อสารระหว่างคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกด้วยตนเอง เป็นการสื่อสารแบบสองทางที่เป็นทางการ ได้แก่ การประชุมแบบมีส่วนร่วมและการติดต่อสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ การสนทนากลุ่มเล็กซึ่งเกิดขึ้นเป็นประจำทุกวัน โดยมีพื้นที่สาธารณะเป็นสถานที่พบปะพูดคุยผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่คือ เครื่องมือสื่อสารเพื่อความสะดวกรวดเร็วและประหยัดเวลา

รูปแบบการติดต่อสื่อสารระหว่างคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกกับชาวตลาดสามชุก มีการติดต่อสื่อสาร 2 รูปแบบคือ การติดต่อสื่อสารแบบทางเดียวอย่างเป็นทางการโดยใช้สื่อ คือ เสียงตามสาย ใบปลิว ป้ายผ้า เป็นต้น และการติดต่อสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการคือ การประชุมแบบมีส่วนร่วม การจัดเวทีประชาคม การจัดกิจกรรมเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น กิจกรรมทำความสะอาด การจัดนิทรรศการภาพเก่าเล่าขานซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างความตื่นตัวและสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นกับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเกิดการมีส่วนร่วมและได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชนต่อไป

ปัญหาและอุปสรรคในการติดต่อสื่อสาร ทั้งการติดต่อสื่อสารระหว่างคณะกรรมการพัฒนาตลาดด้วยตนเองและการติดต่อสื่อสารระหว่างคณะกรรมการพัฒนาตลาดกับชาวตลาดสามชุกคือ ขาดความต่อเนื่อง เนื่องจากมีเหตุผลทางการเมืองท้องถิ่นเข้ามาแทรกแซง ประกอบกับคณะกรรมการพัฒนาตลาดขาดกิจกรรมที่ต่อเนื่อง

สมฤทัย เสือปาน (2549: 144-182) ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดสามชุก และบทบาททางการสื่อสารของผู้นำในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดสามชุก ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดสามชุกในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย สถานการณ์การจัดระบบการท่องเที่ยว สถานการณ์การประสานความร่วมมือ สถานการณ์การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และสถานการณ์การแก้ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยว พบว่า รูปแบบการสื่อสารเป็นการสื่อสารทางเดียวแบบไม่เป็นทางการ การสื่อสารทางเดียวแบบเป็นทางการ การสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการและการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ สำหรับบทบาททางการสื่อสารของผู้นำในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดสามชุก พบว่า ผู้นำชุมชนมีบทบาททางการสื่อสารในด้านต่างๆ คือ การกระตุ้นความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน การประสานความร่วมมือกับภาคีภายนอก การจัดระบบการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน การดูแลและการต้อนรับนักท่องเที่ยว การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวและการแก้ปัญหาอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

อรุณี จำปานิล (2550: 134-139) ศึกษาเรื่อง “ประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ระหว่างปี พ.ศ.2466-2544” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับ

ประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ระหว่างปี พ.ศ.2466-2544 เป็นสำคัญ จากการศึกษาพบว่า ชุมชนตลาดสามชุกเป็นชุมชนการค้าที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานกว่า 100 ปี ตั้งแต่การเป็นชุมชนการค้าขนาดเล็กประจำท้องถิ่น พัฒนามาสู่การเป็นตลาดแห่งการค้าขายขนาดใหญ่ประจำอำเภอสามชุก โดยพัฒนาการของตลาดสามชุกที่มีมาอย่างยาวนานนั้น สามารถแบ่งช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านของตลาดสามชุกได้เป็น 4 ยุคด้วยกัน ดังนี้

1. ยุคดั้งเดิม (ก่อนทศวรรษ 2460)
2. ยุคเติบโต (ทศวรรษ 2460 – สงครามโลกครั้งที่ 2)
3. ยุครุ่งเรือง (หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 - ทศวรรษ 2520)
4. ยุคเสื่อมถอยและปรับตัว (พ.ศ.2530 - ทศวรรษ 2540)

ผลของการศึกษา แสดงให้เห็นว่าตลาดสามชุกเป็นชุมชนการค้าที่มีความสำคัญและมีวิวัฒนาการที่น่าสนใจมาตั้งแต่อดีต เพราะไม่เพียงแต่เป็นชุมชนการค้าที่มีบทบาทในชุมชนเท่านั้น แต่ชุมชนตลาดสามชุกยังมีบทบาททางการค้าภายในลุ่มน้ำท่าจีนและลุ่มน้ำเจ้าพระยาอีกด้วย

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตลาดสามชุกทั้ง 5 เรื่องนั้น ได้ให้ความรู้พื้นฐานของพื้นที่ตลาดสามชุกแก่ผู้วิจัยใน 4 ประเด็น คือ ลักษณะพื้นที่ทางกายภาพของตลาดสามชุกและบริเวณใกล้เคียง คุณค่าของทรัพยากรทางวัฒนธรรมในด้านสถาปัตยกรรมกลุ่มอาคารเรือนร้านค้าพื้นถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารของชาวตลาดสามชุก การติดต่อสื่อสารระหว่างคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์กับชาวตลาดที่ก่อให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน และประวัติความเป็นมาของพื้นที่ นอกจากนี้ ยังทำให้ผู้วิจัยตระหนักว่า ยังไม่มีนักวิชาการคนใดได้ศึกษาตลาดสามชุกผ่านแนวความคิดการเมืองเรื่องพื้นที่และธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีตซึ่งเป็นบริบทหลักของตลาดย้อนยุคสามชุกในปัจจุบันอย่างจริงจัง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำท่าจีน

จากการสำรวจเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีผลงานวิจัย 3 เรื่องที่ได้กล่าวถึงสภาพสังคมของลุ่มน้ำท่าจีนตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 24 ถึง พุทธศตวรรษที่ 25 ไว้ดังนี้

มณฑล คงแถมทอง (2527: 149-152) ศึกษาเรื่อง “เศรษฐกิจข้าวและน้ำตาลทรายในลุ่มน้ำท่าจีน พ.ศ.2398-2453” กล่าวถึงสภาพทั่วไปของสังคมลุ่มน้ำท่าจีนในเรื่องของการค้าข้าวและน้ำตาลทรายที่สัมพันธ์กับรัฐสยามและการค้าระหว่างประเทศระยะแรกของพื้นที่ว่า ก่อน พ.ศ.2398 หรือก่อนเปิดเสรีทางการค้า เศรษฐกิจข้าวเป็นการผลิตที่ปรากฏในกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์ในการผลิตเพียงเพื่อยังชีพในครอบครัว แต่เศรษฐกิจน้ำตาลทรายเป็นการผลิตเพื่อการค้าของรัฐเป็น

สำคัญ อย่างไรก็ตาม การผลิตน้ำตาลทรายในกลุ่มน้ำท่าจีนมีขอบเขตจำกัดเฉพาะในบริเวณริมแม่น้ำเขตเมืองนครชัยศรีเท่านั้น และผู้ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการผลิตมักเป็นชาวจีน

ภายหลัง พ.ศ.2398 ปรากฏรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อุตสาหกรรมน้ำตาลทรายเริ่มตกต่ำลง เนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตน้ำตาลทรายของชาวตะวันตกในชวาและฟิลิปปินส์ ช่วงเวลาเดียวกันนี้การผลิตข้าวเพื่อการค้ากลับขยายตัวเพิ่มพูนความสำคัญมากขึ้น ราคาข้าวและความต้องการข้าวจากต่างประเทศเป็นแรงจูงใจให้ชาวนาในกลุ่มน้ำท่าจีนบุกเบิกที่ดินเพื่อปลูกข้าวอย่างกว้างขวาง เกิดการขยายตัวของชุมชนจากการอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลเข้ามาดำเนินธุรกิจและประกอบการค้าขาย และชาวนาจากท้องถิ่นใกล้เคียงเข้ามาตั้งชุมชนเพื่อเพาะปลูก ทำให้ภาษีอากรที่รัฐบาลได้รับจากท้องถิ่นเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

สภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดการแบ่งงานในการผลิตระหว่างกลุ่มเชื้อชาติชัดเจนขึ้น กลุ่มชาวไทยมีบทบาทในการผลิตข้าวเพื่อการค้าเป็นสำคัญ ในขณะที่กลุ่มชาวจีนมีบทบาทเป็นพ่อค้าคนกลางภายในท้องถิ่น ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าที่ผลิตได้ภายในท้องถิ่นกับสินค้าอุตสาหกรรมจากต่างประเทศ

ผลจากการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า การขยายตัวของการผลิตข้าวเพื่อการค้าในกลุ่มน้ำท่าจีนระหว่าง พ.ศ.2398-2453 เป็นพื้นฐานสำคัญของสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประชากรส่วนใหญ่ในกลุ่มแม่น้ำท่าจีนมาจนถึงปัจจุบัน

สุภาพรรณี จินตามณีโรจน์ (2532: 189-193) ศึกษาเกี่ยวกับ “ประวัติศาสตร์สังคมของชุมชนในกลุ่มน้ำท่าจีน” พบว่า บริเวณกลุ่มน้ำท่าจีนเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งทางทิศตะวันตกของที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา กลุ่มน้ำท่าจีนมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มยวรีและมีอาณาเขตตั้งแต่จังหวัดชัยนาทลงไปจนถึงอ่าวไทย เนื่องด้วยลักษณะภูมิประเทศเหมาะสมกับการปลูกข้าวและการค้าขายทางเรือ จึงมีผู้คนทั้งกลุ่มไทย ลาว จีน มอญ และเขมร อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยทวารวดีจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ การตั้งถิ่นฐานของผู้คนมักตั้งบ้านเรือนรวมกันเป็นหมู่บ้านตลอดริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนและริมคลองสาขาก่อนต่อมาเมื่อมีการขยายชุมชนจึงขยับเข้าไปตอโนนหรือที่ดอน

ในปลายรัชกาลที่ 2 ถึงรัชกาลที่ 4 เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจของการผลิตอุตสาหกรรมน้ำตาลบริเวณเมืองนครชัยศรี ทำให้ชาวจีนอพยพไปอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นเพื่อเป็นแรงงาน เจ้าของกิจการโรงงานและค้าขาย ต่อมาในปลายรัชกาลที่ 5 เกิดการขยายพื้นที่ปลูกข้าวแทน เพราะข้าวกลายเป็นสินค้าส่งออกและมีราคาสูงขึ้นมา คนจึงหันมาปลูกข้าวกันมากขึ้น เกิดการขยายตัวของชุมชนต่างๆ ขึ้นตามริมคลอง ปากคลองและที่ดอนตอโนน เมื่อการค้าภายในเริ่มขยายตัวมากขึ้น ชุมชนบางแห่งจึงกลายเป็นตลาด และบางแห่งพัฒนาเป็นเมืองซึ่งมักอยู่ริมน้ำ โดยชาวจีนเป็นผู้มีบทบาททาง

การค้าและเศรษฐกิจสูง ดังนั้น บริเวณตลาดและเมืองจึงเป็นแหล่งกระจุกตัวของคนจีน พร้อมทั้งเป็น ศูนย์กลางการค้า และมีศาลเจ้าไว้ประกอบพิธีทางศาสนา

ต่อมาเมื่อเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ชาวบ้านในกลุ่มน้ำท่าจีนต้องเผชิญกับปัญหาข้าวยากมากแพงและความยากจน ครั้น พ.ศ.2501 โครงการตัดถนนได้ เกิด ขึ้นทั่วบริเวณลุ่มน้ำท่าจีนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 และฉบับอื่นๆ ต่อมา ทำให้ ระบบทุนนิยมจากภายนอกเริ่มเข้าไปสู่หมู่บ้านอย่างรวดเร็ว เศรษฐกิจหมู่บ้านจึงไม่อาจอยู่ในภาวะพึ่งตนเองได้อีกต่อไป วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและโลกทัศน์ของชาวหมู่บ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งการคมนาคมทางน้ำที่เคยคึกคักก็แปรเปลี่ยนสภาพกลายเป็นซบเซา

ธีระ แก้วประจันต์ (2534: 169-172) ได้ศึกษาเรื่อง “สภาพเศรษฐกิจมณฑลนครชัยศรี พ.ศ. 2438-2475” พบว่า มณฑลนครชัยศรีเป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวที่สำคัญของประเทศ สามารถผลิตข้าวเลี้ยงประชากรในภูมิภาคอื่นและส่งออกขายต่างประเทศจนเป็นรายได้หลักของคนในมณฑล โดยพื้นที่ปลูกข้าวส่วนใหญ่อยู่ในเมืองสุพรรณบุรีและสมุทรสาคร ความเจริญของการปลูกข้าวเป็นผลสืบเนื่องให้เกิดกิจการโรงสีขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งกิจการที่ต้องอาศัยทุนในการดำเนินการสูงและวิธีการที่ยุ่งยาก เช่นนี้มักจะตกอยู่ในมือของชาวจีน เพราะคนจีนมีความสามารถในการสะสมทุนและมีความชำนาญในการประกอบการมากกว่าคนไทยซึ่งยึดอาชีพการทำนาเป็นหลัก ชาวจีนจึงกลายมาเป็นผู้มีบทบาทในด้านพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรมมากกว่าคนไทย

สำหรับบทบาทของรัฐบาลต่อสภาพเศรษฐกิจในมณฑลนี้ได้แก่ การอุดหนุนเพื่อช่วยเพิ่มเนื้อที่การทำนา การปราบปรามโจรผู้ร้ายช่วยให้ราษฎรประกอบอาชีพโดยปกติสุข รวมทั้งการช่วยเหลือในยามที่ราษฎรประสบปัญหาในการประกอบอาชีพ เช่น น้ำท่วมหรือฝนแล้ง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำท่าจีนพบว่า ผลงานวิจัยทั้ง 3 เรื่องเป็นการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นภาพรวมด้านเศรษฐกิจและสังคมของลุ่มน้ำท่าจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตและค้าขายข้าวรวมทั้งน้ำตาลทราย และบทบาทของชาวจีนในการเป็นพ่อค้าคนกลาง ดำเนินกิจการโรงสีและธุรกิจค้าขายต่างๆ ทำให้ชาวจีนมีบทบาททางการค้าและเศรษฐกิจสูงกว่าคนไทย โดยผลงานทั้งหมดยังไม่มีที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการของตลาดสามชุกซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนตอนกลางอย่างชัดเจน ส่วนประโยชน์ที่ได้รับจากการทบทวนงานวิจัยครั้งนี้ คือ ส่วนของข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของสังคมลุ่มน้ำท่าจีนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพการค้าและการขยายตัวทางการค้าในท้องถิ่นในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดบริบทต่างๆ ในการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของตลาดสามชุกในงานศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดหลักที่ใช้ในการวิจัย

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่อง พื้นที่และการเมืองเรื่องพื้นที่ (Space/Politics of Space)

เมื่อกล่าวถึง “พื้นที่” (Place/Space) คนทั่วไปมักมองพื้นที่ในเชิงความจริงทางเรขาคณิตที่วัดด้วยมิติกว้าง ยาว และลึก หรือศึกษาพื้นที่เชิงกายภาพในฐานะความจริงเชิงประจักษ์ ภาษาที่ใช้บรรยายพื้นที่จะเป็นภาษาเชิงปริมาตร (Volumetric Language) พื้นที่จึงเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดไว้ในฐานะของสิ่งที่มีอยู่ในโลกและมีประโยชน์ในความว่างเปล่า เพื่อจะใช้บรรจุสิ่งต่างๆ ไว้ เช่น บ้าน (ในพื้นที่ที่เป็นที่ดิน) โต๊ะเรียน (ในพื้นที่ห้องเรียน) รถยนต์ (ในพื้นที่ถนน) สิ่งของ (ในพื้นที่กระเป๋) ฯลฯ พื้นที่จึงเสมือนสิ่งที่ยึดอยู่อย่างหยุดนิ่ง เป็นสิ่งที่เป็นวัตถุ ไร้เดียงสา ปลอดภัยจากการให้คุณค่าและอำนาจคู่มามีความเป็นกลางโดยธรรมชาติ

ตั้งแต่ปลายปีคริสต์ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา ได้มีกลุ่มนักวิชาการที่มองพื้นที่ว่าไม่ใช่สิ่งหยุดนิ่ง ไม่เป็นกลาง แต่มีอำนาจในการกระทำต่อคนหรือสิ่งที่เกี่ยวข้อง อาทิ กลุ่มภูมิศาสตร์มนุษย์เป็นนักวิชาการกลุ่มหนึ่งที่มองพื้นที่ในฐานะสิ่งที่มีพลวัต พวกเขาสนใจศึกษาพื้นที่ต่างๆ ในสังคมมนุษย์ที่ถูกเก็บกดปิดกั้นไว้ หรือเป็นพื้นที่ที่มีได้รับความสนใจศึกษามาก่อน ทั้งที่เป็นพื้นที่ที่เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของคน เช่น บ้าน ถนน เมือง สุสาน คูก โรงเรียน โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย พิพิธภัณฑสถาน สวนสัตว์ อนุสาวรีย์ ศูนย์การค้า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยสนใจศึกษากระบวนการที่พื้นที่ต่างๆ ในสังคมถูกผลิตสร้างขึ้นมาจากทำให้คุณค่าและความหมายของมนุษย์ ในขณะเดียวกันพื้นที่ที่ถูกสร้างให้มีชีวิตเหล่านั้น ก็ได้ย้อนกลับมาเมื่ออิทธิพลในการกำหนดความคิด การกระทำ และวิถีชีวิตของมนุษย์ ในฐานะผู้สร้างเอกลักษณ์และความหมายให้กับคนในพื้นที่นั้นเช่นกัน การศึกษาพื้นที่กระแสนี้จะให้ความสำคัญกับทฤษฎีทางสังคมวัฒนธรรมมากกว่าทฤษฎีด้านภูมิศาสตร์และรัฐศาสตร์ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2549: 172) ดังเช่น ชาวตลาดสามชุกได้สร้างตลาดสามชุกให้มีความหมายเป็นพื้นที่แห่งการท่องเที่ยวอดีตกาลในนามของ ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’ ด้วยการรื้อฟื้น ประดิษฐ์สร้างและจำลองชีวิต สังคม วัฒนธรรมเมื่อร้อยกว่าปีก่อนมาไว้ในปัจจุบัน จนกลายเป็นตลาดย้อนยุคที่มีชื่อเสียงและได้รับรางวัลจากหน่วยงานต่างๆ มากมาย ความหมายและรางวัลได้ตรึงชีวิตประจำวันของชาวตลาดสามชุกให้อยู่ในอาณาจักรของอดีต ไม่ว่าจะป็นอาคารสถานที่ ภาพถ่าย วัตถุข้าวของเรื่องราว ความทรงจำ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ศิลปวัฒนธรรมและสินค้าวิถีหาอดีตรูปแบบต่างๆ ตลาดแห่งนี้จึงเปรียบเสมือนเวทีแห่งการแสดงวิถีชีวิตในอดีตของพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกนั่นเอง

นอกจากนี้ การสร้างความหมายให้กับพื้นที่ด้วยตำนาน นิทาน และเรื่องเล่า ที่คนในพื้นที่สร้างขึ้นเพื่อกำหนดขอบเขตพื้นที่ของกลุ่ม ได้ทำให้เรามองเห็นวิธีการที่คนผูกโยงพื้นที่กับความคิดและ

ปฏิบัติการทางสังคมจนกลายเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ของคนกลุ่มนั้นๆ เช่น กะเหรี่ยงในผืนป่า ตะวันตกถือว่า ทุ่งใหญ่นเรศวรเป็น “ดินแดนศักดิ์สิทธิ์” ที่มีตำนานและความหมายต่อพวกเขา พื้นที่แห่งนี้ เป็นเสมือนบันทึกความทรงจำในการต่อสู้ปกป้องพื้นที่ของบรรพบุรุษเพื่อตั้งรกรากและสร้างถิ่นฐาน ดังนั้น จึงเป็นพื้นที่ที่มีความหมายทางจิตวิญญาณต่อชาวกะเหรี่ยง ขณะที่ชนเผ่า Apache ให้ความหมายแก่พื้นที่แต่ละแห่งรอบตัวที่เป็นเนินเขา ช่องเขา ทุ่งหญ้า ป่าไม้และลำธาร ด้วยเรื่องเล่าหรือนิทานที่มีคติสอนใจถ่ายทอดกันมาจากบรรพชน พื้นที่เหล่านี้จึงมีความหมาย ให้ปัญญา สะท้อนอัตลักษณ์และความทรงจำเกี่ยวกับพื้นที่ ดังนั้น เราจึงสามารถเข้าใจตัวตน อัตลักษณ์และภูมิปัญญาของชนเผ่า Apache ได้ ถ้าเราเข้าใจความหมายที่พวกเขาได้ให้ไว้ต่อพื้นที่ของเขา (ชยันต์ วรรณระงูดี. 2543: 96-97)

สำหรับกรณีวิจัยเรื่อง “ตลาดย้อนยุคสามชุก: การเมืองเรื่องพื้นที่และธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต” นี้ ผู้วิจัยได้มอง “พื้นที่” ในฐานะสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่ถูกประจุไว้ด้วยความหมาย (Coded Space) ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของอภิญา เฟื่องฟูสกุล (2543 : 65-68) ที่ได้กล่าวถึงพื้นที่ไว้ในบทความเรื่อง “พื้นที่ในทฤษฎีสังคมศาสตร์” ไว้ว่า พื้นที่ทางกายภาพต่างๆ เช่น แม่น้ำ ภูเขา วัด หรือพื้นที่ในบ้านเรือน มิได้เป็นเพียงวัตถุหรือที่ว่าง หรือเป็นเพียงสภาพแวดล้อมข้างนอกตัวเราที่มีไว้ให้คนใช้ประโยชน์เท่านั้น แต่วิธีการให้ความหมายและจัดการพื้นที่เหล่านั้นได้สะท้อนวิถีคิดที่คนมีต่อพื้นที่ เช่น กฎ ข้อห้าม ตำนาน นิทานและเรื่องเล่า และการสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพื้นที่ และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนที่ใช้พื้นที่ร่วมกัน

ดังนั้น การมองพื้นที่ด้วยมิตินี้ จึงเป็นการมองเข้าไปยังผู้คนหรือการ “นิยามตำแหน่ง” ของกลุ่มคนที่มีต่อพื้นที่และจักรวาลวิทยาของพวกเขา ด้วยมิตินี้การมองดังกล่าว พื้นที่จึงไม่ได้ปรากฏอยู่อย่างเลื่อนลอย ปราศจากการให้ความหมายของมนุษย์ และการศึกษาระบบการผลิตร่างความหมายของพื้นที่ ยังทำให้เราเข้าใจอัตลักษณ์ของกลุ่มคนที่ถูกหล่อหลอมจากประสบการณ์การใช้พื้นที่ ความทรงจำทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพื้นที่ สำนึกของกลุ่มที่ผูกพันกับพื้นที่อันเป็นทั้งสิ่งแวดล้อมและพื้นฐานการดำรงชีวิต ตลอดจนความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนที่ใช้พื้นที่ร่วมกัน ดังนั้น การทำความเข้าใจแนวคิดเรื่อง “พื้นที่” ในฐานะผู้สร้างความหมายของตัวตนให้กับคนในพื้นที่ จะทำให้เราเข้าใจอัตลักษณ์ของกลุ่มคนในมิติที่สลับซับซ้อนได้ดียิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม ความหมายของพื้นที่เป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว มนุษย์ได้สร้างความหมายใหม่ให้กับพื้นที่ตลอดเวลา เพื่อเป็นเป้าหมายในการยึดครองและครอบงำ ตลอดจนใช้เป็นเครื่องมือในการโต้ตอบ ต่อรอง และ ขัดแย้งอำนาจ ที่เกิดจากความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์บนพื้นที่ ฉะนั้น พื้นที่แต่ละพื้นที่ ไม่ได้มีคุณค่าความหมายแก่คนทุกกลุ่มเหมือนกันหมด บ่อยครั้งที่มนุษย์ทะเลาะกันด้วยความเห็นที่ไม่ลงรอยกันต่อการใช้พื้นที่และนำไปสู่การสู้รบกัน ในขณะเดียวกัน การสร้างความหมายใหม่ให้กับพื้นที่

ก็เป็นการเก็บกด ปิดกั้น กดทับบางอย่างไว้ด้วยเสมอ เช่น การสร้างอาคารสูงในพื้นที่ที่เรียกว่าสลัม หรือการสร้างบ้านจัดสรรในพื้นที่นาหรือสวน ก็เป็นการกดทับ ทำลาย “ความทรงจำ” และกดทับ ความหมายเดิมทางกายภาพของพื้นที่แห่งนั้นไว้ด้วย

โดยนัยนี้ พื้นที่จึงเป็นเรื่องของการช่วงชิงการให้ความหมายระหว่างผู้ใช้พื้นที่กลุ่มต่างๆ อยู่ตลอดเวลา ชีวิตประจำวันของคนในสังคมจึงเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของพื้นที่ หรือ การต่อสู้ ช่วงชิงในการให้ความหมายกับพื้นที่รอบตัว ที่เรียกว่า “การเมืองเรื่องพื้นที่” (Politics of Space) อย่างมาก ดังเช่นกรณี ชุมชนตลาดสามชุกเป็นชุมชนที่ได้เผชิญกับการถูกไล่ออกจากพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินซึ่งชาวชุมชนอยู่อาศัยกันมาอย่างยาวนานเกินกว่าหนึ่งศตวรรษ โดยกรมธนารักษ์ มองพื้นที่แห่งนี้ในฐานะเป็น “ตลาดร้าง” ไร้มูลค่าทางเศรษฐกิจสมควรที่จะได้รับการพัฒนาด้วยการรื้อถอนบ้านไม้เก่าคร่ำคร่าออกไป แล้วสร้างเป็นอาคารพาณิชย์แบบใหม่ขึ้นมาแทนที่ แต่ชาวตลาดสามชุก ได้ต่อสู้ ชัดขึ้นอำนาจรัฐ เพื่อช่วงชิงพื้นที่ดังกล่าวกลับคืนมาด้วยการสร้างความหมายใหม่และมูลค่าเชิงเศรษฐกิจกลับคืนมาให้กับตลาดแห่งนี้ ในฐานะของ ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในอดีตด้วยการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างทุนทางวัฒนธรรมในอดีต เพื่อมาเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวในปัจจุบัน จนกลายเป็นพื้นที่ของธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีตที่มีชื่อเสียงจนได้รับรางวัลทั้งในระดับรัฐ และ องค์การระหว่างประเทศ

ดังนั้น พื้นที่ต่างๆ ที่ห้อมล้อมเราอยู่ในสังคมจึงเป็นการเมืองเรื่องพื้นที่ หรือเรื่องราวของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่สังคมแต่ละแบบแต่ละยุคสมัยผลิต/กำหนดขึ้น ซึ่งพื้นที่แต่ละแบบแต่ละยุคสมัยก็จะมีภาคปฏิบัติกรว่าด้วยพื้นที่ (Spatial Practices) แตกต่างกันไป

ผู้วิจัยเห็นว่า การใช้แนวคิดเรื่อง “พื้นที่” และ “การเมืองเรื่องพื้นที่” ของอ็องรี เลอเฟบว์ (Henri Lefebvre: 1991) เป็นแนวคิดหลักในการศึกษาวิเคราะห์พื้นที่ของตลาดย้อนยุคสามชุก สามารถทำให้เข้าใจพัฒนาการและอัตลักษณ์ของตลาดสามชุกที่สัมพันธ์กับพื้นที่ทางกายภาพของแม่น้ำท่าจีน และพื้นที่ทางสังคมของผู้คนที่เกี่ยวข้องในแต่ละยุคสมัย ตลอดจนกระบวนการต่อสู้ต่อรองของชาวตลาดสามชุกด้วยการผลิตสร้างอัตลักษณ์ และความหมายใหม่ให้กับพื้นที่ของตนในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพื่อปกป้องรักษาพื้นที่ดังกล่าวไว้จากอำนาจของประเทศไทยได้อย่างกระจ่างชัดอย่างเป็นพลวัตและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา โดยใช้แนวคิดพื้นที่ทั้งสาม (Third Space) ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่กายภาพ (Physical Space) พื้นที่จินตนาการ (Mental Space) และพื้นที่ทางสังคม (Social & Political Space)

เลอเฟบว์ แบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ประเภทคือ 1) พื้นที่ทางกายภาพ (First Space-Physical Space) หมายถึง พื้นที่ที่สัมผัสรับรู้ด้วยการมองเห็นและกายสัมผัส พื้นที่กายภาพมีความหมายรวมถึงปรากฏการณ์ทางวัตถุกายภาพอื่น รวมทั้งชีวิตมนุษย์ เช่น ภูเขา แม่น้ำ อาคาร สิ่งก่อสร้าง ถนน ประชาชน ฯลฯ ซึ่งต่างล้วนมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน 2) พื้นที่ทางความคิด (Second Space-Mental

Space) เป็นพื้นที่ในจินตนาการหรือเป็นพื้นที่ที่ถูกก่อกำเนิดขึ้นในความรู้สึกนึกคิด คนให้ความหมายเกี่ยวกับพื้นที่อย่างไร และพื้นที่ที่ถูกคนให้ความหมายแล้วส่งผลย้อนกลับไปสู่คนอย่างไร พื้นที่ให้จินตนาการต่อคนอย่างไร พื้นที่ที่มีความหมายอย่างไร เมื่อพื้นที่ที่มีความหมายซึ่งถูกให้โดยมนุษย์แล้ว พื้นที่ก็มีความสำคัญต่อคนผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นๆ ด้วย และ 3) พื้นที่ทางสังคม (Third Space-Social Space) เป็นพื้นที่ที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ทั้งในมิติของจินตนาการและปฏิบัติการ ซึ่งอาจตั้งอยู่บนพื้นที่กายภาพหรืออยู่นอกอาณาเขตพื้นที่กายภาพก็ได้

เลอเฟบวร์อธิบายว่า Social Space เป็นส่วนที่เกิดมาจากปฏิสัมพันธ์ของพื้นที่ 2 ประเภทแรก นั่นคือพื้นที่ทางความคิดเป็นสิ่งที่เกิดจากการตีความ หรือให้ความหมายพื้นที่ทางกายภาพที่เรามองเห็น นำไปสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมที่มีส่วนที่เป็นความจริงและที่เป็นเพียงจินตนาการอันสลับซับซ้อน มีการช่วงชิง ชัดแย้งและแทรกแซงอยู่ตลอดเวลา ในทัศนะของเลอเฟบวร์ พื้นที่ไม่ใช่สิ่งที่แยกออกมาพิจารณาได้โดดๆ เหมือนวัตถุที่สามารถแยกจากผู้ดู หรือทำความเข้าใจได้โดยใช้มุมมองเพียงด้านเดียว แต่เป็นสิ่งที่มิตินหลายด้านและความหมายหลากหลาย พื้นที่จึงมีสถานะเป็นทั้งเครื่องมือและเป้าหมาย เป็นทั้งสื่อ ตัวกลางและบริบทของการช่วงชิงอำนาจ พื้นที่ทางสังคมหรือ Social Space จึงหมายถึง พื้นที่ของการปฏิบัติการทางสังคม (The Habitat of Social Practices) ที่ความคิด เหตุการณ์ ปรัชญาการณ และความหมายของพื้นที่นั้นปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ประเด็นที่เลอเฟบวร์ให้ความสำคัญก็คือ “การเมืองเกี่ยวกับการสร้างพื้นที่” ซึ่งต้องทำความเข้าใจอย่างวิเคราะห์ถึงการเมืองของการใช้ความรู้ เพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมและการใช้อุดมการณ์ที่ปกปิดและอำพรางการใช้ความรู้นั้น ทั้งนี้เพราะในที่สุดแล้ว การช่วงชิงพื้นที่ทางสังคมเป็นสิ่งที่ทำไป เพื่อให้ได้มาซึ่งพื้นที่ที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถยึดครองและครอบงำได้ (ชยันต์ วรรณระภาติ. 2543: 97)

งานที่นำแนวคิดของอังรี เลอเฟบวร์ (Henri Lefebvre) ในประเด็น “พื้นที่” และ “การเมืองเรื่องพื้นที่” มาใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ มีดังนี้

งานของยงยุทธ บุรณเจริญกิจ (2545:135-150) เรื่อง “กระบวนการสร้าง ต่อรองความหมายของวัดในฐานะที่เป็นพื้นที่ทางสังคม: กรณีศึกษาวัดประทุมคงคาและวัดไตรมิตรวิทยาราม” เป็นงานที่ศึกษากระบวนการสร้างและต่อรองความหมายของวัดจากการใช้พื้นที่ในเชิงรูปธรรมของคนกลุ่มต่างๆ ที่มาเกี่ยวข้อง จากการมองผ่านแนวคิดดังกล่าว ยงยุทธค้นพบว่า โครงสร้างของคณะสงฆ์ที่เข้ามากำกับควบคุมวัด รวมทั้งปัจจัยในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมล้วนมีอิทธิพลต่อการกำหนดการใช้พื้นที่วัดซึ่งปรากฏให้เห็นจากด้านต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจมีการสร้างและต่อรองความหมายระหว่างเจ้าอาวาส พระสงฆ์และคนในย่านวัด ซึ่งพบว่า ความหมายที่คนกลุ่มนี้สร้างขึ้นมามีส่วนเกี่ยวพันกัน คือ การจัดการรายได้เพื่อนำเงินมาบำรุงวัดโดยสร้างพื้นที่เศรษฐกิจบนพื้นที่สาธารณได้แก่ ลานวัด หรือ การแยกความหมายของพระพุทธรูปในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อสร้างความชอบธรรมในการเก็บค่า

เข้าชม ด้วยการนำหลักเกณฑ์ของการท่องเที่ยวมาใช้ แต่ก็พบว่ามีส่วนที่ขัดแย้งกันคือ การพยายามสร้างพื้นที่เศรษฐกิจดังกล่าวได้ทำให้พื้นที่เศรษฐกิจอื่น ๆ ของวัดเกิดขึ้นไม่ได้ เช่น ที่พักสงฆ์และฌาปนสถาน ซึ่งเกิดการต่อต้านจากคณะสงฆ์ในวัด

ด้านการศึกษา เนื่องจากการที่วัดมุ่งเน้นให้คณะสงฆ์ศึกษาในพระปริยัติธรรม แต่พระสงฆ์สามเณรในวัดกลับให้ความสำคัญกับการศึกษาด้านอื่นๆ ด้วย จึงเกิดการต่อรองระหว่างคณะสงฆ์ในวัด นำมาสู่การประนีประนอมให้มีการศึกษาในรูปแบบอื่นด้วย เช่น การศึกษาด้านคอมพิวเตอร์ ซึ่งมีการใช้เกณฑ์การศึกษาด้านปริยัติธรรมมาเป็นเงื่อนไขบังคับ

ด้านพื้นที่ศาสนา พบว่า การใช้พื้นที่วัดในวันสำคัญทางศาสนาในปัจจุบันมีนัยสำคัญต่อผู้คนในย่านวัดลดลง พระสงฆ์และฆราวาสจึงได้ต่อรองความหมายของความสำเร็จทางศาสนากับผู้คนในย่านวัดด้วยการจัดงานวันสำคัญทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ผู้คนในย่านวัดกลับให้ความสำคัญกับงานเหล่านี้ในแง่ของพิธีกรรมโดยไม่สนใจนัยเชิงศาสนา ส่วนวันสำคัญที่วัดสร้างขึ้นเป็นการสร้างความหมายเฉพาะด้านให้กับวัด อาทิ งานฉลองสมณศักดิ์ งานพุทธาภิเษก ที่ตอกย้ำความสำคัญของคณะสงฆ์และนัยเชิงธุรกิจ

นอกจากนี้ ยังพบถึงการสร้างพื้นที่ใหม่ขึ้นมาในวัด โดยปรากฏชัดเจนจากการจัดโครงการปวยเสวนาคารที่ได้ใช้พื้นที่วัดจัดกิจกรรมเสวนาแลกเปลี่ยนความรู้ให้กับผู้คนทั่วไป เป็นการสร้างความหมายของวัดให้กลายเป็นพื้นที่การเรียนรู้ในหลายรูปแบบ โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบของวัด ยงยุทธสรุปว่า พื้นที่ของวัดมีความหมายที่หลากหลายมาผ่านการสร้างและต่อรองของกลุ่มคนต่างๆ ที่เข้ามาใช้พื้นที่ ความหมายบางด้านอาจถูกเน้นย้ำให้ชัดเจนขึ้นมาผ่านปฏิบัติการที่เป็นการสืบทอดความหมาย แต่ก็ไม่มีมีความหมายใดที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จเหนือความหมายอื่นๆ การต่อรองยังคงดำเนินต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด

งานศึกษาของภุริทัต ไชยเศรษฐ์ (2547:136-150) เรื่อง “ชุมชนป้อมมหากาฬ: การสร้างและการต่อรองความหมายในพื้นที่ทางสังคม” เป็นการศึกษพื้นที่ของชุมชนป้อมมหากาฬในฐานะที่เป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งในการให้ความหมายที่มีต่อพื้นที่ที่แตกต่างกันระหว่างชุมชนกับกรุงเทพมหานคร และกระบวนการสร้างและต่อรองความหมายของชุมชนเพื่อรักษาสีทิวทัศน์ในการใช้พื้นที่

ที่มาของการศึกษานี้เป็นผลมาจากโครงการพัฒนาพื้นที่ในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 ซึ่งทำให้บริเวณพื้นที่ของชุมชนป้อมมหากาฬจะถูกปรับเปลี่ยนให้เปิดโล่ง เพื่อมองเห็นทัศนียภาพของเมืองโดยการพัฒนาเป็นสวนสาธารณะ และที่สำคัญทำให้ชาวชุมชนทั้งหมดต้องถูกไล่ออกไปจากพื้นที่ ผลจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า พื้นที่ของชุมชนป้อมมหากาฬมิได้มีเพียงความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับรัฐเท่านั้น แต่อย่างยิ่งมีความขัดแย้งภายในชุมชนพร้อมๆ กันไปด้วย การผลิตสร้างความหมายของพื้นที่โดยรัฐนั้น เป็นความหมายที่เกิดขึ้นภายใต้แบบแผนทางอำนาจในการกำหนด

สร้างพื้นที่โดยไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนด หรือให้มีการสร้างพื้นที่ที่สามารถต่อรองกันได้อย่างใด รัฐได้ลดทอนปัญหาความขัดแย้ง ความแตกต่างที่มีอยู่มากมายให้เหลือเพียงส่วนประกอบที่สามารถจัดการได้ด้วยกลไกทางกฎหมาย รัฐมองพื้นที่ชุมชนในฐานะที่เป็นสัดสมสมควรที่จะได้รับการแก้ไขพัฒนา

ในขณะที่การผลิตสร้างและต่อรองความหมายของชุมชนป้อมมหากาฬดำเนินไปอย่างมีพัฒนาการที่ค้ำจุนถึงความแตกต่างที่ดำรงอยู่ในชุมชน ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านเป็นความขัดแย้งที่มีเวทีในการหาข้อตกลงร่วมกัน และเป็นการผลิตสร้างพื้นที่ที่มีการแสดงออกถึงการตอบโต้ ชัดขึ้นต่อรัฐ เช่น การสร้างภาพลักษณ์ให้กับชุมชนใหม่ในแง่มุมต่างๆ อาทิ การให้ความหมายต่อการเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ การสร้างสวนหย่อม สนามเด็กเล่น ลานวัฒนธรรม รวมไปถึงการจัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้นมาเพื่อดำเนินการแก้ปัญหา เช่น การจัดทำผังปรับปรุงชุมชน การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การจัดการกับสิ่งอบายมุข ยาเสพติด ความสะอาดภายในชุมชน เพื่อพยายามแสวงหาช่องทางในการประนีประนอมกับโครงการพัฒนาของรัฐ นอกจากนี้ ภูริทัตยังได้ค้นพบอีกว่า พื้นที่ของชุมชนป้อมมหากาฬยังเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของเครือข่ายในการเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นพื้นที่ทางวิชาการให้กับกลุ่มนักศึกษา นักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งชุมชนต่างๆ ที่ได้รับผลกระทบจากแผนพัฒนาเมืองของรัฐอีกด้วย ซึ่งการประกอบกันอยู่ของสิ่งเหล่านี้ได้นำพื้นที่ของชุมชนป้อมมหากาฬไปสู่ความไม่ชัดเจนในการคลี่คลายปัญหา ชุมชนดังกล่าวถูกบรรจุไปด้วยความแตกต่างหลากหลายในเชิงความคิดที่ทั้งสอดคล้องขัดแย้งกันมากมายด้วยกลุ่มและองค์ประกอบต่างๆ ทางสังคม

งานของธนากร วัฒนกุล (2550: 120-135) เรื่อง “การเมืองเรื่องพื้นที่ พลวัตทางสังคมของชุมชน (กรณีศึกษา: ชุมชนป้อมมหากาฬ)” งานชิ้นนี้เป็นการศึกษาข้อมูลทางการเมืองของประวัติศาสตร์ชุมชน ตลอดจนกระบวนการต่อสู้ เรียกร้อง ต่อรองซึ่งนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนและการสร้างประชาสังคมของชุมชน ผลการศึกษากล่าวถึงประวัติความเป็นมาของป้อมมหากาฬว่าเป็นป้อมปราการที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเพื่อป้องกันข้าศึกที่จะเข้าโจมตีพระนครทางด้านทิศตะวันออก ป้อมมหากาฬจึงมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ทางด้านการเมืองต่อกรุงเทพมหานครมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนตัวป้อมและกำแพงเมืองให้เป็นโบราณสถานในปี พ.ศ.2492

ความขัดแย้งระหว่างชาวชุมชนป้อมมหากาฬกับรัฐบาลเกิดขึ้นเมื่อรัฐบาลมีนโยบายจะอนุรักษ์และรักษาบรรยากาศของกรุงเทพมหานครให้เหมือนเมื่อครั้งปลายสมัยรัชกาลที่ 5 เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบรอบ 200 ปี โดยจะนำพื้นที่ดังกล่าวไปทำเป็นสวนสาธารณะ รัฐได้ใช้อำนาจกำหนดระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ให้หน่วยงานทั้งราชการ เอกชน และประชาชนในพื้นที่ปฏิบัติโดยพร้อมเพรียงกัน และเมื่อประชาชนปฏิเสธอำนาจของรัฐ รัฐได้ใช้อำนาจทางกฎหมายขับไล่ราษฎร

ออกไปจากพื้นที่ เนื่องจากเป็นผู้บุกรุกพื้นที่โบราณสถานของชาติ ชุมชนป้อมมหากาฬในบริบทดังกล่าวจึงเป็นพื้นที่ทางการเมือง (The Space of Politics) นอกจากนี้ ชุมชนป้อมมหากาฬยังเป็นการเมืองของพื้นที่ด้วย (The Politics of Space) จากการที่รัฐให้เหตุผลในการไล่อพยพบ้านเรือนของราษฎรว่า พื้นที่ดังกล่าวมีสภาพเป็นสลัม ขัดต่อบรรยากาศในสมัยรัชกาลที่ 5 ขณะเดียวกันชาวชุมชนก็ได้ต่อสู้และขัดขืนอำนาจของรัฐ ด้วยการผลิตสร้างความหมายใหม่ให้กับพื้นที่ให้กลายเป็น “พื้นที่ทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย” ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ 2550 ที่ได้บัญญัติให้รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจทางการเมือง ตลอดจนต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง ชาวชุมชนป้อมมหากาฬได้ผนวกเอาอำนาจของกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศและอำนาจของประชาชนตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญทั้ง 2 ฉบับมาไว้ในพื้นที่แห่งนี้ ผ่านการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนหลากหลายรูปแบบ เพื่อปกป้องพื้นที่ของตนจากการใช้อำนาจของรัฐและกฎหมายฉบับต่างๆ ที่ขัดต่อสิทธิทางการเมืองของประชาชน ดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ 2550

งานวิจัยดังกล่าวข้างต้นได้ช่วยชี้ให้ผู้วิจัยมองเห็นแง่มุม หรือวิธีการในการนำแนวความคิดของเลอเฟบว์มาวิเคราะห์ในสถานการณ์ต่างๆ ตลอดจนช่วยสร้างแนวคำถามสำหรับการศึกษาครั้งนี้อยู่หลายประการ เช่น มุมมองวิธีคิดของกลุ่มบุคคลที่มีต่อพื้นที่ กระบวนการต่อรอง ตอบโต้ระหว่างกลุ่มบุคคล แนวทางหรือกลยุทธ์ในการสร้างการต่อรองของแต่ละกลุ่ม ปัญหาและความขัดแย้งภายในกลุ่ม รวมทั้งนโยบายของรัฐในการจัดการพื้นที่

ผู้วิจัยได้เชื่อมโยงเอาวิธีวิทยาการใช้แนวคิดพื้นที่และการเมืองเรื่องพื้นที่จากงานศึกษาข้างต้นเป็นแนวทางในการส่องมองและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ตลาดสามชุก จึงสอดคล้องกับแนวความคิดของเลอเฟบว์ที่พยายามชี้ให้เห็นถึงกลไกของรัฐและเศรษฐกิจ ซึ่งมีอำนาจอย่างมากในการที่จะทำลายและผลิตสร้างพื้นที่ขึ้นมาใหม่ ก่อให้เกิดปฏิกิริยาจากผู้คนในการที่จะต่อรอง ช่างชิงตอบโต้ รวมทั้งให้คำจำกัดความและความหมายใหม่ของพื้นที่ดังกล่าว ดังนั้น เมื่อนำแนวคิดของเลอเฟบว์มาประยุกต์ใช้สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ จึงสามารถที่จะนำมาอธิบายถึงการผลิตสร้างและให้ความหมายต่อพื้นที่ของกรรมนารักษ์ ชาวตลาดสามชุก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งแง่ของการใช้อำนาจ การต่อสู้ต่อรอง เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของแต่ละฝ่ายว่า มีวิธีการและกระบวนการใด กระทำผ่านเทคนิควิทยาการของพื้นที่แบบใดบ้าง และเก็บกด ปิดกั้น กดทับอะไรไว้บ้าง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่อง การเมืองเรื่องโบราณวัตถุและธุรกิจ แห่งการถวิลหาอดีต (The Politics of Ruins and The Business of Nostalgia)

แนวคิดเรื่อง การเมืองเรื่องโบราณวัตถุและธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต ได้มาจากผลงานศึกษาพื้นที่อดีตของเพเลจจี (Peleggi: 2002) ซึ่งได้วิเคราะห์การสถาปนาเมืองโบราณสุโขทัยและอยุธยา มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนขึ้นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไทย และกระบวนการทำให้มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นสินค้าเพื่อการบริโภคของนักท่องเที่ยว แนวคิดนี้ทำให้ผู้วิจัยได้มองเห็นว่าพื้นที่อดีตมีความสัมพันธ์กับปัจจุบัน ทั้งระดับท้องถิ่น รัฐ และสากลอย่างไร และพื้นที่แห่งอดีตของท้องถิ่นดังกล่าวได้ถูกช่วงชิงความหมายให้กลายเป็นพื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ และมรดกทางวัฒนธรรมของโลกซึ่งหมายถึง “การเมืองเรื่องพื้นที่” ที่นำไปสู่การนิยามคุณค่าของอดีตในฐานะ “มรดกทางวัฒนธรรม” ขณะเดียวกัน พื้นที่อดีตที่ถูกสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมได้ถูกฉวยใช้เป็นพื้นที่แห่งธุรกิจในการบริโภคความถวิลหาอดีต ซึ่งเรียกว่า “Nostalgia” ไปพร้อมกันได้อย่างไร

การถวิลหาอดีต หรือ Nostalgia เป็นศัพท์วิชาการด้านสังคมศาสตร์ที่ใช้เรียกปรากฏการณ์ของคนในสังคมปัจจุบันที่ต้องการหวนกลับไปบริโภคบรรยากาศ เรื่องราว ตลอดจนความทรงจำในอดีต ปัจจุบันการถวิลหาอดีตเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมร่วมสมัยที่เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายทั้งในระดับนานาชาติ ระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ดังจะเห็นได้จากนโยบายการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ การรื้อฟื้นย่านหรือเมืองเก่า แนวเพลง ภาพยนตร์ แฟชั่นย้อนยุค และการผลิตสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทต่างๆ

เรนาโต โรซาลโด (Renato Rosaldo, 1993: 71) อธิบายว่า Nostalgia มีรากศัพท์มาจากคำว่า “nostos” ในภาษากรีก แปลว่า “การกลับบ้าน” รวมกับคำในภาษาละตินว่า “-algia” หมายถึง “ความเจ็บปวด” แพทย์ชาวสวิสเซอร์แลนด์ได้นำคำว่า Nostalgia มาใช้เป็นครั้งแรกในช่วงศตวรรษที่ 17 เพื่ออธิบายอาการของโรคคิดถึงบ้านของทหารรับจ้างชาวสวิสที่มารบในต่างแดน อาการของโรคที่ปรากฏได้แก่ ความท้อแท้ ทุกข์ใจ หดหู่และซึมเศร้าอย่างรุนแรง บ้างก็มีอาการถึงขั้นประสาทหลอน และอาจมีความผิดปกติทางร่างกาย เช่น การเบื่ออาหาร ผ่ายผอม และพยายามฆ่าตัวตาย

ต่อมาความหมายของคำว่า Nostalgia ได้เปลี่ยนแปลงไปและถูกนำมาใช้อธิบายภาวะทางจิตใจที่เกิดขึ้นกับคนในสังคมปัจจุบัน ที่แสดงอาการถวิลหาบรรยากาศหรือความคุ้นเคยแบบในอดีต ซึ่ง พัฒนา กิติยา (2546: 3-23) ได้รวบรวมและสังเคราะห์ความหมายของคำดังกล่าวจากทัศนะของนักวิชาการท่านต่างๆ ไว้ในบทความชื่อ “มานุษยวิทยากับการศึกษาปรากฏการณ์โหยหาอดีตในสังคมไทยร่วมสมัย” ดังนี้

มาริลีน ไอ์วี่ (Marilyn Ivy) ให้ความหมายของการถวิลหาอดีตว่า เป็นวิธีมองโลกหรือวิธีการ ให้ความหมายแก่ประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์อย่างหนึ่ง โดยเน้นความสำคัญของการจินตนาการและ อารมณ์ความรู้สึกของผู้คนใน “ปัจจุบันขณะ” ที่มีต่ออดีตที่ผ่านพ้นไปแล้ว

ขณะที่วิลเลียม เคลลี (William Kelly) ให้ความหมายของการถวิลหาอดีตไว้ว่า เป็นการ “จินตนาการถึงโลกที่ได้สูญเสียไปแล้ว โลกที่เราในฐานะปัจเจกบุคคลและสมาชิกของหน่วยทางสังคม วัฒนธรรมต่างก็เคยมีประสบการณ์ร่วมกันมาในอดีต โลกที่เคยเป็นจริงในอดีต แต่มาบัดนี้เหลือไว้ เพียงความทรงจำและประสบการณ์ให้ได้ระลึกถึง แต่โลกที่วานี้สามารถติดต่อสื่อสารกับมันได้ก็ต่อเมื่อ เราอาศัยช่องทางที่เรียกว่า “จินตนาการ” ซึ่งถูกหล่อหลอมมาโดยประสบการณ์ชีวิตและประสบการณ์ ทางวัฒนธรรม ที่สำคัญเราสามารถสัมผัสหรือจับต้องมองเห็นโลกที่สูญเสียไปแล้วนั้นได้อีกครั้ง ถ้าหาก เราสามารถสร้างภาพตัวแทนโดยการผลิตซ้ำด้วยการย้อนกลับไปจำลองประสบการณ์ในอดีตขึ้นมาใหม่ อีกครั้ง ดังนั้น การถวิลหาอดีตในรูปแบบต่างๆ จึงเป็นสิ่งที่ทุกคนกระทำได้และมักจะกระทำอยู่เสมอ จนกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของปัจเจกบุคคลและวิถีวัฒนธรรมของสังคมปัจจุบันโดยทั่วไป

สำหรับอาการถวิลหาอดีตในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ระดับสังคมนั้น เกิดจากมโนทัศน์ 4 ชุด ได้แก่ 1) ประสบการณ์ (Experience) 2) การเมืองของความทรงจำ (Politics of Memory) 3) ชุมชน ในจินตนาการ (Imagined Community) และ 4) วิกฤตทางอัตลักษณ์ (Identity Crisis) กล่าวคือ

ประสบการณ์ที่เกิดจากการใช้ชีวิตของมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งประสบการณ์ในอดีต เพราะ ประสบการณ์ส่วนนี้เป็นพื้นที่ของความคิดคำนึงและจินตนาการ รวมทั้งเป็นที่มาของแรงบันดาลใจ เรื่องเล่า หรือ วิธีการที่จะร้อยสร้าง รื้อฟื้น และจำลอง เพื่อให้การเรียกหาอดีตหวนกลับคืนมานั้นบังเกิด ผลในความจริง

อย่างไรก็ตาม ด้วยขีดจำกัดในการจำของมันสมองมนุษย์ ทำให้มนุษย์ไม่อาจเก็บหรือบรรจุ เอาประสบการณ์ชีวิตในอดีตทั้งหมดให้อยู่ในรูปของความทรงจำได้ การคัดสรร การเลือกจำ การแต่ง แต่งเติม ติความเกี่ยวกับอดีต และเลือกนำเสนอความจริงเพียงบางเสี้ยวของอดีต จึงเป็น “การเมืองเรื่อง ความทรงจำ” ซึ่งความทรงจำและการถวิลหาอดีตที่ผ่านการคัดสรรนั้นจะถูกนำเสนอในรูปของเรื่องเล่า สิ่งจำลอง และสินค้าของที่ระลึกประเภทต่างๆ

อนึ่ง การถวิลหาอดีตในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์สังคมจะต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับความเป็น ชุมชน โดยเฉพาะชุมชนในจินตนาการ หากปราศจากชุมชนในจินตนาการที่เข้มแข็ง หรือพันธะร่วมของ กลุ่มคนที่เชื่อว่าตัวเองมีอดีตร่วมกันอย่างแน่นแฟ้น มีพลังอำนาจหรือพื้นที่ที่มากพอ การถวิลหาอดีตใน ระดับสังคมมักจะเกิดขึ้นและถูกแปรเปลี่ยนให้เป็นปรากฏการณ์ที่ส่งผลกระทบในวงกว้างได้ยาก

พื้นที่สำคัญที่เปิดโอกาสให้การถวิลหาอดีตในระดับสังคมได้รับการแสดงออก ตั้งคำถาม หรือ รื้อสร้างขึ้นมาใหม่ ก็คือ การเกิดวิกฤตการณ์ทางอัตลักษณ์ เมื่อใดก็ตามที่ความเชื่อและความ

ภาคภูมิใจในความเป็นตัวของตัวเองถูกตั้งคำถามหรือท้าทาย เมื่อนั้นอัตลักษณ์ก็เริ่มจะสั่นคลอน วิกฤตการณ์ทางอัตลักษณ์มักเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงในสังคม โดยเฉพาะการเปลี่ยนครั้งสำคัญที่มีสถาบันหรือองค์ประธานใหม่ๆ เข้ามามีบทบาทในแต่ละช่วงเวลา เช่น วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2540 คนไทยประสบกับปัญหา “วิกฤตอัตลักษณ์หรือตัวตน” อย่างชัดเจน การปะทะกันระหว่างวัฒนธรรมเก่า-ใหม่ วัฒนธรรมตะวันออก-ตะวันตก การเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันจากความผันผวนของชีวิตที่กำลังผลิตเพลินอยู่กับความทันสมัย และความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ แต่แล้วความทันสมัยและความรุ่งเรืองดังกล่าวได้จุดรั้งให้คนไทยต้องเผชิญหน้ากับความจริง ผู้คนประจักษ์ว่า ระบบทุนนิยมและแนวทางการพัฒนาแบบตะวันตกประสบความล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง ทำให้คนไทยไม่รู้ว่าควรทำอย่างไรต่อไป จึงหวนกลับไปยึดหาความเป็นไทย และสถาบันดั้งเดิมในวัฒนธรรมของพ่อแม่ที่ไม่เคยพาพวกเขาล้มจม ในช่วงเวลาดังกล่าวจึงปรากฏสิ่งที่บ่งบอกถึงอาการถวิลหาอดีต หรือ การตามหาตัวตนของคนไทยที่หายไปในช่วงวัฒนธรรมบริโภคนิยมอย่างแพร่หลาย

ดังนั้น การนำเอาปรากฏการณ์ถวิลหาอดีต ไม่ว่าจะ เป็นบรรยากาศ เรื่องราวและความทรงจำ มาปรับเปลี่ยนเป็นสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคมไทย จึงกลายมาเป็นจุดขายสำคัญในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับตลาดสามชุก ซึ่งเป็นพื้นที่วิจัยของผู้วิจัย เนื่องจากตลาดแห่งนี้ถูกสร้างให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่จำลองพื้นที่ทางกายภาพ ตลอดจนวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ของผู้คนในอดีตมาไว้ในโลกปัจจุบัน ซึ่งพื้นที่แห่งนี้เกิดขึ้นจากการรื้อฟื้นและการคัดสรรความทรงจำบางส่วนในอดีต รวมทั้งการแปรรูปอดีตเหล่านั้นให้เป็นสินค้าร่วมกันของชาวตลาดสามชุก เพื่อทำให้ตลาดแห่งนี้กลับมามีมูลค่าทางเศรษฐกิจจากการบริโภคของนักท่องเที่ยว และเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อรองกับอำนาจรัฐและระบบทุนนิยมสมัยใหม่

อนึ่ง การทำความเข้าใจกระบวนการรื้อฟื้นตลาดสามชุกเพื่อต่อสู้กับกระแสโลกาภิวัตน์ที่ผูกพันกับการบริโภคความทันสมัยและการค้าข้ามชาตินั้น จำเป็นต้องมองผ่านกระบวนการทำให้ตลาดสามชุกกลายเป็นเมืองมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศและระดับภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ขณะเดียวกันมรดกทางวัฒนธรรมของตลาดสามชุก ก็ถูกทำให้เป็นสินค้าเพื่อการบริโภคในรูปของธุรกิจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิด “การเมืองเรื่องโบราณวัตถุและธุรกิจเกี่ยวกับการถวิลหาอดีต” จากหนังสือ The Politics of Ruins and The Business of Nostalgia ของมูริซิโอ เพเลจจี (Murizio Peleggi) ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นมีความชัดเจนในการอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงจะใช้เป็นหนึ่งในแนวคิดสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ โดยปรับชื่อแนวคิดให้เหมาะสมกับบริภูณานิพนธ์ของตนว่า “การเมืองเรื่องมรดกทางวัฒนธรรมและธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต” (The Politics of Cultural Heritage and The Business of Nostalgia)

จากบทนำชื่อ “จากมรดกวัฒนธรรมของประเทศชาติสู่มรดกวัฒนธรรมของโลก” (From National Heritage to World Cultural Heritage) ในงานเขียนของเพลจจี (Peleggi. 2002 : 1-10) ซึ่งใช้ประเทศไทยเป็นกรณีศึกษา เพลจจีเสนอว่า ปรากฏการณ์เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมในประเทศไทยเกิดขึ้นกว่า 2 ทศวรรษที่ผ่านมา และเพิ่มขยายอย่างกว้างขวางในรูปแบบเปลี่ยนผ่านแบบตบแต่ง (Dramatic Transformations) ทางกายภาพอันเกี่ยวเนื่องกับอุตสาหกรรมจากมรดก (Heritage Industry) ที่ก่อตัวและเติบโตมาด้วยกัน ประเทศไทยได้กระตุ้นความรู้สึกลึกซึ้งให้เป็นที่ประจักษ์ชัดของการบริโภคแก่นขนชั้นกลาง ก่อให้เกิดการระเบิดตัวด้านธุรกิจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในคริสต์ทศวรรษ 1980 พร้อมกันนั้น นักวิชาการและปัญญาชนไทยจำนวนหนึ่งก็ได้ออกมาท้วงติงต่อสิ่งที่เริ่มสูญหายไปอันเป็นผลมาจากการดำเนินการดังกล่าว

ประเทศไทยมีการจำแนกอย่างเด่นชัดระหว่าง “วัฒนธรรมไทย” กับ “อัตลักษณ์ไทย” ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ รัฐบาลไทยประกาศให้ปี พ.ศ.2537 เป็น “ปีแห่งวัฒนธรรมไทย” (Thai Culture Promotion Year) โดยภาครัฐร่วมมือกับนักธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งมีเป้าหมายโดยตรงต่อการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย นอกจากนี้ ในระยะที่ผ่านมา สังคมไทยและอัตลักษณ์ไทยได้ถูกหยิบยกขึ้นสู่การถกเถียงแลกเปลี่ยนกับองค์กรและหน่วยงานระดับประเทศ เพื่อมุ่งหวังการทำให้สิ่งดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยว อาทิ การประชุมเรื่อง “อนาคตจากอดีตของเอเชีย” (The Future of Asia's Past) จัดขึ้นที่เชียงใหม่ในปี พ.ศ.2538 สนับสนุนโดยสมาคมเอเชียแห่งนิวยอร์ก (New York's Asia Society) และองค์การยูเนสโกเป็นผู้สนับสนุนหลักทางการเงินและผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิคต่อรัฐบาลในความพยายามที่จะอนุรักษ์เขตมรดกวัฒนธรรมของตน ทั้งในส่วนที่เป็นธรรมชาติและมนุษย์สร้างในฐานะที่เป็น “ทรัพย์สินสมบัติของชาติและมรดกของชาวโลก”

จากการที่เมืองโบราณสุโขทัยและอยุธยาได้รับการบันทึกในบัญชีเมืองมรดกโลก (World Heritage List) ในปี พ.ศ.2534 คู่กับผืนป่าสงวนทุ่งใหญ่นันทอุทยานแห่งชาติและแหล่งโบราณสถานบ้านเชียง ในปี พ.ศ.2535 นอกจากจะทำให้เกิดความภาคภูมิใจของคนในชาติแล้ว แหล่งวัฒนธรรมจากบรรพชนดังกล่าวได้กลายเป็นเป้าหมายด้านการท่องเที่ยวทั้งในระดับประเทศและสากล สร้างรายได้และความเติบโตอย่างรวดเร็วและมั่นคง ทำให้เกิดน้ำหนักรับต่อการมุ่งเน้นนโยบายอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งอนุสรณ์สถาน การพัฒนาชุมชน และการนำเสนอภาพลักษณ์จากอดีตของชาติ (Representations of the Nation's Past) ในฐานะมรดกวัฒนธรรมของรัฐที่ผูกพันกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

เพลจจีเสนอแนวคิดอยู่ 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นเรื่อง “การเมืองเรื่องโบราณวัตถุ” (The Politics of Ruins) มองผ่านการสถาปนามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนสู่การเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไทย ด้วยเทคนิควิทยาการสร้างประวัติศาสตร์ชาติ การตั้งหน่วยงานกรมศิลปากรขึ้นมาทำหน้าที่ดูแลแหล่งประวัติศาสตร์นั้นๆ พร้อมไปกับการสร้างสัญลักษณ์หรืออัตลักษณ์ชาติขึ้นมาจากมรดกวัฒนธรรม

ท้องถิ่นที่ถูกสถาปนาให้เป็นมรดกวัฒนธรรมแห่งชาติ ส่วนที่สองนำเสนอแนวคิด “ธุรกิจเกี่ยวกับการถวิลหาอดีต” (The Business of Nostalgia) ภาพใหญ่ของส่วนนี้ คือ การวิเคราะห์กระบวนการทำให้มรดกวัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า และการบริโภคสถานที่มรดกทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามก็ตีความสัมพันธ์ระหว่างการบันทึกเรื่องราวจากเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายประวัติศาสตร์และการนำเสนอเรื่องราวในอดีตของชาติเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นการดำเนินการ 2 ส่วนควบคู่กัน คือการทำมรดกวัฒนธรรมของชาติให้ปรากฏเป็นรูปธรรมและการจัดการเพื่อให้เกิดการบริโภค

เพลงจีอ้างถึงยูเนสโกว่า ได้กำหนดขอบเขตมรดกวัฒนธรรมไว้ทั้งสิ่งที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้และเคลื่อนที่ไม่ได้ รวมถึงวัฒนธรรมในกลุ่มเสียงดนตรี พิธีกรรม อาหารการกิน และวิถีชีวิตที่กำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบันและจะส่งผลสืบเนื่องถึงอนาคต การเลือกสรรพื้นที่เพื่อขึ้นบัญชีมรดกโลกทางวัฒนธรรมของยูเนสโกได้พิจารณาในลักษณะที่เป็นชุด คือ เป็นชุดของอนุสรณ์สถาน สิ่งก่อสร้าง และเขตโบราณคดีที่โดดเด่นและมีคุณค่าของโลก จากมุมมองทั้งทางประวัติศาสตร์ ศิลปะและวิทยาศาสตร์ โดยมีองค์การสากลว่าด้วยอนุสรณ์สถานและเขตพื้นที่ (The International Council on Monuments and Sites (ICOMOS)) ซึ่งเป็นหน่วยงาน NGO เป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่ยูเนสโก สำหรับพื้นที่ที่จะถูกกำหนดและพัฒนาให้เป็นเขตมรดกโลกทางวัฒนธรรม จะพิจารณาอย่างเป็นองค์รวมระหว่างผลงานมนุษย์กับบริบทของธรรมชาติที่ผสมรวมอยู่ด้วยกัน ในรูปของอุทยานประวัติศาสตร์และสวนธรรมชาติที่มีคุณค่าทั้งทางสุนทรีย์ในศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และคุณค่าทางประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์วิทยา

ด้วยปรากฏการณ์การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม สามารถทำรายได้หลักเข้าสู่หลายประเทศ การอนุรักษ์แหล่งมรดกวัฒนธรรมอย่างจริงจังจึงไม่อาจเลี่ยงได้ การได้รับจารึกในบัญชีมรดกโลกได้กลายเป็นจุดเด่นและสื่อกลางสำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตมรดกดังกล่าว นอกจากนี้ ยังได้กลายเป็นความขัดแย้งระหว่างการอนุรักษ์และการแสวงหาประโยชน์จากมรดกแห่งอดีตกาลหรือความขัดแย้งในแนวทางการอนุรักษ์และปกป้องรักษาอีกด้วย

เพลงจีอ้างถึงนอรา (Nora.1989 อ้างอิงจาก Peleggi. 2002: 4) นักประวัติศาสตร์ชาวฝรั่งเศสเรียกพื้นที่มรดกนี้ว่า “อาณาเขตของความทรงจำหรืออาณาเขตที่ช่วยในการจดจำ” (Sites of Memory or Perhaps Better Memonic Sites) นอรากล่าวว่า อาณาเขตที่ช่วยในการจดจำ คือ สิ่งที่สำคัญที่สุดในการสร้างความทรงจำในสังคมสมัยใหม่ ทำให้ระลึกถึงอารมณ์ รูปแบบการแต่งกาย สถาปัตยกรรม บทสวด ฯลฯ เป็นเสมือนการถอดออกมาจากปรากฏการณ์ที่ถูกจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ ดังนั้นอนุสรณ์สถานทางประวัติศาสตร์และวัตถุศิลปะจึงควรได้รับการเอาใจใส่ และทำให้เป็นสัญลักษณ์ของชาติ พร้อมกันนี้เพลงจีกล่าวว่า การเกิดขึ้นของอัตลักษณ์ชาติเป็นการกระทำร่วมกันระหว่างนักชาตินิยมและนักโบราณคดี และส่งต่อไปสู่จินตนาการของพลเมืองที่ต้องการทราบรากเหง้าอันลึกซึ้งของตน

ดังนั้น แหล่งโบราณคดีและอนุสรณ์สถานทางประวัติศาสตร์จึงเป็นสิ่งสำคัญเบื้องต้นในการประดิษฐ์อัตลักษณ์ชาติ

ท่ามกลางการหิบบีม “ความเป็นของแท้” ในมรดกวัฒนธรรมโบราณคดีจากอดีต ทริกเกอร์ (Trigger. 1984: 356 อ้างอิงจาก Peleggi. 2002: 5) ได้เสนอข้อสังเกตว่า ธรรมชาติของการศึกษาเชิงโบราณคดีในที่สุดแล้วมักจะเป็นการก่อรูป (Shaped) ไปสู่การรองรับรัฐชาติและระบบเศรษฐกิจโลกสมัยใหม่ ซึ่งพึงพาระหว่างกันในการจัดการมรดกโบราณคดีเพื่อผลเชิงเศรษฐกิจ ดังนั้น รัฐจึงเข้ามาถือสิทธิ์ในการค้นคว้า การเคลื่อนย้าย การยืนยันความเป็นของแท้และการสืบสานมรดกวัฒนธรรมจากอดีตเพียงฝ่ายเดียว ขณะที่ คริสตินเซน (Kristinsen. 1989: 24 อ้างอิงจาก Peleggi. 2002: 5) ก็ได้ตั้งคำถามว่า “เมื่อเป็นเช่นนี้ ใช่หรือไม่ ที่มรดกวัฒนธรรมกับอุดมการณ์ทางการเมืองไม่สามารถแยกจากกันได้” ปฏิบัติการทางการเมืองเรื่องมรดก มักจะทำให้ร่องรอยของอดีตดำรงอยู่รอดเพียงผ่านการคัดเลือกอย่างแท้จริง ในขณะที่การเมืองได้ระงับหรือปฏิเสธมรดกวัฒนธรรมในบางเรื่อง ผลของการคัดเลือกทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของปัญหาอย่างเลี่ยงไม่ได้ ปฏิบัติการปฏิสังขรณ์ให้มรดกวัฒนธรรมกลับคืนสู่สภาพเดิมและการจัดนิทรรศการ ซึ่งเป็นการพยายามจำลองของจริงจะต้องมีการบันทึกเพิ่มเติมความหมายลงบนวัตถุวัฒนธรรมที่นำมาแสดงด้วย สภาวการณ์ดังกล่าวจึงเป็นการเมืองเรื่องความชอบธรรมในการจัดการมรดกวัฒนธรรม ระหว่างรัฐ ประชาชน นักวิชาการ และผู้เกี่ยวข้อง หลายครั้งจึงนำมาซึ่งความขัดแย้งและการโต้เถียงเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ รูปแบบ วิธีการ การสำรวจ ปฏิสังขรณ์ ดูแลรักษา การออกกฎหมายควบคุม การสร้างเป็นอัตลักษณ์ชาติ การประดิษฐ์ประเพณี การนำเสนอในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ รวมไปถึงการทำให้เป็นพื้นที่สำคัญด้านการท่องเที่ยว

เพลงจีชี้ว่าช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อในห้วงเวลาแห่ง “โครงการของความทันสมัย” (Project of Modernity) การถวิลหาอดีตกลายเป็นทิศทางหลักในปฏิบัติการทางประวัติศาสตร์ ผ่านการผลิตซ้ำของกระบวนการทำให้เป็นสินค้าและการบริโภคนิยม ซึ่งอัปาดูราย (Appadurai.1996: 82 อ้างอิงจาก Peleggi. 2002: 9) ได้เสนอแนะเพิ่มเติมว่า “เป็นปฏิบัติการในชีวิตประจำวันที่ผ่านการถวิลหาอดีต และการแสดงความพร้อมที่ถูกวาดลงรวมกันไว้ในโลกของเป้าหมายการทำให้เป็นสินค้า และอาจเพิ่มเติมบันทึกทางประวัติศาสตร์ให้กลายเป็นสินค้าตามไปด้วย” อย่างไรก็ตาม กระบวนการกลายเป็นสินค้าของประวัติศาสตร์และผลลัพธ์ที่ตามมาอาจเป็นความแตกแยกทางสังคม ตั้งแต่ปฏิบัติการที่เลี่ยงไม่ได้ของตัวแทนการบริโภคนิยมและการเข้ามาของผู้บริโภคนิยม

จากแนวคิดของเพลงจีข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการสร้างให้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นตลาดสามชุก โดยเฉพาะอย่างยิ่งมรดกทางด้านสถาปัตยกรรมกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติและภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ตลอดจนกระบวนการทำให้มรดกทางวัฒนธรรมของตน ทั้งสถาปัตยกรรม อาหาร วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เรื่องราว

ทางประวัติศาสตร์และโบราณวัตถุต่างๆ กลายเป็นสินค้า เพื่อตอบสนองความต้องการในการบริโภค
อดีตของนักท่องเที่ยวชนชั้นกลางได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

อย่างไรก็ตาม ในงานของเพลเลจี่นั้น รัฐเป็นผู้ดำเนินการในการค้นคว้า เคลื่อนย้าย ยืนยันความ
เป็นของแท้และสืบสานมรดกวัฒนธรรมของท้องถิ่นเพียงฝ่ายเดียวและพยายามบังคับให้ชาวบ้านยอมรับ
ความชอบธรรมในการจัดการมรดกจากอดีตกาลนั้น ด้วยการสร้างเรื่องราวให้ผูกติดกับประวัติศาสตร์
ชาติ สถาบันพุทธศาสนาและพระมหากษัตริย์ รวมถึงการใช้ข้อกฎหมายบังคับ และได้สร้างประเพณี
ประดิษฐ์ขึ้นมา ณ สถานที่นั้นๆ เพื่อก่อให้เกิดการบริโภคมรดกดังกล่าวในรูปลักษณะของการท่องเที่ยว
ทางวัฒนธรรม

แต่ในกรณีของตลาดสามชุกนั้น ชาวตลาดและคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์
เป็นผู้สร้างให้มรดกทางวัฒนธรรมในอดีตของชุมชนท้องถิ่น ผ่านกระบวนการให้คุณค่าทางการเมือง
เรื่องมรดกจนกลายเป็นมรดกของประเทศชาติและระดับภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกขึ้นเอง ตลอดจน
ทำให้มรดกทางวัฒนธรรมของตนเหล่านั้น กลายเป็นสินค้าในธุรกิจการท่องเที่ยววิถีโลกาภิวัตน์ เพื่อใช้เป็น
เครื่องมือในการต่อสู้กับอำนาจของกรมนารักษ์ที่มองพื้นที่แห่งนี้ว่าไร้คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และไร้
มูลค่าทางเศรษฐกิจ และเพื่อต่อสู้กับกระแสโลกาภิวัตน์ที่ผูกพันกับการบริโภคความทันสมัย

งานที่นำแนวคิดของเพลเลจี่ในประเด็น “การเมืองเรื่องมรดกทางวัฒนธรรมและธุรกิจแห่ง
การถวิลหาอดีต” มาใช้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่คือ งานเรื่อง “หลวงพระบางเมืองมรดก
โลก: พื้นที่พิธีกรรมและการต่อรองเชิงอัตลักษณ์ในกระแสโลกาภิวัตน์” ของ ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ (2551:
281-296) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของคนหลวงพระบางผ่านความสัมพันธ์
ด้านการใช้พื้นที่ที่สืบทอดมาจากบรรพชน ศึกษาบริบทของกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลต่อเชิงอัตลักษณ์
ของคนหลวงพระบางในปัจจุบัน และศึกษาการต่อรองเชิงอัตลักษณ์ของคนหลวงพระบางในบริบทของ
กระแสโลกาภิวัตน์ โดยเน้นการศึกษาในพื้นที่พิธีกรรมบุญปีใหม่ พ.ศ.2549 ผลการวิจัยพบว่า เมือง
หลวงพระบางเป็นพื้นที่ทางกายภาพที่มีลักษณะเฉพาะตัว รองรับพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่พิธีกรรมของ
ผู้คนหลายกลุ่มชาติพันธุ์สืบเนื่องมาตั้งแต่บรรพกาล ในอดีตหลวงพระบางเคยเป็นราชธานีแห่งราช
อาณาจักรลาว ปัจจุบันเป็นเมืองหลักของแขวงหลวงพระบาง เป็นเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรมของ
UNESCO และเป็นเมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก เมืองหลวงพระบางมี
พัฒนาการ 3 ช่วงเวลาสำคัญ คือ สมัยราชอาณาจักรปกครองด้วยระบบกษัตริย์ สมัยสังคมนิยม
ปกครองด้วยระบอบสังคมนิยมอย่างเข้มงวดกดขี่ และสมัยจินตนาการใหม่ซึ่งรัฐชาติลาวได้สร้าง
ความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลก

ภายใต้บริบทใหม่ รัฐชาติลาวกำหนดและสร้างให้หลวงพระบางเป็นเมืองมรดกโลกทาง
วัฒนธรรมควบคู่กับเมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในระดับโลก หลวงพระบางจึงตกอยู่ในจินตนาการ

และปฏิบัติการของ 3 อำนาจหลักคือ รัฐชาติลาว สำนักงานมรดกโลกและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อบริโภคอดีต เงื่อนไขจากไตรภาคีแห่งอำนาจข้างต้น ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ สังคมและพิธีกรรม นำไปสู่การรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างประเพณีพิธีกรรม การทำให้พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ กลายเป็นพื้นที่สามัญ การต่อรองเชิงอัตลักษณ์และการสร้างพื้นที่เพื่อคืนดีกันทางสังคมในรูปแบบต่างๆ จนกลายเป็นบรรทัดฐานใหม่และประดิษฐ์สร้างความทรงจำใหม่ทางสังคมให้กับคนหลวงพระบาง ในปัจจุบัน

สำหรับงานที่ทำการศึกษาศึกษาธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีตในประเทศไทยยังมีงานของสิริกมล ศรีเดช และวิภาณี กาญจนานิฏโณกุล กล่าวคือ

งานของสิริกมล ศรีเดช (2545: 98-101) เรื่อง “ตลาดดอนหวาย: พื้นที่แห่งการท่องเที่ยวและการบริโภค” เป็นงานที่ศึกษาการเกิดขึ้นของตลาดดอนหวายและพฤติกรรมของการบริโภคของชนชั้นกลางในตลาดแห่งนี้ สิริกมลค้นพบว่า ตลาดดอนหวายเป็นพื้นที่ที่ฟื้นตัวขึ้นมาด้วยอิทธิพลของคำว่า “การท่องเที่ยว” โดยอาศัยปัจจัย 2 ประการมาสร้าง “จุดขาย” ได้แก่ อดีตอันรุ่งเรืองและบรรยากาศอันสงบสุข อดีตอันรุ่งเรืองนั้นสะท้อนผ่านอาหารที่กล่าวอ้างว่าเป็นสูตรโบราณ สูตรต้นตำรับและวิถีชีวิต ชุมชนโบราณอันมีบ้านเรือนเก่าแก่เป็นสัญลักษณ์สำคัญ สำหรับการท่องเที่ยวเป็นภาพตัวแทนบรรยากาศ อันสุขสงบ สะท้อนผ่านการสร้างภาพว่า ที่มีธรรมชาติงดงามเหมาะแก่การพักผ่อนในวันหยุดสุดสัปดาห์ ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในพื้นที่แห่งนี้ ล้วนแต่เป็นการบริโภคที่สอดคล้องกับรสนิยมของชนชั้นกลางที่โหยหาอดีตอันรุ่งเรืองและความงดงามของความเป็นไทย

ดังนั้นตลาดดอนหวายจึงเป็นพื้นที่ที่สมบูรณ์พร้อมสำหรับการเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวคือเป็นพื้นที่ที่ให้คุณประโยชน์พร้อมกัน 3 ประการได้แก่ อิมมัลชัน อิมิตาและอิมใจ นอกจากนี้ พื้นที่การท่องเที่ยวแห่งนี้ยังได้ผ่านการจัดการอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การจัดที่จอดรถให้บริการนักท่องเที่ยว การแบ่งโซนพื้นที่ขายสินค้าเพื่อสะดวกต่อการจับจ่ายซื้อสินค้า และการบรรจุหีบห่อผลิตภัณฑ์ต่างๆ อย่างเรียบร้อยพร้อมติดป้ายบอกราคาอย่างชัดเจน ดังนั้น ตลาดดอนหวายจึงเป็นพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อการบริโภคของชนชั้นกลางในเมืองที่ไม่ต่างกับตลาดสดติดแอร์ในห้างสรรพสินค้า เพียงแต่ตลาดดอนหวายได้อาศัยมายาภาพของลมหายใจแห่งอดีตมาเพิ่มคุณค่าแก่พื้นที่เท่านั้น

งานของวิภาณี กาญจนานิฏโณกุล (2545: 152-156) เรื่อง “ขนมไทยและวัฒนธรรมการบริโภค: กรณีศึกษาตลาดดอนหวาย” เป็นการศึกษาถึงความหมายของ “ขนม” ที่ถูกสร้างขึ้นมาโดยผู้ผลิตและผู้บริโภคในตลาดดอนหวาย ซึ่งความหมายของขนมในมุมมองของผู้บริโภคคือนักท่องเที่ยว นั้น ขนมต้องมี “ความเก่าแก่” “ความโบราณ” “ความเป็นท้องถิ่น” หรือเรียกโดยรวมว่า “ความเป็นของแท้” เพราะขนมที่นักท่องเที่ยวต้องการที่จะบริโภคเมื่อมาเที่ยวที่นั่น จะต้องสามารถบอกได้ว่าเป็นขนมดั้งเดิม หรือเป็นเจ้าของที่มีชื่อเสียงประจำท้องถิ่นเพื่อให้รู้สึกว่ามี “ถึง” สถานที่ท่องเที่ยว ดังนั้น ผู้ผลิตทุก

ร้านต่างก็พากันปรับปรุงผลิตภัณฑ์และประชาสัมพันธ์ร้านตัวเองให้สอดคล้องกับสิ่งที่ผู้บริโภคต้องการ ขนมหในตลาดดอนหวายจึงถูกแปรสภาพจากขนมธรรมดาที่คนในท้องถิ่นกินมาเป็น “สัญลักษณ์” หรือ จุดขายของตลาดดอนหวาย อันเป็นผลมาจากการโหมโฆษณาของสื่อ รวมไปถึงนักท่องเที่ยวที่ต้องการ มาค้นหาและบริโภคขนมที่เขาไม่สามารถหาได้ในชีวิตในเมือง

จากแนวคิดของเพลเจจีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางในการศึกษา และวิเคราะห์ปรากฏการณ์ของตลาดสามชุกในฐานะตลาดย้อนยุคที่ได้รื้อฟื้นและการนำเสนอ ‘อดีต’ ของตนขึ้นเป็นสินค้าในธุรกิจของการบริโภคอดีตหรือถวิลหาอดีต พร้อมกันนั้นก็เป็นแนวทางในการ ศึกษากระบวนการในการสร้างให้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ และภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกว่าผ่านเทคนิควิทยาการใด และมีกระบวนการทำให้มรดกทางวัฒนธรรม ของตนกลายเป็นสินค้า เพื่อตอบสนองความต้องการในการบริโภคอดีตของนักท่องเที่ยวชนชั้นกลางและ อื่นๆ ได้อย่างไร

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องการประดิษฐ์ประเพณี (The Invention of Tradition)

อีริค ฮอบสบอว์ม (Eric Hobsbawm, 1983: 1 – 14) นำเสนอแนวคิดการประดิษฐ์ประเพณีไว้ในหนังสือชื่อ “The Invention of Tradition” โดยแนวความคิดนี้เริ่มใช้โดย ฮอบสบอว์มและเรนเจอร์ (Terence Ranger) ซึ่งเป็นนักประวัติศาสตร์ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ ในยุโรปเมื่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และประเทศอาณานิคมของยุโรปเพื่อตอบรับการจัดระเบียบโลก ใหม่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หัวใจสำคัญที่ฮอบสบอว์มได้อธิบายถึง “ประเพณี ประดิษฐ์” (Invented Tradition) ไว้ในบทนำของหนังสือเล่มนี้คือ “ไม่มีสิ่งใดที่ปรากฏอยู่ ณ ปัจจุบัน ปราศจากรากเหง้าหรือความเป็นมาจากอดีต สิ่งที่ปรากฏออกมาต่างล้วนเชื่อมต่อกับความทรงจำในอดีตเสมอ” หรือ “ล้วนเป็นการใช้หลักปัจจุบันย้อนคืนสู่อดีต”

ฮอบสบอว์มให้ความหมายของ “ประเพณีประดิษฐ์” ไว้ว่าหมายถึง ชุดหนึ่งๆ ของปฏิบัติการ (A Set of Practice) ซึ่งโดยทั่วไปมักจะถูกกำหนดขึ้นจากผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า สร้างเป็นกฎเกณฑ์ให้เกิดการยอมรับในรูปของสัญลักษณ์หรือพิธีกรรมที่มีคุณค่า ด้วยการส่งทอดโดยการผลิตหรือการกระทำซ้ำ และแสดงออกอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นบรรทัดฐานทางสังคม ลักษณะของประเพณีประดิษฐ์จะแสดงถึงความต่อเนื่องเชิงประวัติศาสตร์กับอดีตเพื่อยืนยันความเป็นของแท้ (Authenticity) โดยอดีตเชิงประวัติศาสตร์ที่เป็นประเพณีใหม่ที่จะจัดวางตนเองลงไปนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นอดีตที่ยาวนาน เช่น โบสถ์แบบโกธิคถูกผลิตซ้ำโดยรัฐสภาอังกฤษหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายใต้กระบวนการคัดสรรและตัดทิ้งในบางส่วน

ในช่วง 2 ศตวรรษที่ผ่านมา ความเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นในขอบเขตที่กว้างขวางและในอัตราที่รวดเร็ว ทำให้ชุมชนและโครงสร้างอำนาจแบบเดิมที่ไม่สามารถปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลงได้ ต้องสูญสลายไปและเกิดการประดิษฐ์สร้างประเพณีใหม่ขึ้นมาทดแทน โดยอาจจะมีการประยุกต์ใช้ของเก่าในเงื่อนไข/บริบทใหม่ หรือการใช้รูปแบบเก่าเพื่อจุดประสงค์ใหม่ สิ่งเหล่านี้ได้ถูกดัดแปลง ถูกทำให้เป็นพิธีกรรมและถูกทำให้เป็นสถาบัน หรือ เพื่อเป้าหมายใหม่ในระดับชาติ อย่างไรก็ตาม ประเพณีประดิษฐ์ตั้งแต่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นต้นมา แบ่งได้ 3 ประเภท ซึ่งยังมีความคาบเกี่ยวทับซ้อนกันอยู่ คือ

1. ประเภทที่สถาปนาหรือสร้างสัญลักษณ์ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางสังคม (Social Cohesion) หรือความเป็นสมาชิกของกลุ่ม ทั้งที่เป็นชุมชนแท้และชุมชนเทียม
2. ประเภทที่สถาปนาและสร้างความชอบธรรมให้กับสถาบัน สถานการณ์ สถานภาพ หรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจ
3. ประเภทที่มีเป้าหมายหลักเพื่อการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) อบรม สั่งสอนในเรื่องความเชื่อ ระบบคุณค่าและแบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ

ฮอบบอมวึมอ้างถึงประเพณีประดิษฐ์หลายประเพณีบนเกาะอังกฤษว่า ประเพณีที่ดูเหมือนมีความเป็นมายาวนานที่ปรากฏในปัจจุบัน แท้จริงแล้วมันก็คือ ผลิตผลของยุคหลังคริสต์ศตวรรษที่ 19-20 “ประเพณี” ซึ่งปรากฏหรือกลายเป็นสิ่งเก่าแก่เหล่านี้ แท้ที่จริงแล้วเพิ่งถือกำเนิดขึ้นเมื่อเร็วๆ นี้ และได้ถูกสร้างหรือประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ หลายคนคุ้นเคยกับวิทยาลัยเก่าแก่ของอังกฤษซึ่งทำให้คิดไปว่าเป็นสถาบันที่สืบเนื่องมาจากประเพณีท้องถิ่นที่รายรอบ เช่นเดียวกันกับงานรื่นเริงประจำปี การร้องเพลงสวด (Carol) ในหอสวดของ King's College และ Cambridge ใน Christmas Eve รวมทั้งการออกรูปการประชุมของสมาคมวารสารประวัติศาสตร์ “Past & Present” ที่ใช้หลักการย้อนปัจจุบันคืนสู่อดีต “ประเพณีประดิษฐ์” ได้ถูกใช้อย่างกว้างขวาง โดยการประดิษฐ์ การสร้าง และการสถาปนารูปใหม่ (Formally Institute) และการอุบัติขึ้นใหม่ ในความผิดแผกจากรูปแบบเดิมเล็กๆ น้อยๆ ช่วงเวลาใดช่วงเวลานึง หรือบางครั้งก็อาจเป็นการเกิดขึ้นใหม่อีกครั้งด้วยตัวของมันเองอย่างยิ่งใหญ่และรวดเร็ว เช่น งานคริสต์มาสของกษัตริย์ที่แผ่กว้างไปทั่วเกาะอังกฤษ ซึ่งดูเสมือนว่าเป็นราชประเพณีอันแสนยาวนาน แต่แท้จริงแล้วก็เพิ่งจะถูกประดิษฐ์ขึ้นในปี พ.ศ.2475 นี้เอง

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีการอ้างอิงกับอดีตในเชิงประวัติศาสตร์แต่ความต่อเนื่องที่ “ประเพณีประดิษฐ์” อ้างถึงนั้น เป็นสิ่งที่สมมติขึ้นอย่างขนานใหญ่ ทั้งนี้เพราะประเพณีประดิษฐ์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์ใหม่ๆ แต่อาจจะใช้รูปแบบอ้างอิงกับสถานการณ์เก่าหรืออาจจะสร้างอดีตของมันขึ้นมาเอง ประเพณีประดิษฐ์มักจะถูกนำเสนอในลักษณะที่มีความคงที่ ไม่แปรเปลี่ยน ซึ่งเป็นลักษณะที่ตรงข้ามกับความเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรมของโลกสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ

นอกจากนี้ ฮอบบส์บอร์มยังชี้ให้เห็นว่าประเพณีประดิษฐ์มีหน้าที่สำคัญทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ ดังนั้น จึงมีการสร้างประเพณีประดิษฐ์เพื่อเป็นเครื่องมือรับใช้วัตถุประสงค์ต่างๆ ทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจในสังคมทุนนิยม เช่น การใช้ประเพณีประดิษฐ์เพื่อสนองตอบเป้าหมายทางการเมืองในการควบคุม บงการ สร้างอำนาจเหนือในการปกครอง เช่น ลัทธิชาตินิยม หรือ การสร้างประเพณีประดิษฐ์เพื่อสนองตอบเป้าหมายทางเศรษฐกิจในตลาดทุนนิยม เช่น ธุรกิจการถือสิทธิในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หรือ การผลิตสินค้า รสนิยม แฟชั่นที่สร้างจุดต่างทางการตลาดในการบริโภคอดีต เป็นต้น

จากสาระสำคัญ ความหมาย และปรากฏการณ์ที่เรียกว่าประเพณีประดิษฐ์ (Invented Tradition) ตามแนวคิดของฮอบบส์บอร์มข้างต้น ประเพณีประดิษฐ์ จึงหมายถึง ปฏิบัติการย้อนกลับไปนำเอาประเพณีเดิมหรือสิ่งเดิมที่ขาดหายไป ณ ช่วงเวลาหนึ่ง ด้วยเหตุผลอย่างใดอย่างหนึ่งมาประดิษฐ์ใหม่ในเงื่อนไขใหม่ซึ่งเป็นการประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อรับใช้ปัจจุบันอีกครั้ง แม้ว่าจะต่างเงื่อนไขกัน ดังนั้น การรื้อฟื้นประเพณีขึ้นมาใหม่จึงไม่เหมือนเดิม อาจต้องมีการดัดแปลง ปรับเปลี่ยน ลดทอน เพิ่มเติม บางส่วนของโครงสร้างหรือรายละเอียด ทั้งด้านเนื้อหา รูปแบบ เป้าหมายและการให้ความหมายใหม่ นักวิชาการจะเรียกกระบวนการรื้อฟื้นพร้อมการประดิษฐ์ประเพณีว่า Re-Inventing Tradition ส่วนในภาษาไทยอาจเรียกว่า “การรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างประเพณี”

สำหรับงานวิจัยเรื่องนี้จะใช้ คำว่า “การประดิษฐ์ประเพณี” (The Invention of Tradition) ในกรณีที่ต้องการกล่าวถึงแนวคิดการประดิษฐ์ประเพณีของฮอบบส์บอร์ม คำว่า “การรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างประเพณี” (Re-Invention of Tradition) ในกรณีของกระบวนการรื้อฟื้นพร้อมการประดิษฐ์สร้างประเพณีขึ้นมาจากประเพณีที่มีอยู่เดิมแต่ขาดหายไปในปัจจุบัน และคำว่า “ประเพณีประดิษฐ์” (Invented Tradition) ในกรณีของประเพณีที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่โดยไม่ได้รื้อฟื้นจากประเพณีที่มีอยู่เดิม

กล่าวโดยสรุป สิ่งที่นักประวัติศาสตร์จะได้ประโยชน์จากการศึกษาประเพณีประดิษฐ์ คือ การสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของมนุษย์กับอดีต ทั้งนี้เนื่องจากประเพณีประดิษฐ์ทั้งหลายมักใช้ประวัติศาสตร์เป็นสิ่งสร้างความชอบธรรมในการกระทำและเชื่อมประสานสายสัมพันธ์ระหว่างผู้คน แต่บ่อยครั้งที่มีมันได้กลายเป็นสัญลักษณ์การต่อสู้และประวัติศาสตร์ กลายเป็นส่วนหนึ่งของกองทุนความรู้อุดมการณ์ของชาติ รัฐ และขบวนการเคลื่อนไหว ที่ถูกเลือก ถูกเขียน ถูกวาด ถูกทำให้เป็นสถาบัน ดังนั้น ประเพณีประดิษฐ์จึงเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์อย่างมากกับประดิษฐกรรมทางประวัติศาสตร์ที่เรียกว่า “ชาติ” และปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้อง เช่น ชาตินิยม รัฐชาติ สัญลักษณ์แห่งชาติและแม้แต่ตัวประวัติศาสตร์เอง นอกจากนี้ ประเพณีประดิษฐ์ยังเป็นภาพสะท้อนสังคมในช่วงเวลาหนึ่งๆ ได้เป็นอย่างดี

ดั่งกรณี เขียรชาย อักษรดิษฐ์ และคณะ (2545 : 201 - 204) ได้กล่าวถึง “การรื้อฟื้นประเพณีเก่า” และ “การประดิษฐ์ประเพณีใหม่” ของสังคมชาวไทยใหญ่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ว่า หลังจากขุนสว่างอาวุธลงเมื่อปี พ.ศ.2539 ทำให้โครงสร้างทางอำนาจส่วนบนของชาวเปียงหลวงซึ่งเป็นทหารไทใหญ่ทั้งหลาย โครงสร้างส่วนล่างก็ได้รับผลกระทบตามมา งานประเพณีต่างๆ ที่กองทัพเคยจัดอย่างยิ่งใหญ่ได้เล็ดลัมไปหรือจัดกันอย่างเรียบง่าย กระทั่งพระภิกษุชาวไทยใหญ่รูปหนึ่งได้กลับมาประจำที่วัดฟ้าเวียงอินทร์ ได้นำพาชาวไทยใหญ่เปียงหลวงรื้อฟื้นประเพณีเก่าและประดิษฐ์ประเพณีใหม่ขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่งเป็นการฟื้นฟูประเพณีเก่าบางประเพณีขึ้นมาในรูปแบบใหม่ รวมทั้งการประดิษฐ์ประเพณีขึ้นมาใหม่เพื่อรับใช้อุดมการณ์เก่า อาทิ งานปอยปีใหม่และงานปอยครุหมอไทและงานปอยปิดภาคเรียนภาษาไทยใหญ่ภาคฤดูร้อน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการรื้อฟื้นประเพณีเก่าและประดิษฐ์ประเพณีใหม่ ที่สืบทอดกับรูปแบบจากอดีตดังแนวคิดของฮอบบส์วอร์มนั้น เป็นผลมาจากชาวไทยใหญ่กลุ่มนี้ต้องการรื้อและสร้างอัตลักษณ์เพื่อปกป้องความเป็นไทใหญ่แก่ตนเอง พร้อมไปกับการจัดวางความเป็นชุมชนไทใหญ่ในพื้นที่รัฐชาติของประเทศไทยไปพร้อมกัน ส่วนกรณีของการรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างประเพณี เช่น กรณีพระราหูแห่งวัดศิระชะทอง หุ่นน้ำเวียดนาม และผ้าขึ้นตีนจกแม่แจ่มนั้น จะเกี่ยวโยงทั้งด้านการเมืองเรื่องอัตลักษณ์และเชื่อมโยงกับมิติเศรษฐกิจ การเมืองและธุรกิจการบริโภคมรดกวัฒนธรรม กล่าวคือ

เอกรินทร์ พึ่งประชา (2545: 205-209) ได้ใช้แนวคิดประเพณีประดิษฐ์ ศึกษาความหมายของพระราหูแห่งวัดศิระชะทองที่ถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการแสดงบทบาทต่างๆ ในแต่ละช่วงเวลา โดยพบว่า ยุคปฐมบทของการก่อตั้งชุมชน ความเชื่อพระราหูถูกอ้างอิงเป็นเครื่องวางในฐานะรูปเคารพบูชาของชุมชนลาวเวียงศิระชะทอง โดยแสดงบทบาททำให้เกิดการรวมกลุ่มและช่วยบรรเทาวิกฤตชีวิตอันเนื่องมาจากแรงกดดันทางสังคม เช่น คีกรสงครามระหว่างไทย-ลาวสมัยกรุงธนบุรีต่อต้นรัตนโกสินทร์ กฎข้อบังคับของรัฐไทยที่มีลักษณะกดดัน สภาพของชุมชนที่แยกตัวโดดเดี่ยวและสภาพทางกายภาพที่แห้งแล้ง เป็นต้น

ต่อมาเป็นยุครื้อฟื้นการสร้างเครื่องราง พระราหูถูกใช้โฆษณาชวนเชื่อเพื่อมุ่งหวังให้เศรษฐกิจของวัดเจริญรุ่งเรืองเพราะวัดตกอยู่ในสภาพทรุดโทรมมาหลายสิบปี อีกทั้งยังได้รับแรงกดดันจากนโยบายการศึกษาที่ให้วัดสร้างโรงเรียนโดยเริ่มวางแผนใช้ในรัชกาลที่ 5 และถูกปฏิบัติเรื่อยมาจนมีผลบังคับใช้ทั่วราชอาณาจักรในรัชกาลที่ 7 ขณะเดียวกันถือเป็นการสร้างเพื่อตอบสนองต่อผู้คนบางกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่ผันแปรในสมัยรัชกาลที่ 6 ถึง 8 และในยุคโลกาภิวัตน์นั้น ประเพณีประดิษฐ์ได้ก่อให้เกิดวาทกรรมในสังคมขึ้นว่าเป็นการสร้างเพื่ออนุรักษ์ความเชื่อแบบดั้งเดิมหรือเป็นพุทธพาณิชย์ ดังเห็นจากตำนานพระราหูที่ถูกนำมาอ้างอิงให้สัมพันธ์กับความเชื่อของบรรพบุรุษลาวเวียงศิระชะทอง และเกิดพิธีกรรมไหว้บูชาพระราหูในรูปแบบใหม่ด้วยเครื่อง เช่น

ของคำ 8 อย่าง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ประเพณีประติษฐานนี้มีผลให้ความเชื่อพระราหูวัดศิระทองมีความโดดเด่นไม่เหมือนใคร ทำให้ผู้ศรัทธาพระราหูบางกลุ่มยอมรับว่าวัดศิระทองเป็นต้นตำรับพระราหูในบริบทสังคมไทย ดังนั้น การเกิดขึ้นของ “ประเพณีประติษฐาน” ความเชื่อพระราหูนั้นก่อตัวขึ้นจากทั้งกระบวนการสร้างอดีต และการอ้างอิงใหม่จนเกิดเป็นพิธีกรรมรูปแบบใหม่ที่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มชนชั้นกลางในเมืองที่ประสบปัญหาวิกฤตแห่งชีวิต และไม่สามารถหาทางออกได้เป็นอย่างดี

ศิลปกิจ ตีชันติกุล (2546: 12-13) ได้ใช้แนวคิดประเพณีประติษฐาน ศึกษาศิลปะการแสดง “หุ่นน้ำเวียดนาม” โดยอธิบายว่า หุ่นน้ำเวียดนามที่เปิดแสดงต่อนักท่องเที่ยวต่างชาติและประชาชนในฐานะเป็นศิลปะการแสดงประจำชาติซึ่งมีอยู่เพียงแห่งเดียวในโลกนั้น แท้ที่จริงไม่ใช่การสืบทอดหรือรับมรดกตกทอดมาแต่โบราณแต่อย่างใด หากเป็นการแสดงที่ถูกปั้นแต่งและประติษฐานขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐ ด้วยวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของทางราชการ โดยรัฐได้เลือกชุดการแสดงบางชุดจากคณะหุ่นน้ำชาวนามาพัฒนาและผลิตซ้ำให้กลายเป็นการแสดงของรัฐ โดยการเพิ่มเติมดนตรี สี สันตวัจน แสงและเสียง โดยเนื้อหาทั้งหมดได้สะท้อนให้ผู้ชมในปัจจุบันโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างชาติ ซึ่งเป็นผู้ชมกลุ่มหลักได้เข้าใจอัตลักษณ์ของชาวเวียดนามที่มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย ทำนา หาปลา เลี้ยงเป็ด สุนัข นานรื่นเริงกับกีฬาพื้นบ้านรูปแบบต่างๆ ซึ่งเป็นการบ่งบอกให้คนต่างชาติรับรู้อัตลักษณ์ใหม่ ว่า เวียดนามไม่ได้มีแต่สงครามและการสู้รบเฉกเช่นอดีตที่ผ่านมา ซึ่งโรงหุ่นน้ำของรัฐ เช่น โรงหุ่นน้ำในเมืองฮานอย ไฮฟองและไซ่ง่อน ต่างก็ยึดเอารูปแบบและเนื้อหาดังกล่าวมาเป็นแม่แบบของการนำเสนอหุ่นน้ำสมัยใหม่จึงเป็นสื่อสัญลักษณ์ในการสร้างชาติแนวใหม่ของรัฐ ภายใต้บริบทของการท่องเที่ยวที่อิงกับรากเหง้าทางศิลปะของชาติ

ขณะที่ปราโมทย์ ภัคดีณรงค์ (2547: 244-260) พบว่า กระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรมการผลิตผ้าขึ้นตีนจก ซึ่งเป็นผ้าพื้นเมืองของสังคมชาวนาในชุมชนแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีความสัมพันธ์กับกระบวนการสร้างและนำเสนอคุณค่าจากกลุ่มทางสังคมซึ่งเป็นคนภายนอกชุมชน และมีความใกล้ชิดกับสถานะความต้องการสร้างตัวตนของคนชั้นกลางในเมืองที่ผูกพันกับการบริโภคคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ของผ้าขึ้นตีนจกแม่แจ่มในฐานะศิลปะพื้นบ้าน รวมทั้งยังเกี่ยวข้องกับการสร้างภาพแม่แจ่มให้เป็นชนบทที่ยังไม่แปดเปื้อนวัฒนธรรมสมัยใหม่ผ่านนิตยสารการท่องเที่ยวหลายฉบับ ภาพลักษณ์ดังกล่าวสนองความต้องการของคนชั้นกลางในเมืองกลุ่มหนึ่งที่ต้องการย้อนกลับไปหาชีวิตชนบทอันบริสุทธิ์ผุดผ่อง

นอกจากนี้ ยังมีกรรือฟื้นความรู้เกี่ยวกับผ้าขึ้นตีนจก จนกลายเป็นชุดความรู้ที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไป กระนั้นชุดความรู้นี้ก็ไม่ได้หยุดนิ่งตายตัว ตรงกันข้าม กลับมีการผลิตชุดความรู้ใหม่ที่มีการต่อเติม เปลี่ยนแปลงความหมายจนชุดความรู้มีการขัดแย้งกันเอง ประการสำคัญ ภาพตัวแทนความจริงของชุมชนท้องถิ่นซึ่งมีอำนาจในการควบคุมทิศทางของความรู้ที่ถูกสร้างโดยคนชั้นกลาง ซึ่ง

เป็นปัญญาชนจากในเมืองยังถูกตัดทอน ต่อเติม และมีเนื้อหาขัดแย้งกับประวัติศาสตร์ความทรงจำร่วมของชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น เมื่อชาวแม่แจ่มเข้าถึงชุดความรู้เหล่านั้นจึงเกิดปฏิกิริยาโต้ตอบ และยกเอาความทรงจำร่วมของชุมชนขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการถกเถียง จนกลายเป็นปฏิบัติการการเมืองเรื่องสร้างอัตลักษณ์ ซึ่งเต็มไปด้วยการปฏิเสธ ต่อสู้ ต่อรอง ระหว่างชาวแม่แจ่มกับคนอื่นอย่างน่าสนใจ

การรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างประเพณี กรณีพระราชานุหุ้่นน้ำเวียดนาม และผ้าขิ้นตีนจกแม่แจ่ม มีลักษณะร่วมกัน คือ ทั้ง 3 กรณีเป็นวัฒนธรรมระดับชุมชนชนบทที่ถูกคนอื่น นำเอาวัฒนธรรมของพวกเขาไปประดิษฐ์ใหม่ ผ่านกระบวนการทางการเมืองเรื่องมรดก จนกลายเป็นคุณค่าระดับเมืองและประเทศ หุ้่นน้ำเวียดนามถูกรัฐถือสิทธิ์เข้ามาจัดการแสดงแทนประชาชน ทั้งด้านผู้แสดงและสถานที่ในฐานะศิลปะการแสดงของชาติ ขณะที่ผ้าขิ้นตีนจกและพื้นที่แม่แจ่มได้กลายเป็นสนามของการประดิษฐ์วาทกรรมของคนอื่นเพื่อสร้างอัตลักษณ์ให้กับชนชั้นกลางในเขตเมืองให้ดูมีรากเหง้าทางวัฒนธรรม จนเกิดความขัดแย้งกับความเป็นจริงในประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและความทรงจำของชาวแม่แจ่ม

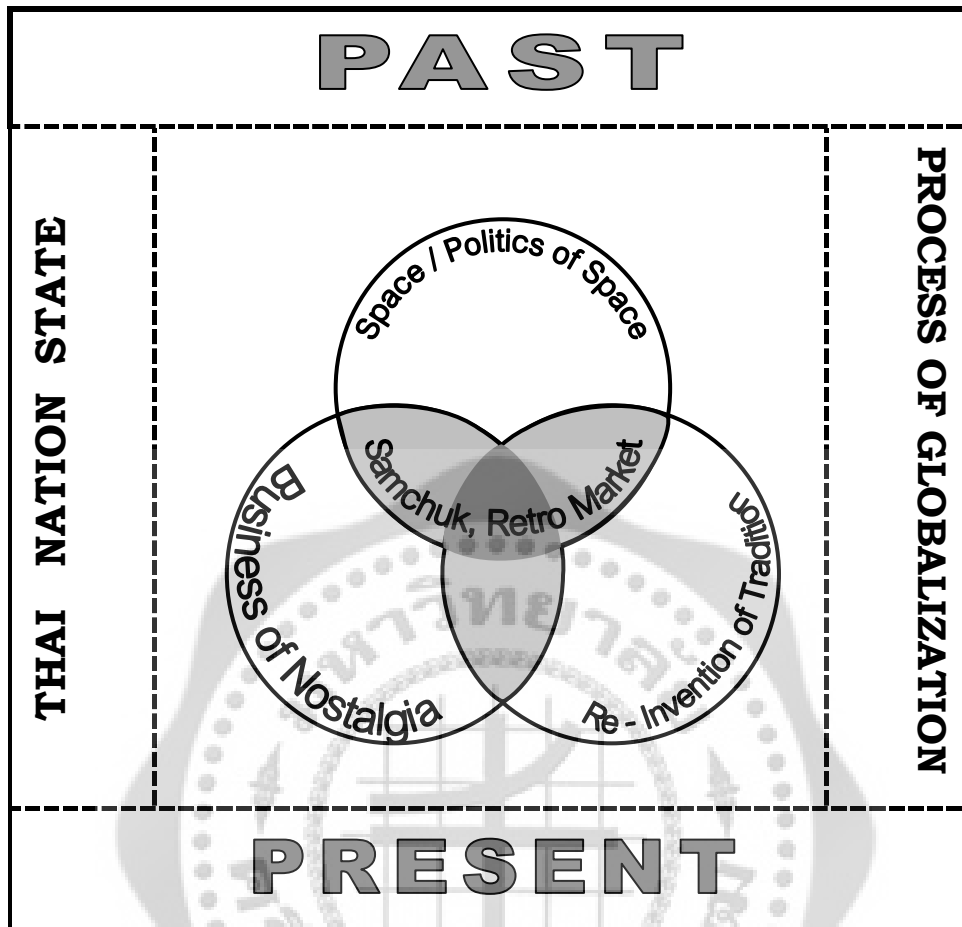
แต่ในกรณีของตลาดสามชุกนั้น ชาวตลาดและคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ เป็นผู้รื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ในอดีตขึ้นเอง และผ่านกระบวนการให้คุณค่าทางการเมืองเรื่องมรดกทางวัฒนธรรมจนกลายเป็นมรดกของประเทศชาติและระดับภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกในที่สุด เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับธุรกิจการค้าข้ามชาติที่สัมพันธ์กับการบริโภคความทันสมัย

จากแนวคิด “ประเพณีประดิษฐ์” และกรณีการรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างประเพณีทั้ง 4 กรณีข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นแนวคิดและแนวทางสำคัญในการศึกษากระบวนการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างใหม่ ดัดแปลง ปรับเปลี่ยน ศิลปวัฒนธรรมในอดีตของชาวตลาดสามชุกให้มาเป็นสินค้าในปัจจุบัน เพื่อเป็นประโยชน์ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจต่อชุมชน กล่าวคือ ชาวตลาดสามชุกได้ใช้ตลาดย้อนยุคมาเป็นเครื่องมือเพื่อต่อสู้ช่วงชิงพื้นที่ของตนไว้จากอำนาจของรัฐ โดยการทำให้รัฐเห็นคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่มีการสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษในอดีต พร้อมทั้งนั้นก็ใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับการบริโภคความทันสมัย เพราะพื้นที่ตลาดสามชุกเป็นพื้นที่ของการบริโภคอดีต ซึ่งสอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่กำลังเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ดังนั้น “ตลาดสามชุก” ซึ่งเป็นสนามวิจัยของผู้วิจัยนั้นจึงเป็นพื้นที่ที่มีการรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างศิลปวัฒนธรรมในอดีต เพื่อเป็นสินค้าในปัจจุบันอย่างเข้มข้น

กรอบความคิดการวิจัย

จาก 3 แนวคิดหลักที่ใช้ในการวิจัยข้างต้น การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กอปรกับการศึกษาปรากฏการณ์สนามเบื้องต้นเพื่อออกแบบการวิจัย ผู้วิจัยได้ผนวกรวมและนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ตลาดสามชุก โดยมีคำถามและวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ข้อเป็นทิศทางและเป้าหมายการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นหลักการศึกษาเป็น 3 กลุ่มคือ 1) พัฒนาการและอัตลักษณ์ของตลาดสามชุกที่สัมพันธ์พื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่ทางสังคมในแต่ละยุคสมัย และ 2) การต่อสู้ช่วงชิงเพื่อปกป้องรักษาพื้นที่ตลาดสามชุกไม่ให้ถูกรื้อถอนจากกรมธนารักษ์ พร้อมทั้งเปลี่ยนผ่านพื้นที่ตลาดสามชุกให้กลายเป็น ‘ตลาดย้อนยุค’ ด้วยมิติของการเมืองเรื่องพื้นที่ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดพื้นที่ (Space) และการเมืองเรื่องพื้นที่ (Politics of Space) ของเลอเฟบว์ (Henri Lefebvre: 1991) เป็นแนวคิดหลัก สำหรับ 3) กระบวนการสร้างพื้นที่ตลาดสามชุกให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมของชาติและภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ตลอดจนกระบวนการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างศิลปวัฒนธรรมใน “อดีต” ของชาวตลาดสามชุกให้มาเป็นสินค้าใน “ปัจจุบัน” เพื่อเป็นประโยชน์ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจต่อชุมชนนั้น ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิด “ธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต” (Business of Nostalgia) ของเพเลจจี (Murizio Peleggi: 2002) และแนวคิดการรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างประเพณี (Re-Invention of Tradition) ของฮอบสบอว์ม (Eric Hobsbawm: 1983) เป็นแนวคิดหลัก โดยผู้วิจัยได้ใช้กรณีงาน “อาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10” ปี พ.ศ.2553 เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ เพราะว่าเป็นปฏิบัติการที่ชาวตลาดสามชุกได้ทำให้วัฒนธรรมในอดีตกลายเป็นสินค้าในปัจจุบันอย่างเด่นชัดและเป็นพื้นที่แห่งการท่องเที่ยวอดีตหรือการท่องเที่ยวเพื่อบริโภคอดีตที่มีชื่อเสียงมากที่สุดแห่งหนึ่งในปัจจุบัน

จากแนวคิดภายใต้การกำกับของคำถามและวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ออกแบบกรอบความคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพกรอบความคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ตลาดย้อนยุคสามชุก: การเมืองเรื่องพื้นที่และธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต” เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล กลุ่มประชากร การ วิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

พื้นที่ในการวิจัย

พื้นที่ในการวิจัย คือ ตลาดสามชุก ตั้งอยู่ที่หมู่ 2 ตำบลสามชุก อำเภอสสามชุก จังหวัด สุพรรณบุรี โดยทางทิศเหนือมีพื้นที่ต่อกับบ้านเรือนและที่ดินของประชาชน ทิศตะวันออกมีพื้นที่ติดกับ แม่น้ำท่าจีน ทิศใต้มีพื้นที่ติดต่อกับที่ว่าการอำเภอสสามชุก และทิศตะวันตกมีพื้นที่ติดต่อกับทางหลวง แผ่นดินหมายเลข 3365 (ถนนสามชุก-หนองหญ้าไซ) แม้ว่าผู้วิจัยใช้ตลาดสามชุกและชุมชนสามชุก เป็นพื้นที่หลักในการวิจัย แต่เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์บนพื้นที่แห่งนี้อย่างครอบคลุม ผู้วิจัยได้ ขยายการมองพื้นที่ไปสู่ลุ่มน้ำท่าจีน เพื่อทำความเข้าใจพื้นที่ปริมาตรของแม่น้ำท่าจีนที่มีความสัมพันธ์ เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับตลาดสามชุก รวมถึงทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 และ 3365 ตลอดจนพื้นที่ ชุมชนเมืองทางการค้าแบบใหม่ริมถนนหลวง เพราะเป็นพื้นที่ที่ส่งผลต่อพัฒนาการของตลาดสามชุกใน บริบทและช่วงเวลาต่างๆ กัน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ด้วยงานวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการศึกษาปรากฏการณ์ที่สัมพันธ์กับคนกลุ่ม ต่างๆ และ ปฏิสัมพันธ์ของผู้คนเหล่านั้นกับพื้นที่ จึงเน้นการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการทำงาน สนาม (Field Work Studies) ณ พื้นที่วิจัยและพื้นที่ที่เกี่ยวข้องทั้งในเขตตลาดและชุมชนสามชุก ซึ่งสัมพันธ์กับสายน้ำท่าจีนกับบริเวณชุมชนเศรษฐกิจใหม่ที่สัมพันธ์กับทางหลวงแผ่นดิน ด้วยการ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสังเกตการณ์ แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม รวมทั้งการศึกษาจากเอกสารและสื่อโสตทัศนวัสดุ (Audio - Visual Materials) ทั้งนี้ การศึกษาภาคสนามของผู้วิจัยมี 2 ระยะ คือ 1) การศึกษาเบื้องต้น เพื่อออกแบบและ พัฒนาเค้าโครงปริญญาณิพนธ์ และ 2) การทำงานวิจัยภายหลังการสอบเค้าโครงปริญญาณิพนธ์ กล่าวคือ

ระยะที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลในระยะของการศึกษาเบื้องต้นเพื่อออกแบบวิจัย

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่การวิจัย ตั้งแต่เดือนสิงหาคมปี พ.ศ.2552 ถึง เดือนกรกฎาคมปี พ.ศ. 2553 เพื่อเก็บข้อมูลสำคัญในการออกแบบและพัฒนาเค้าโครงปริญญาโท ครั้งแรกผู้วิจัยเข้าไปในชุมชนตลาดสามชุกในฐานะนักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรศิลปวัฒนธรรมวิจิตร มหาวิทาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อรับฟังการบรรยายจากแกนนำของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์เกี่ยวกับกระบวนการทำงานเพื่ออนุรักษ์พื้นที่ของตลาดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จากการรับฟังคำบรรยายครั้งนั้น ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจใคร่รู้ถึงเบื้องหลังความคิดและกลวิธีการดำเนินงานของชาวชุมชนตลาดสามชุกที่ใช้ในการต่อสู้กับอำนาจของรัฐและกระแสโลกาภิวัตน์จนประสบความสำเร็จ กลายเป็น “ตลาดร้อยปี” สถานที่ท่องเที่ยวที่ถูกเรียกว่า ‘ตลาดย้อนยุค’ ที่มีชื่อเสียงมากแห่งหนึ่งของประเทศไทย และเมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาในรายวิชาการวิจัยศิลปวัฒนธรรม และมานุษยวิทยาสังคม และวัฒนธรรม ทำให้ผู้วิจัยสนใจปรากฏการณ์ของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งตลาดโบราณหรือตลาดย้อนยุคในมิติทางวิชาการที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยพบว่า ตลาดดังกล่าวเป็นตัวบ่งชี้ทางวัฒนธรรมที่อยู่ในกระแส “ธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต” หรือ Business of Nostalgia ซึ่งอยู่ในกระแสการบริโภคอดีตหรือ Consuming the Past ที่กำลังแพร่กระจายอยู่ทั่วโลกในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร บทความ และงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ถวิลหาอดีตอย่างจริงจัง ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นตลาดย้อนยุคสามชุกอย่างเป็นระบบภายใต้มุมมองทางแนวคิดทฤษฎีพร้อมกับคำถามการวิจัยที่เริ่มชัดเจนขึ้น ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’ จึงได้ถูกผู้วิจัยยกระดับความสนใจและตัดสินใจเลือกพื้นที่ตลาดและชุมชนท่องเที่ยวอดีตแห่งนี้เป็นที่ตั้งของงานวิจัยระดับปริญญาเอก

จากนั้น ผู้วิจัยได้กลับเข้าไปยังพื้นที่สนามตลาดสามชุกอีกหลายครั้ง ในความหมายของการศึกษาเบื้องต้น รวมทั้งการเข้าสนามร่วมกับกรรมการที่ปรึกษาปริญญาโทบางท่าน และได้พิจารณาปรากฏการณ์ของตลาดย้อนยุค ทั้งในส่วนพื้นที่กายภาพ ผู้คนกลุ่มต่างๆ ทั้งในและนอกชุมชน และปฏิสัมพันธ์ของผู้คนดังกล่าว ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และการเกาะเกี่ยวกับสากล พบว่า “สนามวิจัย” ดำรงอยู่อย่างมีพลวัตไปในทิศทางของ “การเมืองเรื่องพื้นที่” ซึ่งเกิดจากการช่วงชิงพื้นที่ระหว่างภาครัฐโดยกรมธนารักษ์กับประชาชนชาวตลาดสามชุก ด้วยกลวิธีการต่อสู้ ต่อรองทางอำนาจแบบต่างๆ อย่างหลากหลาย ขณะเดียวกันชาวตลาดสามชุกก็พัฒนาตลาดดั้งเดิมของพวกเขา โดยเรียกกลับอดีต ทั้งวัตถุ เรื่องราว ความทรงจำ และศิลปวัฒนธรรมเมื่อร้อยปีที่ผ่านมามีขึ้นมาเป็นจุดขายเพื่อสร้างตลาดแห่งนี้เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจอีกครั้ง จนมีชื่อเสียงและได้รับรางวัลมากมาย ตลาดสามชุกในกรณีหลังจึงอยู่ในบริบทของ “ธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต”

ผู้วิจัย จึงเริ่มมองและเก็บรวบรวมข้อมูลภายใต้กรอบมองปรากฏการณ์ด้านการเมืองเรื่องพื้นที่กับ ธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีตในพื้นที่สนามอย่างมีทิศทาง และพินิจปรากฏการณ์พร้อมกับการพัฒนา

เค้าโครงปริญญาานิพนธ์เรื่อง “ตลาดย้อนยุคสามชุก : การเมืองเรื่องพื้นที่และธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต” พร้อมกันนั้น ก็ได้เก็บรวบรวมข้อมูลสำคัญในเหตุการณ์ การได้รับรางวัล “Merit of Award” จากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO สำนักงานประจำภูมิภาคภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2552 และ “งานอวยดีกินพีที่สามชุกครั้งที่ 9” ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2552 ที่ผ่านมา ซึ่งเป็นช่วงเวลา “พื้นที่-เวลา-ผู้คน” ในปรากฏการณ์ของการเมืองเรื่องพื้นที่ (กรณีแรก) และ ธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต (กรณีถัดมา) มาขมวดรวมและมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างเข้มข้น

ระยะที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลในบริบทของการทำงานปริญญาานิพนธ์

2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและสื่อทัศนวัสดุ

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ เช่น วารสาร ตำรา หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และหนังสือพิมพ์ รวมถึงสื่อทัศนวัสดุต่างๆ เช่น แถบบันทึกเสียง แถบบันทึกภาพเคลื่อนไหว ภาพนิ่ง แผนที่ ไปสการ์ด แผ่นพับ ป้ายโฆษณาและของที่ระลึก ที่เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยการถ่ายสำเนา บันทึกเป็นภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหวและแถบเสียง ตลอดจนการสำเนาซีดีรอม ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการติดต่อประสานงานอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการผ่านบุคคล กลุ่มบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเน้นการติดต่อทั้งด้วยตัวผู้วิจัยและผ่านบุคคลอื่นในการประสานงาน เพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการ

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาชุมชน (Community Studies)

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาชุมชน (Community Studies) เพื่อจำแนกโครงสร้างทางสังคม (Social Structure) ของชุมชนตลาดสามชุก ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนนี้ ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงสภาพและบทบาทของแต่ละคนในชุมชน บุคคลซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มคนและสถาบันทางสังคมที่สำคัญ ตลอดจนทัศนคติและความสัมพันธ์ระหว่างคนและกลุ่มคนในชุมชนที่มีความแตกต่างหลากหลายได้อย่างชัดเจน

2.3 การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ 3 วิธีการ จำแนกผู้ให้สัมภาษณ์ออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

2.3.1 การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informant Interviews) ผู้ให้ข้อมูลที่เป็น Key Informants ในงานวิจัยเรื่องนี้แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

-คนภายในที่มีบทบาทสำคัญในการต่อสู้และปกป้องรักษาพื้นที่ตลาดสามชุกจากการถูกลิดรอนของกรมธนารักษ์ คือ ชาวตลาดสามชุกและคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์

-คนภายนอกที่มีบทบาทและหน้าที่ในการกำหนด และกำกับความสำคัญด้านต่างๆ ต่อตลาดสามชุก ซึ่งเป็นบุคคลทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน ได้แก่ ข้าราชการจากเทศบาลตำบลสามชุกและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เจ้าหน้าที่จากมูลนิธิชุมชนไทย และนักท่องเที่ยว

2.3.2 การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal Interview) บุคคลที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ เป็นกลุ่มที่นอกเหนือจากบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามข้อ 2.3.1 ซึ่งเป็นตัวแทนบุคคลกลุ่มต่างๆ ทั้งชาวตลาดสามชุกและคนอื่น เช่น ครูอาจารย์ในสถาบันการศึกษาและผู้นำชุมชนในละแวกใกล้เคียงกับตลาดสามชุก และผู้ประกอบการธุรกิจร้านค้าต่างๆ ในพื้นที่ตลาดสามชุก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย ครอบคลุมและลุ่มลึกยิ่งขึ้น

2.3.3 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ด้วยการพูดคุยเสวนากับบุคคลทั่วไป ตามสถานที่ กาด และวาระต่างๆ อย่างไม่จำเพาะเจาะจง เพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ สังเคราะห์ในระนาบกว้างและในระดับลึกจากผู้คนที่เป็นตัวแทน (Agencies) ของคนกลุ่มต่างๆ ในโครงสร้าง บริบทและสถานที่ที่หลากหลาย ประการสำคัญ การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการนี้ได้นำมาซึ่งการรับทราบถึงบุคคลที่ต้องสัมภาษณ์ในฐานะผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หรือ Key Informants และแบบเป็นทางการที่ยังไม่ได้ถูกกำหนดไว้ในช่วงระยะการออกแบบการวิจัย รวมทั้งเป็นการตรวจทานข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการอีกวิธีการหนึ่งด้วย

2.4 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

การเก็บข้อมูลสนาม ผู้วิจัยใช้การสังเกตเป็นวิธีการหลัก โดยสังเกตในปฏิบัติการ การจัดงานฉลองการได้รับรางวัล “Merit of Award” จากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO สำนักงานประจำภูมิภาคภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2552 และ “งานอาหารอร่อยดีที่สามชุก ครั้งที่ 10” ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2553 และปรากฏการณ์อื่นที่เกี่ยวข้อง จำแนกการสังเกตการณ์เป็น 2 ส่วน คือ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมกับการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้บูรณาการใช้ทั้ง 2 กรณีผสมผสานกันในการปฏิบัติการจริงของการทำงานภาคสนาม ซึ่งแล้วแต่เงื่อนไขของสถานการณ์

กลุ่มประชากร

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ พิจารณาตามหน่วยในการวิเคราะห์ จำแนกได้เป็น 2 กลุ่มสำคัญ ดังนี้

1. ประชากรที่เข้าร่วมในปฏิบัติการ การฉลองรางวัล “Merit of Award” จากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ สำนักงานประจําภูมิภาคภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก ประกอบด้วย

1.1 ชาวตลาดสามชุก คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ และผู้ประกอบการร้านค้าต่างๆ ภายในตลาดสามชุก

1.2 เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ เทศบาลตำบลสามชุก และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

1.3 เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่ไม่แสวงหากำไร คือ มูลนิธิชุมชนไทย

2. ประชากรที่เข้าร่วมในปฏิบัติการ งานอาหารอร่อยดีที่สามชุก ครั้งที่ 10 ซึ่งได้จัดขึ้นในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2553 ณ ตลาดสามชุก ประกอบด้วย

2.1 ชาวตลาดสามชุก คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ และผู้ประกอบการร้านค้าต่างๆ ภายในตลาดสามชุก

2.2 เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ เทศบาลตำบลสามชุก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ครูอาจารย์ในสถาบันการศึกษา และผู้นำชุมชนในละแวกใกล้เคียงกับตลาดสามชุก

2.3 นักท่องเที่ยว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการทำงานสนาม และ ใสตัทศนูปกรณม์ ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล อย่างไรก็ตาม ด้วยงานวิจัยเรื่องนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ แบบสัมภาษณ์จึงมีลักษณะของการกำหนดประเด็นสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยและยืดหยุ่นได้ตามบริบทและปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ถูกสัมภาษณ์ ซึ่งอาจเกิดประเด็นใหม่ๆ หรือการเลือกพิจารณาสัมภาษณ์ระดับลึกในบางประเด็นสำหรับผู้ให้สัมภาษณ์บางกลุ่ม บางคน และบางสถานการณ์ที่ผู้วิจัยเห็นเหมาะสม

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบแบบสัมภาษณ์ขึ้นขณะปฏิบัติงานสนามอย่างต่อเนื่องและหลากหลายแบบ แต่ไม่ว่าเป็นแบบสัมภาษณ์ชุดใด ในสถานการณ์ใด โครงสร้างส่วนหนึ่งของแบบสัมภาษณ์จะเป็นแบบปลายเปิดเสมอ เพื่อสะดวกในการปรับแต่งทิศทางและเพิ่มเติมประเด็นหลักประเด็นรอง และประเด็นปลีกย่อยได้ตามปรากฏการณ์งานสนามอย่างยืดหยุ่น

กรณีการใช้แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้เพื่อทำความเข้าใจประเด็นการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยไม่แจกหรือใช้แบบสัมภาษณ์ต่อหน้าผู้ถูกสัมภาษณ์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์หลายแบบ และสัมภาษณ์ผู้ถูกสัมภาษณ์แต่ละคนหลายระยะ ในขณะที่บางแบบสัมภาษณ์ถูกใช้เพียง 1 ครั้ง สำหรับผู้ถูกสัมภาษณ์หลายๆ คน หรือใช้หลายๆ ครั้งสำหรับผู้ถูกสัมภาษณ์คนเดียวกัน ซึ่งเป็นไปตามบริบทของสถานการณ์

2. แบบบันทึกการทำงานสนาม

แบบบันทึกการทำงานสนาม เป็นแบบบันทึกเพื่อการทำงานสนามส่วนตัวมีโครงสร้างหลักคือ วัตถุประสงค์การวิจัยและแผนการวิจัย (กิจกรรม/ช่วงเวลา) ในสมุดบันทึกประกอบด้วย การวางแผนการทำงาน การกำหนดจุดประสงค์การทำงานในแต่ละวัน การทบทวนการทำงานในแต่ละวัน/สัปดาห์/เดือนและช่วงระยะเวลาของงาน หมายเหตุการทำงาน การบันทึกการติดต่อด้านหมายและค่าใช้จ่าย รายงานบุคคลที่เกี่ยวข้อง สถานที่อยู่-ที่ทำงาน/หมายเลขโทรศัพท์/Email Address การติดต่อด้านหมาย แนวทางการสังเกต แนวทางการสัมภาษณ์ และการบันทึกข้อมูลภาพถ่าย

ผู้วิจัยใช้สมุดบันทึกการทำงานทุกวัน เพื่อทบทวน ประเมินผล พิจารณากิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน/สัปดาห์/เดือนถัดไปเพื่อใช้วางแผนอย่างต่อเนื่อง สมุดบันทึกการทำงานได้ถูกใช้ควบคู่กับการจดบันทึกละเอียดในกระดาษบันทึกข้อมูลแต่ละด้าน พร้อมการระบุแหล่งอ้างอิง และจัดเก็บไว้ในแฟ้มเอกสารข้อมูลวิจัยอย่างเป็นหมวดหมู่

3. โสตทัศนอุปกรณ์

โสตทัศนอุปกรณ์ คือ กล้องถ่ายภาพนิ่ง กล้องถ่ายภาพเคลื่อนไหวประกอบเสียงและเครื่องบันทึกเสียงเพื่อใช้เก็บข้อมูลภาพและเสียงทั่วไป ความเข้มข้นในการเก็บข้อมูลด้วยโสตทัศนอุปกรณ์จะอยู่ในช่วงการเก็บข้อมูลปฏิบัติการ งานฉลองรางวัล “Merit of Award” จากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO สำนักงานประจำภูมิภาคภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก และ งานอาหารอร่อยดีที่สามชุก ครั้งที่ 10 เพื่อที่จะได้นำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ได้อย่างถี่ถ้วนในช่วงของการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารและการสัมภาษณ์ โดยเชื่อมโยงกับแนวคิดที่ได้ทำการศึกษาและนำเสนอไว้ในบทที่ 2 ทั้งนี้การวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ได้มีการวิเคราะห์ระหว่างการสัมภาษณ์และภายหลังการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความหลากหลายและเพียงพอต่อการถอดรหัสในแต่ละประเด็นของคำถามการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยกระทำในรูปแบบของการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ประกอบกับแผนที่ และภาพถ่ายจากพื้นที่ภาคสนาม โดยเรียบเรียงและนำเสนอตามลำดับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

บทที่ 4

อัตลักษณ์ของตลาดสามชุกในบริบทของชุมชนท้องถิ่น

ในบทนี้ ผู้วิจัยมีเป้าหมายเพื่อวางพื้นฐานการทำความเข้าใจอัตลักษณ์ของตลาดสามชุกในแต่ละบริบทตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน กระนั้น ผู้วิจัยก็ได้เลือกนำเสนอเฉพาะอดีตบางส่วนและพื้นที่บางแห่งที่มีความสัมพันธ์กับปัจจุบันของตลาดสามชุกที่ดำรงอยู่ในสถานภาพของการเป็น ‘ตลาดย้อนยุค’ ด้วยการร้อยพันอัตลักษณ์ของตลาดสามชุกในอดีตขึ้นมาเป็นสินค้าในปัจจุบัน และปฏิบัติการผลิตสร้างพื้นที่แห่งนี้ให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจแบบใหม่ในนามของแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เพื่อให้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อรองและปกป้องรักษาพื้นที่จากอำนาจรัฐ

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้อธิบายอัตลักษณ์ของตลาดสามชุกผ่านมุมมองแนวคิดเรื่อง “พื้นที่” (Space) และ “การเมืองเรื่องพื้นที่” (Politics of Space) ของอองรี เลอเฟบวร์ (Henri Lefebvre: 1991) ซึ่งเลอเฟบวร์กล่าวว่า “พื้นที่” คือ ผลผลิตจากการให้ความหมายของมนุษย์ อันเป็นผลจากจินตนาการและปฏิบัติการทางสังคมของผู้คนในสังคม ดังนั้น การศึกษากระบวนการผลิตสร้าง ความหมายของพื้นที่ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจ “อัตลักษณ์ของตลาดสามชุก” ที่ถูกหล่อหลอมจากประสบการณ์การใช้พื้นที่และความทรงจำทางประวัติศาสตร์ของผู้คนเกี่ยวกับพื้นที่ สำนักของกลุ่มที่ผูกพันกับพื้นที่ อันเป็นทั้งสิ่งแวดล้อมและพื้นฐานการดำรงชีวิต ตลอดจนความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนที่ใช้พื้นที่ร่วมกันในแต่ละยุคสมัยได้อย่างกระจ่างชัด

อย่างไรก็ตาม ความหมายของพื้นที่เป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว มนุษย์ได้สร้างความหมายใหม่ให้กับพื้นที่ตลอดเวลาเพื่อเป็นเป้าหมายในการยึดครองและครอบงำ ตลอดจนใช้เป็นเครื่องมือในการโต้ตอบต่อรอง และขัดแย้งอำนาจที่เกิดจากความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์บนพื้นที่ ฉะนั้น พื้นที่แต่ละพื้นที่ไม่ได้มีคุณค่าความหมายแก่คนทุกกลุ่มเหมือนกันหมด และในขณะเดียวกันการสร้าง ความหมายใหม่หรือการบันทึกความทรงจำชุดใหม่ลงบนพื้นที่ ก็เป็นการกดทับความหมายและทำลายความทรงจำชุดเดิมของพื้นที่นั้นด้วยเสมอ

โดยนัยนี้ พื้นที่จึงเป็นเรื่องของการช่วงชิงการให้ความหมายระหว่างผู้ใช้พื้นที่กลุ่มต่างๆ อยู่ตลอดเวลา ชีวิตประจำวันของคนในสังคมจึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของพื้นที่ หรือ การต่อสู้ช่วงชิงในการให้ความหมายกับพื้นที่รอบตัว ที่เรียกว่า “การเมืองเรื่องพื้นที่” (Politics of Space) อย่างมาก ซึ่งพื้นที่แต่ละแบบแต่ละยุคสมัยก็จะมีภาคปฏิบัติการที่กระทำเหนือหรือบนพื้นที่ (Spatial Practices) แตกต่างกันไป

สำหรับการวิจัยเรื่อง “ตลาดย้อนยุคสามชุก: การเมืองเรื่องพื้นที่และธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต” นี้ ผู้วิจัยได้มอง “พื้นที่” ในฐานะสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่ถูกประจุไว้ด้วยความหมาย (Coded

Space) ตามมุมมองเรื่องพื้นที่ในมิติทางสังคมศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น พื้นที่ตลาดสามชุกที่ผู้วิจัยนำเสนอในบทนี้จึงไม่ได้เป็นพื้นที่ที่มีความหมายสถิตยนิ่งตายตัว แต่กลับมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงและช่วงชิงการให้ความหมายระหว่างกลุ่มคนผู้เข้ามาครอบครองตามเงื่อนไขและบริบทใหม่ตลอดเวลา ดังนั้น พื้นที่ใน “อดีต” ของตลาดสามชุกในบทนี้ จึงมีความหมายต่อการเป็นรากฐานให้เข้าใจ ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’ ใน “ปัจจุบัน” ได้เป็นอย่างดี

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้จำแนกโครงสร้างเนื้อหาภายในบทไว้ดังนี้

1. ตลาดสามชุก: พื้นที่กายภาพและความหมายต่อการตั้งถิ่นฐาน

2. พัฒนาการและอัตลักษณ์ของตลาดสามชุก

2.1 บ้านสามชุกระหว่าง พ.ศ.2370 - ก่อน พ.ศ.2398: พื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนสินค้าของคนท้องถิ่นริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน

2.2 ตลาดสามชุกระหว่าง พ.ศ.2398 - พ.ศ.2453: ชุมชนการค้าข้าวแห่งหนึ่งริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน

2.3 ตลาดสามชุกระหว่าง พ.ศ.2454 - พ.ศ.2519: ตลาดประจำอำเภอที่มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก

2.4 ตลาดสามชุกระหว่าง พ.ศ.2520 – พ.ศ.2550: ชุมชนลุ่มน้ำท่าจีนที่ถูกลดทอนบทบาทศูนย์กลางการค้าและความขัดแย้งกับรัฐ

3. สรุป

ตลาดสามชุก: พื้นที่กายภาพและความหมายต่อการตั้งถิ่นฐาน

ลุ่มน้ำท่าจีนตั้งอยู่บริเวณที่ราบภาคกลางของประเทศไทยอาณาเขตทางทิศเหนือติดกับลุ่มน้ำสะแกกรัง ทิศตะวันตกติดกับลุ่มน้ำแม่กลอง ทิศตะวันออกติดกับลุ่มน้ำเจ้าพระยา และทิศใต้ติดกับอ่าวไทย ลุ่มน้ำท่าจีนมีพื้นที่ทั้งหมด 13,491.63 ตารางกิโลเมตรจัดเป็นลุ่มน้ำที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 14 ของประเทศไทยจากจำนวนลุ่มน้ำทั้งหมด 25 แห่ง จากการที่ลุ่มน้ำท่าจีนถูกขนาบด้วยลุ่มน้ำเจ้าพระยาทางฝั่งขวาและลุ่มน้ำแม่กลองทางฝั่งซ้าย ทำให้ลุ่มน้ำท่าจีนถูกกักเก็บให้วางตัวขนานไปกับแม่น้ำทั้งสองในแนวเหนือ - ใต้ โดยครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดที่โอบล้อมแม่น้ำท่าจีนใน 3 เขตจังหวัดคือ สุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร (กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2553: 1-1, 2-3)

ลักษณะภูมิประเทศของลุ่มน้ำท่าจีนบริเวณทิศตะวันตกเฉียงเหนือ คือ พื้นที่ของอำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรีมีความสูงเฉลี่ย 50 เมตรจากระดับน้ำทะเลขึ้นไป ซึ่งมีความสูงเฉลี่ยมากกว่าส่วนอื่นๆ ระดับความสูงจะลาดจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออกจนถึงบริเวณแม่น้ำท่าจีน ระดับ

ความสูงจะลดลงเหลือเฉลี่ย 10 เมตรเศษจากระดับน้ำทะเล โดยเฉพาะบริเวณจังหวัดสุพรรณบุรี พอลงมาทางทิศใต้ถึงจังหวัดนครปฐมจะมีระดับความสูงไม่เกิน 10 เมตรและบริเวณจังหวัดสมุทรสาครจะลดลงเหลือเพียง 2-3 เมตรจากระดับน้ำทะเลเท่านั้น ฉะนั้นพื้นที่ส่วนใหญ่บริเวณตอนบนและตอนกลางของกลุ่มน้ำท่าจีนเป็นที่ราบและค่อนข้างราบ ดินในที่ลุ่มเหมาะต่อการทำนาและดินในที่ดอนเหมาะต่อการปลูกพืชไร่ ส่วนบริเวณตอนล่างของกลุ่มน้ำท่าจีนคือ พื้นที่ในจังหวัดสมุทรสาครนั้นค่อนข้างลุ่ม ดินได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลทำให้มีเกลือในดินสูง เหมาะต่อการปลูกพืชทนเค็ม การทำนาเกลือและวังกุ้ง

น้ำผิวดินในบริเวณลุ่มน้ำท่าจีนได้รับจากแม่น้ำท่าจีนและลำห้วยตามธรรมชาติ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนได้รับปริมาณน้ำเพิ่มขึ้นจากแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำแม่กลองด้วยการขุดคลองหลายสาย ทำให้ผืนดินบริเวณนี้อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตรกรรมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะบริเวณตอนกลางของกลุ่มน้ำท่าจีน คือ จังหวัดสุพรรณบุรีและนครปฐม (สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์. 2554: 23)

อย่างไรก็ตาม ชีเกฮารุ ทานาเบ้ (2518-2519: 71-72) ได้เปรียบเทียบให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ผืนดินในเขตจังหวัดสุพรรณบุรีมีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าในเขตจังหวัดนครปฐม ทั้งนี้เป็นเพราะที่ราบลุ่มบริเวณจังหวัดสุพรรณบุรีตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำท่าจีน พื้นที่บริเวณนี้จึงได้รับความอุดมสมบูรณ์จากแร่ธาตุที่แม่น้ำได้พัดพามาทับถมเป็นดินตะกอนก่อนบริเวณอื่น ความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าวทำให้จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวหรือ “เขตอูข้าวอูน้ำ” ที่มีความสำคัญกับประเทศไทยมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยกรมศิลปากร (2512: 57) พบหลักฐานว่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยามีการปลูกข้าวในบริเวณสุพรรณบุรีอย่างกว้างขวาง ผลผลิตข้าวส่วนหนึ่งนอกเหนือจากถูกส่งมาเป็นส่วยและอากรหล่อเลี้ยงราชอาณาจักรแล้ว ยังมีพ่อค้าบรรทุกใส่เรือล่องมาขายยังกรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญในสมัยนั้นอีกด้วย

พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดสุพรรณบุรีเป็นที่ราบลุ่มและมีพื้นที่บางส่วนเป็นที่ราบสูง ทางตอนเหนือของจังหวัดอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ยประมาณ 10 เมตร จากตอนเหนือทอดลงมาทางทิศตะวันตกสภาพพื้นที่เป็นคลื่นลอนลาดถึงเทือกเขาสูงชัน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาถนนธงชัย ส่วนทางตะวันตกเฉียงใต้พื้นที่มีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนลาดสลับกับเนินเขา จากเทือกเขาทางทิศตะวันตกพื้นที่จะลาดต่ำลงมาทางทิศตะวันออกลงสู่พื้นที่ริมฝั่งของแม่น้ำท่าจีน พื้นที่บริเวณนี้จึงมีสภาพเป็นที่ราบเรียบ บริเวณพื้นที่ต่ำสุดของจังหวัดอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ยประมาณ 3 เมตร ทรัพยากรน้ำของจังหวัดสุพรรณบุรีส่วนมากได้รับจากแม่น้ำท่าจีนและลำคลอง หนอง บึง ตามธรรมชาติ

แม่น้ำท่าจีน เป็นแม่น้ำเพียงสายเดียวที่ไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรีจึงมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของผู้คนในบริเวณนี้เป็นอย่างมาก แม่น้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำที่แยกมาจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบล

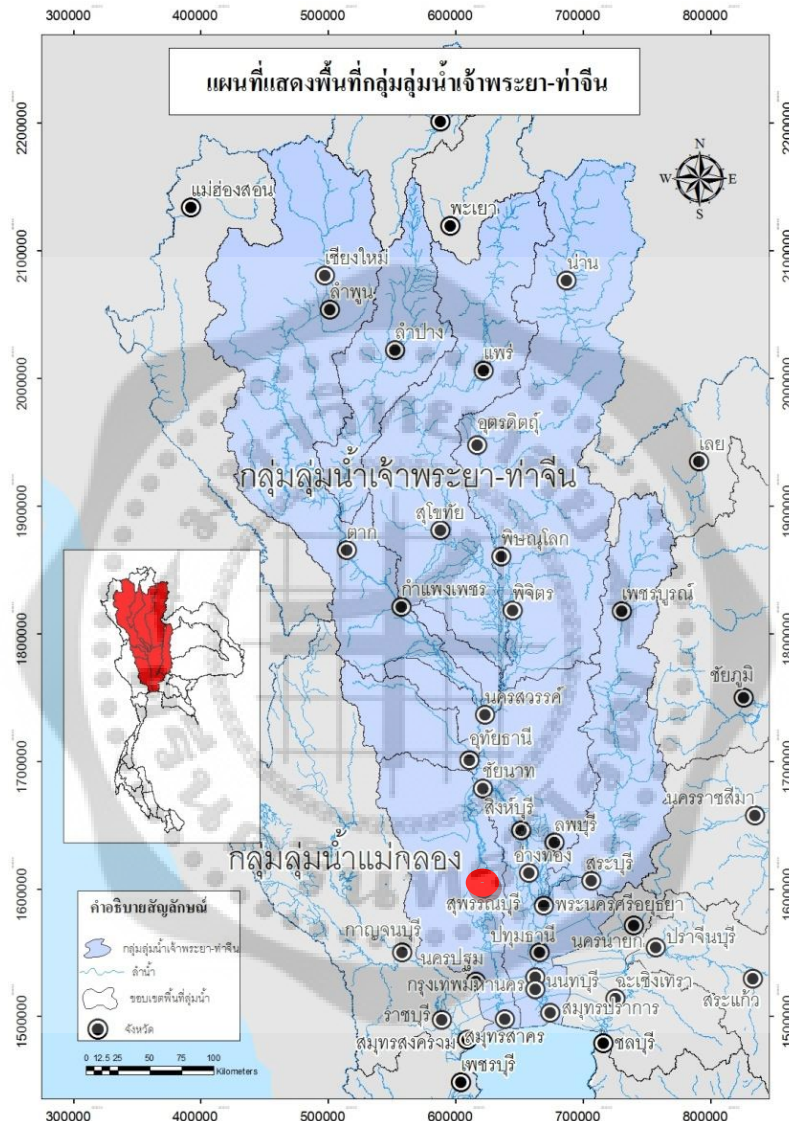
มะขามเฒ่า อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท แล้วไหลมาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านจังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร ก่อนจะไหลออกสู่อ่าวไทย แม่น้ำท่าจีนมีความยาวประมาณ 325 กิโลเมตร (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2534: 290) และมีชื่อเรียกแตกต่างกันตามจังหวัดที่ไหลผ่าน ดังนี้ ช่วงที่แม่น้ำไหลผ่านจังหวัดชัยนาทเรียกว่า “แม่น้ำมะขามเฒ่า” ช่วงที่ผ่านจังหวัดสุพรรณบุรีเรียกว่า “แม่น้ำสุพรรณบุรี” ช่วงที่ผ่านจังหวัดนครปฐมเรียกว่า “แม่น้ำนครชัยศรี” และช่วงที่ไหลผ่านจังหวัดสมุทรสาครลงสู่อ่าวไทยนั้นเรียกว่า “แม่น้ำท่าจีน”

ตลาดสามชุกปัจจุบันตั้งอยู่บริเวณตอนบนของจังหวัดสุพรรณบุรีที่หมู่ 2 ตำบลสามชุก อำเภอสามชุก ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน จากสภาพที่ตั้งของตลาดสามชุกที่ถูกประกบด้วยแม่น้ำสำคัญ 3 สายคือแม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำเจ้าพระยา ประกอบกับถูกขนาบด้วยเทือกเขาทางทิศตะวันตก ทำให้พื้นที่แห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะกับการทำการเกษตรและการตั้งถิ่นฐานของผู้คน เพราะสายน้ำเป็นแหล่งปัจจัยรองรับวิถีการดำรงชีวิต และส่งเสริมให้การคมนาคมเชื่อมโยงติดต่อกันได้สะดวก ขณะที่ผืนป่าในทิวเขาก็คือแหล่งของป่าที่สามารถใช้เป็นสินค้าแลกเปลี่ยนกับสิ่งของประเภทอื่นได้ ความเหมาะสมดังกล่าวทำให้พื้นที่แห่งนี้ถูกเลือกเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ โดยพบว่าพื้นที่แห่งนี้เป็นที่ทางสังคมของคนหลากหลายเชื้อชาติทั้งไทย ลาว จีน ละว้าและกะเหรี่ยงมาตั้งแต่ต้นสมัยรัตนโกสินทร์

เนื่องด้วยตลาดสามชุกตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน ซึ่งมีพื้นที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำแม่กลองด้านทิศตะวันตกและแม่น้ำเจ้าพระยาด้านทิศตะวันออก อาณาเขตของแม่น้ำทั้งสามได้เชื่อมต่อเป็นผืนเดียวกันและรวมกันเป็นที่ราบภาคกลางตอนล่าง ทำให้กลุ่มคนที่อาศัยอยู่บริเวณตลาดสามชุกใช้แม่น้ำท่าจีนเดินทางติดต่อสังสรรค์และค้าขายกับผู้คนในดินแดนรอบข้าง ได้แก่ จังหวัดอุทัยธานี ชัยนาท สิงห์บุรี อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี กรุงเทพมหานคร สมุทรสงคราม ราชบุรี และกาญจนบุรี (สุภาพกรณ์ จินตามณีโรจน์. 2554: 24) และเมื่อตลาดสามชุกกลายเป็นแหล่งผลิตข้าวเพื่อการส่งออกตั้งแต่ปี พ.ศ.2439 แม่น้ำท่าจีนยังช่วยเคลื่อนย้ายผลผลิตจากท้องถิ่นไปสู่กรุงเทพมหานคร และเมืองรอบข้างได้อย่างสะดวก ในขณะที่เดียวกันสินค้าจากลุ่มน้ำอื่น หรือจากกรุงเทพมหานคร หรือจากต่างประเทศก็สามารถถ่ายเทเข้าสู่ท้องถิ่นโดยอาศัยสายน้ำท่าจีนได้อย่างสะดวกเช่นกัน สภาพที่ตั้งของตลาดสามชุกจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในพื้นที่แห่งนี้

เนื่องจากสภาพที่ตั้งของตลาดสามชุกที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร ทำให้รัฐมีจินตนาการและภาคปฏิบัติการต่อผู้คนในพื้นที่อย่างใกล้ชิด ทั้งด้านการควบคุมดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยเพื่อเป็นการเอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพของประชาชน และการดูดซับผลผลิตส่วนเกินจากราษฎรด้วยการเรียกเก็บภาษีอากรประเภทต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากความอุดมสมบูรณ์ของผืนดิน สายน้ำ และทรัพยากรตามธรรมชาติ นอกจากนี้แม่น้ำท่าจีนมีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของชาวตลาดสามชุกอย่างแน่นแฟ้น

แล้ว แม่น้ำสายนี้ยังนำพาผู้คนจากที่ต่างๆ อพยพเข้ามาสู่ตลาดสามชุกอย่างต่อเนื่องและได้เข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของพื้นที่แห่งนี้อย่างสลบซับซ้อนในแต่ละช่วงบริบท ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวโดยละเอียดในลำดับต่อไป

ภาพประกอบ 1 แสดงที่ตั้งของตลาดสามชุกซึ่งตั้งอยู่ในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี และเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีนที่มีความสัมพันธ์กับลุ่มน้ำแม่กลองและเจ้าพระยา ทำให้พื้นที่แห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะกับการทำการเกษตร การตั้งถิ่นฐานและการเดินทางติดต่อค้าขาย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในพื้นที่แห่งนี้ระยะเวลาต่อมา
ที่มา: กรมทรัพยากรน้ำบาดาล, 2555. ออนไลน์.

พัฒนาการและอัตลักษณ์ของตลาดสามชุก

กฤติยา เสริมสุข (2553: สัมภาษณ์) หนึ่งในแกนนำคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และผู้ร่วมรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตลาดสามชุก ทั้งจากโคลงนิราศสุพรรณของสุนทรภู่ การสอบถามจากผู้อาวุโสในชุมชนตลาดสามชุก และนักวิชาการทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ตลอดจนการเดินทางไปสำรวจเส้นทางการเดินทางของสุนทรภู่ตามทีต่างๆ ด้วยตนเองและได้บันทึกประวัติศาสตร์เหล่านั้นลงในเอกสารเผยแพร่ประเภทต่างๆ ของตลาดสามชุกอธิบายว่า สามชุกเป็นตลาดที่มีอายุยาวนานกว่า 180 ปี ซึ่งหากพิจารณาจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของตลาดสามชุกตั้งแต่ช่วงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา สามารถแบ่งออกเป็น 4 บริบทสำคัญคือ 1) บ้านสามชุกระหว่าง พ.ศ.2370 - ก่อน พ.ศ.2398: พื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนสินค้าของคนท้องถิ่นริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน 2) ตลาดสามชุกระหว่าง พ.ศ.2398 - พ.ศ.2453: ชุมชนการค้าข้าวแห่งหนึ่งริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน 3) ตลาดสามชุกระหว่าง พ.ศ.2454 - พ.ศ.2519: ตลาดประจำอำเภอที่มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก และ 4) ตลาดสามชุกระหว่าง พ.ศ.2520 - พ.ศ.2550: ชุมชนลุ่มน้ำท่าจีนที่ถูกลดทอนบทบาทศูนย์กลางการค้าและความขัดแย้งกับรัฐ

บ้านสามชุกระหว่าง พ.ศ.2370 - ก่อน พ.ศ.2398: พื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนสินค้าของคนท้องถิ่นริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน

1. การดำรงอยู่ของผู้คนท้องถิ่นภายใต้อำนาจการปกครองแห่งรัฐสยาม

บ้านสามชุกกำเนิดขึ้นในราวปี พ.ศ.2370 เนื่องจากปรากฏการสร้างศาลเจ้าพ่อหลักเมืองในบริเวณบ้านสามชุก พื้นที่ทางกายภาพริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีนที่ไหลคดเคี้ยวมาจากจังหวัดชัยนาทผ่านบริเวณอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี พื้นที่ปริมาตรของบ้านสามชุกเป็นพื้นที่ทางสังคมของคนท้องถิ่นทั้งคนไทย ลาว กะเหรี่ยง ละว้า และจีนมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (อรุณี จำปานิล. 2550: 24,29)

คนไทยหรือชาวพื้นเมืองในบ้านสามชุกเป็นชนชาติที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้มาแต่เดิม สำหรับการเพิ่มขึ้นของประชากรและการขยายตัวของหมู่บ้าน ได้ดำเนินไปตามนโยบายของรัฐสยามในแต่ละช่วงเวลา ดังนี้ ชาวลาวได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดสุพรรณบุรีตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี โดยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกและเจ้าพระยาสุรสีห์ยกทัพไปตีอาณาจักรล้านช้างและได้ส่งกองทัพหลวงพระบางไปตีเมืองทันต์และเมืองม่วย กวาดต้อนพวกลาวทองดำและลาวเวียงไปอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี สระบุรี นครนายก ลพบุรี ฉะเชิงเทรา ราชบุรี จันทบุรี และหัวเมืองในลุ่มน้ำท่าจีน ครั้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาสุรสีห์กวาดต้อนลาวเวียงไปตีเวียงจันทน์ และเมื่อครั้งปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์ได้กวาดต้อนครอบครัวลาวเวียงจันทน์มาไว้ที่เมืองลพบุรี สระบุรี สุพรรณบุรีและนครชัยศรี (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. 2504: 40)

ชาวลาวที่อพยพเข้ามา 2 ระลอกนี้ได้ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่รอบนอกอำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยพบการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มลาวทรงดำแถบสวนแตงในอำเภอคูทอง ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนใต้ของบ้านสามชุก ส่วนลาวเวียงซึ่งมีจำนวนมากกว่ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน เช่น บ้านกุฎีทองและบ้านโคกหม้อ และแถบตอนเหนือของบ้านสามชุก เช่น บ้านโพธิ์คัลาน บ้านหัวเวียง บ้านโพธิ์หลวงและบ้านโพธิ์พระยา (วารุณี ไอสถารมย์. 2547: 196) ดังนั้น ชนชาติลาวจึงตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่รอบๆ บริเวณบ้านสามชุกทั้งตอนเหนือและตอนใต้ของบ้านสามชุก ชนชาติลาวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก

ส่วนชนชาติกะเหรี่ยงและละว๋านั้น ภูมิลำเนาเดิมอยู่ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดสุพรรณบุรีในเขตภูเขาและที่ราบสูงชายเขตแดนไทย-พม่า การเคลื่อนย้ายของคนกลุ่มนี้มายังบ้านสามชุกเกิดจากการแลกเปลี่ยนซื้อขายสิ่งของและทรัพยากรกับชาวพื้นราบโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ฝ้าย” และบางครั้งนโยบายของรัฐสยามและผู้นำท้องถิ่นเองก็อาศัยกลุ่มชาติพันธุ์ชายแดนเหล่านี้ ทำหน้าที่กองด่านตระเวนเขตแดนรักษาความมั่นคงให้ราชอาณาจักรด้วย (วารุณี ไอสถารมย์. 2547: 197)

สำหรับชาวจีนได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในลุ่มน้ำท่าจีนตามกระแสความเติบโตทางเศรษฐกิจในอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายในแขวงเมืองนครชัยศรี นโยบายการสนับสนุนอุตสาหกรรมของรัฐในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ดึงดูดให้ชาวจีนเข้ามาเป็นทั้งผู้ประกอบการ เจ้าของไร่่อ้อย เจ้าของโรงงานน้ำตาล ตลอดจนแรงงานในไร่และโรงงาน จนกระทั่งสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงพบว่า มีชาวจีนกลุ่มพ่อค้าและเจ้าภาษีนายอากรได้เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบ้านสามชุก เมื่อมีการขยายตัวของเศรษฐกิจการค้าขายข้าวและระบบเจ้าภาษีนายอากร (วารุณี ไอสถารมย์. 2547: 220)

คนทุกกลุ่มในบ้านสามชุกถูกควบคุมและกำกับให้อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐสยาม โดยรัฐบังคับให้ราษฎรไทยทุกคนต้องอยู่ในระบบไพร่ และต้องถูกเกณฑ์มาเป็นแรงงานตามระยะเวลาที่รัฐกำหนดหรือส่งเป็นเงินหรือสิ่งของแทนการถูกเกณฑ์แรงงาน สำหรับการปกครองในระดับท้องถิ่นนั้น รัฐมอบอำนาจให้ปัจเจกชนเข้าไปควบคุมดูแลการดำรงอยู่ร่วมกันของผู้คนในหมู่บ้านต่างๆ แทนรัฐ โดยให้คนภายในหมู่บ้านเลือกผู้ปกครอง ซึ่งมีฐานะเป็น “มูลนาย” และได้รับการแต่งตั้งจากรัฐให้เป็นขุนนางไทย มูลนายเหล่านั้นนอกจากให้ความคุ้มครองดูแลลูกบ้านแล้ว ยังมีหน้าที่ควบคุมแรงงานหรือเก็บเงินค่าราชการหรือเก็บส่วย ตลอดจนเก็บอากรประเภทต่างๆ ที่เกิดจากการประกอบอาชีพของราษฎรให้แก่หน่วยงานในระดับอำเภอและระดับเมืองเพื่อส่งต่อมายังเมืองหลวงอีกทอดหนึ่ง (สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์. 2554: 42) การปกครองหัวเมืองจึงเป็นเครื่องมือของรัฐสยามในการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างคนท้องถิ่นกับรัฐชาติ ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการเคลื่อนย้ายกำลังคน กำลังทรัพย์และทรัพยากรท้องถิ่นในพื้นที่ต่างๆ ทั่วราชอาณาจักรมายังศูนย์กลางของราชธานี

การเก็บส่วยและอากรจากราษฎรในพื้นที่บ้านสามชุกนั้น พบว่า ประเภทของส่วยที่ไพร่บ้านสามชุกต้องส่งให้ราชธานีมีฝ้าย ตีบุก เร่ว และกระวาน การเรียกผลิตผลของป่าที่แตกต่างกันนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมป่าธรรมชาติที่ไพร่แต่ละชาติพันธุ์ตั้งถิ่นฐานอยู่ กล่าวคือ ไพร่กระเหรี่ยงที่มีภูมิลำเนาอยู่ในแถบเทือกเขาถูกเกณฑ์ให้ส่งส่วยฝ้าย ไพร่ละว้าถูกเกณฑ์ให้ส่งส่วยตีบุก และไพร่ลาวถูกเกณฑ์ส่วยเร่วและกระวาน สำหรับไพร่ไทยจะถูกเรียกเก็บอากรค่านา (วารุณี ไอสถารมย์. 2547: 229-230)

ดังนั้น ผู้คนกลุ่มต่างๆ ในบ้านสามชุกจึงถูกเชื่อมโยงให้เข้ามาอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐสยาม และมีหน้าที่ต้องส่งแรงงาน ส่วยสิ่งของหรือเงินอากรค่านาให้แก่รัฐตามแต่ที่รัฐกำหนด กลุ่มคนและพื้นที่บ้านสามชุกจึงเป็นแหล่งแสวงหารายได้และผลประโยชน์ของรัฐสยามมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

2.บ้านสามชุก: พื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนสินค้าของผู้คนท้องถิ่นริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน

ผู้คนกลุ่มต่างๆ ในบริเวณทลบ้านสามชุกนอกจากมีปฏิสัมพันธ์กับรัฐสยามในฐานะไพร่และมุลนายแล้ว ในวิถีชีวิตประจำวันระดับท้องถิ่นยังได้มีปฏิสัมพันธ์กันผ่านทางแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน โดยคนไทยมักถูกเรียกว่า “ชาวน้ำ” เพราะพวกเขาได้สร้างนิเวศสถานริมฝั่ง แม่น้ำท่าจีนและยังชีพสัมพันธ์กับลักษณะทางกายภาพของริมฝั่งแม่น้ำและฝืนน้ำด้วยการปลูกข้าว พืชสวน และทำการประมง

พื้นที่ที่อยู่ถัดจากริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนเป็นฝืนป่าที่อุดมสมบูรณ์ พื้นที่ป่าแบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ ป่าชั้นนอกเป็นที่ดอนและเป็นที่อยู่ของชาวกระเหรี่ยง คนกลุ่มนี้ยังชีพด้วยการปลูกฝ้ายเพราะฝ้ายเป็นพืชไร่ที่ต้องการน้ำน้อย ส่วนพื้นที่ที่อยู่ลึกเข้าไปจากที่ดอนเป็นพื้นที่ป่าชั้นในบนภูเขาซึ่งเป็นที่อยู่ของชาวละว้า คนทั้ง 2 กลุ่มถูกเรียกจากผู้คนในละแวกเดียวกันว่า “ชาวป่า” อันเป็นผลมาจากพื้นที่ในการดำรงชีวิตและการยังชีพด้วยของป่าที่พวกเขานำมาแลกเปลี่ยนกับเครื่องอุปโภคบริโภคจากชาวไทยและชาวจีน ขณะเดียวกันในพื้นที่บริเวณบ้านสามชุกนี้ ชาวจีนได้เข้ามาเป็นส่วนผสมในพื้นที่ทางสังคมอีกกลุ่มหนึ่งในฐานะของพ่อค้า ชาวจีนกลุ่มนี้ถูกคนท้องถิ่นเรียกว่า “ชาวเรือ” เนื่องด้วยเรือแพที่ขึ้นล่องแลกเปลี่ยนสินค้าจากต่างถิ่นกับผลิตผลของชาวน้ำและชาวป่า โดยเฉพาะ “ข้าว” ของชาวน้ำเป็นผลิตผลที่ชาวจีนสามารถนำไปใช้แลกเปลี่ยนกับสินค้าของคนในชุมชนอื่นๆ ได้ตลอดลุ่มน้ำท่าจีน ดังนั้นบ้านสามชุกจึงเป็นพื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนผลิตผลจากสายน้ำ ท้องนาและฝืนป่า โดยมีผู้ค้าชาวจีนบนเรือแพเป็นผู้สร้างพลวัตในพื้นที่ทางสังคมของบ้านสามชุกให้เชื่อมต่อกับพื้นที่ทางสังคมส่วนอื่นของลุ่มน้ำท่าจีน

อนึ่ง ปฏิบัติการแลกเปลี่ยนผลิตผลของคนจีนบริเวณบ้านสามชุก ก็มีเงื่อนไขจากลักษณะทางกายภาพของแม่น้ำท่าจีน ช่วงที่เส้นทางกรไหลของน้ำในแม่น้ำท่าจีนผ่านบริเวณบ้านสามชุกจะคดโค้งเป็นรูปเกือกม้า ในช่วงฤดูน้ำหลากปริมาณน้ำฝนและความแรงของสายน้ำได้กัดเซาะตลิ่งริมฝั่งแม่น้ำทำให้ดินถล่มลงมาทับถมเป็นเนินดินที่ส่วนกลางแม่น้ำ ครั้นฤดูน้ำลด บริเวณเนินดินดังกล่าวจึง

ปรากฏเป็นสันดอนทราย ส่งผลต่อการยุติการขึ้นล่องเพื่อแลกเปลี่ยนผลผลิตตามสายน้ำของเรือผู้ค้าคนจีน พวกเขาต้องจอดเรือสินค้าพักบนเนินทราย พร้อมกับค้าขายแลกเปลี่ยนตามบริเวณเนินทรายดังกล่าวนี้ พื้นที่ทางกายภาพของแม่น้ำท่าจีนบริเวณบ้านสามชุกทั้งริมฝั่งแม่น้ำและกลางแม่น้ำที่เป็นสันดอนทราย จึงกลายเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชาวน้ำ ชาวป่า และชาวเรือ และกลายเป็น “พื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนสินค้าแห่งหนึ่งของคนท้องถิ่นริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน” ทั้งในฤดูน้ำหลากและน้ำลด

ภาพประกอบ 2 ความคดโค้งของแม่น้ำท่าจีนบริเวณบ้านสามชุกส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของแม่น้ำท่าจีนทำให้เกิดสันดอนทรายขึ้นบริเวณกลางแม่น้ำ ในช่วงฤดูแล้งพื้นที่ดังกล่าวจึงกลายเป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้าอีกแห่งหนึ่งของผู้คนท้องถิ่นริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน

ที่มา: <http://maps.google.co.th>. 2556. ออนไลน์.

ชาวบ้านทั่วสารทิศเดินทางเข้ามาแลกเปลี่ยนสินค้า ณ บ้านสามชุกอย่างไม่ขาดสาย เห็นได้จากปริมาณฝ้ายของชาวกะเหรี่ยงที่นำมาแลกกับขาน้ำและชาวเรือ ที่จอดเรือแพน้อยใหญ่เรียงรายตลอดริมฝั่งน้ำด้านหน้าชุมชน โดยภาพขณะหลักในการบรรจุเคลื่อนย้ายผลผลิตมาสู่พื้นที่การค้าก็คือ ภาชนะไม้ไผ่สานที่มีชื่อตามภาษาท้องถิ่นว่า “กระชุก” และได้กลายเป็นชื่อเรียกนามชุมชนท้องถิ่นแห่งนี้ว่า “บ้านกระชุก” ซึ่งต่อมาได้ปรับเป็น “บ้านสามชุก” (พระครูสุวรรณวิจิตร. ม.ป.ป.: ประวัติวัดสามชุก)

ภาพประกอบ 3 ภาชนะกระชุกที่ผู้คนในบริเวณทลบ้านสามชุกเคยใช้บรรจุข้าวและนุ่น บรรทุกใส่เกวียนเดินทางมาแลกเปลี่ยนสินค้ากับชาวบ้านสามชุก ปัจจุบันหัตถกรรมชิ้นดังกล่าวถูกนำมาจัดแสดงในงานอ้อยดีกินฟรีที่สามชุก เพื่อร่วมประกอบสร้างความหมายของพื้นที่ “ตลาดสามชุก”

3. การเข้ามาของสุนทรภู่กับการนำเสนอบ้านสามชุกสู่คนภายนอกชุมชนผ่านกวีนิพนธ์

นามบ้านสามชุก ชุมชนแห่งการแลกเปลี่ยนสินค้าแห่งนี้ได้ปรากฏในนิราศสุพรรณของสุนทรภู่ (กรมศิลปากร. 2510: 71) ที่เดินทางผ่านพื้นที่ดังกล่าวในปี พ.ศ.2379 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก่อนหน้าการเดินทางเข้ามายังพื้นที่แห่งนี้ของสุนทรภู่ พบว่า มีหลักฐานการเดินทางของผู้คนภายนอกเข้ามาหรือผ่านบริเวณนี้มาก่อนแล้ว แต่ส่วนใหญ่เป็นบันทึกของทางราชการที่รายงานการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ไม่ว่าจะเป็นการเกณฑ์แรงงานหรือการเก็บภาษี โดยเฉพาะอาคารคานาและผลผลิตพืชไร่อื่นๆ หรือเป็นเอกสารที่เป็นความลับของทางราชการ เช่น แผนที่ยุทธศาสตร์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พ.ศ.2352-2367) จำนวน 2 ชุด แผนที่ยังกล่าวใช้สำหรับการทำสงคราม

จึงใช้มาตราส่วนวัดระยะทางแบบโบราณ กำหนดระยะเวลาการเดินทาง พร้อมแสดงเส้นทางบกและน้ำ ซึ่งประกอบด้วยแม่น้ำ ลำคลอง ภูเขา เทือกเขา สถานที่สำคัญ หมู่บ้าน ชุมชน เมือง ด่าน บ่อน้ำค้าย วัด ครอบคลุมเมืองกาญจนบุรี สุพรรณบุรี ตากไปจนถึงเมืองทวาย เมาะตะมะและกระบุรีไว้อย่างละเอียด เพื่อให้กองทัพจากเมืองหลวงได้ศึกษาเส้นทางเดินทัพทั้งทางบกและทางน้ำ รวมถึงภูมิสถานและชุมชนสำคัญของเมืองสุพรรณบุรีและหัวเมืองแถบนี้

นอกจากนี้ ยังปรากฏบันทึกการเดินทางส่วนตัวของบาทหลวงปาเลกัวซ์และสถาฟเตอร์เจ้าหน้าที่ การทูตชาวอังกฤษและครอบครัวที่เคยเดินทางผ่านและแวะเมืองสุพรรณในปี พ.ศ.2382 พวกเขาได้กล่าวถึงปัญหาการเดินทางเกี่ยวกับเส้นทางน้ำตอนเหนือของอำเภอเมืองสุพรรณ ซึ่งเป็นพื้นที่ของอำเภอ ศรีประจันต์และอำเภอสามชูกในปัจจุบันว่า ได้ประสบกับอุปสรรคในการเดินทางเนื่องจากท้องเรือติด ท้องน้ำที่เป็นทรายจนเดินเรือต่อไปไม่ได้และได้บรรยายสภาพภูมิประเทศ 2 ข้างทางว่า เป็นป่าที่บึงยัง ไม่มีการตั้งบ้านเรือนของผู้คนมากนัก แม้ว่าเส้นทางนี้เปิดออกสู่เมืองอ่างทองและอยุธยาด้วยคลองลัด และตัดออกสู่แม่น้ำเจ้าพระยาได้ก็ตาม (วารุณี ไชยสารมย์. 2550: 330-331)

จะเห็นได้ว่า เอกสารที่ได้บันทึกการเดินทางผ่านบ้านสามชุก ส่วนใหญ่เป็นเอกสารของทาง ราชการและเป็นความลับของทางราชการ รวมถึงเป็นบันทึกการเดินทางส่วนบุคคล นามของบ้านสามชุก จึงไม่ได้รับการกล่าวขานให้สาธารณชนได้รับรู้แต่อย่างใด ซึ่งแตกต่างจากนิราศสุพรรณที่สุนทรภู่ได้ กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการแต่งนิราศเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจนว่า “เพื่อให้เป็นแผนที่เส้นทางเที่ยวเล่นสู่ เขตเมืองสุพรรณบุรีและเขตชายแดนนอกราชธานี” (กรมศิลปากร: 2510: 102) ดังนั้น นิราศสุพรรณจึง เป็นเอกสารชิ้นแรกที่ได้นำนามของ “บ้านสามชุก” ออกสู่การรับรู้ของสาธารณชน และชาวตลาดสามชุก ได้นำบทกวีที่เป็นส่วนหนึ่งของการเดินทางของสุนทรภู่นี้ มาใช้เป็นพลังในการสร้างความหมายให้ตลาด สามชุกกลายเป็น “สามชุกตลาดร้อยปี” พื้นที่แห่งการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตที่ดีในสมัยต่อมา

สุนทรภู่ในขณะที่บวชเป็นพระภิกษุได้เดินทางไปเมืองสุพรรณบุรีกับบุตรชาย 2 คนและบุตร บุญธรรมอีก 2 คนโดยทางเรือเพื่อไปค้นหาเหล็กไหลหรือพระปรอทในป่าลึก เพราะเชื่อว่าเป็นสาร คักดีสิทธิ์ที่สามารถเล่นแร่แปรธาตุหุงกับเกลือแล้วจะได้เป็นทอง (กรมศิลปากร. 2510: 2) สุนทรภู่ได้ บรรยายพื้นที่ป่านอกเขตอำเภอเมืองสุพรรณบุรีขึ้นมาทางเหนือซึ่งเป็นเขตของบ้านสามชุกว่า ป่าชั้นนอก เป็นที่อยู่ของชาวกะเหรี่ยงและป่าชั้นในบนภูเขาสูงเป็นที่อยู่ของชาวละว้า รวมทั้งบรรยายการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้าของคนทั้ง 2 กลุ่มโดยอาศัยพื้นที่ของแม่น้ำท่าจีนบริเวณบ้านสามชุกไว้ในบทที่ 217-218 ซึ่งเป็นการยืนยันว่า บ้านสามชุกเป็นพื้นที่ทางสังคมหรือพื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนสินค้านี้ระหว่าง ผู้คนกลุ่มต่างๆ ในท้องถิ่นลุ่มน้ำท่าจีนมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไว้ดังนี้ (กรมศิลปากร. 2510: 71)

ถึงนามสามชุกถ้ำ	ป่าดง
เกรียงไร่ได้ฟ้ายลง	แลกล้ำ
เรือค้ำทำนั้นคง	คอยเกรียง เรียงเอย
รายจอดทอดทำน้ำ	นับฟ้ายชายของ
นางเกรียงเสียงเพราะพร้อง	กหนองกแหง
สาวผูกผูกปิดแดง	ประดับพร้อย
คิ้วตาน่านวลแดง	ตลหม่อม จอมเอย
แค้นทุ่หยานย่อย	อย่างลว่าพาคลายฯ

สุนทรภู่

จากปฏิสัมพันธ์ของผู้คนท้องถิ่นในพื้นที่บริเวณทลบ้านสามชุกทั้งชาวน้ำ ชาวป่า และชาวเรือ ผ่านการแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน ทำให้พื้นที่บ้านสามชุกมีความหมายต่อผู้คนกลุ่มดังกล่าวในฐานะของ “พื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างคนท้องถิ่นในลุ่มน้ำท่าจีน” นามบ้านสามชุกและความหมายของพื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างคนท้องถิ่นนี้ได้ถูกรับรู้โดยสุนทรภู่ และถูกบันทึกไว้ในกวีนิพนธ์เรื่อง “นิราศสุพรรณ” ซึ่งในเวลาต่อมาบทกวีเรื่องดังกล่าวได้ถูกชาวตลาดสามชุกหรือพื้นที่ขึ้นมาใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อรองกับกรมธนารักษ์ เพื่อแสดงให้เห็นว่าพื้นที่แห่งนี้มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์สมควรแก่การอนุรักษ์ให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของประชาชนชาวไทย เพราะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับวีคณสำคัญของประเทศและของโลก

4.เจ้าภาชีนายอากร: รัฐกับระบบการควบคุมการใช้พื้นที่กายภาพของคนท้องถิ่น

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวราว พ.ศ.2369 สยามได้ยินยอมทำ “สนธิสัญญาเบอร์นี” กับประเทศอังกฤษ ผลของสนธิสัญญาทำให้รายได้ของแผ่นดินลดลงจากการถูกบังคับให้ยกเว้นภาษีอากรสินค้าขาเข้า-ขาออกประเภทต่างๆ การยกเลิกการผูกขาดการค้าโดยพระคลังมหาสมบัติและการอนุญาตให้พ่อค้าอังกฤษค้าขายกับพ่อค้าไทยได้โดยเสรี เมื่อรายได้แผ่นดินจากการค้าต่างประเทศลดลงอย่างมาก พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงหาวิธีที่จะเพิ่มรายได้ให้แก่รัฐเพื่อชดเชยรายได้ทางการค้าที่สูญเสียไปด้วยการจัดเก็บภาษี¹ ชนิดใหม่ที่เกิดจากการค้าขายผลผลิตกับต่างประเทศและการประกอบอาชีพของราษฎรภายในประเทศเพิ่มขึ้น โดยให้เอกชนเข้ามาประมูล

¹ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้เรียกผลประโยชน์แผ่นดินชนิดใหม่ที่ตั้งขึ้นในรัชกาลของพระองค์ว่า “ภาษี” ส่วนผลประโยชน์ที่เคยเก็บมาแต่เดิมและทรงให้เก็บต่อไปให้เรียกว่า “อากร”

ผูกขาดการเก็บภาษีจากการค้าขายและการประกอบอาชีพประเภทต่างๆ ของราษฎร ระบบการเก็บภาษีแบบใหม่นี้เรียกว่า “ระบบเจ้าภาษีนายอากร” (จำไพ อุดมไพจิตรกุล. 2526:49-50)

การกำหนดภาษีชนิดใหม่ที่จัดเก็บในสมัยรัชกาลที่ 3 นั้น เจ้าภาษีนายอากรเป็นผู้เสนอว่าจะเก็บภาษีอะไร โดยออกไปสำรวจการทำมาหากินของราษฎรเพื่อดูว่าราษฎรประกอบอาชีพอะไรที่พอจะเก็บภาษีได้ เมื่อสำรวจแล้วก็ทูลเกล้าถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์เสนอแนะให้เก็บภาษีสิ่งนั้นๆ พร้อมเสนอตัวเองเป็นเจ้าภาษีนายอากรเพื่อมารับทำ เมื่อบุคคลใดได้รับเลือกเป็นเจ้าภาษีนายอากรแล้ว จะได้รับการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ให้มีฐานะเป็นข้าราชการตำแหน่ง “ขุน” ศักดินา 400 เพื่อให้มี “อำนาจและสิทธิ” ในการบังคับควบคุมให้ราษฎรเสียภาษีตามกำหนด (วารุณี โอสถารมย์. 2547: 221)

เมื่อรัฐพิจารณาว่าผลผลิตที่เจ้าภาษีนายอากรเสนอมานั้นยังไม่เคยเป็นรายได้มาก่อน และเมื่อจัดเก็บแล้วไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ราษฎร ก็อนุญาตให้ผู้มาขอรับทำผูกขาดในการเก็บภาษีตามที่ประมูลได้แต่เพียงผู้เดียว การประมูลภาษีดังกล่าวก่อให้เกิดผลดีแก่รัฐบาลด้วยประการทั้งปวง นับตั้งแต่ไม่ต้องเสียเงินค่าจ้างขุนนางข้าราชการไปจัดเก็บ การได้รับเงินเต็มเม็ดเต็มหน่วยสม่ำเสมอ เพราะเจ้าภาษีนายอากรต้องนำเงินส่งตามงวดปีที่กำหนด จนไปถึงการได้รับรายได้ที่ขึ้นเรื่อยๆ เมื่อเจ้าภาษีนายอากรต่างพยายามแข่งขันประมูลกันอยู่ตลอดเวลา (สมคิด ศรีสิงห์. 2515: 113)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีภาษีชนิดใหม่เพิ่มขึ้นถึง 38 ชนิด อาทิ ภาษีที่ได้มาจาก**ผืนดินและการแปรรูปการเกษตร** เช่น ภาษีพริกไทย (เก็บจากผู้ซื้อลงสำเภา) ภาษีพริกไทย (เก็บจากชาวไร่ที่ปลูกพริกไทย) ภาษีฝาง ภาษีเกลือ ภาษีฝ้าย ภาษีต้นยาง ภาษีจาก ภาษีคราม ภาษีน้ำมันมะพร้าว ภาษีน้ำตาลหม้อ ภาษีปอ ภาษียาสูบ ภาษีน้ำตาลอ้อย ภาษีน้ำตาลทราย ภาษีที่ได้มาจาก**สาหร่ายน้ำ** เช่น ภาษีปลาแห้งและภาษีเรือจ้างทางโยง และภาษีที่ได้มาจาก**ผืนป่า** เช่น ภาษีไม้แดง (เก็บจากผู้ซื้อลงสำเภา) ภาษีไม้แดง (เก็บจากผู้ขาย) ภาษีไม้รวก ภาษีไม้สีสุก ภาษีไม้ต่อเรือ ภาษีพิน ภาษีไม้ไผ่ป่า ภาษีไม้ซุง ภาษีของต้องห้าม เช่น อากรไม้กฤษณา ไม้จันทร์และไม้หอม (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. 2517: 88-89)

อย่างไรก็ตาม รายได้แผ่นดินบางชนิดเช่น อากรค่านา รัฐเป็นผู้จัดเก็บผลประโยชน์เอง เพราะเป็นอากรที่สร้างรายได้ให้กับรัฐค่อนข้างสูงและมีส่วนเกี่ยวข้องกับส่วนได้ส่วนเสียของประเทศเป็นอย่างมาก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการเปลี่ยนแปลงการเก็บอากรค่านาใหม่ จากการเรียกเก็บเป็นข้าวเปลือกเปลี่ยนมาเป็นเงินแทนในอัตรา ไร่ละ 1 สลึง 1 เฟื้อง การเก็บอากรค่านาเป็นเงินตราทำให้ชาวนาไม่ต้องลำบากในการขนส่งทางข้าวมาสู่ฉางหลวงที่กรุงเทพมหานครด้วยตนเอง ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลก็ได้ผลประโยชน์เป็นเงินตราเพิ่มขึ้น ไร่ละ 1 เฟื้องอีกด้วย (มณฑล คงแถวทอง. 2527: 43-44)

ดังนั้น ถึงแม้ว่าบ้านสามชุกจะเป็นเพียงพื้นที่แลกเปลี่ยนสินค้าระดับท้องถิ่นเล็กๆ แห่งหนึ่งริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน แต่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พื้นที่แห่งนี้ได้ถูกเชื่อมร้อยเข้ากับระบบการค้าต่างประเทศและนโยบายการจัดเก็บภาษีแบบใหม่ของภาครัฐ รัฐได้ใช้อำนาจผ่านระบบเจ้าภาษีนายอากรมาเป็นเครื่องมือในการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นบนพื้นที่ทางกายภาพของบ้านสามชุกทั้งจากพื้นดิน สายน้ำและผืนป่า ในรูปของภาษีอากรประเภทต่างๆ ทั้งที่เป็นผลผลิตทางการเกษตรและเงินตราเข้ามาสู่เมืองหลวง เพื่อเป็นสินค้าส่งออกสำหรับการค้าเรือสำเภาของชนชั้นปกครองและเป็นเงินทุนของรัฐสำหรับค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงประเทศชาติ

เอกชนที่เข้ามาประมุขผูกขาดการเก็บภาษีอากรจากรัฐส่วนใหญ่เป็นชาวจีน เนื่องจากชาวจีนไม่ติดอยู่ในระบบไพร่ทาสเหมือนราษฎรไทย จึงถูกเกณฑ์แรงงานเพียงคนละ 1 เดือนต่อ 3 ปีหรือจ่ายเป็นเงินภาษีให้แก่รัฐสยามในอัตราคนละ 1.50 บาท ชาวจีนจึงมีอิสระเสรีในการเดินทางไปเก็บภาษีอากรได้ทั่วราชอาณาจักร ดังนั้น ชาวจีนในกลุ่มน้ำท่าจีน นอกจากเป็นพ่อค้าแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชาวน้ำและชาวป่า และเป็นพ่อค้าคนกลางซื้อขายสินค้าต่างๆ ระหว่างชุมชนตลอดลุ่มน้ำท่าจีนแล้ว ยังมีบทบาทเป็นเจ้าภาษีนายอากรด้วย เมื่อชาวจีนสะสมกำไรจากการค้าและการเก็บภาษีมากพอก็สามารถก้าวไปสู่มหาเศรษฐีของเจ้าของกิจการประเภทต่างๆ ในลุ่มน้ำท่าจีน เช่น เจ้าของโรงงานน้ำตาล โรงสีข้าว รวมถึงตลาด ชาวจีนจึงเป็นกำลังสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับรัฐสยามทั้งในระดับ “หมู่บ้าน” “ชุมชน” และ “เมือง” เรื่อยมา (สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์. 2532: 77)

ในช่วงความรุ่งเรืองของระบบเจ้าภาษีนายอากรนั้น พบว่า ไพร่หัวเมืองอยู่ในสภาวะการถูกดขี่จากการเรียกเก็บภาษีและอากรในอัตราเกินกำลังความสามารถที่พวกเขาจะรับได้ วารุณี โอสถารมย์ (2547:239) กล่าวว่านิราศสุพรรณ เอกสารจดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 ได้บันทึกรูปแบบความขัดแย้งและการต่อต้านระบบเจ้าภาษีนายอากรของราษฎรในหัวเมืองสุพรรณบุรีว่า มีปฏิบัติการอย่างหลากหลาย ทั้งที่เป็นการประท้วงด้วยกำลัง การหลบหนีอำนาจรัฐเข้าไปใน “ช่อง” หรือชุมชนนักร้องที่คอยให้ความคุ้มครองช่วยเหลือลูกหนี้โดยยินยอมจ่ายค่าตอบแทนให้กับนักร้องเหล่านั้น ซึ่งหากมีผู้ใดติดตามมาเอาตัวลูกหนี้ก็ถูกผู้คนในหมู่บ้านกลุ่มรุมฆ่าฟันจนตาย การปลอมลัก เช่น กรณีไพร่หลวงลาวกว่า 100 คนในเขตเมืองสุพรรณบุรีทำการปลอมลักเพื่อหลีกเลี่ยงการชำระค่าภาษีอากรหรือแม้แต่การลดสถานภาพด้วยการขายตัวเป็นทาส

ความรุ่งเรืองของระบบเจ้าภาษีนายอากรเสื่อมคลายลงในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากมีการสมคบกันระหว่างกลุ่มสมาคมลับจีนต่อการประมุขผูกขาดภาษีปอนเบี้ย ผืนและสุรา ทำให้ระบบประมุขของเจ้าภาษีนายอากรเป็นการสมยอม ผลคือ เจ้าภาษีนายอากรมากขึ้นแต่รายได้ของรัฐลดลง อีกทั้งราษฎรหลบเลี่ยงการเสียภาษีมากขึ้นด้วยการทำให้ตนมีภาวะหนี้สินยอมขายตัวลงเป็นทาสเพื่อจะได้ไม่จ่ายภาษี ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้

ทรงปฏิรูประเบียบการบริหารภาษีอากรเสียใหม่โดยจัดตั้งหน่วยงานขึ้นรับผิดชอบในการควบคุมการเก็บภาษีอากรโดยตรงและออกพระราชบัญญัติเจ้าภาษีนายอากรและพระราชบัญญัติการภาษีอากรเพื่อให้เกิดการเก็บภาษีอากรมีระเบียบแบบแผนและรัดกุมมากยิ่งขึ้น

จากบริบทที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า พัฒนาการและอัตลักษณ์ของบ้านสามชุกในช่วงระหว่าง พ.ศ.2370 - ก่อน พ.ศ.2398 นั้น คือ การเป็น “พื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนสินค้าของผู้คนท้องถิ่นริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน” ความหมายดังกล่าวถูกผลิตสร้างจากคนท้องถิ่นบ้านสามชุกซึ่งประกอบด้วยคนไทย ละว้า กะเหรี่ยง และจีนที่ปฏิสัมพันธ์กันผ่านทาง การแลกเปลี่ยนสินค้าบนพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนและสันดอนทรายกลางแม่น้ำท่าจีนบริเวณบ้านสามชุกทั้งในฤดูน้ำหลากและน้ำลด ในขณะเดียวกันพื้นที่แห่งนี้ก็มีความหมายต่อรัฐสยามในฐานะของ “พื้นที่แห่งรายได้และผลประโยชน์” จากการเก็บส่วย อากรและภาษีผลผลิตประเภทต่างๆ ที่เกิดจากพื้นที่ทางกายภาพทั้งจากผืนดิน สายน้ำและผืนป่าของบ้านสามชุกผ่านระบบเจ้าภาษีนายอากร เพื่อนำผลผลิตและเงินตราดังกล่าวไปเป็นสินค้าส่งออกสำหรับการค้าขายเรือสำเภาและเป็นเงินทุนสำหรับทำนุบำรุงประเทศชาติในด้านต่างๆ อันเป็นการส่งเสริมความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจและความเจริญรุ่งเรืองให้กับราชอาณาจักร

ตลาดสามชุกระหว่าง พ.ศ.2398 - พ.ศ.2453: ชุมชนการค้าข้าวแห่งหนึ่งริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน

1. รัฐบาลดำเนินการดำเนินนโยบายส่งเสริมการผลิตข้าวเพื่อการส่งออก

ในปี พ.ศ.2398 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้นำพาสยามประเทศสร้างความสัมพันธ์ทางการค้าเสรีกับต่างประเทศโดยเฉพาะกับประเทศตะวันตก “ข้าว” กลายเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของประเทศตามความต้องการของตลาดโลก ทำให้ข้าวมีราคาสูงขึ้นจากเดิมราคาประมาณเกวียนละ 10-12 บาทมาเป็นเกวียนละ 20 บาท (มณฑล คงแถวทอง. 2527: 93) ราคาข้าวที่สูงขึ้นเกือบร้อยละ 50 ทำให้ภาครัฐมีนโยบายส่งเสริมให้ราษฎรที่อยู่ในเขตพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการปลูกข้าวขยายพื้นที่นาเพื่อปลูกข้าวเชิงพาณิชย์ โดยยกเว้นและลดหย่อนการเก็บอากรค่านาในพื้นที่บุกเบิกใหม่เป็นเวลา 4 ปี

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังโปรดฯ ให้มีการขุดคลองทางฝั่งตะวันตกตอนล่างของแม่น้ำเจ้าพระยาจำนวน 4 คลอง คือ คลองเจดีย์บูชา (พ.ศ.2401) เพื่อใช้เป็นเส้นทางไปบูชาพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐมและเพื่อใช้ขนส่งอ้อยและน้ำตาลมายังแม่น้ำท่าจีน คลองมหาสวัสดิ์ (พ.ศ.2403) เพื่อเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำท่าจีนเข้าด้วยกัน คลองดำเนินสะดวก (พ.ศ.2409) และคลองภาษีเจริญ (พ.ศ.2410) ขุดเพื่อเชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีน และแม่น้ำแม่กลองเข้าด้วยกัน ทำให้การคมนาคมและการขนส่งผลผลิตระหว่างกรุงเทพมหานคร นครชัยศรี สมุทรสาครและราชบุรีสะดวกขึ้น สำหรับผลทางอ้อมคือ การขยายที่นาทั้ง 2 ฝั่งคลอง เนื่องจากเมื่อมีการขุดคลองผ่านเข้าไปยังที่รกร้างว่างเปล่าที่ดิน 2 ฝั่งคลองก็สามารถเปิดเป็นที่นาได้ง่าย เพราะมีน้ำเพียงพอต่อการ

เพาะปลูกและสะดวกต่อการอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐาน เช่น การขุดคลองมหาสวัสดิ์ทำให้เกิดพื้นที่นาขึ้นใหม่จำนวน 16,200 ไร่ (กิตติ ตันไทย. 2520: 233-234) และเมื่อผลิตข้าวได้คลองเหล่านี้ยังเป็นเส้นทางลำเลียงผลผลิตมาสู่ตลาดได้อย่างสะดวกรวดเร็วอีกด้วย

ต่อมา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาครัฐได้สร้างแรงจูงใจให้ชาวนาขยายพื้นที่เพาะปลูกข้าวมากยิ่งขึ้น โดยประกาศยกเว้นการเก็บอากรค่านาในพื้นที่บุกเบิกใหม่เป็นเวลา 3 ปี และมีการยกเว้นอากรค่านาในพื้นที่เพาะปลูกที่เสียหายเนื่องจากน้ำท่วมเป็นบางปีด้วย อีกทั้งมีการยกเลิกระบบไพร่ (พ.ศ.2448) ทาส (เริ่มพ.ศ.2417) เพื่อให้ชาวนามีปริมาณแรงงานในครอบครัวอย่างเพียงพอต่อการผลิตข้าวเพื่อการส่งออก

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางกายภาพของพื้นที่ที่กว้างขวางเปล่าให้เอื้อประโยชน์ต่อการเพาะปลูกและลำเลียงผลผลิต “ข้าว” จากหมู่บ้านในลุ่มน้ำท่าจีนมาสู่ตลาดในกรุงเทพมหานครเพื่อเป็นสินค้าส่งออกมากขึ้น โดยโปรดฯ ให้เอกชนขุดคลองทางฝั่งตะวันตกตอนบนของแม่น้ำเจ้าพระยาจำนวนมาก เช่น คลองนราภิรมย์ (พ.ศ.2421-2423) เพื่อเชื่อมแม่น้ำสุพรรณบุรีในเขตเมืองนครชัยศรีกับคลองทิววัฒนา คลองพระราชากิมล (พ.ศ. 2433) เชื่อมพื้นที่ทุ่งบางบัวทองในจังหวัดนนทบุรีกับทุ่งบางปลาและบางภาษีในเขตเมืองนครชัยศรี และคลองพระยาบรรเทา (พ.ศ.2435) เชื่อมแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำสุพรรณบุรี การขุดคลองดังกล่าวเท่ากับเป็นการขยายพื้นที่เพาะปลูกข้าวทางฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรีด้านตะวันออกไปจรดแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้พื้นที่บริเวณจังหวัดสุพรรณบุรีตอนล่างกับเขตจังหวัดนครปฐมเหมาะสมต่อการเพาะปลูกข้าวเป็นอย่างยิ่ง (สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์. 2554: 45,47)

2.บ้านสามเพ็ง: พื้นที่แห่งการเคลื่อนย้ายและเปลี่ยนผ่านนามสู่ “บ้านสามชุก”

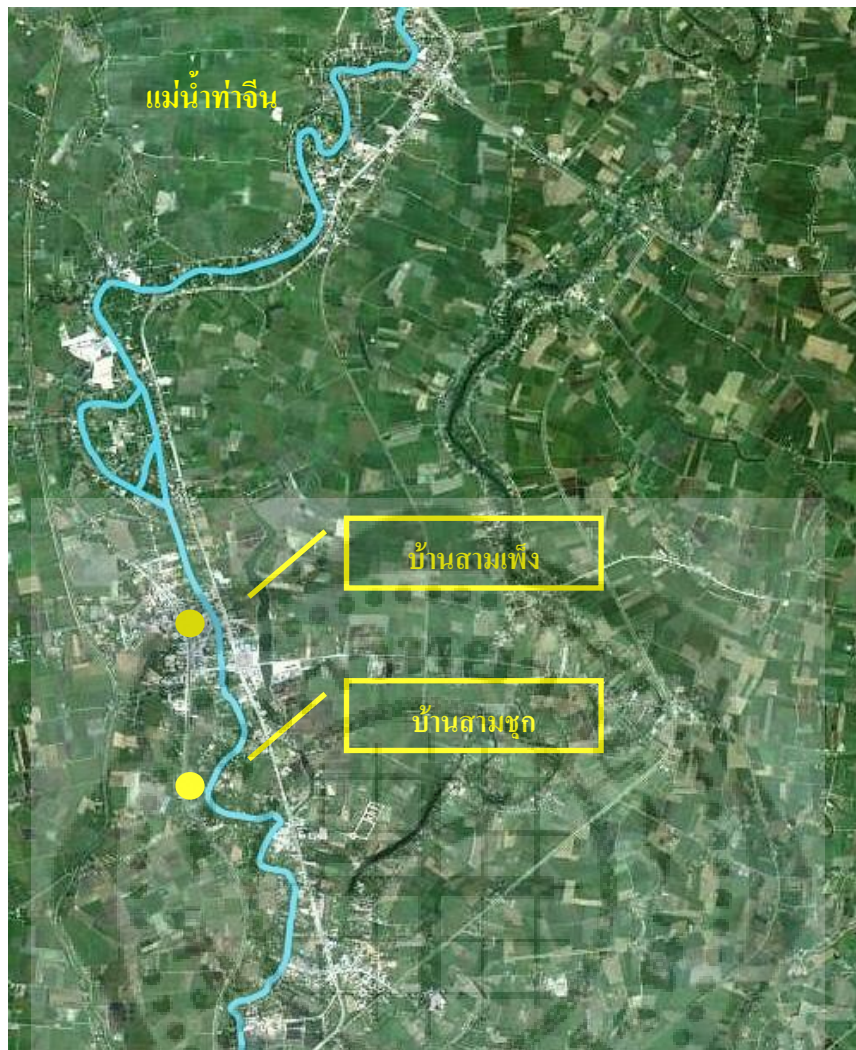
ผลจากปัจจัยแรงหนุนของภาครัฐ จากการยกเว้นและลดหย่อนการเก็บอากรค่านาในพื้นที่บุกเบิกใหม่ การขุดคลองจำนวนมากเพื่อขยายพื้นที่ทำนา การยกเลิกระบบไพร่ทาสเพื่อให้ชาวนามีปริมาณแรงงานเพียงพอต่อการผลิตข้าวเพื่อการส่งออก ประกอบกับราคาข้าวที่สูงขึ้นตามความต้องการของตลาดโลก และพื้นที่ทางกายภาพที่อุดมสมบูรณ์ของลุ่มน้ำท่าจีน เป็นแรงจูงใจให้ชาวนาในพื้นที่เมืองสุพรรณบุรีซึ่งเป็นพื้นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ และเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเพาะปลูกข้าวมากที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศขยายพื้นที่เพาะปลูกข้าวเพื่อค้าขายกันอย่างคึกคัก

ในส่วนของชุมชนบ้านสามชุกก็อยู่ในกระแสของการเปลี่ยนผ่านวิถีการปลูกข้าวจากการทำนาเพื่อยังชีพและแลกเปลี่ยนกันภายในชุมชนระดับท้องถิ่นไปสู่การผลิตเพื่อการค้า แต่ด้วยเงื่อนไขอันจำกัดของพื้นที่เดิมในการขยายเป็นผืนนาแปลงใหม่ เนื่องจากพื้นที่ถัดจากบ้านสามชุกเข้าไปตอนในเป็นพื้นที่ดอนและเป็นพื้นที่อยู่อาศัยของชาวป่า ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะกับการทำนา กอปรกับพื้นที่ทาง

กายภาพริมฝั่งน้ำที่มีลักษณะเป็นรูปโค้งเกือบมาที่ตลิ่งมักถูกกัดเซาะ และเกิดเป็นสันดอนทรายขึ้นกลางแม่น้ำก็ไม่เอื้อกับการคมนาคมขนส่งด้วยเรือบรรทุกขนาดใหญ่ ที่จะนำผลผลิตข้าวจากท้องถิ่นไปยังกรุงเทพมหานคร ในราวปี พ.ศ.2439 ชาวบ้านสามชุกส่วนใหญ่จึงย้ายครอบครัวไปขยายพื้นที่ปลูกข้าวและตั้งถิ่นฐานใหม่ ณ บ้านสามเพ็ง พื้นที่บนฝั่งแม่น้ำท่าจีนด้านเดียวกันและห่างจากบ้านสามชุกขึ้นไปทางเหนือ 2 กิโลเมตร ด้วยเป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมเป็นผืนป่าสาธารณะอันกว้างขวาง และเป็นพื้นที่ที่สามารถเชื่อมต่อเข้า-ออกกับชุมชนอื่นด้วยทางน้ำและเกวียนได้ถึง 3 เส้นทาง ได้แก่ ถนนสายบ้านหนองโรง-ขุขันธ์วาย ถนนสายบ้านหนองผักนาก-บ้านขังขอม (คลองขอม) และลำคลองโป่งแดง-ลำน้ำท่าจีน (อรุณี จำปานิล, 2550: 45)

พร้อมกันนั้น ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนบริเวณบ้านสามเพ็งเป็นหาตที่มีความลาดยาวได้เอื้ออำนวยต่อการเข้าเทียบท่าของเรือขนส่งข้าวขนาดใหญ่ สามเพ็งจึงค่อยๆ กลายเป็นพื้นที่ทางสังคมแห่งใหม่ของชาวบ้านสามชุกที่ขยับขยายมา ประกอบด้วยชาวไทยที่เคลื่อนย้ายเข้ามาขยายพื้นที่เพาะปลูกข้าวอย่างจริงจัง ชาวป่าและชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงผู้เดินทางด้วยเกวียนเข้ามาค้าขายเมื่อต้องการสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น และกลุ่มผู้ค้าคนกลางชาวจีนที่ได้ทำหน้าที่ทางสังคมซับซ้อนขึ้นจากการเป็นคนกลางในการแลกเปลี่ยนผลผลิตจากชาวน้ำและชาวป่า มาเป็นผู้ซื้อขายข้าวจากชุมชนท้องถิ่นมาสู่โรงสีในกรุงเทพมหานคร เพื่อส่งขายต่อไปยังต่างประเทศ

ด้วยปัจจัยทางสังคมที่ผู้คนส่วนใหญ่ของบ้านสามเพ็งเป็นชาวสามชุกเดิม พวกเขาจึงได้เปลี่ยนผ่านนามชุมชน 'สามเพ็ง' เป็นชุมชน 'สามชุก' ตามชื่อหมู่บ้านเดิมและเป็นรู้จักกันในฐานะ "ชุมชนการค้าข้าวแห่งหนึ่งริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน" จากพลวัตแห่งการค้าขายข้างต้น ส่งผลให้ตลาดสามชุกกลายเป็นพื้นที่ทางสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์ทางการค้าขายแลกเปลี่ยน การเดินทางและการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานจากผู้คนต่างถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีนเพิ่มมากขึ้น

ภาพประกอบ 4 บ้านสามเพ็งหรือตลาดสามชุกในปัจจุบันตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน ที่มีลักษณะเป็นเส้นตรงยาวไม่คดโค้ง ลักษณะทางกายภาพดังกล่าวเอื้อต่อการเทียบท่าของเรือขนส่งขนาดใหญ่และขยายพื้นที่เพาะปลูกข้าวของชาวบ้านสามชุก

ที่มา: <http://maps.google.co.th>. 2556. ออนไลน์.

3. ชาวจีนกับการเข้ามาครอบครองพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่ทางสังคมของตลาดสามชุก

การอพยพของชาวจีนเข้าสู่ตลาดสามชุกแห่งใหม่ได้ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจน โดยมี 2 กลุ่มหลักคือ ชาวจีนที่ยังไม่มีทุนรอนมากนัก มักอาศัยอยู่บริเวณรอบตลาดสามชุก เพื่อเพาะปลูกผักหรือขายแรงงานในการผลิตพืชผลป้อนเข้าสู่ตลาด สำหรับผู้ที่มีทุนรอนบ้างแล้วจะประกอบอาชีพค้าขายโดยการเปิดร้านค้าบนฝั่ง สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์ (2554: 102-105) กล่าวว่า นับตั้งแต่รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา มีตลาดเกิดขึ้นริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนหลายแห่ง ตลาดส่วนใหญ่มักมีเจ้าของเป็นคนจีนที่ร่ำรวย ซึ่งส่วนมาก

เคยเป็นพ่อค้าขายหรือเป็นเจ้าของร้านขายอาหารมาก่อน เมื่อมีฐานะดีจึงขายร้านหรือเรือแพให้คนเช่าขายของ ตลาดในลุ่มน้ำท่าจีนมีลักษณะเด่นเหมือนกันคือ อยู่ริมน้ำสร้างด้วยไม้ เป็นเรือนแถวยาวหลายห้อง เรือนแถวหันหน้าชนกันใช้สำหรับขายของต่างๆ ในตลาดหรือใกล้ตลาดจะมีโรงบ่อน โรงหอย โรงตีปลา ตีไก่ โรงฝิ่น ท่าเรือ โรงเจหรือศาลเจ้า และวัด ขายน้ำติดตลาดนั้นมักมีเรือแพของชาวจีนปลูกสร้างไว้สำหรับขายของด้วย บางแห่งมีเรือแพจอดเรียงรายกันประมาณ 100 หลังคาเศษ ตลาดจึงกลายเป็นชุมชนใหญ่ของชาวจีน ไกลจากตลาดออกไปจึงเป็นที่อยู่ของคนกลุ่มต่างๆ ที่มักจะเดินทางไปมาค้าขายกันที่ตลาด

ความคึกคักในการค้าขายของตลาดสามชุกภายหลังฤดูการเก็บเกี่ยว เห็นได้จากการมีเรือพ่อค้าชาวจีนจำนวนมากล่องมาตามลำน้ำเพื่อหาซื้อข้าวจากชาวนาตามหมู่บ้าน ชาวนาที่อยู่ตามทีดอนจะใช้วิธีขนข้าวเปลือกใส่เกวียนลงมายังท่าน้ำซึ่งมีเรือพ่อค้าคอยจอร์ับซื้อข้าวอยู่ ดังปรากฏในรายงานการตรวจราชการมณฑลนครชัยศรี ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ความว่า “... ลำน้ำสุพรรณ ตั้งแต่พื้นเมือง ขึ้นไปหรือใต้เมืองลงมา ทำเลผู้คนแลการทำมาค้าขายบริเวณนี้ บ้านเรือนเป็นเรือนฝากระดาน โดยมากพบเรือเช่า (ข้าว) ขนาดใหญ่ขึ้นมาบนทุกเช้าตลอดทางสัก 200 ลำ เห็นได้ว่าการค้าขายเจริญขึ้นมาก...” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. 18 สิงหาคม – 27 ตุลาคม ร.ศ.117)

ชาวจีนทั้ง 2 กลุ่มนี้จึงมีบทบาททางการค้าทั้งในฐานะผู้ผลิต พ่อค้าคนกลางและเจ้าของกิจการในตลาดสามชุกและได้สร้าง “เจียบึงเก่ากง” หรือ “ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง” ขึ้นในปี พ.ศ.2439 ณ พื้นที่บนฝั่งติดกับท่าเรือของตลาด เพื่อเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์รองรับการสถิตย์ของเทพเจ้าแห่งการค้าและเป็นพื้นที่ปฏิบัติการทางความเชื่อของชาวจีนในพื้นที่ดังกล่าว นอกจากนี้ เจียบึงเก่ากงยังมีส่วนต่อการสร้างพื้นที่ตลาดสามชุกในส่วนที่อยู่บนฝั่ง ให้มีความหมายเป็นพื้นที่แห่งการลงหลักปักฐานอย่างมั่นคงถาวรในการดำรงความเป็นชุมชนการค้าของคนจีน (อมรา จันทรมานะ. 2548: 58-61)

ภาพประกอบ 5 ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสามชุก: สัญลักษณ์แห่งการตั้งชุมชนการค้าขายของชาวจีน
ที่มา: <http://www.thaidphoto.com>. 2556. ออนไลน์.

4. ที่ว่าการอำเภอนางบวช: รัฐกับการดูแลส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร

ในขณะเดียวกัน จากราคาข้าวที่สูงขึ้นก่อให้เกิดปัญหาขึ้นหลายประการ เช่น ความขัดแย้งเรื่องที่ดิน เนื่องจากชาวนามีความต้องการที่ดินในการปลูกข้าวมากขึ้นจึงเข้าไปจับจองที่ดินซ้ำซ้อนกัน ปัญหาอาชญากรรมที่เกิดจากการปล้นเรือค้าข้าวและการลักขโมยโค กระบือ อันเป็นเครื่องมือสำคัญในการทำงาน ภาครัฐจึงต้องเข้ามากำกับดูแลความเรียบร้อยของชุมชนให้ราษฎรสามารถประกอบอาชีพได้อย่างราบรื่นและรักษาผลประโยชน์ของรัฐจากการเก็บภาษีอากรภายในชุมชนสามชุก ด้วยการจัดตั้ง 'ที่ว่าการอำเภอนางบวช' ขึ้นใน พ.ศ.2441 (อรุณี จำปานิล. 2550: 39) ณ พื้นที่บนฝั่งน้ำใกล้กับตลาดสามชุกทางทิศใต้เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้มาติดต่อราชการ ที่ว่าการอำเภอจึงถูกตั้งขึ้นมาเพื่อดูแลราษฎรให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุข ซึ่งหมายรวมถึงการดูแลผลประโยชน์ของภาครัฐที่จะได้รับจากราษฎรนั่นเอง

รัฐได้ขยายอาณาเขตพื้นที่ทางกายภาพของที่ว่าการอำเภอนางบวชรุกล้ำ ครอบคลุมและรวบรวมพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่ทางสังคมของราษฎรบนฝั่งบางส่วนให้กลายเป็นของรัฐ โดยการอ้างสิทธิในการครอบครองว่า พื้นที่บางส่วนของตลาดสามชุกตั้งอยู่บนพื้นที่ของที่ว่าการอำเภอ ดังนั้นพื้นที่ดังกล่าวจึงต้องเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐ เมื่อรัฐได้ขีดเส้นอาณาเขตและนิยามความหมายใหม่ให้กับพื้นที่ดังกล่าว ชาวบ้านจึงกลายเป็นผู้อาศัยและภาระที่จะเข้ามาอยู่อาศัยหรือเข้ามาสร้างบ้านเรือนในบริเวณดังกล่าวได้ ต้องเสียค่าเช่าตามอัตราที่หน่วยงานราชพัสดุ กรมธนารักษ์เป็นผู้กำหนด

จากการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพื้นที่บนฝั่ง โดยมีที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ใกล้ตลาดได้นำไปสู่การขยายความหมายของพื้นที่ตลาดสามชุก จากเดิมเป็นเพียงชุมชนการค้าข้าวแห่งหนึ่งริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนมาเป็นพื้นที่ที่รองรับผู้มาติดต่อราชการรวมถึงข้าราชการจากต่างถิ่น อีกทั้งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของผู้คน จากเดิมที่ติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างชาวตลาดสามชุกกับพ่อค้าแม่ค้ากลุ่มต่างๆ ริมแม่น้ำท่าจีนมาเป็นการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างชาวตลาดสามชุกกับพ่อค้าแม่ค้าในพื้นที่ที่อยู่บนฝั่ง ผู้มาติดต่อราชการและข้าราชการที่มาจากส่วนกลางอย่างซับซ้อนมากขึ้น พื้นที่บนฝั่งจึงมีความหมายใหม่ในเชิงเศรษฐกิจ ทำให้พ่อค้าแม่ค้าที่เคยตั้งร้านค้าเรือนแพอยู่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนหน้าตลาดสามชุกเคลื่อนย้ายและขยายพื้นที่ทางการค้า ขึ้นมาปลูกเรือนร้านค้าบนฝั่งใกล้ที่ว่าการอำเภอมากขึ้นเรื่อยๆ อย่างไรก็ตาม การขยายตัวทางการผลิตข้าวเพื่อการค้าและการขยายตัวของการค้าภายในท้องถิ่นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างช้าๆ และค่อยเป็นค่อยไป เพราะการคมนาคมทางน้ำไม่สามารถกระทำได้ในช่วงฤดูน้ำลด เศรษฐกิจแบบเงินตราจึงยังไม่แพร่หลายมากนัก จวบจนหลังสงคราม

โลกครั้งที่ 2 ตลาดสามชุกจึงเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนกลายเป็นตลาดประจำอำเภอที่มีความเจริญรุ่งเรืองมากแห่งหนึ่ง จากการค้าขายโดยใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้าประเภทต่างๆ

เมื่อ 'ข้าว' มีความหมายใหม่จากผลผลิตที่ราษฎรปลูกเพื่อยังชีพภายในครัวเรือนมาเป็นพืชเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก "ผืนดิน" ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญจึงมีคุณค่าและมูลค่าเพิ่มมากยิ่งขึ้น ทั้งต่อราษฎรและรัฐสยาม ชาวตลาดสามชุกได้ปฏิบัติการต่อผืนดินบ้านสามเพ็งจากเคยเป็นที่รกร้างว่างเปล่าให้กลายเป็นพื้นที่แห่งการตั้งถิ่นฐานแห่งใหม่ ผืนนาผืนใหม่ ตลอดจนเป็นตลาดการค้าข้าวบนฝั่งแห่งใหม่ที่สร้างรายได้ให้กับชาวตลาดสามชุกมากยิ่งขึ้น รวมทั้งปฏิบัติการครอบทับชื่อบ้านสามเพ็งด้วยชื่อบ้านสามชุก สำหรับจินตนาการของภาครัฐต่อพื้นที่บ้านสามเพ็งนั้น พื้นที่แห่งนี้เป็นที่ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสมแก่การเพาะปลูกข้าวและสามารถสร้างรายได้ในรูปของ "อากรค่านา" ให้แก่รัฐอย่างมาก รัฐจึงควบคุม จัดระบบและจัดสรรพื้นที่เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดด้วยการส่งเสริมให้ราษฎรใช้เป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวอย่างต่อเนื่องถึง 9 ปี พร้อมกับจัดตั้งหน่วยงานของรัฐขึ้นมาดูแลผลประโยชน์จากการใช้ผืนดินดังกล่าว ทำให้พื้นที่บนฝั่งของบ้านสามเพ็งกลายเป็นพื้นที่ที่มีความหมายใหม่ทางเศรษฐกิจและกลายเป็นพื้นที่ทางสังคมของผู้คนกลุ่มต่างๆ อย่างซับซ้อนมากยิ่งขึ้น

จากบริบทที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า พัฒนาการและอัตลักษณ์ของตลาดสามชุกระหว่าง พ.ศ.2398 ถึง พ.ศ.2453 ดำรงอยู่ในฐานะของ "ชุมชนการค้าข้าวแห่งหนึ่งริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน" อัตลักษณ์ดังกล่าวถูกผลิตสร้างจากคนท้องถิ่นบ้านสามชุกซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของชุมชน ที่ได้เปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตจากการปลูกข้าวเพื่อยังชีพและแลกเปลี่ยนภายในชุมชนไปสู่การผลิตเพื่อการส่งออกบนพื้นที่ทำกินแห่งใหม่นาม "บ้านสามเพ็ง" พื้นที่บนฝั่งแม่น้ำท่าจีนห่างจากบ้านสามชุกขึ้นไปทางเหนือ 2 กิโลเมตร ด้วยเป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมเป็นผืนป่าสาธารณะอันกว้างขวาง และเป็นพื้นที่ที่สามารถเชื่อมต่อเข้าออกกับชุมชนอื่นด้วยทางน้ำและเกวียนได้ถึง 3 เส้นทาง อีกทั้งริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนบริเวณบ้านสามเพ็งเป็นหาดที่มีความลาดยาวเอื้ออำนวยต่อการเข้าเทียบท่าของเรือขนส่งข้าวขนาดใหญ่ นอกจากนี้ชาวจีนยังเข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบสร้างความหมายให้กับพื้นที่แห่งนี้ ในฐานะของพ่อค้าคนกลางและเจ้าของกิจการ ด้วยการสร้างให้พื้นที่แห่งนี้เกิดพลวัตในการซื้อ-ขายข้าวระหว่างชุมชนตลาดสามชุกและชุมชนแวดล้อมตลอดลุ่มน้ำท่าจีน

ในขณะเดียวกัน ความหมายของตลาดสามชุกที่ถูกประกอบสร้างจากคนท้องถิ่นและคนจีนนี้ส่งผลต่อจินตนาการของคนจีนและรัฐสยามในลักษณะที่แตกต่างกันไป สำหรับคนจีน พื้นที่แห่งนี้นอกจากมีความหมายเป็นชุมชนแห่งการค้าข้าวแล้ว ยังมีความหมายเป็นพื้นที่แห่งการลงหลักปักฐานอย่างมั่นคงในการดำรงความเป็นชุมชนการค้าของชาวจีนอีกด้วย และสำหรับรัฐสยามนั้น ความเจริญรุ่งเรืองจากการผลิตและค้าขายข้าวในพื้นที่ตลาดสามชุกทำให้พื้นที่แห่งนี้มีความหมายความสำคัญต่อรัฐในฐานะของ "ชุมชนที่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ" จนกระทั่งต้องจัดตั้งที่ว่าการอำเภอขึ้นมา

เพื่ออำนวยความสะดวกแก่จำนวนประชากรที่เพิ่มสูงขึ้น รวมทั้งควบคุมดูแลผลประโยชน์และรายได้ของรัฐอย่างเข้มงวด

ตลาดสามชุกระหว่าง พ.ศ.2454 - พ.ศ.2519: ตลาดประจำอำเภอที่มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก

1.ตลาดสามชุก: การก่อร่างสร้างตัวสู่การเป็นตลาดประจำอำเภอ

พลวัตการค้าข้าวในตลาดสามชุกดำเนินไปอย่างต่อเนื่องตลอดพุทธศตวรรษที่ 24 ครั้นในปี พ.ศ.2457 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทั่วประเทศไทยได้เห็นถึงความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและจำนวนประชากรในชุมชนสามชุกที่เพิ่มขึ้น จึงยกระดับให้ชุมชนสามชุกเป็น 'อำเภอสามชุก' และเปลี่ยนชื่อจาก "ที่ว่าการอำเภอนางบวช" เป็น "ที่ว่าการอำเภอสามชุก" จากการที่ชุมชนการค้าบนฝั่งมีความสัมพันธ์กับการค้าขายทั้งทางน้ำและทางบกอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้นทำให้ตลาดสามชุกกลายเป็นศูนย์กลางการค้าของชุมชนท้องถิ่นแห่งหนึ่งบริเวณแม่น้ำท่าจีนที่เชื่อมต่อกับกรุงเทพมหานครและชุมชนท้องถิ่นอื่นๆ ในเมืองสุพรรณบุรี

ภาพประกอบ 6 แสดงที่ว่าการอำเภอนางบวชที่ได้เปลี่ยนชื่อเป็นที่ว่าการอำเภอสามชุกพร้อมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของอาคารให้มีความมั่นคงแข็งแรงมากยิ่งขึ้น เพื่อรองรับผู้คนจำนวนมากที่เข้ามาติดต่อราชการ ค้าขายและอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ตลาดสามชุก

ที่มา: คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์. 2555. ภาพนิ่ง.

ตลาดสามชุกจึงกลายเป็นพื้นที่รองรับการเคลื่อนตัวของสินค้านานาชนิดจากต่างถิ่น รวมทั้งเป็นพื้นที่รองรับผู้คนหลากหลายกลุ่ม ซึ่งเดินทางมาติดต่อราชการ คำขาย และอพยพเข้ามาร่วมตั้งถิ่นฐานในชุมชนที่มีอนาคตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องนี้ รวมทั้งนายหุย แซ่เฮงซึ่งเป็น “เจ้าแก้ว” คนหนึ่งที่ได้สะสมทุนรอนจากการเป็นเจ้าภาษีนายอากร และในเวลาต่อมาได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์จากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวให้เป็น “ขุนจ่านางจันารักษ์” ตำแหน่งกรมการพิเศษ จังหวัดสุพรรณบุรี ก็ได้มาขอเช่าพื้นที่บางส่วนจากกรมธนารักษ์บริเวณริมแม่น้ำท่าจีนในราวปี พ.ศ.2459 ซึ่งปัจจุบันคือพื้นที่ในตลาดสามชุกซอย 1 และซอย 2 และปลูกสร้างเป็นอาคารไม้ 2 ชั้นหันหน้าเข้ากันเป็นแถวยาว โดยมีถนนเล็กๆ คั่นกลางเพื่อใช้เป็นทางเดินสำหรับลูกค้าที่เข้ามาจับจ่ายสินค้า เจ้าแก้วหุยจึงมีความสำคัญต่อตลาดสามชุกในฐานะของ “ผู้นำคนแรก” ที่ได้สร้างอาคารร้านค้าขึ้นในตลาดสามชุกอย่างมั่นคงและเป็น “เจ้าภาษีนายอากรคนแรก” ของตลาดสามชุกที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์จากพระมหากษัตริย์ไทย เจ้าแก้วหุยจึงเป็นเจ้าแก้วที่ชาวตลาดสามชุกรู้จักและจดจำได้มากกว่าเจ้าแก้วคนอื่นๆ ในตลาดสามชุก

สำหรับพื้นที่ที่ใช้ปลูกเป็นที่พักอาศัยของเจ้าแก้วหุยนั้นอยู่ต้นซอย 2 เป็นอาคารไม้ 3 ชั้นที่งดงามด้วยการฉลุไม้เป็นลวดลายที่เรียกว่า “ลายขนมปังขิง” ประดับประดาตามส่วนต่างๆ ของอาคาร เช่น ช่องลม หน้าต่าง ประตู และแผงประดับใต้หลังคา พร้อมกระเบื้องปูพื้นที่สั่งทำพิเศษจากต่างประเทศ อาคารดังกล่าวนอกจากใช้เป็นที่อยู่อาศัยแล้ว เจ้าแก้วหุยยังใช้เป็นที่ตั้งกิจการโรงเหล้า โรงยาฝิ่นของตนเองอีกด้วย ซึ่งสุมาลย์ จันารักษ์ บุตรสาวของเจ้าแก้วหุย ได้เล่าถึงความสำคัญของอาคารหลังนี้และความสัมพันธ์ระหว่างบิดาของตนกับชาวตลาดสามชุกไว้ว่า “บ้านสามชั้นของเตี้ยเป็นศูนย์กลางสำคัญของชุมชน ตอนกลางวันจะมีคนสูงอายุมานั่งคุยกันเสมอ เตี้ยเป็นคนใจดีมีเมตตา ไม่ถือตัว เข้ากับคนได้ทุกเพศทุกวัย ใครมีเรื่องเดือดร้อนก็จะมาปรึกษาเตี้ย เตี้ยจะให้คำแนะนำที่ถูกต้อง บางทีก็ให้เงินช่วยเหลือ เตี้ยเป็นผู้นำในกิจกรรมทั้งประเพณีไทยและจีน จึงเป็นที่รักของผู้คนในตลาดเป็นอย่างมาก” (คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์. 2547: ซีดีรวม)

จากคำบอกเล่าข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เจ้าแก้วหุยเป็นผู้มีความสำคัญต่อตลาดสามชุกและเป็นผู้ที่ชาวตลาดสามชุกให้ความรักและเคารพ ทั้งในฐานะของผู้นำทางเศรษฐกิจ ผู้นำชุมชนและผู้นำทางจิตวิญญาณ ซึ่งในเวลาต่อมาชาวตลาดสามชุกได้เรียกคนบุคคลในอดีตท่านนี้ขึ้นมาใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อรองกับกรมธนารักษ์ ด้วยการรื้อฟื้นประดิษฐ์สร้างประวัติของเจ้าแก้วหุยให้กลายเป็น “วีรบุรุษของชุมชน” ที่ได้ทำคุณงามความดีให้กับประเทศชาติด้วยการเป็นเจ้าภาษีนายอากรจนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์จากพระมหากษัตริย์ เพื่อสร้างคุณค่าทางประวัติศาสตร์ให้กับพื้นที่แห่งนี้ พร้อมทั้งปรับปรุงตกแต่งและเปลี่ยนความหมายบ้านพักอาศัยของเจ้าแก้วหุยให้กลายเป็น “พิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ่านางจันารักษ์”

ที่จำลองวิถีชีวิตของชาวจีนในอดีตมาไว้ให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้ได้ในปัจจุบันเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กลับมายังตลาดสามชุกอีกครั้งหนึ่ง

ภาพประกอบ 7 ประวัติของขุนจ๋านงจ๋ินารักษ์ พร้อมทั้งข้าวของเครื่องใช้ ตลอดจนบ้านพักอาศัยในอดีต เวลาต่อมาได้ถูกชาวตลาดสามชุกหรือพื้นที่และประดิษฐ์สร้างให้มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และมูลค่าทางเศรษฐกิจชุดใหม่ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อรองกับกรมธนารักษ์
ที่มา: คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์. 2555. ภาพนิ่ง.

สำหรับที่ดินและอาคารบ้านเรือนในซอย 3 และซอย 4 เป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าแก้วเนียม แซ่โค้ว ซึ่งก่อสร้างแล้วเสร็จในช่วงเวลาไล่เลี่ยกันคือประมาณปี พ.ศ.2466 ดังนั้น ชุมชนตลาดสามชุกใหม่จึงกลายเป็นตลาดการค้าและที่พักอาศัยอย่างถาวร และพัฒนากลายเป็นจุดศูนย์กลางเชื่อมต่อระหว่างชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ในละแวกใกล้เคียงบนฝั่งน้ำกับชุมชนการค้าที่กระจายอยู่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน

ขณะที่ภาครัฐก็ได้ขยายหน่วยงานราชการเพิ่มเติมในบริเวณที่ว่าการอำเภอสามชุก เช่น สำนักงานไปรษณีย์โทรเลข สำนักงานที่ดินและสุขาศาลา ทำให้พื้นที่แห่งนี้มีความหมายในการเป็นชุมชนที่สมบูรณ์แห่งหนึ่งในลุ่มน้ำท่าจีน (อรุณี จำปานิล. 2550: 57)

จากการเพิ่มขึ้นของการใช้พื้นที่ทางกายภาพบริเวณตลาดสามชุกและโดยรอบ ความมั่นคงของอาคารร้านค้าและบ้านเรือนบนฝั่งน้ำที่มีลักษณะทอดยาวเป็นเรือนไม้สองชั้นทอดยาวเป็นสายเป็นชอย จำนวนของผู้คน และจำนวนสถานที่ราชการที่เอื้อต่อความเป็นอยู่และการค้าขายของชาวชุมชน ทำให้ชุมชนการค้าแห่งนี้มีขนาดใหญ่โตกว้างขวางมากที่สุดในอำเภอและได้ถูกยกระดับขึ้นเป็น “ตลาดประจำอำเภอ” ซึ่งเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในนาม ‘ตลาดประจำอำเภอสามชุก’ ตั้งแต่ พ.ศ.2466 หรือในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา

2.การค้ำถ่าน: การอนุญาตให้สาธารณชนใช้ประโยชน์จากผืนป่าผ่านระบบสัมปทาน

นอกเหนือจากการค้าขาย ‘ข้าว’ และสินค้าหลากหลายประเภทในตลาดสามชุกแล้ว การค้า “ถ่าน” ยังมีการเติบโตทางด้านการค้าและการผลิตเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด “ถ่าน” ถือเป็นสินค้าประเภทหนึ่งที่มีการค้าขายกันในชุมชนมาตั้งแต่อดีต เนื่องจากในขณะนั้นพื้นที่ส่วนใหญ่ทั้งในเขตบ้านสามเพ็งและบริเวณใกล้เคียงยังคงเป็นป่าอยู่มาก การตัดไม้เพื่อนำมาเผาถ่านยังสามารถทำได้อย่างเสรีและไม่ผิดกฎหมาย กลุ่มคนที่มีบทบาทในการค้าถ่านในขณะนั้น คือ ชาวกะเหรี่ยงและละว้าที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่า

จนกระทั่งปี พ.ศ.2475 กรมป่าไม้ได้สร้างนิยามความเป็นเจ้าของต่อผืนป่าสาธารณะทั่วราชอาณาจักรไทยว่า ป่าไม้ทั้งหมดในประเทศเป็นของรัฐ ดังนั้น พื้นที่ดังกล่าวจึงกลายเป็นเขตหวงห้ามที่ราษฎรไม่มีสิทธิในการครอบครองและเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์จากผืนป่าได้อย่างเสรี หากปัจเจกชนใดต้องการใช้ประโยชน์จากผืนป่านั้นต้องทำการประมูล ผู้ใดมอบรายได้ให้แก่รัฐสูงสุด จะได้เป็นผู้มีสิทธิและอำนาจในการตัดไม้แต่เพียงผู้เดียว อำนาจการผูกขาดดังกล่าวมีชื่อเรียกในสมัยนี้ว่า “การได้รับสัมปทาน” ซึ่งเป็นระบบการแสวงหารายได้ของรัฐแทนระบบเจ้าภาษีนายอากรที่มีมาแต่เดิม

ผู้คนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นบ้านสามเพ็งและต่างถิ่น เริ่มเข้ามาขออนุญาตทำไม้จากรัฐเพื่อนำมาแปรรูปและนำมาเผาถ่านเพิ่มมากขึ้น และในช่วงทศวรรษ 2480 ได้มีโรงเลื่อยเกิดขึ้นทางทิศใต้ของตลาดสามชุก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การทำไม้และการเผาถ่านขายในตลาดสามชุกเริ่มเป็นที่แพร่หลายมากขึ้นนับตั้งแต่มีการสัมปทานป่าไม้ทั่วราชอาณาจักรในปี พ.ศ.2475 เป็นต้นมา การขยายตัวทางการค้าของตลาดสามชุกจึงมักพบเห็น “ข้าวและถ่าน” เป็นสินค้าหลักที่มีการค้าขายอย่างแพร่หลายควบคู่กันมาโดยตลอด

“ถ่าน” เป็นสินค้าที่เป็นจำเป็นของราษฎรทั้งในระดับครอบครัวและโรงงาน ทำให้มีการสร้าง “ท่าถ่าน” บริเวณตลาดสามชุกเพื่อรองรับปริมาณการซื้อขายเป็นจำนวนมากในแต่ละวัน ดัชนีชี้วัดการเติบโตของการค้าถ่านในยุคนั้น คือ จำนวน “ท่าถ่าน” ที่ตั้งเรียงรายอยู่ริมน้ำบริเวณตลาดสามชุกถึง 6 ท่า ดังนี้

1. ท่านายเจริญ สถาปิตานนท์ซึ่งเป็นท่าถ่านแห่งแรกและใหญ่ที่สุดในตลาดสามชุก
2. ท่าครูพิณ ไม่หวาด
3. ท่านายเปลี่ยน อ่อนวิมล
4. ท่านายเจือ อ่อนวิมล
5. ท่านายอุย อ่อนวิมล
6. ท่านายเท สว่างศรี

สุเทพ อ่อนวิมล (2553: สัมภาษณ์) ผู้ดำเนินธุรกิจการค้าถ่านในตลาดสามชุกเล่าถึงบรรยากาศของการค้าถ่านในช่วงทศวรรษ 2480 ให้ผู้วิจัยฟังว่า

“เมื่อเจ้าของเกวียนบรรทุกถ่านมาขายที่ท่าถ่าน พวกที่อยู่ท่าถ่านจะไปตีเกวียน หมายถึง การซื้อของจากเกวียนหรือการไปชวนให้เจ้าของเกวียนเข้ามาค้าถ่านในท่าของตนเอง บริเวณที่ตีเกวียนสมัยนั้นตั้งอยู่บริเวณบ้านนางอวน บัวศรี และบริเวณทางไปโรงเรียนอนุบาลสมเด็จพระวันรัตในปัจจุบัน หลังจากนั้นเจ้าของเกวียนจะเทถ่านใส่ “คิว” ซึ่งทำด้วยไม้ตอกเป็นคอกสี่เหลี่ยมสามารถบรรจุถ่านได้ประมาณ 50 ถัง ตั้งอยู่บริเวณหน้าท่า แล้วจดว่าถ่านมีปริมาณเท่าใด แล้วจึงไปปรับเงินสดจากเจ้าของท่าแล้วจึงเดินทางกลับ ราคาการซื้อขายถ่านจะเป็นราคาเดียวกันทุกท่า ปริมาณเกวียนที่นำถ่านมาขายที่ตลาดสามชุกมีมากถึง 100 เกวียนต่อวัน คนที่มากับเกวียนส่วนมากจะแต่งตัวด้วยเสื้อแขนยาวสีดำ ใส่อบ ส่วนใหญ่เป็นคนไทยและคนลาว จากนั้นเจ้าของท่าจะขายถ่านให้กับเรือที่พายมาซื้อถ่านที่ท่าของตนเอง ในแต่ละวันจะมีเรือมาจอดเพื่อซื้อถ่านประมาณ 40-50 ลำ เจ้าของท่าจึงทำหน้าที่เป็นคนกลางในการค้าถ่านคือ ซื้อถ่านจากเกวียนและขายถ่านให้เรือ”

เส้นทางการค้าถ่านในอดีตใช้เรือเป็นหลักซึ่งมีทั้งขาขึ้นและขาล่อง ขาขึ้นจะมีเรือลำบ้านขนาดเล็กแล่นขึ้นมาจากบ้านทุ่งสาละ อำเภอสองพี่น้อง เพื่อมาซื้อถ่านจากตลาดสามชุกไปขายปลีกตามหมู่บ้าน ขณะเดียวกันก็ขนเอามันเทศ อ้อย ตัดเรือมาขายที่ตลาดสามชุกด้วย สำหรับขาล่องเรือจะล่องจากตลาดสามชุกผ่านศรีประจันต์ไปถึงตัวจังหวัดสุพรรณบุรี สำหรับเรือขนาดใหญ่บรรจุถ่านได้ 20 เกวียนจะเอาถ่านล่องไปขายที่กรุงเทพมหานคร บริเวณท่าหน้าวัดราชาธิวาสและเทเวศร์ จากนั้นจะมีเรือลำบ้านลำเล็กๆ ประมาณ 30-50 ลำ มารับซื้อต่อจากเรือใหญ่อีกทอดหนึ่ง เพื่อไปขายต่อตามคลองเล็กคลองน้อยในกรุงเทพมหานคร ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เรือถ่านจากตลาดสามชุกล่องไปขายที่โรงปูนซีเมนต์ท่าลานจังหวัดสระบุรีเนื่องจากน้ำมันมีราคาแพง โรงปูนจึงจำเป็นต้องใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิงแทนน้ำมัน ซึ่งในช่วงนั้นสามารถขายถ่านให้โรงปูนได้ครั้งละเป็นตันทั้งแบบแห้งและแบบป่นแห้ง

กิจการของท่าถ่านซบเซาลงระหว่างปี พ.ศ. 2490 ถึง พ.ศ.2498 จำนวนเกวียนที่บรรทุกถ่านมาขายมีจำนวนน้อยลง เนื่องจากมีรถเข้าไปทำหน้าที่บรรทุกถ่านแทนเกวียน บทบาทของการเป็นท่าถ่านของตลาดสามชุกจึงลดความสำคัญลง

ภาพประกอบ 8 ขนาดของไม้ซุงยักษ์สะท้อนให้เห็นความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้บริเวณพื้นที่รอบๆ ตลาดสามชุก

ที่มา: คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์. 2555. ภาพนิ่ง.

3. ชาวจีนกับการขยายปริมาณผลความสัมพันธ์ทางการค้าสู่ลุ่มน้ำท่าจีนและลุ่มน้ำแม่กลอง

ในบริบทของวิกฤตการณ์สงครามโลกครั้งที่สอง คือระหว่าง พ.ศ.2482-2488 ถึงแม้ภาพรวมของเศรษฐกิจโลกตกอยู่ในภาวะตกต่ำและส่งผลต่อภาพรวมทางเศรษฐกิจของประเทศไทย พื้นที่เพาะปลูกที่สำคัญของประเทศหลายแห่งได้รับผลกระทบจากการทิ้งระเบิด แต่เศรษฐกิจการค้าข้าวในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำท่าจีนไม่ได้รับผลกระทบมากนัก เนื่องจากอยู่ห่างไกลจากกรุงเทพฯ จึงยังคงสามารถทำการผลิตผลผลิตทางการเกษตรได้อย่างต่อเนื่อง และด้วยวิถีชีวิตวิถีสังคมที่ไม่ได้รับผลกระทบจากภัยสงคราม เป็นเหตุจูงใจให้ผู้คนจากถิ่นอื่นอพยพเข้ามาร่วมเป็นสมาชิกใหม่ในพื้นที่ทางสังคมของตลาดสามชุก โดยเฉพาะคนจีนได้อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ตลาดสามชุกในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้ 3 กลุ่มใหญ่ๆ ด้วยกันคือ

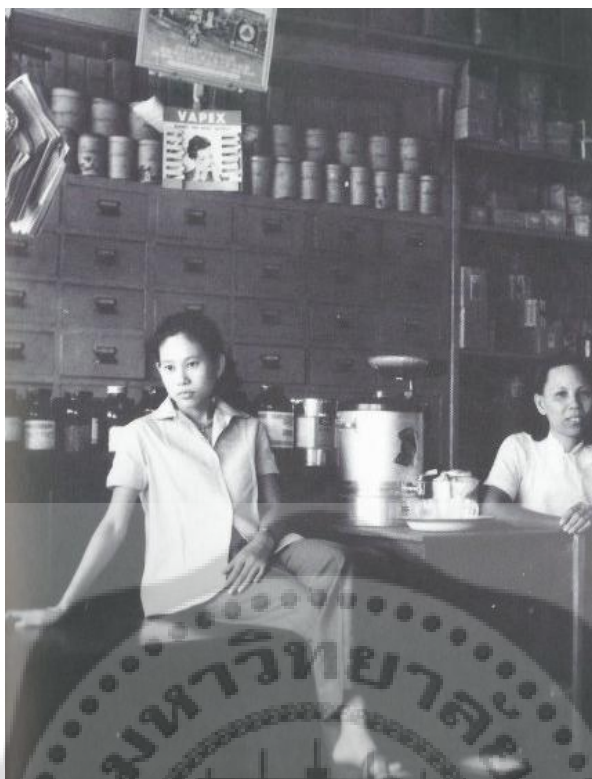
1. กลุ่มคนจีนที่ค้าขายในเรือแพที่ขึ้น-ล่องตามสายน้ำซึ่งสะสมทุนได้ก็เปลี่ยนพื้นที่อาศัยและค้าขายจากเรือแพมาเป็นอาคารร้านค้าในตลาด เช่น บิดาและมารดาของปราณี สุวรรณกิจ ได้เข้ามาทำมาหากินอยู่ในเมืองไทยโดยการรับซื้อข้าวเปลือกส่งโรงสีข้าวตั้งแต่เธอยังไม่เกิด โดยการล่องเรือรับซื้อข้าวเปลือกตามชุมชนต่างๆ ขึ้นเหนือล่องใต้ไปทั่ว จนกระทั่งมาลงหลักปักฐานอย่างถาวรที่ตลาดสามชุก ในขณะที่ปราณีอายุได้ 10 กว่าขวบ หลังจากนั้นทางครอบครัวจึงค่อยๆ สะสมทุนจนที่ละเล็กละน้อยจากการค้าข้าวอยู่บนเรือและในที่สุดปี พ.ศ.2519 ก็สามารถย้ายครอบครัวเข้ามาเปิดร้าน “ซึ่งจิราวุฒัน” ในตลาดสามชุก โดยค้าขายข้าวสาร เตา กระจ่าง และเกลือ เป็นต้น

2. กลุ่มคนจีนที่เคยเป็นกู่ลีในโรงสีข้าวในมณฑลนครชัยศรี เมื่อสะสมทุนได้ก็นำทุนและประสบการณ์มาใช้เปลี่ยนผ่านจากกู่ลีเป็นเจ้าของและผู้จัดการโรงสี และเมื่อปริมาณความจำเป็นของความต้องการโรงสีเพื่อแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารมากขึ้น

3. กลุ่มคนจีนที่อพยพลี้ภัยสงครามโลกจากกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เนื่องจากในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นจุดยุทธศาสตร์จึงได้รับผลกระทบจากการทิ้งระเบิดโดยตรงบ้านเรือนเกิดไฟลุกไหม้เสียหาย ทำให้ชาวจีนหลายรายไม่สามารถอยู่อาศัยและทำมาหากินได้ตามปกติจึงโยกย้ายหนีภัยสงครามเข้ามาอยู่ในตลาดสามชุก ดังครอบครัวของหมื่น แซ่เหลียง ที่ได้อพยพมาจากบางลำภูเข้ามาอยู่ในตลาดสามชุกตั้งแต่เธออายุได้ 4 ขวบหลังจากนั้นครอบครัวได้เปิดร้านขายทองอยู่ในซอย 4 โดยมีชื่อร้านว่า “เหลียงมีลี” และการอพยพจากท้องถิ่นอื่นเข้ามาอยู่ในชุมชนการค้าที่กำลังเติบโตและปลอดภัยมากกว่า เพื่อหนีโจรผู้ร้ายที่มุ่งปล้นทรัพย์จากครอบครัวคนจีนที่มีฐานะ เช่น ครอบครัวของหมื่น แซ่เล่า เจ้าของร้านขายยาสมุนไพรจีนและไทย “ฮกจ้วนตั้ง” ชาวจีนจากอำเภอเดิมบางนางบวชที่อพยพเข้าสู่ตลาดสามชุกในปี พ.ศ.2490 เพราะกลัวจะถูกโจรจับตัวไปเรียกค่าไถ่ในช่วงที่เปิดร้านขายยาอยู่ที่อำเภอเดิมบางนางบวช นอกจากนี้ยังมีการอพยพของชาวจีนเพื่อเข้ามาแสวงหาที่ทำกินใหม่ เนื่องจากมีการบอกต่อจากชาวจีนที่มีหลักแหล่งการทำมาหากินในตลาดว่า ตลาดสามชุกเป็นแหล่งการค้าที่มีความเจริญรุ่งเรืองจึงอพยพตามกันเข้ามา เช่น ครอบครัวของเสียง แซ่เตียและมาป้อจู่ แซ่จิ่ง สามีภรรยาชาวจีนแต่จิวที่ได้อพยพมาจากบ้านแพน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาและมาเปิดร้านขายยา “ฮกอันโอสถ” ในตลาดสามชุก

นอกจากคนจีนทั้ง 3 กลุ่มได้นำทุนและทักษะการค้าที่สะสมไว้มานำใช้ในการค้าขาย ณ พื้นที่สามชุกแล้ว ยังได้เชื่อมโยง ‘ตลาดสามชุก’ เข้ากับเครือข่ายการค้าของตนที่ถักทอไว้กับระบบเศรษฐกิจการค้าในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาและลุ่มน้ำแม่กลองอีกด้วย ปริมณฑลทางการค้าของตลาดสามชุกจึงขยายตัวจากเดิมไปทางทิศเหนือขึ้นไปจนถึงจังหวัดนครสวรรค์ ทิศตะวันออกขยายไปถึงจังหวัดสิงห์บุรี ส่วนทางใต้ของสายน้ำขยายลงไปถึงจังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งส่งผลต่อการกระตุ้นพลวัตในฐานะพื้นที่เศรษฐกิจการค้าให้กับตลาดสามชุกมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันชาวจีนที่ได้อพยพเข้ามาในช่วงก่อนหน้าได้สะสมทุนรอนจนสามารถขึ้นมาเป็นเจ้าของซอย 1 - 4 ได้เปิดพื้นที่ให้พ่อค้าแม่ค้าชาวจีนที่เพิ่งอพยพเข้ามาใหม่ทั้งหลายเช่า

“คนจีน” จึงกลายเป็นประชากรหลักที่มีบทบาททางการค้าในตลาดสามชุก ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา สำหรับชาวป่า คือ ลาว ละว้าและกระเหรี่ยงนั้นได้มีการอพยพโยกย้ายเข้าไปตั้งในพื้นที่ที่ห่างไกลชุมชนหรือถอยร่นเข้าสู่เขตป่ากันเกือบทั้งหมด เนื่องจากไม่คุ้นเคยกับการใช้ชีวิตอยู่ในตลาดแต่ยังมีการเดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายสินค้าที่จำเป็นจากตลาดกลับไปใช้สอย (อรุณี จำปานิล. 2550: 72-76)

ภาพประกอบ 9 นางมาป้อจู แซ่ฮ่ง ผู้เป็นแม่ (ขวา) และกิมเล็ก แซ่เตีย บุตรสาว (ซ้าย) ชาวจีนแต่จิวที่ได้อพยพมาจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและมาเปิดร้านขายยา “ฮกอันไอสถ” ในตลาดสามชุก ที่มา: เอนก นาวิกมูล. 2554. ภาพนิ่ง.

4. ประจักษ์พยาน้ำชลมารคพิจารณา: พลวัตการเคลื่อนย้ายสินค้าทางเรือตลอดลุ่มน้ำภาคกลางตอนล่าง

จากเครือข่ายทางการค้าของตลาดสามชุกที่ขยายไปถึงลุ่มน้ำเจ้าพระยาและลุ่มน้ำแม่กลอง ตลาดสามชุกจึงกลายเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจการค้าของพ่อค้าและประชาชน ที่ขยายขอบเขตความสัมพันธ์ไปยังพื้นที่ลุ่มน้ำรอบด้าน ภาครัฐในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 ได้เห็นความสำคัญของการขนส่งสินค้าและเศรษฐกิจที่อาศัยการเดินเรือในแม่น้ำท่าจีน จึงปรับแต่งพื้นที่ทางกายภาพของแม่น้ำให้สามารถรองรับขนาดของเรือและระยะเวลาการขนส่งได้ตลอดทั้งปี ด้วยการสร้างประจักษ์พยาน้ำชลมารคพิจารณาและประตูเรือสัญจรชลมารคพิจารณาขึ้นที่หมู่ 3 ตำบลสามชุก ซึ่งอยู่ห่างจากตลาดสามชุกไปทางทิศเหนือประมาณ 3 กิโลเมตรในปี พ.ศ.2478 เพื่อควบคุมระดับน้ำของแม่น้ำท่าจีน ทำให้ระดับของน้ำที่เคยเป็นอุปสรรคการขนส่งเคลื่อนย้ายสินค้ามลายหายไป และในวันที่ 20 กันยายน พ.ศ.2498 พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเสด็จเป็นประธานในพิธีเปิดเขื่อนชลมารคพิจารณา

พลวัตทางการค้าขายในตลาดสามชุกที่เชื่อมกับลุ่มน้ำส่วนอื่นจึงดำเนินไปได้อย่างเสถียรตลอดทั้งปี ส่งผลให้ตลาดสามชุกเปิดตัวสู่โลกภายนอกอย่างเต็มตัว และส่งผลให้การคมนาคมทางน้ำด้วยเรือบรรทุกขนาดใหญ่ในลุ่มน้ำท่าจีนขยายตัวเพิ่มขึ้น ซึ่งมีทั้งเรือสินค้าต่างๆ เรือแท็กซี่ เรือแจวของชาวบ้าน เรือบรรทุกข้าวเปลือก เรือบรรทุกทราย เรือโยง เรือแม่เหล็ก เรือสำปั้น และเรือกลไฟแล่นกันขวักไขว่ โดยในแต่ละวันจะมีเรือเดินทางผ่านท่าหน้าด้านหน้าตลาดสามชุกไม่น้อยกว่า 300 ลำ (พิชัย ไม่หวาด. 2553: สัมภาษณ์)

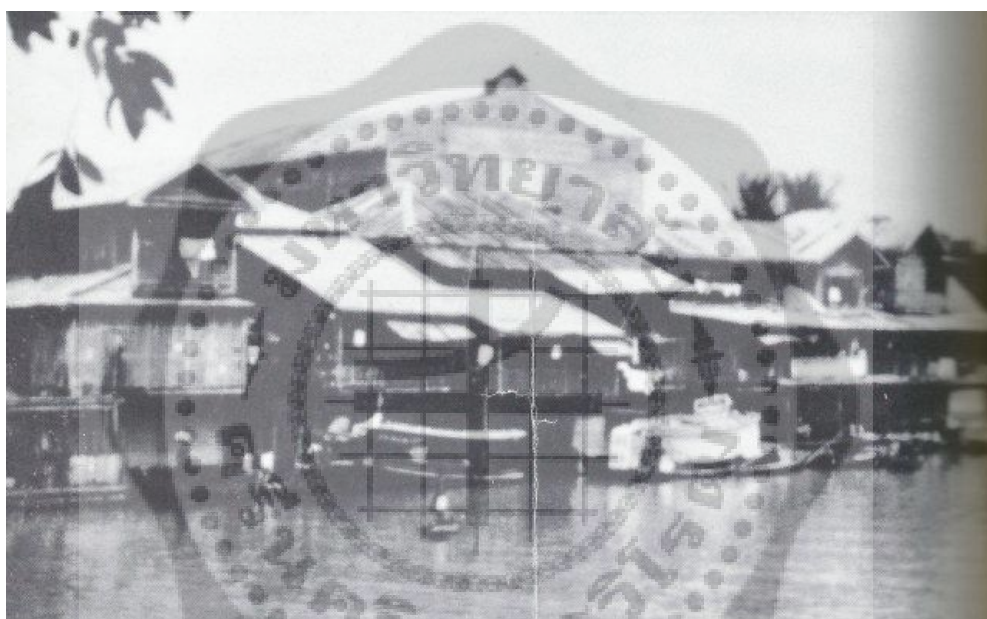

ภาพประกอบ 10 เชื้อนชลมารคพิจารณ์: ปฏิบัติการควบคุมอำนาจของธรรมชาติของรัฐด้วยเทคโนโลยี
ซึ่งสามารถขจัดอุปสรรคของความไม่แน่นอนของระดับน้ำในแม่น้ำท่าจีนให้มลายหายไป
ที่มา: คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์. 2555. ภาพนิ่ง.

5. การจัดระเบียบพื้นที่และเส้นทางการลำเลียงสินค้าในตลาดสามชุก

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พื้นที่ค้าขายในตลาดสามชุกได้ขยายจาก 4 ซอย เป็น 5 ซอย โดยซอยที่ 5 มีนายเจริญ สถาปิตานนท์เป็นเจ้าของ และเกิดการรวมกลุ่มเป็นย่านการค้าย่อยขึ้นโดยร้านค้าที่ทำการค้าขายในลักษณะเดียวกันจะตั้งอยู่ในละแวกเดียวกัน เพื่อรองรับผู้บริโภคและกลุ่มคนที่หลากหลายและซับซ้อนที่เข้ามายังตลาดสามชุก เช่น ซอย 1 เป็นย่านร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม ซอย 2 เป็นย่านธุรกิจบริการ เช่น ร้านทำผมสตรี โรงเหล้า โรงยาฝิ่น โรงภาพยนตร์ โรงแรม เนื่องจากมีตัวแทนห้างร้านหรือเซลล์แมนต่างถิ่นเข้ามาเสนอขายสินค้าและต้องพำนักอยู่หลายวัน โรงแรมในตลาดสามชุกมีอยู่ด้วยกัน 2 แห่งที่ถูกสร้างขึ้นในราว พ.ศ.2470 คือโรงแรมสำราญรมย์และโรงแรมอุดมโชค

โดยโรงแรมสำราญรมย์คิดค่าบริการ 12 บาทต่อคืน และโรงแรมอุดมโชคคิดค่าบริการ 22 บาทต่อคืน ซอย 3 เป็นย่านขายเครื่องใช้ไฟฟ้าและร้านยาจีน ซอย 4 เป็นย่านร้านค้าเสื้อผ้าสำเร็จรูป และซอย 5 เป็นย่านร้านค้าขายเครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตร รวมทั้งการขยายตัวของหน่วยงานราชการและธุรกิจเอกชน เช่น ธนาคารพาณิชย์ โรงแรม โรงภาพยนตร์และโรงเหล้า (อรุณี จำปานิด. 2550: 79, 88-89) การขยาย ตัวของร้านค้าและหน่วยงานของทั้งภาครัฐและเอกชน ส่งผลให้ตลาดสามชุกเป็นศูนย์รวมสินค้าที่มีขนาดใหญ่โตกว้างขวาง ตลอดจนเป็นศูนย์รวมการให้บริการทางการค้าและแหล่งบันเทิงที่ทันสมัยไว้อย่างครบวงจรมากที่สุดแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี

ภาพประกอบ 11 อาคารหลังใหญ่และสูงที่สุดคือ วิหังของนางแก้ว ระวิพงษ์ที่ตั้งอยู่บริเวณหัวมุมต้นซอย 3 และซอย 4 ซึ่งมีส่วนประกอบสร้างให้ตลาดสามชุกเป็นแหล่งบันเทิงที่ทันสมัยแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี

ที่มา: เอนก นาวิกมูล. 2554. ภาพนิ่ง.

ภาพประกอบ 12 ภาพถ่ายทางอากาศของคุนอำพล วีรบุตร ประมาณ พ.ศ. 2480-2490 สะท้อนให้เห็นว่าช่วงเวลาดังกล่าว ตลาดสามชุกเริ่มมีการจัดระเบียบอาคารร้านค้า ตลอดจนมีการวางเส้นทางสัญจรภายในตลาดและเส้นทางเข้า-ออกทั้งทางถนนด้านหน้าและจากทางน้ำทางด้านขวา เพื่อให้การเคลื่อนย้ายถ่ายเทสินค้าและผู้คนในพื้นที่แห่งนี้เป็นไปอย่างสะดวกราบรื่นมากยิ่งขึ้น

ที่มา: คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์. 2555. ภาพนิ่ง.

มูลค่าทางเศรษฐกิจที่ภาครัฐได้รับจากการคมนาคมขนส่งทางเรือที่เป็นไปอย่างสะดวกสบาย และราบรื่นตลอดทั้งปี เป็นเหตุจูงใจให้ภาคเอกชนเกิดความมั่นใจในการลงทุนทางธุรกิจด้านเรือโดยสารมากขึ้น โดย “บริษัทขนส่งสุพรรณ” เป็นบริษัทแรกที่รับ-ส่งพ่อค้าและประชาชนจากพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา และลุ่มน้ำแม่กลองเข้ามาซื้อขายสินค้ายังตลาดสามชุก ในขณะที่สินค้าใหม่ที่เพิ่งวางตลาดในกรุงเทพมหานครก็จะถูกนำมากับเรือดังกล่าวเช่นกัน เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า เสื้อผ้า หนังสือแบบเรียน วัสดุก่อสร้าง ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร น้ำปลา กะปิ และของทะเล ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ตลาดสามชุกจึงกลายเป็นพื้นที่ที่รองรับผู้คนและสินค้าที่หลากหลาย จนต้องขยายท่าเรือรองรับการขึ้น-ลงของสินค้าและผู้โดยสารจากเดิมที่มีเพียง 3 ท่า เป็น 6 ท่า และแต่ละท่าก็มีหน้าที่แตกต่างกันดังนี้

ท่าที่ 1 บริเวณซอย 1 เป็นท่าเรือแท็กซี่

ท่าที่ 2 บริเวณซอย 2 เป็นท่าขนส่งสินค้าอุปโภคบริโภคจำพวกของโชห่วยหรือสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวันทุกชนิด เพื่อจัดส่งสินค้าไปให้ร้านค้าในตลาดหรือไปรับคำสั่งซื้อสินค้าของร้านค้าในตลาด ซึ่งส่วนใหญ่ต้องจอดรอค้างคืนจนกว่าจะค้าขายเสร็จ

ท่าที่ 3 บริเวณหน้าศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสามชุก เป็นท่าเรือของบริษัทขนส่งสุพรรณ

ท่าที่ 4 บริเวณปลายสุดของซอย 3 เป็นท่าเรือแดง

ท่าที่ 5 บริเวณปลายซอย 4 เป็นท่าเรือรับจ้าง เช่น เรือหางยาว เรือแท็กซี่ และ

ท่าที่ 6 บริเวณปลายซอย 5 เป็นท่าถ่านของนายเจริญ หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “ท่านายเจริญ” เป็นท่าที่ใช้ขนส่งสินค้าหนักและใช้เวลานานในการขนส่ง เช่น เกลือ โอง เครื่องปั้นดินเผา น้ำปลา มะพร้าว ถ่าน ข้าว เป็นต้น

ท่าเรือทั้ง 6 นี้ส่งผลให้สินค้าภายในตลาดสามชุกกระจายไปยังตลาดต่างๆ ในจังหวัดนครสวรรค์ ชัยนาท อ่างทอง สุพรรณบุรี นครปฐม กรุงเทพมหานคร พระนครศรีอยุธยา สิงห์บุรี และสมุทรปราการ ชื่อเสียงของตลาดสามชุกจึงโด่งดังไปไกลหลายจังหวัด

ภาพประกอบ 13 ท่าเรือทั้ง 6 ท่าของตลาดสามชุกซึ่งทำหน้าที่ในการขนส่งสินค้าที่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นถึงประเภทและปริมาณของสินค้าที่หลากหลาย มูลค่าของสินค้าและผู้คนจำนวนมากที่เข้ามาร่วมสร้างพลวัตทางเศรษฐกิจบนพื้นที่แห่งนี้ให้มีความเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

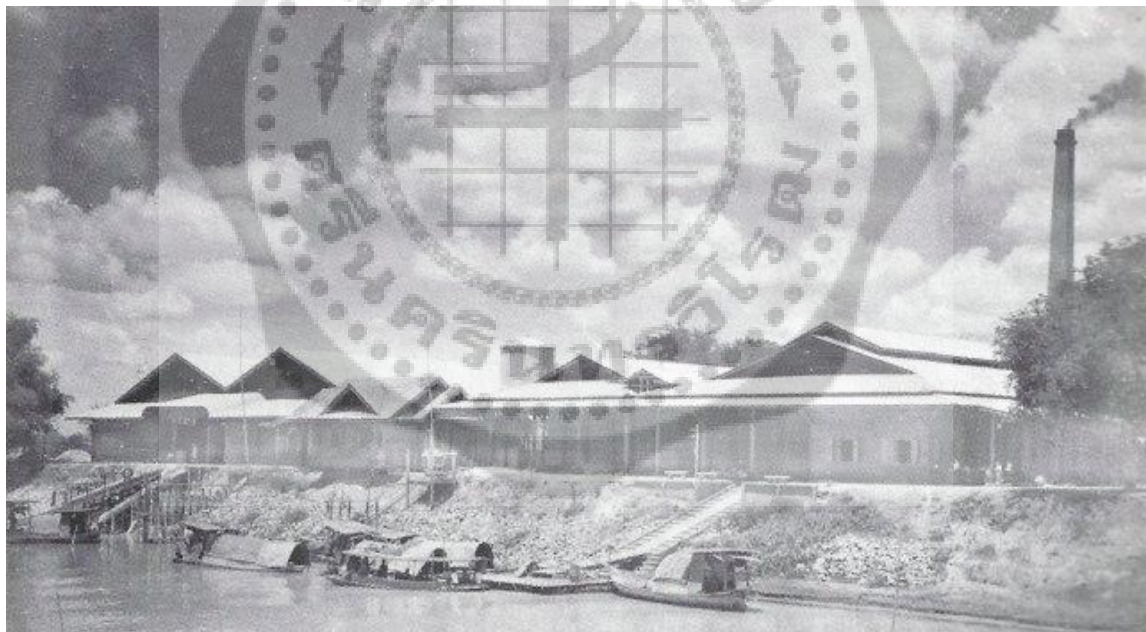
ที่มา: คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์. 2555. ภาพนิ่ง.

6. โรงสีข้าวและโรงงานน้ำตาลทรายขนาดใหญ่: สัญลักษณ์แห่งความเจริญรุ่งเรืองทางการค้า

นอกจากนี้ การเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และทันสมัยของชาวจีน คือ โรงงานน้ำตาลกับโรงสีข้าวส่งผลต่อพลวัตทางการค้ามากยิ่งขึ้น กล่าวคือ โรงงานผลิตน้ำตาลทรายขาวแห่งแรกของภาคตะวันตกและมีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 5 ของเอเชียได้ถูกสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2499 ที่บ้านบางขวาง ตำบลสามชุก อำเภอสามชุก ซึ่งอยู่ห่างจากตลาดสามชุกไปทางทิศใต้ประมาณ 5 กิโลเมตร ขณะที่โรงสีข้าวขนาดใหญ่จำนวน 3 โรง ได้แก่ โรงสีบน โรงสีกลาง และโรงสีล่างได้ถูกสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2500 ตั้งอยู่ห่างจากตลาดสามชุกไปทางทิศเหนือประมาณ 1 กิโลเมตร โรงสีทั้ง 3 สามารถสีข้าวเปลือก

ให้เป็นข้าวสารได้เลย ซึ่งในขณะนั้นเป็นที่นิยมของผู้บริโภคทำให้ข้าวสารจากโรงสีที่ทันสมัยมีราคาสูงกว่าข้าวกล้อง โรงงานขนาดใหญ่ดังกล่าวส่งผลให้ตลาดสามชุกเกิดความรุ่งเรืองขยายตัวทางการค้ามากขึ้น เนื่องจากวัตถุดิบจำนวนมากที่ป้อนเข้าสู่โรงงานน้ำตาลและโรงสีต้องผ่านกระบวนการซื้อขายในตลาดสามชุกเป็นหลัก ทำให้ชาวไร่ชาวนา และพ่อค้าต่างหลั่งไหลเข้าสู่ตลาดสามชุกอย่างต่อเนื่อง และการซื้อขายวัตถุดิบและผลผลิตแต่ละครั้งที่ต้องใช้เงินจำนวนมาก จึงทำให้เกิดธนาคารพาณิชย์กว่าสิบแห่งตั้งรายล้อมตลาดแห่งนี้ (อรุณี จำปานิล, 2550: 83, ธีระ แก้วประ-จันทร์, 2534: 131)

ในปี พ.ศ.2508 นายอำเภอสามชุกคือ นายสมพร กลิ่นพงษาและประชาชนได้ร่วมกันบริจาคเงินสร้างสะพานพรประชาขึ้นทางทิศตะวันตกของตลาดสามชุก เพื่อใช้เป็นสะพานข้ามไปยังแม่น้ำท่าจีนฝั่งตะวันออกและออกสู่ถนนแทนการใช้เรือข้ามฟาก เพื่อให้การติดต่อซื้อขายสินค้าระหว่างผู้ซื้อผู้ขายผ่านสถาบันทางการเงินเกิดความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น ช่วงเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึง พ.ศ. 2519 ถือเป็นช่วงที่ตลาดสามชุกเกิดการขยายตัวและเกิดความรุ่งเรืองอย่างที่สุดจากการค้าขายในระบบเศรษฐกิจแบบเงินตรา

ภาพประกอบ 14 โรงสีล่างหรือโรงสีถัญญุรณของนายสะอาด บุรณกาญจน์เป็นโรงสีข้าวด้วยเครื่องจักรไอน้ำที่ทันสมัย ยิ่งเทคโนโลยีอำนวยความสะดวกในการเปลี่ยนข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสารได้รวดเร็วมากเท่าใด ก็ยิ่งกระตุ้นพลวัตการค้าขายด้วยเงินตราของผู้ค้าในตลาดสามชุกมากขึ้นเท่านั้น
ที่มา: เอนก นาวิกมูล, 2554. ภาพนิ่ง.

เนื่องจากแม่น้ำท่าจีนมีความสำคัญต่อตลาดสามชุก ในฐานะที่เป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักที่นำพาผู้คนและสินค้าที่หลากหลายจากพื้นที่ตลอดทั้งลุ่มน้ำท่าจีน เจ้าพระยา และแม่กลองเข้ามาสู่ตลาดสามชุก แต่เมื่อถึงฤดูน้ำลดสายน้ำแห่งนี้กลับเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ ภาครัฐจึงควบคุมธรรมชาติด้วยอำนาจของเทคโนโลยีสมัยใหม่โดยการสร้างเขื่อนชลมารคพิจารณาขึ้น เพื่อควบคุมระดับน้ำในแม่น้ำท่าจีนบริเวณตลาดสามชุกให้มีความคงที่ตลอดทั้งปี เมื่อพื้นที่ทางกายภาพของแม่น้ำท่าจีนเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ หน่วยงานภาครัฐและเอกชนจึงเกิดจินตนาการในการเข้ามาลงทุนประกอบกิจการการค้าประเภทต่างๆ อย่างหลากหลายในตลาดสามชุก จนเกิดการปรับเปลี่ยนพื้นที่ทางกายภาพของตลาดสามชุก ทั้งการขยายจำนวนอาคารร้านค้าและท่าเรือ รวมถึงมีการจัดระเบียบและรวมกลุ่มประเภทของสินค้า ตลาดสามชุกในบริบทของหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้จึงเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดและกลายเป็นตลาดประจำอำเภอที่มีชื่อเสียงโด่งดังไปหลายจังหวัด

พัฒนาการและอัตลักษณ์ของตลาดสามชุกระหว่าง พ.ศ.2454 ถึง พ.ศ.2519 คือ การเป็น “ตลาดประจำอำเภอที่มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก” อัตลักษณ์หรือความหมายดังกล่าวถูกผลิตสร้างจากกลุ่มคนที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากพื้นที่แห่งนี้อย่างน้อย 4 กลุ่มด้วยกันคือ พ่อค้าชาวจีน ผู้ดำเนินธุรกิจค้าถ่านบริษัทภาคเอกชนและหน่วยงานภาครัฐ กล่าวคือ กลุ่มพ่อค้าชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในตลาดสามชุกช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เชื่อมโยงตลาดสามชุกเข้ากับเครือข่ายการค้าของตนที่ถักทอไว้กับระบบเศรษฐกิจการค้าในลุ่มน้ำเจ้าพระยาและลุ่มน้ำแม่กลอง ทำให้ปริมาณทางการค้าของตลาดสามชุกขยายตัวจากเดิมไปทางทิศเหนือขึ้นไปจนถึงจังหวัดนครสวรรค์ ทิศตะวันออกขยายไปถึงจังหวัดสิงห์บุรี ส่วนทางใต้ของสายน้ำขยายลงไปถึงจังหวัดสมุทรปราการ นอกจากนี้พ่อค้าชาวจีนได้ช่วยขยายปริมาณทางการค้าของตลาดสามชุกแล้ว ผู้ดำเนินธุรกิจค้าถ่านยังช่วยสร้างพลวัตทางเศรษฐกิจให้กับตลาดสามชุกและขยายปริมาณทางการค้าชายสินค้าชนิดนี้ไปยังกรุงเทพมหานครและสระบุรีอีกด้วย

นอกจากนี้ นักธุรกิจภาคเอกชนที่เล็งเห็นโอกาสของการเจริญเติบโตทางการค้าบนพื้นที่ดังกล่าว เช่น บริษัทขนส่งสุพรรณ โรงสีข้าว โรงงานน้ำตาลทรายและธนาคารพาณิชย์ก็ได้เข้ามาลงทุนดำเนินกิจการในตลาดสามชุก เพื่อช่วยสร้างพลวัตของการเคลื่อนย้ายสินค้า วัตถุดิบและเงินตราให้ไหลเวียนและแผ่ขยายไปตามปริมาณทางการค้าของตลาดสามชุก ในขณะเดียวกัน ภาครัฐก็เอื้ออำนวยให้พลวัตทางการค้าขายในตลาดสามชุกสามารถดำเนินไปอย่างราบรื่น ด้วยการสร้างเขื่อนชลมารคพิจารณาขึ้นเพื่อกำจัดอุปสรรคของการขนส่งทางเรือในแม่น้ำท่าจีนในช่วงฤดูน้ำลด พร้อมทั้งยกระดับชุมชนการค้าแห่งนี้ให้กลายเป็น “อำเภอ” และจัดตั้งหน่วยงานราชการต่างๆ เพิ่มเติม เพื่อรองรับจำนวนผู้คนที่ล้นไหลเดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานและติดต่อค้าขาย ณ พื้นที่แห่งนี้ ดังนั้น การผลิตสร้างตลาดสามชุกตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึง พ.ศ.2519 ให้มีความหมายเป็น “ตลาดประจำ

อำเภอที่มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก” นั้น เกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างคนที่ใช้พื้นที่ร่วมกัน ทั้งพ่อค้าแม่ค้าสินค้าข้าวและถ่านรวมถึงสินค้าประเภทต่างๆ ในตลาดสามชุก ตลอดจนหน่วยงานธุรกิจ ภาคเอกชนและหน่วยงานภาครัฐ

ตลาดสามชุกระหว่าง พ.ศ.2520 – พ.ศ.2550: ชุมชนลุ่มน้ำท่าจีนที่ถูกกดทอนบทบาทศูนย์กลางการค้าและความขัดแย้งกับรัฐ

1. การเข้ามาของถนนกับการพรากความมั่งคั่งรุ่งเรืองจากตลาดสามชุก

รัฐบาลไทยเริ่มต้นการพัฒนาประเทศด้วย “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” ตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 ซึ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายหลัก และใช้ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ หรือ Gross Domestic Product (GDP) เป็นดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจตามวาทกรรม การกำหนดเกณฑ์ของกลุ่มประเทศผู้นำทางเศรษฐกิจ สำหรับในช่วงทศวรรษแรก หนึ่งในยุทธวิธีที่ส่งเสริมให้ประเทศมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจคือ การ “เร่งพัฒนาสาธารณูปโภค การชลประทาน พลังงานไฟฟ้าและระบบคมนาคม” ซึ่งเป็นการพัฒนาด้านที่รัฐบาลให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังปรากฏข้อความในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) ว่า “การคมนาคมและขนส่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเศรษฐกิจของประเทศ หากปราศจากการคมนาคมและการขนส่งที่ดีแล้ว การพัฒนาเศรษฐกิจด้านอื่นๆ ก็ไม่อาจดำเนินไปได้โดยสมบูรณ์ ฉะนั้น เพื่อที่จะให้การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศดำเนินไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพสมความมุ่งหมายของรัฐบาล การพัฒนา ด้านคมนาคมและการขนส่งจึงมีอันดับความสำคัญสูงมากในแผนพัฒนา” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549: ซีดีรอม)

เหตุที่รัฐบาลให้ความสำคัญต่อการพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างและพัฒนา ‘ทางหลวงแผ่นดิน’ นั้น เป็นเพราะ “ถนน” เป็นเส้นทางสำคัญในการนำปัจจัยการผลิต ทั้งสินค้าอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม รวมทั้งสาธารณูปโภคอื่นๆ เช่น น้ำประปาและกระแสไฟฟ้าเข้าสู่พื้นที่ต่างๆ ได้ทั่วประเทศ ดังประโยคขงใจหรือสโลแกนของรัฐบาลที่ตั้งขึ้นในสมัยนั้นว่า “ทางดี น้ำไหล ไฟสว่าง” ตลอดจน “ถนน” เป็นสายพานในการเคลื่อนย้ายผลผลิตจากแหล่งผลิตทุกหนทุกแห่งเข้ามาสู่ส่วนกลางได้อย่างสะดวกรวดเร็ว อีกทั้งเป็นตัวเชื่อมโยงพื้นที่ทางสังคมในภูมิภาคต่างๆ ในอาณาเขตของประเทศไทยให้เข้าหากันโดยมีกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลาง

ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) และฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) ปรากฏปัญหาการกระจายรายได้ไปสู่ชนบทและปัญหาการเคลื่อนขาดระบบ ‘ทางหลวงท้องถิ่น’ และ ‘ทางหลวงชนบท’ เพื่อเชื่อมต่อชุมชนในเขตชนบทเข้าหากัน รวมทั้งการเชื่อมต่อชนบทกับตัวเมือง ทำให้รัฐบาลไม่สามารถกระจายความเจริญในด้านสาธารณูปโภคอันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการผลิตไปสู่หมู่บ้านในชนบทได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549:

ซีดีรอม) ปราบฏการณืข้างต้นส่งผลกระทบต่อชุมชนและ ‘ตลาดการค้าสามชุก’ ที่รุ่งเรืองริมฝั่งน้ำท่าจีน เมื่อภาครัฐได้สร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 340 ในปี พ.ศ.2521 เพื่อเชื่อมระหว่างจังหวัดชัยนาท กับจังหวัดนนทบุรีซึ่งเป็นบริเวณทลของกรุงเทพมหานคร โดยอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอสามชุกและ ตลาดสามชุกไปทางทิศตะวันออกประมาณ 800 เมตรและตีคู้ขนานไปกับแม่น้ำท่าจีน ความสะดวกในการเดินทางด้วยถนนหลวงเปลี่ยนแปลงวิถีการคมนาคมขนส่งของผู้คน จากชุมชนริมฝั่งน้ำจากการพึ่งพิงแม่น้ำท่าจีนไปสู่การพึ่งพาทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 340 อย่างรวดเร็วโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวงมหาดไทยได้สร้างทางหลวงชนบทชื่อ “ถนนสามชุก-หนองหญ้าไซ” ขึ้นในปี พ.ศ.2523 เพื่อเชื่อมชุมชนสามชุกกับชุมชนหนองหญ้าไซ ด้านข้าง และดอนเจดีย์ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก ที่มีความสัมพันธ์ด้านการค้ากับสามชุกมาตั้งแต่อดีตโดยอาศัยเส้นทางเกวียน

หลังจากนั้นในปี พ.ศ.2526-2534 “ถนนสามชุก-หนองหญ้าไซ” ได้ขยายเส้นทางเพิ่มเติมและปรับปรุงถนนให้เป็นถนนลาดยางตลอดสาย และเนื่องจากถนนสายนี้สามารถเชื่อมต่ออำเภอต่างๆ ในภูมิภาคตะวันตกกับจังหวัดชัยนาทและอ่างทองได้ จึงได้รับการบูรณะซ่อมแซมอีกครั้งในเวลาต่อมาคือ ช่วงปี พ.ศ.2536-2539 จนกลายเป็นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3365 ในปัจจุบัน (สำนักทางหลวงที่ 10 สุพรรณบุรี. 2530: หนังสือที่ คค 0609/14364, 2535: หนังสือที่ คค 0616/2/11/2631)

การปรับปรุงถนนที่ใช้ระยะเวลายาวนานและยัดเยียดนี้ ทำให้การเดินทางเข้า-ออกตลาดสามชุกไม่ราบรื่น เพราะผิวถนนที่เป็นหลุมเป็นบ่อหลายจุดหากเปรียบเทียบกับสภาพถนนจากหนองหญ้าไซเข้าอำเภอเมืองสุพรรณบุรี หรือจากหนองหญ้าไซไปอำเภอด่านช้างพบว่า ผิวถนนอยู่ในสภาพที่ต่ำกว่าประชาชนจึงเลือกที่จะซื้อสินค้าจากตลาดอื่นที่สะดวกสบายและปลอดภัยต่อทรัพย์สินมากกว่า ดังคำบอกเล่าของพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกว่า

“ถนนจากอำเภอหนองหญ้าไซมาตลาดสามชุกไม่ได้พัฒนาเลย ปล่อยให้มันเป็นลูกรังนานเป็นสิบๆ ปีอีหลุขลุขลั๊กกว่าจะเดินทางมาได้ คนจึงเลือกเดินทางเข้าจังหวัดไปเลยไม่ผ่านมาทางสามชุก ทำให้เกิดความเคยชินของคนหนองหญ้าไซเกือบ 20 ปีที่อาศัยการเดินทางเส้นอื่น ซึ่งเคยถามคนหนองหญ้าไซว่าทำไมไม่มาสามชุก เขาตอบว่า ชี้เกียจล้างรถ ไม่อยากให้รถพัง เพราะกว่าที่จะเดินทางมาถึงก็ 20 กิโลเมตร ไม่มาดีกว่า”

ต่อมา เมื่อทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 340 ขยายจาก 2 ช่องทางเป็น 4 ช่องทาง ได้ส่งผลต่อจินตนาการของภาครัฐในการย้ายหน่วยงานราชการมาตั้งในบริเวณดังกล่าว อาทิ สถานีตำรวจภูธรสำนักงานที่ดินจังหวัดสุพรรณบุรีสาขาสามชุกและสำนักงานประถมศึกษาอำเภอสามชุก เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการเข้ามาติดต่อขอรับบริการ และเพื่อขยายพื้นที่ของหน่วยงานให้สามารถรองรับการให้บริการตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นจากการเติบโตของเมือง เมื่อมีผู้คนมาตั้งถิ่นฐานและติดต่อราชการริมถนนหลวงมากขึ้น ตลาดริมถนนหลวงจึงเกิดขึ้นหลายแห่งและกลายเป็นชุมชนทาง

เศรษฐกิจแห่งใหม่ จากการย้ายศูนย์กลางของหน่วยงานราชการสำคัญออกจากพื้นที่ตลาดสามชุกและการเกิดตลาดบกริมทางหลวงจำนวนมาก เป็นเหตุให้ผู้ซื้อ ผู้ผลิตและปริมาณสินค้าในตลาดสามชุกเริ่มลดจำนวนลงเรื่อยๆ ในอดีตชาวบ้านจะนำผลผลิตมาขายให้กับพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกและซื้อสินค้าประเภทเครื่องอุปโภคบริโภคกลับไป ภายหลังมีการตัดถนนทำให้พ่อค้าคนกลางเดินทางเข้าไปรับซื้อผลผลิตจากชาวบ้านได้โดยตรง และส่งผลให้เครือข่ายทางการค้าของพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกที่เคยมีอยู่อย่างมากมายเริ่มลดน้อยถอยลง

อำนาจ เย็นสบาย (2553: สัมภาษณ์) ในฐานะผู้มีถิ่นกำเนิดและเติบโตมากับลุ่มน้ำท่าจีนได้ให้ทัศนะต่อบริบทดังกล่าวนี้ว่า นอกจากทางหลวงแผ่นดินจะทำลายเครือข่ายการค้าของตลาดสามชุกที่อาศัยการเดินทางทางน้ำด้วยเรือ ตลอดจนเครือข่ายความสัมพันธ์ของผู้คนในตลาดกับหน่วยงานราชการต่างๆ แล้ว โรงงานฟอกกระดาษและโรงเหล้าหลายแห่งที่ตั้งอยู่ริมถนนหลวงยังทำลายระบบนิเวศของแม่น้ำท่าจีนอีกด้วย แม่น้ำท่าจีนเกิดปัญหาน้ำเน่าเสียบ่อยครั้ง เนื่องมาจากโรงงานเหล่านี้ปล่อยสารเคมีลงสู่แม่น้ำ ทำให้ผู้คนริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนขาดแคลน “น้ำสะอาด” ซึ่งเป็นเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นในวิถีชีวิตประจำวัน ตลอดจนสัตว์และพืชที่อาศัยอยู่ในน้ำก็ไม่อาจดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยเช่นกัน

เมื่อมีการตัดถนนสายย่อยจากทางหลวงแผ่นดินมายังตลาดสามชุกเพื่อเชื่อมพื้นที่ต่างๆ ในอำเภอสามชุกเข้าด้วยกัน อาคารบ้านเรือนบริเวณรอบนอกตลาดสามชุกจึงต้องปรับเปลี่ยนลักษณะทางกายภาพให้เป็นอาคารพาณิชย์และตึกสูงเพื่อสอดรับกับความทันสมัย ด้วยเหตุนี้พื้นที่ของตลาดสามชุกจึงเปรียบเสมือน “ไส้แซนด์วิช” เป็นตลาดเก่าประกอบด้วยเรือนไม้ 2 ชั้นบนพื้นที่ประมาณ 2 ตารางกิโลเมตรที่ถูกปิดล้อมด้วยอาคารพาณิชย์ที่เป็นตึกสูงหลายชั้นเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านทิศตะวันตกของตลาดสามชุกที่ติดกับแม่น้ำท่าจีน

จะเห็นได้ว่า ผลจากการพัฒนาประเทศของรัฐตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ด้วยการสร้างทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงชนบทเพื่อมุ่งกระจายความเจริญจากส่วนกลางไปยังชุมชนชนบทนั้น ได้เบียดขับให้ตลาดสามชุกไปอยู่ในตำแหน่งชายขอบของการพัฒนา เนื่องจากถนนได้ทำหน้าที่นำพาสินค้า ผู้คน เครือข่ายทางการค้าและการคมนาคมทางเรือออกไปจากตลาดสามชุกมากกว่าการนำเข้ามา พร้อมทั้งปิดล้อมตลาดสามชุกด้วยอาคารพาณิชย์ที่ทันสมัยและขนานข้างด้วย “ถนนสายหลักและถนนสายรอง” ด้วยอำนาจของการคมนาคมสมัยใหม่ได้ผลักดันให้ตลาดสามชุกมีสถานภาพเป็น “ตลาดเก่า” ที่ค่อยๆ ชบเซาลง

ภาพประกอบ 15 ทางหลวงแผ่นดินเป็นประดิษฐกรรมภาครัฐที่เข้ามาเบียดขับอำนาจของแม่น้ำท่าจีน และได้พรากความมั่งคั่งและผู้คนออกจากตลาดสามชุก แต่เมื่อตลาดสามชุกได้เปลี่ยนแปลงความหมายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิทยาที่ดี ถนนเหล่านี้ได้นำพาผู้คนและพลวัตทางเศรษฐกิจกลับมายังตลาดสามชุกอีกครั้งหนึ่ง

ที่มา: <http://maps.google.co.th>. 2556. ออนไลน์.

2. การจัดตั้งที่ว่าการอำเภอและตลาดประจำอำเภอด่านช้างและหนองหญ้าไซกับการลดทอนจำนวนผู้ซื้อและผู้ขายจากตลาดสามชุก

ในวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2524 รัฐได้ยกฐานะกิ่งอำเภอด่านช้างขึ้นเป็น “อำเภอด่านช้าง” และในปี พ.ศ. 2526 ได้จัดตั้งกิ่งอำเภอหนองหญ้าไซซึ่งเกิดจากการรวมพื้นที่ของ 4 ตำบลคือตำบลหนองหญ้าไซซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของอำเภอสามชุก ตำบลหนองโพธิ์ ตำบลหนองราชวัตรและตำบลแจรงวมเข้าด้วยกัน (อรุณี จำปานิล. 2550: 113-114) พื้นที่ของทั้ง 2 อำเภอนี้เป็นพื้นที่ทางการค้าที่สำคัญของตลาดสามชุกตั้งแต่อดีต ผู้คนในชุมชนเหล่านี้ได้นำสินค้าที่ผลิตได้เข้ามาขายยังตลาดสามชุกและซื้อสินค้าจากตลาดสามชุกกลับไปอุปโภคบริโภค ดังนั้นเมื่อมีการจัดตั้งอำเภอแห่งใหม่จึงทำให้ผู้คนในชุมชนเหล่านี้ไม่มีความจำเป็นต้องมาติดต่อราชการที่อำเภอสามชุก เนื่องจากเอกสารหลักฐานต่างๆ ได้แยกไปที่อำเภอใหม่ นอกจากนี้การจัดตั้ง “ตลาดประจำอำเภอด่านช้างและหนองหญ้าไซ” ยัง

อำนาจความสะดวกให้ประชาชนทั้ง 2 อำเภอได้ซื้อขายจับจ่ายใช้สอยในตลาดใหม่ที่ใกล้กว่า ตลาดสามชุกจึงสูญเสียดุลค้าประจำกลุ่มใหญ่ไป และเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ตลาดสามชุกซบเซา ดังเสียงของชาวตลาดสามชุกที่มองว่า การยกระดับฐานะของอำเภอข้างเคียงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางลบต่อเศรษฐกิจของตลาดสามชุกดังนี้ “หลังจากที่มีตลาดข้างนอก มีอำเภอที่แยกออกไปคือ หนองหญ้าไซ ด้านข้างจึงไม่ค่อยมีคนมาตลาดสามชุก แต่ก่อนคนต้องมาสามชุก เดียวนี้จึงมาไม่มาก คนที่เคยมาติดต่อกิจการก็ไม่มา เพราะมันแยกออกไปหมดแล้ว”

เมื่อพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนสามชุก ด้านข้างและหนองหญ้าไซที่เคยเชื่อมติดต่อกันถูกตัดขาดออกจากกันโดยอำนาจการแบ่งเขตการปกครองของรัฐ ส่งผลให้พื้นที่ทางสังคมของผู้คนทั้ง 3 ชุมชนแยกขาดออกจากกันด้วย นอกจากนั้น อำนาจการปกครองที่ถูกสถาปนาขึ้นมาใหม่ในนามของที่ว่าอำเภอและตลาดประจำอำเภอด้านข้างและหนองหญ้าไซได้ทำให้พลวัตทางเศรษฐกิจที่เคยไหลเวียนอยู่ในพื้นที่ทั้ง 3 ต้องยุติลง ส่งผลให้จำนวนสินค้า จำนวนผู้ซื้อผู้ขายและเครือข่ายทางการค้าของตลาดสามชุกถูกกดทอนลงจนพื้นที่แห่งนี้กลายเป็นพื้นที่ตลาดเก่าที่ถูกทิ้งให้ซบเซาอย่างโดดเดี่ยว

3.จินตนาการของกรมธนารักษ์ต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่กายภาพของตลาดสามชุกให้เป็นอาคารพาณิชย์

จากสภาพความตกต่ำทางเศรษฐกิจของตลาดสามชุก กอปรกับอาคารบ้านเรือนภายในตัวตลาดได้ทรุดโทรมลงเป็นอย่างมาก อาคารร้านค้าที่เคยรุ่งเรืองถูกปล่อยให้เต็มไปด้วยหยากไย่ ความสกปรกรกรุงรังและไร้ความหมายทางเศรษฐกิจ ทำให้กรมธนารักษ์ ซึ่งเป็นผู้ถือครองโฉนดที่ดินและผู้ดูแลผลประโยชน์ของรัฐจากที่ดินใน ซอย 1 และซอย 2 ในตลาดสามชุกเล็งเห็นว่า พื้นที่ดังกล่าวมิได้ก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจเหมือนเคย ในปี พ.ศ.2528 กรมธนารักษ์ได้มีนโยบายที่จะทำการรื้อถอนอาคารร้านค้าทั้งหมดออกไป โดยให้เหตุผลว่าพื้นที่ที่เป็นอาคารไม้เหล่านี้มีความเสี่ยงต่อการถูกไฟไหม้เพื่อจะสร้างเป็นอาคารพาณิชย์แบบใหม่ขึ้นมาแทนที่ พร้อมทั้งปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีความสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อยมากยิ่งขึ้น ภายใต้โครงการที่ชื่อว่า “โครงการพัฒนาที่ดินราชพัสดุแปลงบริเวณตลาดสามชุกเป็นอาคารพาณิชย์” ซึ่งเป็นการใช้อำนาจทางการเมืองสร้างความหมายใหม่ให้กับพื้นที่ตลาดสามชุกในนามของ “การทำให้เป็นเมือง” เพื่อให้พื้นที่ดังกล่าวเอื้ออำนวยต่อการผลิตและสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้แก่รัฐ โดยกรมธนารักษ์จัดประชุมเพื่อชี้แจงให้ผู้เช่าที่ดินบริเวณตลาดสามชุกเข้าใจถึงความจำเป็นและประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงการ ผลจากการประชุมปรากฏว่าผู้เช่าที่ดินเห็นชอบกับนโยบายดังกล่าว แต่ยื่นเงื่อนไขให้กรมธนารักษ์ยื่นผังการปลูกสร้างมานำเสนอก่อนจะตัดสินใจดำเนินการปลูกสร้างต่อไป

ต่อมาวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2529 กรมธนารักษ์ได้ส่งเจ้าหน้าที่มาวางผังและตรวจสภาพที่ดินบริเวณตลาดสามชุกเพื่อนำข้อมูลไปออกแบบผังอาคาร พร้อมทั้งกำหนดสิทธิการปลูกสร้างอาคาร

แก่ผู้เช่าที่ดิน หลังจากนั้นกรมธนารักษ์ได้ร่วมประชุมกับตัวแทนผู้เช่า 2 ครั้ง แต่ไม่สามารถหาข้อสรุปได้ เนื่องจากตัวแทนผู้เช่าที่เข้าร่วมประชุมไม่มีอำนาจในการตัดสินใจแทนผู้เช่ารายอื่น ซึ่งหากตัดสินใจไปโดยพลการจะทำให้เกิดความแตกแยกในหมู่ของผู้เช่าด้วยกัน กรมธนารักษ์จึงเสนอให้จัดประชุมผู้เช่าที่ดินทั้งหมด 68 รายในครั้งต่อไป เพื่อให้เข้ามาร่วมรับฟังข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการและตัดสินใจร่วมกันว่าจะดำเนินโครงการนี้ต่อไปอย่างไร

ในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2530 กรมธนารักษ์ได้จัดการประชุมอย่างเป็นทางการระหว่างเจ้าหน้าที่กรมธนารักษ์และผู้เช่าที่ดินจำนวน 44 รายจากจำนวนทั้งหมด 68 ราย ณ ห้องประชุมอำเภอสามชุก ผลปรากฏว่า ผู้เช่าที่ดินมีความคิดเห็นขัดแย้งกับกรมธนารักษ์เนื่องจากไม่ได้รับความเป็นธรรมในจำนวนสิทธิการปลูกสร้างที่ได้รับจากการวางผังอาคารใหม่ เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนการครอบครองในปัจจุบัน กล่าวคือ จำนวนสิทธิการปลูกสร้างในอาคารเดิมถูกลดจนไปเฉลี่ยให้กับผู้เช่าที่ดินรายอื่น ทั้งที่แต่เดิมตนเองมีสิทธิการครอบครองมากกว่าก็ควรได้รับสัดส่วนที่มากกว่า นอกจากนี้ การจัดสรรผู้เช่าที่ดินลงตามผังอาคารใหม่ทำให้ผู้เช่าบางรายถูกย้ายไปตั้งในทำเลการค้าที่เสียเปรียบ เช่น ย้ายจากหัวมุมถนนไปอยู่ในซอย ยิ่งไปกว่านั้น กรมธนารักษ์ยังกำหนดให้ผู้เช่าที่ดินจัดหาแหล่งเงินทุนมาปลูกสร้างอาคารเองและยกกรรมสิทธิ์อาคารพาณิชย์เหล่านั้นให้กับกระทรวงการคลัง ทำให้ผู้เช่ามั่นใจว่าไม่มีแหล่งเงินทุนใดให้การสนับสนุนเงินลงทุนหากพิจารณาจากสภาพความซบเซาของตลาดในขณะนั้น และต่างไม่แน่ใจว่าการลงทุนสร้างอาคารพาณิชย์ทดแทนตลาดเดิมนั้นจะทำให้ได้กำไรจากการค้าขายเหมือนในอดีต เพราะวิถีการเดินทางของผู้คนได้เปลี่ยนแปลงไปจนหมดสิ้น ถนนไม่ได้นำพาผู้คนมายังตลาดแห่งนี้เหมือนดังสายน้ำท่าจีน ความไม่เป็นธรรมและความไม่มั่นใจที่ได้รับ ทำให้ผู้เช่าที่ดินขอให้กรมธนารักษ์ชะลอการปลูกสร้างออกไปเป็นระยะเวลา 10 ปี

อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาดังกล่าวผู้เช่าต่างวิตกกังวลถึงอนาคตทางเศรษฐกิจของตน ต่างแสวงหากลวิธีในการดิ้นรนค้าขายด้วยวิธีการต่างๆ อาทิ การนำสินค้าออกมาวางหน้าร้าน การจัดร้านใหม่เพื่อให้โดดเด่นสะดุดตาและการลดราคา กระนั้น การค้าขายภายในตลาดยังคงไม่สามารถแข่งขันกับตลาดข้างนอกได้มากนักเพราะเป็นสินค้าชุดเดิม พ่อค้าแม่ค้าหลายรายจึงหันไปทำอาชีพเสริมควบคู่ไปกับการค้าขายจึงจะพออยู่รอดได้ เช่น การเพาะปลูกข้าว อ้อย พืชผัก ผลไม้ ดอกไม้ เป็นต้น บางรายก็ย้ายออกไปหาที่ทำกินใหม่ทั้งอาคารบ้านเรือนให้รกร้างว่างเปล่า และบางรายก็ปิดกิจการลงในที่สุด (ณัฐวดี อัครวาทวิทวงศ์, 2550: 22-24) เราสามารถเห็นภาพของตลาดสามชุกในยุคนั้นได้อย่างชัดเจนผ่านคำบอกเล่าจากความทรงจำของแม่ค้าท่านหนึ่งว่า “เจียบเหงาเลย เรียกว่านอนขาย แยมมากเลยละ ถึงขนาดที่เรียกว่า โคม่าเลย อย่างเช่น ตรงบริเวณตลาดเก่าแก่เบ็ญจวิกรกรุงรังมาก มีของกองเรียกว่าเป็นรังหนู การค้าแม่กระทั่งเสาร์-อาทิตย์ไม่มีเลย ปิดตายเป็นที่เก็บของ มีร้านแจ็กอ่าว ร้านป่าเหวียง แต่ใคร

มานั่งกินก็เรียกได้ว่าดูไม่เจ็ดเลย หยากไข่เต็มไปหมด เอาแค่บริเวณลานโพธิ์ตรงนี้ แต่ก่อนก็เหมือนป่ารกมาก มีต้นไม้ต้นหญ้าขึ้นเต็มไปหมด ตรงต้นโพธิ์นี่เป็นที่ทิ้งศาลเจ้าๆ ฟังๆ ของชาวบ้าน”

เมื่อตลาดสามชุกไม่สามารถก่อให้เกิดรายได้ให้กับกรมธนารักษ์เหมือนดังเดิม กรมธนารักษ์จึงมีจินตนาการที่จะเบียดขับลักษณะของตลาดเก่าที่ไร้มูลค่าทางเศรษฐกิจออกไปจากพื้นที่ ด้วยการปลูกสร้างอาคารพาณิชย์หรืออาคารร้านค้าสมัยใหม่ครอบคลุมทั้งบนอาคารร้านค้าไม้ 2 ชั้นบนพื้นที่ตลาดสามชุกเดิมและผลัดภาระความเสี่ยงทั้งหมดให้ผู้เช่าที่ดิน ตั้งแต่การแสวงหาที่อยู่ใหม่ชั่วคราว การจัดหาเงินทุนมาปลูกสร้างอาคาร และรายได้จากการค้าขายในอาคารใหม่และทำเลใหม่ในอนาคต ดังนั้น “โครงการพัฒนาที่ดินราชพัสดุแปลงบริเวณตลาดสามชุกเป็นอาคารพาณิชย์” จึงเป็นเครื่องมือที่ภาครัฐใช้ในการเพิ่มอำนาจทุนและผลประโยชน์ทางธุรกิจให้แก่รัฐ เพื่อทดแทนและชดเชยรายได้ที่ลดลงจากการย้ายออกไปหรือปิดกิจการของชาวตลาดสามชุก

4. การเข้ามาของตลาดนัด: กลยุทธ์การยกตลาดไปหาลูกค้า

นอกจากนั้น กลยุทธ์การยกตลาดไปหาลูกค้าของตลาดนัดสินค้าราคาถูกโดยใช้ถนนและรถบรรทุกขนาดต่างๆ นำสินค้ามาวางขายไปจนถึงหน้าประตูบ้านของผู้ซื้อและถึงที่หมายได้ทุกจุดซึ่งเรือและสายน้ำไม่อาจจะทำได้ กอปรกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ.2540 ได้เป็นปัจจัยใหม่ซ้ำๆ ทำให้ตลาดสามชุกเกิดความซบเซาลงจนอยู่ในสภาพเจียบเหงาจนร้างไร้ผู้คน ดังคำบอกเล่าของแม่ค้าตลาดสามชุกท่านหนึ่งว่า

“ช่วงนั้นตลาดนัดบูมมาก เรียกว่าหนึ่งเดือนมีตลาดนัดแทบทุกวัน อย่างเช่นฟุ้งนี้มีนัดที่บ้านสระ นัดมาหนองโรง นัดไปหนองผักนาก เรียกว่าเจ็ดวันไม่มีวันว่างเลย เหมือนกับว่าคนที่ขายของตลาดนัดเขาไม่มีว่างละ ฟุ้งนี้เขาก็ไปตรงนี้ มะริ่นเขาก็ไปตรงนั้น บางทีก็มีทั้งเช้าและบ่ายก็มี ตอนนั้นมันเป็นช่วงที่เศรษฐกิจมันฟุบ ฟองสบู่แตก มันถึงได้เกิดตลาดนัด ช่วงหลังปี 2541 เศรษฐกิจมันแย่ คนก็ไปตลาดนัดกันหมด อย่างพื้นที่ว่างตรงด้านหน้าตลาดสามชุกมาขายกันเป็นเดือนๆ มาเป็นคาราวานเลยนะ พอหยุดไปไม่กี่เดือนมาอีกแล้ว ปีหนึ่งมาตั้งหลายรอบ”

5. ความขัดแย้งระหว่างชาวตลาดสามชุกกับกรมธนารักษ์และการสร้างประวัติศาสตร์กับความทรงจำชุดใหม่ให้กับคนสามชุก

ในปี พ.ศ.2542 กรมธนารักษ์ได้ประสานงานมายังสำนักงานธนารักษ์จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อสอบถามความประสงค์ของผู้เช่าที่ดินของกรมธนารักษ์ว่าจะชะลอ “โครงการพัฒนาที่ดินราชพัสดุแปลงบริเวณตลาดสามชุกเป็นอาคารพาณิชย์” หรือจะสนับสนุนต่อไป ผลปรากฏว่า สำนักงานธนารักษ์จังหวัดสุพรรณบุรียังคงให้การสนับสนุนโครงการต่อไปตามผังอาคารที่กำหนดไว้เดิม และได้ออกแบบสอบถามผู้เช่าที่ดินถึง “ความพร้อมในการปลูกสร้างอาคาร” เพื่อสร้างความมั่นใจต่อการดำรงอยู่ของ

โครงการ ผลการส่งแบบสอบถามคืนมายังสำนักงานกรมธนารักษ์จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า มีผู้ประสงค์ที่จะปลูกสร้างอาคารจำนวน 31 ราย ไม่ประสงค์ที่จะปลูกสร้างอาคาร 7 ราย นอกนั้นจำนวน 30 รายไม่กรอกแบบสอบถาม

ผลการตอบแบบสอบถามแสดงให้เห็นว่า โครงการพัฒนาที่ดินราชพัสดุแปลงบริเวณตลาดสามชุกเป็นอาคารพาณิชย์ก่อให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกันของชาวตลาดอย่างน้อย 2 กลุ่ม คือ ฝ่ายที่สนับสนุนและฝ่ายที่คัดค้าน โดยฝ่ายที่สนับสนุนให้เหตุผลว่า “ตลาดมันสลบแล้ว อยู่แบบซังกะตาย ถ้ารื้อแล้วสร้างใหม่ยังมีโอกาสรอด ถ้ามีรถยนต์วิ่งสะดวกน่าจะดีกว่านี้ การค้าน่าจะกลับมา” สำหรับฝ่ายที่คัดค้านได้ให้เหตุผลว่า “ตึกสมัยใหม่ทำให้คนในชุมชนมีความแปลกแยก และจะค้าขายได้ใหม่ ถ้าค้าขายไม่ได้ก็ไม่มีรายได้มีแต่หนี้”

ในช่วงปี พ.ศ.2544 กรมธนารักษ์ได้ออกแบบผังอาคารใหม่เนื่องจากผังเดิมที่วางไว้ในปี พ.ศ. 2530 ขัดต่อกฎกระทรวงฉบับที่ 55 (พ.ศ.2544) ออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมอาคารใน พ.ศ.2522 และได้ประสาน “โครงการพัฒนาที่ดินราชพัสดุแปลงบริเวณตลาดสามชุกเป็นอาคารพาณิชย์” กลับมายังสำนักงานกรมธนารักษ์จังหวัดสุพรรณบุรี ผลปรากฏว่า นอกจากผู้เช่าที่ดินซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงแล้ว ชาวตลาดสามชุกในซอยอื่นก็ได้ร่วมคัดค้านการแปลงตลาดสามชุกเป็นอาคารพาณิชย์ด้วย เพราะว่าแผนผังใหม่ที่ราชพัสดุเสนอมาไม่เหลือความเป็นตลาดสามชุกในอดีตไว้เลย หากพื้นที่ในซอย 1 และ 2 แปลงเป็นอาคารพาณิชย์ที่ทันสมัยสอดคล้องกับตึกกรมบ้านช่องที่รายล้อมตลาดสามชุกในขณะนั้นแล้ว จะทำให้อาคารร้านค้าในซอย 3 4 และ 5 มีความแปลกแยกกับพื้นที่และต้องถูกบีบให้มีการเปลี่ยนแปลงตามพื้นที่บริบทในที่สุด ผู้คนในซอยดังกล่าวต่างก็ไม่มั่นใจในมูลค่าทางเศรษฐกิจที่จะได้รับการลงทุนสร้างอาคารพาณิชย์เช่นกัน ประเด็นการถูกรื้อถอนที่อยู่อาศัยและสถานที่ทำมาหากินจากกรมธนารักษ์ จึงกลายเป็นปัญหาความเดือดร้อนร่วมกันของทุกคนในชุมชนตลาดสามชุก การแสวงหาแนวทางการต่อสู้ช่วงชิงพื้นที่กับกรมธนารักษ์จึงเริ่มขึ้นในปี พ.ศ.2544 (อมรา จันทร์มานะ. 2548: 66-70)

ถึงแม้ กรมธนารักษ์มีนโยบายพัฒนาตลาดสามชุกให้เป็นอาคารพาณิชย์เพื่อเพิ่มพูนรายได้จากการเก็บค่าเช่าที่ดินให้แก่ภาครัฐ แต่ในขณะเดียวกัน “อาคารพาณิชย์” ที่ถูกสร้างขึ้นตามกรอบคิดของการวางผังเมืองแบบตะวันตกและสร้างครอบทับลงบนพื้นที่ตลาดสามชุกเดิมนั้น ก็ได้ทำหน้าที่สร้างประวัติศาสตร์และความทรงจำชุดใหม่ พร้อมกับทำลายประวัติศาสตร์และความทรงจำร่วมชุดเดิมของชาวตลาดสามชุกที่เกิดขึ้นเหนือพื้นดินนั้นๆ ด้วยเช่นกัน ด้วยอำนาจของอาคารพาณิชย์หรือเทคโนโลยีการก่อสร้างสมัยใหม่จะทำลาย “พื้นที่” ของความเป็นชุมชนเก่าแก่ วิถีชีวิตและสายสัมพันธ์ของผู้คนตลอดจน “เวลา” หรือความทรงจำร่วมของชาวตลาดสามชุกที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษให้สูญสลายไป ดังนั้น “โครงการพัฒนาที่ดินราชพัสดุแปลงบริเวณตลาดสามชุกเป็นอาคารพาณิชย์” จึงก่อให้เกิด

ความขัดแย้งขึ้นระหว่างกรมธนารักษ์และชาวตลาดสามชุกที่หวงแหนพื้นที่ทำกินและพื้นที่อยู่อาศัยผืนนี้ และร่วมกันปกป้องรักษาไว้ไม่ให้ถูกไล่ออกจากกรมธนารักษ์

6. ห้างสรรพสินค้า: อำนาจของบริษัทข้ามชาติและความทันสมัย

ในขณะที่ชาวตลาดสามชุกแสวงหากลวิธีในการต่อสู้ช่วงชิงพื้นที่ทำกินและพื้นที่อยู่อาศัยของตนจากกรมธนารักษ์นั้น กระแสของความทันสมัยและการขับเคลื่อนของทุนข้ามชาติ ไม่ว่าจะป็นร้านสะดวกซื้อขนาดเล็กหรือ ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ เช่น โลตัส บิ๊กซี ยังเข้ามาทำสงครามการค้ากับชุมชนตลาดสามชุก โดยห้างสรรพสินค้าโลตัสได้เข้ามาตั้ง ณ บริเวณ 4 แยกริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 340 ในช่วงปี พ.ศ.2550 ซึ่งห่างจากตลาดสามชุกเพียง 800 เมตรเศษ พื้นที่ริมถนนหลวงนี้ถือเป็นยุทธศาสตร์การค้าที่สำคัญของศูนย์การค้าสมัยใหม่ที่ต้องพึ่งพาถนนสายหลัก ในการลำเลียงผู้ซื้อจากพื้นที่รอบด้านให้เข้ามาถึงได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

จากการที่ห้างสรรพสินค้าโลตัสตั้งอยู่บริเวณจุดตัด 4 แยกไฟแดงริมทางหลวง ซึ่งเป็นจุดบรรจบกันของถนนสายหลักและสายรอง ทำให้ถนนทุกสายจากทุกซอกทุกมุมนำผู้คนมุ่งตรงมายังห้างแห่งนี้ ทั้งผู้คนที่เดินทางลงมาจากจังหวัดชัยนาท ขึ้นไปจากกรุงเทพฯ หรือผู้ที่อยู่ในละแวกใกล้เคียง ทำให้ที่ตั้งบริเวณ 4 แยกไฟแดงนี้ทำให้ผู้ที่เดินทางด้วยรถ สามารถเลี้ยวรถเข้าไปยังห้างได้อย่างสะดวกโดยไม่ต้องเสียเวลาในการหาทางกลับรถ อีกทั้งพื้นที่ลานจอดรถที่กว้างขวางเรียงรายอยู่รอบห้างสรรพสินค้า ทำให้ผู้ซื้อเดินเข้า-ออกห้างได้จากทุกทิศทางและขนสินค้ากลับมาที่รถได้ในระยะเพียงไม่กี่ก้าว ภายในห้างยังตกแต่งด้วยเฟอร์นิเจอร์ที่ทันสมัย ใ้หูและติดแอร์เย็นฉ่ำ อาณาบริเวณภายในห้างสรรพสินค้าจึงเป็นโลกแห่งจินตนาการที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ก่อให้เกิดการดึงดูดใจในการบริโภค ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่อาจพบเห็นได้ในตลาดสามชุก นอกจากนั้นพื้นที่แห่งนี้ยังถูกสร้างให้มีความหมายอื่นนอกจากการเป็นห้างสรรพสินค้า นั่นคือการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจของครอบครัวของคนในสังคมเมือง

การเข้ามาเที่ยวเล่นหรือซื้อของในห้างสรรพสินค้า มีความหมายที่แตกต่างจากการซื้อของจากร้านค้าในตลาดเพราะเป็นการซื้อเพื่อความทันสมัย ความสุขสำราญ ความน่าตื่นตาตื่นใจ และเสริมสร้างเอกลักษณ์ของตนตามกระแสบริโภคนิยม มากกว่าการซื้อเพื่อใช้ประโยชน์จากวัตถุอย่างเจาะจง ห้างสรรพสินค้าจึงเป็นสัญลักษณ์แห่งความทันสมัย ทั้งรูปลักษณะที่แตกต่างหลากหลายของสินค้า การตกแต่งที่หรูหราฟุ่มเฟือยและขนาดใหญ่โตโอ้อ่า ความทันสมัยและกระแสบริโภคนิยมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีความหมายและรูปลักษณะใหม่นี้ ทำให้ลูกค้าขาประจำที่เคยเข้ามาจับจ่ายซื้อสินค้าในตลาดสามชุก ขยับขยายออกไปเป็นลูกค้าขาประจำของห้างสรรพสินค้าสมัยใหม่แทน

ภาพประกอบ 16 สถานที่ตั้งของห้างสรรพสินค้าโลตัสบริเวณจุดตัดของ 4 แยกไฟแดงบนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 340 และห้างสรรพสินค้าดังกล่าวตั้งอยู่ห่างจากตลาดสามชุกไปทางขวามือเพียง 800 เมตร

อย่างไรก็ตาม ชาวตลาดสามชุกก็ไม่ได้ยอมจำนนต่อสภาพการณ์ดังกล่าว ในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2550 ชาวตลาดสามชุกได้ร่วมกับสหพันธ์คนไทยค้านการค้าปลีกข้ามชาติและผู้ประกอบการร้านค้าปลีกหรือโชห่วยอีกประมาณ 500 คน จากหลายอำเภอทั่วประเทศ เช่น ปากช่อง บางระจัน สามชุก กำแพงแสน โคกสำโรง ลำนาทรายณ์ ตาคลี และกันตัง พร้อมกันใจกันสวมเสื้อเหลือง โปกผ้าและถือป้ายสกรีนและเขียนข้อความว่า “สามชุกไม่เอาโลตัส” ไปชุมนุมที่ทำเนียบรัฐบาล เพื่อเรียกร้องให้พล.อ. สุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรีมีคำสั่งให้ชะลอการก่อสร้างห้างค้าปลีกขนาดใหญ่ไม่ว่าจะเป็นโลตัส บิ๊กซี คาร์ฟูและแม็คโคร จนกว่าพระราชบัญญัติการค้าปลีกจะมีผลบังคับใช้ ทั้งนี้เนื่องจากระหว่งรอกฎหมายอยู่นั้น ห้างดังกล่าวกลับได้รับอนุญาตให้มีการก่อสร้างกระจายไปตามอำเภอและตำบลต่างๆ จนทำให้ร้านค้าปลีกขนาดเล็กไม่สามารถค้าขายได้

พงษ์วิน ชัยวิรัตน์ ประธานคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์กล่าวด้วยความเป็นห่วงว่า “ตลาดสามชุกเป็นชุมชนที่ได้ฟื้นขึ้นมาด้วยวิญญาณของคนสามชุก พื้นวิถีแห่งความเป็นไทยขึ้นมาจนทุกอย่างเข้าที่ เศรษฐกิจของชุมชนก็กำลังดีขึ้น แต่ทั้งหมดจะต้องพึ่งพินาศ หากมีห้างโลตัสขึ้นมา

ซึ่งเราก็มีหนังสือไปตามเทศบาลถึงเหตุผลที่อนุญาต เพราะเป็นการอนุมัติที่ขัดต่อกฎหมายผังเมืองท้องถิ่น สุพรรณบุรี ฉบับลงวันที่ 23 เมษายน พ.ศ.2550 และเป็นการกระทำที่รัฐไม่ได้ฟังเสียงร้องเรียนของชาวบ้านตามข้อกำหนดของกระทรวงมหาดไทย แต่ก็ไม่ได้รับคำตอบ” (<http://tnews.teenee.com/etc/13078.html>. 2550: ออนไลน์)

ภาพประกอบ 17 การคัดค้านไม่เอาโลตัสที่หน้าทำเนียบรัฐบาลของชาวตลาดสามชุก แสดงถึงการไม่สยบยอมต่ออำนาจของบรรษัทเงินทุนข้ามชาติและการต่อต้านระบบทุนนิยมที่เข้ามาทับสงครามราคากับร้านค้าปลีกจนทำให้ระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่นต้องล่มสลาย

ที่มา: คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์. 2555. ภาพนิ่ง.

ด้วยอำนาจของ “เงินทุน” ของบรรษัทข้ามชาติทำให้ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่สามารถเข้ามาตั้งอยู่ ณ จุดตัดสี่แยกไฟแดงริมทางหลวงแผ่นดินและใช้ถนนเป็นเครื่องมือในการกวาดต้อนและลำเลียงผู้คนเข้ามาสู่พื้นที่แห่งนี้พร้อมกับสร้างความหมายที่หลากหลายให้กับพื้นที่ นอกจากนี้ ด้วยอำนาจของเงินทุนยังสามารถทำให้ราคาสินค้าที่วางขายในห้างโลตัสมีราคาต่ำกว่าราคาสินค้าในร้านค้าโชห่วยของประชาชนทั่วไป ดังนั้นห้างสรรพสินค้าจึงสามารถเข้ามาแย่งชิงลูกค้าและทำสงครามราคากับตลาดสามชุกได้ด้วยอำนาจของเงินทุน

จากบริบทที่กล่าวมาข้างต้น พัฒนาการและอัตลักษณ์ของตลาดสามชุกระหว่าง พ.ศ.2520 ถึง พ.ศ.2550 ได้อยู่ในสถานภาพของการเป็น “ชุมชนลุ่มน้ำท่าจีนที่ถูกลดทอนบทบาทศูนย์กลางการค้า

และความขัดแย้งกับกรมธนารักษ์” อัตลักษณ์หรือความหมายดังกล่าวถูกผลิตสร้างจากหน่วยงานภาครัฐซึ่งประกอบ ด้วยรัฐบาลและกรมธนารักษ์ที่ต้องการครอบงำและยึดครองพื้นที่ตลาดสามชุก พร้อมสร้างประวัติศาสตร์และความทรงจำชุดใหม่ลงบนพื้นที่ด้วยอาคารพาณิชย์ที่ทันสมัย และหน่วยธุรกิจภาคเอกชนได้แก่ พ่อค้าแม่ค้าตลาดนัดและห้างสรรพสินค้าข้ามชาติที่ได้เข้ามาตั้งอยู่ในละแวกใกล้เคียงกับตลาดสามชุก กล่าวคือ จากการที่รัฐบาลไทยเริ่มต้นการพัฒนาประเทศด้วยการสร้าง “ถนน” ทั้งทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงชนบท ได้ส่งผลให้วิถีแห่งการเดินทางและการขนส่งทางน้ำด้วยเรือของตลาดสามชุกสิ้นสุดลงและจากการพัฒนาปรับปรุงถนนสายต่างๆ รอบตลาดสามชุกให้กว้างขวางและเชื่อมโยงติดต่อกันโดยใช้เวลานานยาวนานหลายปี ได้สร้างอุปสรรคต่อการเดินทางเข้ามาจับจ่ายซื้อขายสินค้ายังตลาดสามชุก ปัจจัยดังกล่าวทำให้พลวัตทางเศรษฐกิจในตลาดสามชุกหยุดชะงักและค่อยๆ ชบเซาลง ในขณะที่เดียวกัน สภาพความตกต่ำทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนี้ เป็นเหตุให้กรมธนารักษ์อ้างสิทธิ์ความเป็นเจ้าของและเสนอให้มีการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นอาคารพาณิชย์ที่ทันสมัย เพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กลับมาอีกครั้งหนึ่ง แต่ด้วยอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กสูงหลายชั้นเหล่านี้ได้สร้างครอบทับอาคารร้านค้าไม้ 2 ชั้นบนพื้นที่ตลาดสามชุกเดิม อาคารพาณิชย์จึงกดทับและทำลายประวัติศาสตร์และความทรงจำร่วมของผู้คนที่สั่งสมมานานกว่าร้อยปีลงไป และเมื่อผู้คนไม่มีความทรงจำทางสังคมร่วมกันแล้ว ความเป็นชุมชนหรือสายสัมพันธ์ใดๆ ของผู้คนก็จะขาดสะบั้นลง ชาวตลาดสามชุกจึงรวมตัวกันเพื่อต่อสู้ต่อรองกับกรมธนารักษ์เพื่อปกป้องรักษาพื้นที่ของบรรพบุรุษแห่งนี้ไว้ จนทำให้ชาวตลาดสามชุกเกิดความขัดแย้งกับกรมธนารักษ์ในที่สุด

นอกจากหน่วยงานภาครัฐจะทำให้ตลาดสามชุกอยู่ในภาวะชบเซาแล้ว หน่วยธุรกิจภาคเอกชนทั้งพ่อค้าแม่ค้าตลาดนัดที่นำเอาสินค้าราคาถูกลงมาขายไปเสนอให้ลูกค้าถึงหน้าบ้าน และด้วยอำนาจของเงินทุนทำให้ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ของบริษัทข้ามชาติสามารถตั้งอยู่ริมถนนหลวงซึ่งห่างจากตลาดสามชุกเพียง 800 เมตรและสามารถทำให้สินค้าประเภทต่างๆ มีราคาต่ำกว่าสินค้าในร้านค้าของชาวตลาดสามชุก ปัจจัยดังกล่าวเป็นปัจจัยใหม่ซ้ำๆ ที่ทำให้จำนวนสินค้าและจำนวนผู้ซื้อผู้ขายภายในตลาดสามชุกลดลงเรื่อยๆ จนตกอยู่ในฐานะชุมชนลุ่มน้ำทำเงินที่ถูกกดทอนบทบาทศูนย์กลางการค้าในที่สุด

สำหรับกระบวนการในการต่อสู้ เพื่อปกป้องรักษาพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของชาวตลาดสามชุกจากกรมธนารักษ์ ตลอดจนกลวิธีหรือพื้นที่และประดิษฐ์สร้างทุนทางวัฒนธรรมใน “อดีต” เพื่อมาสร้างความหมายใหม่ในฐานะ ‘ตลาดย้อนยุค’ ที่สำคัญแห่งหนึ่งในประเทศไทย และสามารถสร้างมูลค่าเชิงเศรษฐกิจในปัจจุบันหรือที่เรียกว่า “เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์” จนกลายเป็นที่ยอมรับและชื่นชมจากหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การได้รับรางวัลระดับ “ดี” จากการประกวดโครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกประจำปี 2552 จากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และ

วัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ประจำประเทศไทย ซึ่งทำให้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวดลาดสามชุกกับภรรยาภริษคี่คลายลงนั้น ผู้วิจัยจะนำเสนอรายละเอียดดังกล่าวในบทถัดไป

สรุป

ตลาดสามชุกในบริบทของชุมชนท้องถิ่นเป็นพื้นที่ของ “การนิยาม” และ “ช่วงชิงความหมาย” หลากหลายชุดซึ่งถูกประทับลงบนพื้นที่กายภาพที่มีลักษณะเฉพาะตัว จากการเป็นพื้นที่ราบลุ่มตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันตกตอนบนของแม่น้ำท่าจีน และถูกขนาบข้างด้วยลุ่มน้ำเจ้าพระยาทางฝั่งขวาและลุ่มน้ำแม่กลองทางฝั่งซ้าย ทำให้พื้นที่แห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะกับการทำการเกษตร ลักษณะข้างต้นได้กำหนดลักษณะทางสังคมของผู้คนให้เป็นสังคมเกษตรกรรมที่พึ่งพาสายน้ำ

อย่างไรก็ตาม “กลุ่มคน” บนพื้นที่แห่งนี้ต่างมีปฏิบัติการต่อพื้นที่ด้วยจินตนาการที่แตกต่างกัน พวกเขาได้ร่วมผลิตสร้างความหมายให้กับพื้นที่ตลาดสามชุกตามเงื่อนไขและบริบทใหม่ตลอดเวลา จนกลายเป็น “อัตลักษณ์ของตลาดสามชุก” ในแต่ละช่วงเวลา โดยเริ่มตั้งแต่การเป็น “พื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนสินค้าของชุมชนท้องถิ่นริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน” ซึ่งความหมายดังกล่าวถูกผลิตสร้างจากผู้คนท้องถิ่นกลุ่มต่างๆ ในบ้านสามชุกซึ่งประกอบด้วยคนไทย ละว้า กะเหรี่ยงและจีนที่ปฏิสัมพันธ์กันผ่านทาง การแลกเปลี่ยนสินค้าบนพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนและสันดอนทรายกลางแม่น้ำท่าจีนบริเวณบ้านสามชุก ทั้งในฤดูน้ำหลากและน้ำลด

ต่อมาเมื่อรัฐสยามได้สร้างความสัมพันธ์ทางการค้าเสรีกับต่างประเทศ ‘ข้าว’ กลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญของประเทศตามความต้องการของตลาดโลก คนไทยบ้านสามชุกจึงเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตจากการปลูกข้าวเพื่อยังชีพและแลกเปลี่ยนภายในชุมชน ไปสู่การผลิตเพื่อการส่งออกบนพื้นที่ทำกินแห่งใหม่นาม “บ้านสามเพ็ง” ด้วยเป็นพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมเป็นผืนป่าสาธารณะอันกว้างขวาง และเป็นพื้นที่ที่สามารถเชื่อมต่อเข้า-ออกกับชุมชนอื่นด้วยทางน้ำและเกวียนได้ถึง 3 เส้นทาง อีกทั้งริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนบริเวณบ้านสามเพ็งเป็นหาดที่มีความลาดยาวเอื้ออำนวยต่อการเข้าเทียบท่าของเรือขนส่งข้าวขนาดใหญ่ นอกจากนี้ชาวจีนยังเข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบสร้างความหมายให้กับพื้นที่แห่งนี้ ในฐานะของพ่อค้าคนกลางและเจ้าของกิจการ ด้วยการสร้างให้พื้นที่แห่งนี้เกิดพลวัตในการซื้อ-ขายข้าวระหว่างชุมชนตลาดสามชุกและชุมชนแวดล้อมตลอดลุ่มน้ำท่าจีน อัตลักษณ์ของตลาดสามชุกจึงแปรเปลี่ยนเป็น “ชุมชนการค้าข้าวแห่งหนึ่งริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน”

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ตลาดสามชุกได้ถูกสร้างให้มีความหมายเป็น “ตลาดประจำอำเภอที่มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก” จากกลุ่มคนที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากพื้นที่แห่งนี้อย่างน้อย 4 กลุ่ม คือกลุ่มพ่อค้าชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในตลาดสามชุกช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พวกเขาได้เชื่อมโยงตลาดสามชุกเข้ากับเครือข่ายการค้าของตน ที่ถักทอไว้กับระบบเศรษฐกิจการค้าในลุ่มน้ำ

เจ้าพระยาและลุ่มน้ำแม่กลอง ทำให้ปริมาณชลทางการค้าของตลาดสามชุกขยายตัวจากเดิมไปทางทิศเหนือขึ้นไปจนถึงจังหวัดนครสวรรค์ ทิศตะวันออกขยายไปถึงจังหวัดสิงห์บุรี ส่วนทางใต้ของสายน้ำขยายลงไปถึงจังหวัดสมุทรปราการ นอกจากนี้พ่อค้าชาวจีนได้ช่วยขยายปริมาณชลทางการค้าของตลาดสามชุกแล้ว ผู้ดำเนินธุรกิจค้าถ่านยังช่วยสร้างพลวัตทางเศรษฐกิจและขยายปริมาณชลทางการค้าของตลาดสามชุกไปยังกรุงเทพมหานครและสระบุรีอีกด้วย

นอกจากนี้ นักธุรกิจภาคเอกชนที่เล็งเห็นโอกาสของการเจริญเติบโตทางการค้าบนพื้นที่แห่งนี้ เช่น บริษัทขนส่งสุพรรณ โรงสีข้าว โรงงานน้ำตาลทรายและธนาคารพาณิชย์ก็ได้เข้ามาลงทุนดำเนินการในตลาดสามชุก เพื่อช่วยสร้างพลวัตของการเคลื่อนย้ายสินค้า วัตถุดิบและเงินตราให้ไหลเวียนและแผ่ขยายไปตามปริมาณชลทางการค้าของตลาดสามชุก ในขณะเดียวกันภาครัฐก็เอื้ออำนวยให้พลวัตการค้าขายในตลาดสามชุกสามารถดำเนินไปอย่างราบรื่นด้วยการสร้างเขื่อนชลมารคพิจารณาขึ้น เพื่อกำจัดอุปสรรคของการคมนาคมขนส่งทางเรือในแม่น้ำท่าจีนในช่วงฤดูน้ำลด พร้อมทั้งยกระดับชุมชนการค้าแห่งนี้ให้กลายเป็น “อำเภอ” และจัดตั้งหน่วยงานราชการต่างๆ เพิ่มเติม เพื่อรองรับจำนวนผู้คนที่ย้ายถิ่นเดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานและติดต่อค้าขาย ณ ตลาดสามชุก

จากการที่รัฐบาลไทยเริ่มต้นการพัฒนาประเทศด้วยการสร้าง “ถนน” ทั้งทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงชนบทและมีการพัฒนาปรับปรุงถนนสายต่างๆ รอบตลาดสามชุกให้กว้างขวางและเชื่อมโยงติดต่อกันโดยใช้เวลานานยาวนานหลายปี ได้ส่งผลให้วิถีแห่งการเดินทางและการคมนาคมขนส่งทางน้ำด้วยเรือเข้ามาয়ตลาดสามชุกสิ้นสุดลง รวมทั้งทำให้พลวัตทางเศรษฐกิจในตลาดสามชุกหยุดชะงักและค่อยๆ ซบเซาลงเพราะเกิดตลาดบกปริมาณนหลวงมากมายหลายแห่ง สภาพความตกต่ำทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับตลาดสามชุกนี้ เป็นเหตุให้กรมธนารักษ์อ้างสิทธิ์ความเป็นเจ้าของและเสนอให้มีการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นอาคารพาณิชย์ที่ทันสมัยเพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กลับมาอีกครั้งหนึ่ง แต่ด้วยอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กสูงหลายชั้นเหล่านี้ได้สร้างกรอบทับอาคารร้านค้าไม้ 2 ชั้นบนพื้นที่ตลาดสามชุกเดิม อาคารพาณิชย์จึงเบียดขับและทำลายประวัติศาสตร์และความทรงจำร่วมของผู้คนที่สั่งสมมานานกว่าร้อยปีลงไป และเมื่อผู้คนไม่มีความทรงจำทางสังคมร่วมกันแล้ว ความเป็นชุมชนหรือสายสัมพันธ์ใดๆ ของผู้คนก็จะขาดสะบั้นลง ชาวตลาดสามชุกจึงรวมตัวกันเพื่อต่อสู้ต่อรองกับกรมธนารักษ์เพื่อปกป้องรักษาพื้นที่ของบรรพบุรุษแห่งนี้ไว้จนทำให้ชาวตลาดสามชุกเกิด “ความขัดแย้งกับกรมธนารักษ์” ในที่สุด

นอกจากหน่วยงานภาครัฐจะทำให้ตลาดสามชุกอยู่ในภาวะซบเซาแล้ว หน่วยธุรกิจภาคเอกชนทั้งพ่อค้าแม่ค้าตลาดนัดที่นำสินค้าราคาถูกลงมาสาธิตไปเสนอให้ลูกค้าถึงหน้าบ้าน และด้วยอำนาจของเงินทุนทำให้ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ของบรรษัทข้ามชาติสามารถตั้งอยู่ริมถนนหลวงห่างจากตลาดสามชุกเพียง 800 เมตรและสามารถทำให้สินค้าอุปโภคบริโภคมีราคาต่ำกว่าร้านค้าของชาวตลาดสามชุก

ปัจจัยดังกล่าวเป็นปัจจัยใหม่ซ้ำที่ทำให้จำนวนสินค้าและจำนวนผู้ซื้อผู้ขายภายในตลาดสามชุกลดลงเรื่อย ๆ จนตกอยู่ในฐานะ “ชุมชนลุ่มน้ำท่าจีนที่ถูกลดทอนบทบาทศูนย์กลางการค้า” ในที่สุด

ดังนั้น “อัตลักษณ์ของพื้นที่ตลาดสามชุก” ในบริบทของชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่ถูกประจุไว้ด้วยความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับพื้นที่และความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ที่ใช้พื้นที่ร่วมกัน ตลอดจนการช่วงชิงการให้ความหมายต่อพื้นที่ระหว่างกลุ่มคนผู้เข้ามาครอบครองภายใต้เงื่อนไขของนโยบายรัฐชาติ กระแสโลกาภิวัตน์ และทุนนิยมข้ามชาติอยู่ตลอดเวลา

ปรากฏการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับที่เลอเพอว์กล่าวไว้ว่า ความหมายของพื้นที่เป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว มนุษย์ได้สร้างความหมายใหม่ให้กับพื้นที่เพื่อเป็นเป้าหมายในการยึดครองและครอบงำ พื้นที่จึงเป็นเรื่องของการช่วงชิงการให้ความหมายระหว่างผู้ใช้พื้นที่กลุ่มต่างๆ อย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับงานวิจัยของยงยุทธ บุญเจริญกิจ (2545:135-150) เรื่อง “กระบวนการสร้าง ต่อรองความหมายของวัดในฐานะที่เป็นพื้นที่ทางสังคม: กรณีศึกษาวัดประทุมคงคาและวัดไตรมิตรวิทยาราม” ซึ่งพบว่า ทั้งเจ้าอาวาส พระสงฆ์ สามเณรและคนในย่านวัดล้วนมีอิทธิพลต่อการสร้างความหมายให้กับพื้นที่วัด เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองและใช้ประโยชน์จากพื้นที่วัด แต่ก็ไม่มีความหมายใดที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จเหนือความหมายอื่นๆ การต่อรองยังคงดำเนินต่อไปอย่างไม่วันสิ้นสุด

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานของภูริทัต ไชยเศรษฐี (2547:136-150) เรื่อง “ชุมชนป้อมมหากาฬ: การสร้างและการต่อรองความหมายในพื้นที่ทางสังคม” และของธณภณ วัฒนกุล (2550: 120-135) เรื่อง “การเมืองเรื่องพื้นที่ พลวัตทางสังคมของชุมชน (กรณีศึกษา: ชุมชนป้อมมหากาฬ)” ซึ่งงานวิจัยทั้ง 2 ฉบับเป็นการศึกษาพื้นที่ของชุมชนป้อมมหากาฬในฐานะที่เป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งในการให้ความหมายที่มีต่อพื้นที่ที่แตกต่างกันระหว่างชุมชนกับกรุงเทพมหานคร และกระบวนการสร้างและต่อรองความหมายของชุมชนเพื่อรักษาสิทธิในการใช้พื้นที่ โดยกรุงเทพมหานครได้ใช้อำนาจทางกฎหมายขับไล่ราษฎรออกไปจากพื้นที่และให้เหตุผลในการไล่ออนบ้านเรือนของราษฎรว่า พื้นที่ดังกล่าวมีสภาพเป็น “สลัม” ขัดต่อการอนุรักษ์และรักษาบรรยากาศของกรุงเทพมหานครให้เหมือนเมื่อครั้งปลายสมัยรัชกาลที่ 5 และชาวชุมชนป้อมมหากาฬเป็นผู้บุกรุกพื้นที่โบราณสถานของชาติ ชาวชุมชนจึงต่อสู้และขัดขืนอำนาจรัฐ ด้วยการผลิตสร้างความหมายใหม่ให้กับพื้นที่เพื่อปกป้องพื้นที่ของตนจากการใช้อำนาจของรัฐ

ดังนั้น เมื่อใช้แนวคิดเรื่องพื้นที่ของเลอเพอว์พิจารณาอัตลักษณ์ของตลาดสามชุกในบริบทของชุมชนท้องถิ่น จึงสามารถทำให้เข้าใจพัฒนาการและอัตลักษณ์ของตลาดสามชุกที่สัมพันธ์กับพื้นที่ทางกายภาพของแม่น้ำท่าจีน และพื้นที่ทางสังคมของผู้คนที่เกี่ยวข้องในแต่ละยุคสมัยได้อย่างกระจ่างชัดเป็นพลวัต และเลื่อนไหลอยู่ตลอดเวลา

บทที่ 5

ตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทการเมืองเรื่องพื้นที่

บทนี้ ผู้วิจัยต้องการนำเสนอให้เห็นกลวิธีสำคัญที่ชาวตลาดสามชุกใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อรอง ช่างชิง และปกป้องรักษาพื้นที่ตลาดสามชุกไม่ให้ถูกไล่ออกจากกรรมธนารักษ์ ด้วยการผลิตสร้างควมหมายและเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางกายภาพของตลาดสามชุกในปัจจุบัน ให้กลายเป็นพื้นที่ที่ประจักษ์ด้วยคุณค่าทางประวัติศาสตร์ชุดใหม่ซึ่งกลายมาเป็นอัตลักษณ์ชุดใหม่ของตลาดสามชุกในนามของ ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’ แหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอดีตของชาวตลาดสามชุก ซึ่งกลวิธีทำให้พื้นที่ตลาดสามชุกกลายเป็นตลาดย้อนยุคสามชุกนั้น ประกอบด้วยการใช้ชุดความรู้ทั้งจากภายในและนอกชุมชนเพื่อประกอบสร้างอำนาจให้กับคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ การผลิตสร้างควมหมายและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ชุดใหม่ให้กับพื้นที่ตลาดสามชุกและการใช้กฎเกณฑ์ขององค์กรเอกชนและรัฐในระดับชาติและสากลเพื่อรองรับคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุก

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่อง “การเมืองเรื่องพื้นที่” (Politics of Space) ของอังรี เลอเฟบวร์ (Henri Lefebvre: 1991) มาเป็นแนวคิดหลักในการศึกษาวิเคราะห์ เลอเฟบวร์อธิบายว่า พื้นที่ คือ “ผลผลิตจากการให้ความหมายของผู้คนในสังคม” อย่างไรก็ตาม ความหมายของพื้นที่เป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว มนุษย์ได้สร้างควมหมายใหม่ให้กับพื้นที่ตลอดเวลาเพื่อเป็นเป้าหมายในการยึดครองและครอบงำ ตลอดจนใช้เป็นเครื่องมือในการโต้ตอบ ต่อรอง และขัดแย้งอำนาจที่เกิดจากความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์บนพื้นที่ตลอดเวลา ชีวิตประจำวันของคนในสังคมจึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการต่อสู้ช่วงชิงในการให้ความหมายกับพื้นที่รอบตัวที่เรียกว่า “การเมืองเรื่องพื้นที่” อย่างมาก

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังใช้แนวคิด “การเมืองเรื่องมรดกทางวัฒนธรรมและธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต” ของมูริซิโอ เพเลจจี (Murizio Peleggi: 2002) จากหนังสือชื่อ The Politics of Ruins and The Business of Nostalgia มาเป็นแนวคิดร่วมในการศึกษาวิเคราะห์การสถาปนามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนสู่การเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไทยและภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก และการนำเสนอมรดกทางวัฒนธรรมในอดีตเหล่านั้นให้กลายเป็นสินค้า เพื่อตอบสนองความต้องการในการบริโภคอดีตของนักท่องเที่ยวชนชั้นกลางในรูปลักษณะของการท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจำแนกโครงสร้างเนื้อหาในส่วนนี้ไว้ 3 ประเด็นดังนี้

1. การใช้ชุดความรู้ทั้งจากภายในและนอกชุมชนเพื่อประกอบสร้างอำนาจให้กับคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์

2. ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’: การสร้างความหมายและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ชุดใหม่ให้กับพื้นที่ตลาดสามชุก
3. การใช้กฎเกณฑ์ขององค์กรเอกชนและรัฐในระดับชาติและสากลมารองรับคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุก
4. สรุป

การใช้ชุดความรู้ทั้งจากภายในและนอกชุมชนเพื่อประกอบสร้างอำนาจให้กับคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์

1. การฉายใช้ชุดวาทกรรมการพัฒนาเพื่อผลิตสร้างความหมายของพื้นที่ตลาดสามชุกให้กลายเป็น “แหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรม”

จากการที่กรมธนารักษ์ซึ่งเป็นผู้ถือครองโฉนดที่ดินและผู้ดูแลผลประโยชน์ของรัฐจากที่ดินในซอย 1 และซอย 2 ในตลาดสามชุกเล็งเห็นว่า พื้นที่ดังกล่าวมิได้ก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจเหมือนเคยและได้มีนโยบายที่จะทำการรื้อถอนอาคารร้านค้าทั้งหมดออกไป เพื่อจะสร้างเป็นอาคารพาณิชย์แบบใหม่ขึ้นมาแทนที่ ภายใต้โครงการที่ชื่อว่า “โครงการพัฒนาที่ดินราชพัสดุแปลงบริเวณตลาดสามชุกเป็นอาคารพาณิชย์” นั้น ปฐมบทของกลวิธีในการต่อสู้ต่อรองเพื่อปกป้องรักษาตลาดสามชุกมิให้ถูกลื้อถอนจากกรมธนารักษ์ของชาวตลาดสามชุก เริ่มจากการใช้พื้นที่ทางสังคมในฐานะเพื่อนสมัยเรียนชั้นประถมศึกษาของคนในชุมชน เชื่อมโยงไปยังพื้นที่ทางสังคมภายนอกชุมชนที่มีพลังและอำนาจในการต่อสู้ต่อรองมากกว่า ด้วยการขอคำปรึกษาไปยังสมเกียรติ อ่อนวิมล ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดสุพรรณบุรี(สว.) อีกทั้งยังเป็นลูกหลานของชาวตลาดสามชุกโดยกำเนิด ปฏิบัติการดังกล่าวก่อให้เกิดการประชุมร่วมกันระหว่างชาวตลาดสามชุก ผู้เช่าที่ดินจากกรมธนารักษ์ ชาวตลาดสามชุกซอยอื่นๆ คณะกรรมการชุมชน นายกเทศมนตรีตำบลสามชุก และเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลสามชุก ณ ที่ว่าการอำเภอสามชุกในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2544 เพื่อช่วยกันหาแนวทางในการต่อสู้ต่อรองกับกรมธนารักษ์

สมเกียรติ อ่อนวิมล เสนอความคิดเห็นต่อที่ประชุมว่า ควรอนุรักษ์ตลาดสามชุกให้เป็น “แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” ด้วยเหตุผลที่ว่า “ถ้ารื้อตลาดมันง่ายใช้เวลาไม่นานก็รื้อเสร็จ แต่ถ้าจะสร้างตลาดใหม่ให้กลับขึ้นมาใหม่เหมือนเดิมคงไม่ได้อีกแล้ว อีกทั้งความเป็นของเก่า ของแท้และดั้งเดิมก็ไม่สามารถสร้างขึ้นมาใหม่ได้ ความเป็นของแท้และความดั้งเดิมของศิลปวัฒนธรรมซึ่งเป็นเอกลักษณ์สืบทอดมากกว่าร้อยปีก่อนของชาวตลาดสามชุกควรนำมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด หรือเกิดความอกเงยอกงามขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นทรัพยากรที่ทำให้ผู้คนสนใจใคร่ศึกษาเรียนรู้และเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวและสร้างพลวัตทางเศรษฐกิจให้ตลาดสามชุกกลับมาอีกครั้งหนึ่ง จากการพัฒนาทุนทาง

วัฒนธรรมที่ตนเองมีอยู่” (พงษ์วิน ชัยวิรัตน์. 2554: สัมภาษณ์) ความคิดเห็นของสมเกียรติ อ่อนวิมล ผู้ซึ่งได้รับการศึกษาระดับปริญญาเอกจากประเทศสหรัฐอเมริกา สอดคล้องกับงานของเพเลจจี (2002: 6) ที่ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดเรื่อง “การอนุรักษ์” เป็นแนวคิดของวัฒนธรรมตะวันตกในช่วงศตวรรษที่ 19 ซึ่งเข้ามาพร้อมกับกระแสความคิดเรื่องความทันสมัยและค่านิยมการสะสมของโบราณ โดยส่งผ่านชนชั้นกลางของไทยที่ได้รับอิทธิพลการศึกษาจากตะวันตก เพราะแต่เดิมคนไทยมีความเชื่อทางพุทธศาสนา เรื่อง “อนิจจังและอนัตต” จึงอธิบายลักษณะความเป็นไปของโบราณสถานเก่าที่ถูกทิ้งร้าง ทрудโทรมว่า ทุกอย่างเป็นไปตามกฎของธรรมชาติอันเป็นเรื่องธรรมดาของสิ่งทั้งหลายและสังคมไทยไม่เคยมีคติเรื่องการรักษาของเก่า หากแต่ใช้การสร้างของใหม่แทนที่หรือทับซ้อนของเก่า เมื่อความสนใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติของกลุ่มชนชั้นนำเพิ่มมากขึ้น การท่องเที่ยวในแหล่งมรดกในนามของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงระเบิดตัวขึ้นในสังคมไทย ตั้งแต่คริสต์ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา

อย่างไรก็ตาม “ความคิด” ของปัจเจกย่อมไม่มีอำนาจเพียงพอในการต่อสู้ต่อรองกับอำนาจของรัฐหรือกรมธนารักษ์ สมเกียรติ อ่อนวิมลจึงนำความรู้จากการศึกษาทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโททางด้านรัฐศาสตร์ และความรู้จากการปฏิบัติงานในตำแหน่งสมาชิกสภาจังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรีในปี พ.ศ.2539 ซึ่งมีหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และในตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดสุพรรณบุรีในปี พ.ศ.2543 ซึ่งมีหน้าที่หลักในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน และให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของแผ่นดินมาสนับสนุนและรองรับความคิด เพื่อทำให้ความคิดสามารถแปรรูปเป็นการกระทำที่ถูกต้องชอบธรรมตามกฎหมาย ดังนั้น ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและแผนพัฒนาประเทศด้านต่างๆ ของสมเกียรติ อ่อนวิมล จึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างให้ชาวตลาดสามชุกมีช่องทางหรืออำนาจในการต่อสู้ต่อรองของกับกรมธนารักษ์ตามสิทธิอันชอบธรรมตามกฎหมาย

ที่มาของอำนาจในการต่อสู้ต่อรองกับกรมธนารักษ์ เกิดจากความรู้ที่บรรจุอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8-9 ดังนี้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหรือกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ พุทธศักราช 2540 หมวดที่ 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทย มาตรา 46 ได้กล่าวถึง “สิทธิของชุมชน” (Community Rights) ไว้ว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน” (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. 2540: 10) และรัฐต้องให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการ ดังบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 289 ว่า “องค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น” (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. 2540: 75) จากวาทกรรม “สิทธิชุมชน” ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ทำให้ชาวตลาดสามชุกได้รับอำนาจอันชอบธรรมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์ศิลปวัฒนธรรมของชาวตลาดสามชุกได้ด้วยตนเอง อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐต้องให้การรองรับสนับสนุนภาคปฏิบัติการดังกล่าว

นอกจากนี้ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) และฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ที่ได้ัญเชิญแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศนั้น รัฐต้องการให้สังคมไทยเป็น “สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้” (Wisdom and Learning Society) โดยเปิดโอกาสให้คนไทยสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต รู้เท่าทันโลก เพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง สามารถลงทุนทางปัญญา รักษาและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมเพื่อนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเองได้ วาทกรรมดังกล่าวได้ให้แนวทางแก่ชาวตลาดสามชุกในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น ไว้ในรูปลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ พร้อมกับโอกาสในการผนวกตนเองให้เข้ากับนโยบายของภาครัฐด้วยการเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิต

ยิ่งไปกว่านั้นในช่วงระยะเวลาดังกล่าว อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นภาคเศรษฐกิจที่รัฐไทยให้การส่งเสริมและสนับสนุนมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 9 รัฐได้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว ด้วยการใช้เป็นเครื่องมือในการเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจให้ฟื้นตัวอย่างรวดเร็วและมีเสถียรภาพ โดยกำหนดในยุทธศาสตร์ที่ 4 คือ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ว่า “รัฐได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมชุมชน ศิลปวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยว โดยส่งเสริมให้เกิดการรักษาสภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ศิลปกรรม โบราณคดี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” และรัฐได้ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ดังปรากฏในยุทธศาสตร์การเพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศว่า “รัฐได้ให้ความสำคัญกับส่งเสริมการค้าบริการที่มีศักยภาพเพื่อสร้างงานและกระจายรายได้ โดยพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มการจ้างงานและกระจายรายได้สู่ชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงคุณภาพและพัฒนาธุรกิจบริการที่มีศักยภาพใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับศักยภาพของท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงวิถีชีวิต สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้าน ตลอดจนการส่งเสริมไทยเที่ยวไทย และการประสานความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549: ซีดีรวม)

วาทกรรมดังกล่าวทำให้ชาวตลาดสามชุกประจักษ์ว่า ทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยการท่องเที่ยวที่ได้อุดหนุนได้เปิดพื้นที่ให้คนในท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยการนำศิลปวัฒนธรรมภายในท้องถิ่นเป็นจุดขาย ดังนั้น ศิลปวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่มากกว่าร้อยปีของตลาดสามชุกจึงสามารถนำมาอนุรักษ์และฟื้นฟูเพื่อสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ ปฏิบัติการดังกล่าวทำให้ชาวตลาดสามชุกยังสามารถรักษาความทรงจำร่วมของคนในชุมชนที่แฝงฝังอยู่ในอาคารบ้านเรือน วัตถุข้าวของและบรรยากาศรอบกายไว้ได้ ตลอดจนยังสามารถฟื้นฟูเศรษฐกิจของชุมชนได้ในคราวเดียวกัน ชาวตลาดสามชุกจึงลงมติให้อนุรักษ์ตลาดสามชุกเป็น “แหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้ทางวัฒนธรรม” ที่สัมพันธ์กับอดีตของชาวตลาดสามชุก พงษ์วิน ชัยวิรัตน์ นายกเทศมนตรีตำบลสามชุก (2554: สัมภาษณ์) ได้กล่าวถึงมติของที่ประชุมในวันนั้นว่า “คนส่วนใหญ่เห็นด้วย เพราะถ้ารี้อแล้วสร้างใหม่ไม่มีใครรับประกันได้ว่ามันจะขายดีขึ้นมาใหม่ แต่ถ้าเราอยู่อย่างนี้เรามีโอกาสที่จะขายตลาดเก่า ขายวิถีชีวิตความเป็นอยู่อาจขายได้ ถ้าเกิดคนมาเที่ยว มาจับจ่ายใช้สอย เศรษฐกิจเราก็จะดีขึ้น เราไม่ต้องลงทุนอะไรเลย เรามีทุนอยู่แล้ว ทุกคนก็เห็นพ้องต้องกันดี คิดว่าถ้าอนุรักษ์คงดี ก็เลยสรุปว่าจะอนุรักษ์กัน”

ดังนั้น กลวิธีแรกที่ชาวตลาดสามชุกนำมาใช้ในการต่อสู้ต่อรองกับกรมธนารักษ์ก็คือ การขอใช้วาทกรรมการพัฒนาประเทศชุดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น “สิทธิชุมชน” “แหล่งการเรียนรู้” และ “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากสมเกียรติ อ่อนวิมล มาผลิตสร้างให้พื้นที่ตลาดสามชุกมีความหมายใหม่เป็น “แหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรม” ในขณะเดียวกันชุดวาทกรรมดังกล่าวยังเสริมสร้างให้ชาวตลาดสามชุกมีอำนาจหรือสิทธิอันชอบธรรมตามกฎหมายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน รวมทั้งสามารถจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนในชุมชนได้ด้วยตนเอง อำนาจของวาทกรรมชุดดังกล่าวได้เบียดขับให้วาทกรรมการพัฒนาเมืองให้ทันสมัยของกรมธนารักษ์ซึ่งเป็นคู่แข่งกับชาวตลาดสามชุกที่ต้องการไล่ออนตลาดสามชุกแล้วสร้างให้เป็นอาคารพาณิชย์เพื่อประโยชน์ของรัฐนั้น กลายเป็นการกระทำที่ไม่ชอบธรรม เพราะเป็นการกระทำที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยซึ่งทรงอำนาจเหนือกฎหมายใดๆ และขัดต่อกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแนวทางในการพัฒนาและบริหารประเทศที่เน้นให้คนในท้องถิ่นอนุรักษ์ภูมิปัญญาต่างๆ ของตน เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้และต่อยอดให้เกิดประโยชน์มากกว่าการรี้อถอนและพัฒนาให้ทันสมัย การช่วงชิงการให้ความหมายต่อพื้นที่ตลาดสามชุกของชาวตลาดสามชุกด้วยการผนวกรวมชุดวาทกรรมการพัฒนาจึงเป็นปฏิบัติการยึดครองและครอบงำพื้นที่ด้วยอำนาจอันชอบธรรม พร้อมกับตอบโต้และเบียดขับอำนาจของวาทกรรมชุดอื่นให้กลายเป็นความไม่จริง

2. การใช้ชุดความรู้ทางวิชาการสร้างอำนาจให้แก่องค์กรชุมชน เพื่อเป็นตัวแทนในการต่อสู้ต่อรองกับกรมธนารักษ์

หลังจากที่ประชุมลงมติให้อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของตลาดสามชุก และทำให้พื้นที่แห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรม สมเกียรติ อ่อนวิมลซึ่งเป็นผู้แนะนำให้ชาวตลาดสามชุกมองเห็นช่องทางในการต่อสู้ต่อรองกับกรมธนารักษ์ด้วยสิทธิอันชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นั้น ได้เสนอให้จัดตั้งคณะกรรมการทำงานขึ้นเพื่อเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน “คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์” จึงกำเนิดขึ้นในเดือนตุลาคม พ.ศ.2544 คณะกรรมการชุดดังกล่าวประกอบด้วยชาวตลาดสามชุกที่มีความรู้ความสามารถจากหลากหลายอาชีพ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลางที่มีจิตสาธารณะ เช่น ครูอาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ สถาปนิกชุมชน ข้าราชการบำนาญ พยาบาล นายธนาคาร นักธุรกิจ พ่อค้าแม่ค้า พระสงฆ์ เจ้าหน้าที่เทศบาลและตัวแทนจากชุมชนต่างๆ ในตำบลสามชุก และเนื่องจากคณะกรรมการแต่ละท่านมาจากครอบครัวของชนชั้นกลางที่มีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างมั่นคง การดำรงตำแหน่งคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์จึงมีฐานะเป็นอาสาสมัคร ทำงานโดยไม่ได้รับค่าตอบแทน

สำหรับตำแหน่งประธานคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์นั้น คณะกรรมการและชาวตลาดสามชุกได้พิจารณาให้ “พงษ์วิน ชัยวิรัตน์” ดำรงตำแหน่งดังกล่าว เนื่องจากในขณะนั้นเขาเป็นผู้ครอบครองอำนาจทางการเมือง ในฐานะนายกเทศมนตรีตำบลสามชุก อำนาจดังกล่าวทำให้สามารถดึงทรัพยากรทั้งอุปกรณ์ แรงงาน และงบประมาณของรัฐมาสนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการได้ นอกจากนี้ บุคคลผู้นี้ยังได้รับอำนาจแห่งความไว้วางใจจากชาวตลาดสามชุก เนื่องจากเป็นชาวสามชุกโดยกำเนิดมีความรักและผูกพันในบ้านเกิดอย่างมาก และได้บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมจากการเคยเป็นผู้ร่วมก่อตั้งและสมาชิกใน “กลุ่มพลังหนุ่ม” ซึ่งมีหน้าที่ในการเฝ้ายามป้องกันมิให้เกิดเหตุอัคคีภัยในตลาดสามชุก อีกทั้งพงษ์วิน ชัยวิรัตน์ยังมีอำนาจทุนจากการเป็นบุตรชายของเจ้าแก้วแข็งและนางแก้ว ระวังพงษ์ เศรษฐีเจ้าของที่ดินและอาคารในตลาดสามชุกบริเวณซอย 3 และซอย 4 “พงษ์วิน ชัยวิรัตน์” จึงเป็นผู้ที่ถึงพร้อมด้วยอำนาจทางการเมือง อำนาจแห่งความเป็นพวกเดียวกัน และอำนาจทุนที่สามารถระดมทรัพยากรทั้งจากหน่วยงานราชการ ชุมชน และส่วนตัวมาช่วยผลักดันการทำงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้น ยังสามารถผนวกรวมเป้าหมายการดำเนินงานของคณะกรรมการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายการดำเนินงานของเทศบาลตำบลสามชุกอย่างเป็นทางการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้อีกด้วย จะเห็นได้ว่า กลวิธีในการแต่งตั้งปัจเจกชนให้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ของชาวตลาดสามชุกนั้น เป็นวิธีการเปลี่ยนผ่านชนชั้นกลางให้ขึ้นมามีสถานะภาพเป็นผู้นำและมีอำนาจทางการเมืองในฐานะองค์กรชุมชนตัวแทนของชาวตลาดสามชุกในการดำเนินงานเพื่อต่อสู้ต่อรองกับกรมธนารักษ์

เนื่องด้วยคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลาง ผู้ได้รับการศึกษาและทำงานอยู่ในองค์กรภาครัฐและเอกชน พวกเขาจึงนำความรู้ในการจัดการองค์กรมมาใช้ในการดำเนินงานขององค์กรชุมชน โดยเริ่มจากการกำหนดวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน การจัดวางโครงสร้างองค์กร การระบุน้ำที่ทำงานของแต่ละฝ่ายให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ พร้อมกับการจัดวางบุคคลให้เหมาะสมกับงาน วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานในการอนุรักษ์ตลาดสามชุกเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวและเรียนรู้ทางวัฒนธรรมถูกกำหนดไว้ 3 ประการดังนี้

1. เพื่อการปรับปรุงฟื้นฟูตลาดสามชุกให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและสะอาดขึ้นกว่าเดิม
2. เพื่อนำภูมิปัญญาของสามชุกมาเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปซึ่งเป็นการกระตุ้นฟื้นฟูเศรษฐกิจในชุมชนทางหนึ่ง
3. เพื่อการอนุรักษ์สภาพความเป็นอยู่แบบเดิมให้ชุมชนรุ่นหลังได้รู้จักและร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาตลาดสามชุกให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สำหรับโครงสร้างองค์กรที่ทำให้วัตถุประสงค์บรรลุผลสำเร็จนั้น คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้จัดแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ คณะกรรมการอำนวยการและคณะกรรมการทำงาน โดยคณะกรรมการทำงานแบ่งออกเป็น 4 ฝ่ายซึ่งแต่ละฝ่ายได้ระบุน้ำที่ความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

1. คณะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่อำนวยการวางแผน กำหนดแนวทางการดำเนินงาน ให้คำปรึกษา ให้การสนับสนุนคณะกรรมการทำงานฝ่ายต่างๆ ควบคุมกำกับดูแล ตลอดจนพิจารณาแก้ไขปัญหา เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

2. คณะกรรมการทำงาน มีหน้าที่กำหนดวางแผนงาน แนวทางปฏิบัติงานและกิจกรรมต่างๆ ที่จะต้องดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนงานอื่นๆ ที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการอำนวยการ โดยได้แบ่งคณะกรรมการทำงานออกเป็น 4 ฝ่าย ดังนี้

2.1 คณะกรรมการทำงานฝ่ายวิชาการ มีหน้าที่จัดหาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติอำเภอสามชุกและตลาดสามชุก เพื่อนำมาจัดทำเอกสารหรือหนังสือเผยแพร่ให้กับประชาชน

2.2 คณะกรรมการทำงานฝ่ายพัฒนาและปรับปรุงตลาดสามชุก มีหน้าที่เพื่อวางแผนและปรับปรุงตลาดสามชุกให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และอนุรักษ์สภาพความเป็นอยู่แบบเดิมให้ชุมชนรุ่นหลังได้รู้จักและพัฒนาตลาดสามชุกให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2.3 คณะกรรมการทำงานฝ่ายเศรษฐกิจ มีหน้าที่ศึกษาสถานะเศรษฐกิจและการผลิตสินค้าของตลาดสามชุกและใกล้เคียง โดยส่งเสริมผลผลิตของชาวบ้าน ทั้งคิดค้นผลิตภัณฑ์ที่นำรายได้มา ให้ประชาชนชาวตลาดสามชุก

2.4 คณะกรรมการทำงานฝ่ายพัฒนาการท่องเที่ยว มีหน้าที่คิดค้นรูปแบบการพัฒนาอำเภอสามชุกและตลาดสามชุก ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดสุพรรณบุรี

เมื่อพิจารณา “หน้าที่ของคณะกรรมการ” แต่ละฝ่ายที่ถูกระบุไว้ข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาและค้นคว้าข้อมูลทางประวัติศาสตร์ การคิดค้นและพัฒนาในรูปแบบผลิตภัณฑ์หรือรูปแบบการท่องเที่ยว ตลอดจนการวางแผน ควบคุมกำกับดูแลและประเมินผลการดำเนินงาน ล้วนแสดงให้เห็นว่า ผู้ดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้านทั้งศาสตร์และศิลป์ รวมทั้งมีความเชี่ยวชาญในการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีและมีเครือข่ายการทำงานอย่างกว้างขวาง ชุดความรู้ดังกล่าวได้ประกอบสร้างให้คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์มีความหมายและภาพลักษณ์เป็น “องค์กรนักวิชาการที่มีความรู้ความสามารถอย่างหลากหลาย” ความหมายดังกล่าวทำให้คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้รับ “ความน่าเชื่อถือ” ทั้งจากคนภายในชุมชนและภายนอกชุมชนตลาดสามชุกรวมทั้งกรมธนารักษ์ และถูกรับรู้ว่าเป็นองค์กรชุมชนที่เลือกใช้ความรู้และความสามารถเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อรองกับกรมธนารักษ์

ถึงแม้คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์จะมีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ แต่ในระยะเริ่มต้นของการดำเนินงานนั้น พบว่า คณะกรรมการยังขาดชุดความรู้ในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามหลักการของการพัฒนาชุมชน ดังนั้น แม้ว่าคณะกรรมการมีขั้นตอนการทำงานอย่างเป็นระบบเป็นขั้นเป็นตอนเริ่มตั้งแต่การระดมความคิด การวางแผน และการนำไปปฏิบัติ แต่ผลการดำเนินงานกลับไม่ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งไว้ เพราะสิ่งที่คณะกรรมการกำหนดขึ้นมานั้นไม่ได้สอดคล้องกับความต้องการของชาวตลาดสามชุก ดังคำกล่าวของพงษ์วิน ชัยวิรัตน์ (2554: สัมภาษณ์) ประธานคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ที่ว่า “เราเสียเวลาไปปีกว่าในการประชุมเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจ เพื่อให้มีคนเข้ามาเดินซื้อของในตลาดบ้าง ประชุมวางแผนจะทำอะไรต่ออะไร มันก็มีปัญหาหมดเลย เราไม่มีประสบการณ์ในการทำงานพวกนี้ ชาวบ้านก็ไม่ให้ความร่วมมือเลย”

จนกระทั่งปลายปี พ.ศ. 2544 คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้นำผลงานของคณะกรรมการทำงานฝ่ายวิชาการที่ได้ค้นพบข้อมูลในอดีตของตลาดสามชุกว่า อาหารของชาวตลาดสามชุกนั้นมีชื่อเสียงด้านความอร่อยและเป็นอาหารจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หารับประทานได้ยาก คณะกรรมการจึงนำความรู้ดังกล่าวมาเป็นจุดดึงดูดความสนใจให้ชาวตลาดสามชุกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน “อาหารอร่อยดีที่สามชุก” ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2544 ถึงวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2545 โดยประธานคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์มอบหมายให้คณะกรรมการชุมชนและคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์จัดหาร้านอาหารมาร่วมในงาน ด้วยการเชิญชวนพ่อค้าแม่ค้าที่ขายอาหารทั้งคาวและหวานอยู่ในแต่ละชุมชนมาร่วมเปิดซุ้มขายอาหารและช่วยประชาสัมพันธ์

ให้ชาวบ้านในแต่ละชุมชน รวมถึงญาติพี่น้องที่อยู่ในจังหวัดใกล้เคียงมาร่วมซื้ออาหารรับประทานในงานวันดังกล่าวด้วย

สำหรับการประชาสัมพันธ์ หน่วยงานราชการคือเทศบาลตำบลสามชุกเป็นผู้รับผิดชอบในการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ทั้งหมด เช่น ป้ายโฆษณา ป้ายผ้า สปอร์ตวิทยุ เสียงตามสาย รถประชาสัมพันธ์ โบปปลิวและสติ๊กเกอร์ ตลอดจนอำนวยความสะดวกในการจัดงานด้วยการสนับสนุนเรื่องของแรงงานและบุคลากร พร้อมกันนี้คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ขึ้น มาอีก 1 ชุด เพื่อให้การดำเนินการจัดงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

แม้ว่าการจัดกิจกรรม “อาหารอร่อยดีที่สามชุก” ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 เมื่อปลายปี พ.ศ.2545 ได้รับการยอมรับจากชาวตลาดสามชุก พ่อค้าแม่ค้าจำนวนมากเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์จัดขึ้น แต่คณะกรรมการยังไม่พบแนวทางปฏิบัติในการอนุรักษ์และพัฒนาให้พื้นที่แห่งนี้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรมอย่างแท้จริง คณะกรรมการแต่ละคน เริ่มท้อแท้และเกิดความเบื่อหน่ายที่จะทำงาน จึงทำให้การดำเนินงานของคณะกรรมการหยุดชะงักไประยะหนึ่ง

3. การเรียนรู้และพัฒนาทักษะ “การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน” จากมูลนิธิชุมชนไทยในโครงการสามชุกเมืองน่าอยู่

ขณะที่คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์อยู่ในภาวะไร้หนทางในการทำให้ตลาดสามชุกกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอดีตนั้น มูลนิธิชุมชนไทยองค์กรพัฒนาเอกชนแห่งหนึ่งที่มีเจตนารมณ์ในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นทั้งในเมืองและชนบท ร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนและสำนักงานกองทุนสร้างเสริมสุขภาพได้จัด “โครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่” (Livable City Action Project) ขึ้น โครงการดังกล่าวเกิดจากการคาดการณ์ว่า ในอีก 10 ปีข้างหน้าคือในปี พ.ศ.2554 ชุมชนชนบทครึ่งหนึ่งของประเทศไทยจะปรับเปลี่ยนเข้าสู่สังคมเมือง หน่วยงานทั้ง 3 ข้างต้นจึงหาวิธีการรับมือการเติบโตของเมืองด้วยการสร้างกระบวนการบริหารจัดการเมืองที่เหมาะสมจากการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) อย่างกว้างขวาง โดยพื้นที่นำร่องในปีแรกมีจำนวนทั้งสิ้น 12 เมืองพร้อมงบประมาณในการสนับสนุนการดำเนินโครงการจำนวน 18 ล้านบาท ทั้งนี้มูลนิธิชุมชนไทยได้ตั้งเป้าหมายในการดำเนินโครงการไว้ว่า เมื่อครบ 3 ปีมูลนิธิสามารถขยายโครงการเชื่อมโยงพื้นที่ต่างๆ เป็น 100 เมือง

มูลนิธิชุมชนไทยได้ส่งเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการประจำพื้นที่ภาคกลางมาสำรวจพื้นที่ และหาข้อมูลด้านต่างๆ ของตลาดสามชุก เพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการดำเนินงานโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ พบว่า ตลาดสามชุกมีต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมตรงตามเงื่อนไขของโครงการ

กล่าวคือ มีคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่น มีสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ อีกทั้งยังเป็นตลาดที่มีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและยังสามารถทำหน้าที่รับใช้ผู้คนได้ในปัจจุบัน ที่สำคัญชาวตลาดสามชุกมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเมืองนำอยู่ในระดับหนึ่งเพราะในขณะนั้นชาวตลาดสามชุกได้ดำเนินโครงการ “เมืองนำอยู่ เชิดชูคุณธรรม” ของเทศบาลตำบลสามชุกอยู่ ดังนั้น แนวคิดเรื่องการจัดการพื้นที่ให้เป็น เมืองนำอยู่ของชาวตลาดสามชุกจึงสามารถผนวกเป็นหลักการเดียวกันกับโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองนำอยู่ของมูลนิธิชุมชนไท

เจ้าหน้าที่ของมูลนิธิชุมชนไทจึงเข้าชักชวนพงษ์วิน ชัยวิรัตน์ ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีตำบลสามชุกและประธานคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ควบคู่กัน ให้เข้าร่วมโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองนำอยู่กับมูลนิธิชุมชนไท

โครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองนำอยู่เป็นการปฏิบัติการเพื่อสร้างขบวนการของการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ด้วยการนำเอากิจกรรมที่เป็นประเด็นร่วมของคนในเมืองเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงจากกิจกรรมเล็ก ๆ สู่กิจกรรมที่ใหญ่ขึ้น จากกลุ่มคนเล็ก ๆ ขยายให้กว้างขึ้น เชื่อมภาคีทุกภาคส่วน รวมถึงกลุ่มคนฐานล่างของเมือง เน้นการเรียนรู้ท่ามกลางการทำ สนับสนุนให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนก่อนและหลังการทำกิจกรรม การศึกษาดูงานและการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างเมือง ปฏิบัติการดังกล่าวเกิดจากการสนับสนุนด้วยทีมงานของมูลนิธิชุมชนไทจำนวน 4 คือทีมปฏิบัติการ ทีมติดตามยกระดับองค์ความรู้ ทีมสื่อเผยแพร่ และทีมพัฒนานโยบายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในเมืองอย่างเป็นองค์รวม (มูลนิธิชุมชนไท, 2555: ออนไลน์)

คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้รับฟังขบวนการทำงานของโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองนำอยู่แล้ว เห็นว่า โครงการดังกล่าวได้นำปัจจัยการดำเนินงานทั้งทีมงาน เงินทุน และความรู้ประสบการณ์ในการพัฒนาชุมชนโดยการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มาช่วยส่งเสริมให้การดำเนินงานของคณะกรรมการประสบผลสำเร็จได้ คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์จึงฉวยใช้โอกาสและข้อเสนอดังกล่าวจากมูลนิธิชุมชนไท จัดเวทีประชุมชาวตลาดสามชุกเพื่อรับทราบเกี่ยวกับโครงการและการเข้าร่วมดำเนินงานโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองนำอยู่กับมูลนิธิชุมชนไทในเดือนกันยายน พ.ศ.2545

การตัดสินใจเข้าร่วมโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองนำอยู่กับมูลนิธิชุมชนไทของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่นำไปสู่กระบวนการฟื้นฟูตลาดสามชุกอย่างจริงจัง เพราะมูลนิธิได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ประสบการณ์ และขบวนการในการทำงานพัฒนาชุมชนให้แก่คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ด้วยวิธีการที่หลากหลายดังนี้

1. การไปศึกษาดูงานและร่วมสัมมนาทางวิชาการ โดยการสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำกลุ่มเมืองเก่าและนักวิชาการผ่านการสรุปทบทเรียนและผลงานที่เป็นรูปธรรมกับเมืองอื่นๆ

อีก 11 เมือง เพื่อกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ สร้างแรงบันดาลใจและปรับเปลี่ยนวิถีคิด โดยมูลนิธิชุมชนไทนำคณะกรรมการไปศึกษาดูงานที่ถนนพระอาทิตย์ ถนนยมจินดา ตลาดดอนหวาย ตลาดน้ำอัมพวา พิพิธภัณฑ์เมืองโบราณ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจันทวี และพิพิธภัณฑ์จันเสน ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะทางกายภาพ วิถีชีวิตของชาวชุมชนคล้ายคลึงกับตลาดสามชุก ทำให้คณะกรรมการเข้าใจการทำงานฟื้นฟูและอนุรักษ์สภาพของเมืองเก่าที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม และสามารถนำมาปรับใช้ในการดำเนินงานอนุรักษ์และฟื้นฟูตลาดสามชุกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรมได้ ดังคำกล่าวของพงษ์วิรินทร์ (2554: สัมภาษณ์) ที่ว่า “ผมมองว่าการไปดูงาน ทำให้เราได้เรียนรู้วิถีทำงานของคนอื่นหรือของชุมชนอื่น หลังจากไปดูงานมาประชุม เราก็มาสรุปว่าได้อะไรกันมาบ้าง เอาแบบอะไรเค้ามาทำบ้าง เราก็คิดกันไป แต่ลำพังให้เราคิดกันเองคงยาก การไปศึกษาดูงานผมว่าเป็นทางลัดเลย”

2. การวิเคราะห์ชุมชน หลังจากคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้ศึกษาเรียนรู้ประสบการณ์การทำงานจากเมืองอื่นๆ ทำให้คณะกรรมการเชื่อมโยงประสบการณ์จากการศึกษาดูงานมาวิเคราะห์พื้นที่ตลาดสามชุก โดยพบว่า การอนุรักษ์เมืองเก่าควรเริ่มจากทุนที่ชุมชนมีอยู่ ซึ่งตลาดสามชุกเป็นตลาดไม้เก่าที่มีความสวยงามทางสถาปัตยกรรม มีลวดลายไม้ฉลุประดับอาคารมากกว่า 19 ลาย สถาปัตยกรรมดังกล่าวควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานได้เรียนรู้ รวมทั้งพื้นที่แห่งนี้มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน การนำบรรยากาศ เรื่องราวและความทรงจำในอดีตมาแปรรูปเป็นสินค้าในปัจจุบันสามารถนำมาเป็นจุดขายในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้ และสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวที่ต้องการบริโภคสัญณะแห่งอดีต ความเป็นไทยหรือความเป็นท้องถิ่นมาเที่ยวชมได้เป็นอย่างดี และจากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวจะสามารถทำให้เศรษฐกิจของตลาดสามชุกพลิกฟื้นกลับมาใหม่ได้ ดังคำกล่าวของเอกพงษ์ อมตธรรม (2554: สัมภาษณ์) หนึ่งในคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ที่ว่า “พอเรากลับมาจากดูงานที่ประชาคมบางลำพู เราก็กลับมาประชุมกันก็หลายรอบมาก เรามาช่วยกันนั่งคิดว่าเอาไง จะทำอะไรกันต่อ ความคิดตอนนั้นก็ก็มีเรื่องอนุรักษ์ เพราะฟังแล้วก็เห็นด้วยกับที่พูดกัน ก็เลยลงมติกันว่าจะอนุรักษ์ของเก่า โดยเริ่มจากเรือนไม้เก่าแก่อายุกว่าร้อยปี เพราะการอนุรักษ์ของเก่าไว้นั้น ที่อื่นมันไม่มีแล้ว มันมีแต่ตึก แต่ของเรายังมีของเก่าอยู่ มีเงิน 100 ล้านบาทสร้างแบบนี้ไม่ได้ ถ้ายังเป็นบ้านแบบนี้ ตลาดแบบนี้ เราคิดว่าเราเดินต่อไปได้”

3. การจัดเวทีประชาคมเพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ แสดงความคิดเห็นและร่วมดำเนินงานในโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ ดังนั้นในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2546 คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ เทศบาลตำบลสามชุกและมูลนิธิชุมชนไท ได้จัดเวทีประชาคมขึ้น เพื่อหาทิศทางในการอนุรักษ์ตลาดสามชุกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในหัวข้อ “การอนุรักษ์และฟื้นฟูเมืองเก่าย่านตลาดสามชุก” ณ สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติ หลังที่ว่าการอำเภอสามชุก โดยมีชาวตลาดสามชุกเข้าร่วมประชุมประมาณ 100 คน คณะผู้จัดงานได้เปิดโอกาส

ให้ชาวตลาดสามชุกร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างอิสระ ทำให้ได้ข้อเสนอชุดกิจกรรมจากเวทีประชุม 13 กิจกรรมที่นำไปสู่การอนุรักษ์ฟื้นฟูตลาดสามชุกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมดังนี้

1. การร่วมกันจัดระเบียบตลาดให้น่าเดินและน่าซื้อของและสามารถส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้
2. การระดมกำลังจัดการขยะในแต่ละซอย ดูแลรักษาความสะอาดท่อระบายน้ำ ไม่วางสิ่งของเกะกะหรือยื่นล้ำออกไปบนทางเท้า
3. การอนุรักษ์บ้านโดยการปรับปรุงรักษาสภาพเดิม เพื่อใช้ทุนทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าในอดีตเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น อาคารร้านค้า บ้านเรือนที่เป็นแบบโบราณ อาคารโรงแรมสำราญรมย์หรือโรงแรมอุดมโชคที่สวยงาม สามารถซ่อมแซมปรับปรุงแล้วอนุรักษ์ไว้ ฟื้นฟูบรรยากาศเก่าๆ ให้กลับคืนมาซึ่งสามารถจุดประกายในด้านการท่องเที่ยวได้
4. การไปดูงานที่บ้านพิพิธภัณฑสถาน เพื่อหาแนวคิดและแนวทางในการพัฒนา
5. การพัฒนาจุดล่องเรือชมวิวและศึกษาวิถีชีวิตริมแม่น้ำ เมื่อย้อนกลับไป 20 กว่าปี เคยมีเรือวิ่งอยู่ในแม่น้ำตลอดถึงคลองบางขวางซึ่งชุมชนสามารถใช้เป็นจุดล่องเรือชมวิวยุคแม่น้ำท่าจีนที่ธรรมชาติยังอุดมสมบูรณ์หรือศึกษาวิถีชีวิตของคนริมแม่น้ำท่าจีน
6. การทำทางเดินริมน้ำและเขตเลี้ยงปลาหน้าตลาด นอกจากนี้สามารถพัฒนาบ้านริมน้ำโดยการทำเป็นทางเดินเป็นแพยาวตลอดริมน้ำ และประกาศให้บริเวณดังกล่าวเป็นเขตอุทยานตั้งแต่หัวตลาดจนถึงท้ายตลาด มีการเลี้ยงและปล่อยปลานานาชนิด ทำเป็นจุดท่องเที่ยวแบบวัดพระนอน
7. การสร้างเอกลักษณ์ของตลาดเช้าและตลาดเย็นให้กลับมามีความคึกคักเหมือนเดิม แต่ต้องมีการจัดระเบียบใหม่ ให้มีความสะอาด การสัญจรสะดวกสบาย
8. การส่งเสริมเรื่องการออกกำลังกาย รวมทั้งการดูแลสุขภาพ เพราะถ้าสุขภาพดีแล้วเรื่องเศรษฐกิจที่ดีจะตามมา โดยพื้นฐานสำคัญของสุขภาพที่ดีคือ การรักษาความสะอาดและการจัดการขยะที่ถูกต้องลักษณะทั้งในบ้าน ถนน ชุมชนและตลาด
9. การจัดงานสงกรานต์และระดมภาพประวัติศาสตร์
10. การดึงผู้สูงอายุเข้ามาร่วมศึกษาและให้ความรู้เชิงประวัติศาสตร์ โดยการใช้ภูมิปัญญาที่มีคุณค่าของผู้สูงอายุให้คำแนะนำเกี่ยวกับเมืองเก่าอยู่ นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของสามชุกอีกด้วย
11. การประชาสัมพันธ์เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว
12. การระดมทุนเพื่อจัดตั้ง “กองทุนอนุรักษ์ฟื้นฟูบ้านที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม” เนื่องจากคนในชุมชนมีฐานะต่างกัน การตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นทุนให้คนได้กู้ยืมไปซ่อมแซมปรับปรุงที่อยู่

อาศัย นอกจากเป็นการเอื้อเฟื้อต่อกันแล้ว ยังสามารถอนุรักษ์รักษาบ้านที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมไว้ได้อีกด้วย

13. การประสานกับราชพัสดุ

การเปิดโอกาสให้ชาวตลาดสามชุกแสดงความคิดเห็นต่อแนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูตลาดสามชุกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม ทำให้คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ทราบความต้องการที่แท้จริงของชาวตลาดสามชุก และสามารถเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมดังเสียงสะท้อนของชาวชุมชนตลาดสามชุกคนหนึ่งว่า “เราได้รูปแบบการพัฒนาจากระดับล่างขึ้นไป ไม่เคยมีโครงการแบบนี้ นี่เป็นโครงการแรกที่มาขอความคิดเห็นจากประชาชน ทำให้ประชาชนได้คุยกันว่าจะพัฒนาไปในทางไหน ทำให้ได้เป้าหมายที่ชัดเจน”

นอกจากนี้ปรีดา คงแป้น (2554: สัมภาษณ์) กรรมการบริหารมูลนิธิชุมชนไท ได้กล่าวถึงการประชุมในวันนั้นว่า “ตอนที่มูลนิธิชุมชนไทเข้ามาที่ตลาดสามชุกครั้งแรก พบว่า ตลาดสามชุกมีคณะกรรมการอนุรักษ์ตลาดอยู่แล้ว แต่ยังไม่ได้ทำกิจกรรมอะไรร่วมกัน มูลนิธิก็ชวนชาวบ้านมาระดมความคิดเห็นร่วมกันว่า อยากจะอนุรักษ์ตลาดมัย ถ้าอยากจะทำกิจกรรมอะไรบ้าง ก็มีการแสดงความคิดเห็นกัน เช่น อยากจะให้เศรษฐกิจของตลาดดีขึ้น อยากให้เด็กรุ่นหลังได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชน อยากให้มีคนมาเที่ยว อยากทำพิพิธภัณฑ์ และอีกหลายเรื่อง หลังจากนั้นมูลนิธิก็เข้ามาเป็นที่ปรึกษาและชักชวนไปศึกษาดูงานที่อื่น และชวนกันทำกิจกรรม”

หลังการจัดเวทีประชาคม 1 เดือน คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้จัดประชุมขึ้นในวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ.2546 เพื่อวางแผนการปฏิบัติงาน โดยมีการจัดหมวดหมู่กิจกรรมทั้ง 13 กิจกรรม ให้เหลือเพียง 6 ประเด็นสำคัญดังนี้

1. การจัดระเบียบตลาดและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้วยการจัดระเบียบตลาดและการรักษาความสะอาดภายในชุมชน เช่น การเก็บขยะ การทำหน้าบ้านน่ามอง การดูแลระบบท่อระบายน้ำ และการดูแลรักษาแม่น้ำท่าจีน
2. การออกแบบและอนุรักษ์ฟื้นฟูอาคาร/ปรับปรุงอาคาร ด้วยการประสานงานและพูดคุยกับชาวบ้านในการปรับปรุงอาคาร ดูแลการออกแบบบ้าน/อาคารที่มีการปรับปรุง หาวัดดูแลในการปรับปรุงอาคาร รวมทั้งรูปแบบอาคาร/บ้านที่ควรอนุรักษ์ และทำสะพานทางเดินเลียบบแม่น้ำท่าจีน
3. การจัดตั้งกองทุนเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูอาคาร/บ้านโบราณ ด้วยการกำหนดกฎระเบียบในการจัดตั้งกองทุน กำหนดบทบาทหน้าที่และภารกิจของคณะกรรมการ กำหนดจัดทำแผนการดำเนินงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อประสานให้เกิดการจัดตั้งกองทุนอนุรักษ์ฟื้นฟูบ้าน/อาคารที่มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์

4. การประชาสัมพันธ์ ด้วยการจัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลการดำเนินงาน/กิจกรรมของตลาดสามชุกที่ได้ดำเนินการไปแล้วสู่สาธารณะและการจัดทำเว็บไซต์ข้อมูล

5. การสร้างเอกลักษณ์ของชาวตลาดสามชุก ด้วยการการจัดทำประวัติศาสตร์สามชุกและการจัดกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวสามชุก เช่น อาหาร ของฝาก และรูปแบบสินค้า

6. ประสานหน่วยงานภายนอก เช่น ประสานกรมธนารักษ์เพื่อสื่อสารให้เจ้าหน้าที่ของธนารักษ์จังหวัดสุพรรณบุรีเข้าใจถึงแผนการฟื้นฟูอนุรักษ์ตลาดสามชุกแทนการรื้อตลาดแล้วสร้างอาคารขึ้นมาใหม่

ทั้งนี้ ได้มีการวางโครงสร้างของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ใหม่ให้สอดคล้องกับงานที่ต้องรับผิดชอบดูแลในแต่ละประเด็น โดยแบ่งคณะกรรมการทั้งหมดออกเป็น 7 ฝ่ายคือ 1) ฝ่ายจัดระเบียบตลาดและพัฒนาสิ่งแวดล้อม 2) ฝ่ายการออกแบบและอนุรักษ์ฟื้นฟู 3) ฝ่ายการจัดตั้งกองทุนเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูอาคารบ้านโบราณ 4) ฝ่ายประชาสัมพันธ์ 5) ฝ่ายการสร้างเอกลักษณ์ของชาวตลาดสามชุก 6) ฝ่ายประสานงานกับราชพัสดุ และ 7) ฝ่ายการท่องเที่ยวตำบลสามชุก และมีกำหนดบทบาทหน้าที่ ภารกิจการทำงานให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ในวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2546 ชาวตลาดสามชุกได้เริ่มกิจกรรมจัดระเบียบตลาดและการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้วยการทำความสะอาดตลาดสามชุกบริเวณริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน และบริเวณซอย 1 ซอย 2 โดยใช้ชื่อกิจกรรมครั้งนี้ว่า “กวาดหยากไย่ 100 ปี” ขึ้นเป็นกิจกรรมแรก ชาวตลาดสามชุกได้ออกมาร่วมกันทำความสะอาดบริเวณตลาดและหน้าบ้านของตน รวมทั้งเก็บกวาดหยากไย่ที่กรุงรังทำให้ตลาดน่าดูน่ามองขึ้นกว่าเดิม ในการนี้เทศบาลตำบลสามชุกเป็นฝ่ายสนับสนุนอุปกรณ์ทำความสะอาดต่างๆ ให้ชาวตลาดสามชุก

ผลที่ได้รับจากความสำเร็จครั้งนี้ ทำให้ชาวตลาดสามชุกตระหนักถึง “พลัง” ของการร่วมแรงร่วมใจกันทำเพื่อจุดประสงค์เดียวกัน และทำให้คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และชาวตลาดมีกำลังใจที่จะทำกิจกรรมอื่นๆ ต่อไป ดังคำให้สัมภาษณ์ของอรุณลักษณ์ อ่อนวิมล (2554: สัมภาษณ์) หนึ่งในคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ฝ่ายส่งเสริมเอกลักษณ์ที่ว่า “กิจกรรมแรกเป็นกิจกรรมกวาดหยากไย่ตลาดร้อยปี ชาวบ้านเข้ามาช่วยกันทำทุกซอย ชาวบ้านแต่ละบ้านให้ความร่วมมือกัน ชาวบ้านก็จะมองเห็นการมีส่วนร่วมเป็นเรื่องที่ดี เรียกว่าได้ใจชาวบ้าน หลังจากนั้นชาวตลาดสามชุกได้ให้ความร่วมมือในการจัดระเบียบในตลาด โดยจัดวางของขายไม่ให้เกะกะล้ำทางเดิน รื้อ/ปรับปรุงผ้าใบกันฝนที่ใช้งานไม่ได้แล้วและรักษาความสะอาดมากขึ้น ทั้งๆ ที่ก่อนหน้านี้เทศบาลตำบลสามชุกเคยขอร้องแต่ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือ”

ทับทิม แก้วกิ่ง (2554: สัมภาษณ์) เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการชุมชน มูลนิธิชุมชนไท กล่าวถึงกลไกในการทำงานที่ก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาว่า “ใช้กิจกรรมเล็กๆ เป็นตัวจุดให้เขาเข้ามา เพราะชนชั้น

กลางในมุมมองของตัวเอง เค้ายังขาดการรวมกลุ่ม เพราะเค้าไม่รู้ว่าจะทำไปเพื่ออะไร ทิศทางการทำเพื่ออะไร ต่างคนต่างทำต่างคนต่างคิด เค้าไม่ได้มานั่งทำรวมกันเหมือนในสมัยปัจจุบัน ก็เลยเป็นที่มาของการรวมกลุ่มโดยใช้ปัญหาเป็นตัวรวมกลุ่ม จนมาถึง ณ ปัจจุบันใช้ตัวกิจกรรมเป็นตัวดึงให้คนเข้ามาร่วมคิด เข้ามาร่วมทำ”

การทำความสะดวกตลาดโดยใช้ชื่อว่า “กวาดหยากไย่ 100 ปี” เป็นกิจกรรมแรกของการรวมกลุ่มดำเนินงานระหว่างชาวตลาดสามชุก คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ เทศบาลตำบลสามชุกและมูลนิธิชุมชนไทยครบทุกขั้นตอนของการพัฒนาชุมชน ตั้งแต่ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันทำ และมีการสรุปทบทเรียนร่วมกันหลังจากทำกิจกรรมเสร็จเรียบร้อยแล้ว ดังนั้น การบริหารจัดการให้เกิดกิจกรรมการรวมกลุ่มจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในครั้งแรกประสบความสำเร็จ จึงเป็นการเสริมขวัญและกำลังใจในการดำเนินงาน ตลอดจนสร้างความเข้าใจในการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานให้กับคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ความรู้และทักษะในการพัฒนาชุมชนโดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ยังเป็นวิธีการดำเนินงานที่คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์นำมาใช้เป็นกระบวนการในการเสริมสร้างให้พ่อค้าแม่ค้า และประชาชนในชุมชนตลาดสามชุกเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตสร้างความหมายใหม่ๆ ให้กับพื้นที่ตลาดสามชุกในเวลาต่อมา

ภาพประกอบ18 โครงการกวาดหยากไย่ 100 ปี กิจกรรมที่ทำให้คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ตระหนักถึงพลังของการมีส่วนร่วมของประชาชน และส่งเสริมให้ชาวตลาดสามชุกเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตสร้างความหมายใหม่ให้กับพื้นที่ตลาดสามชุกในเวลาต่อมา

ที่มา: คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์. 2555. ภาพนิ่ง.

เมื่อคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ได้กำลังคนจากชาวตลาดสามชุกที่มาก ด้วยความรู้ความสามารถมาร่วมเป็นคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ได้รับความรู้และความสามารถในการจัดการเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานจากมูลนิธิชุมชนไท อีกทั้งได้แนวทางในการอนุรักษ์ตลาดสามชุกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรมจากการสนับสนุนส่งเสริมของประชาคมชาวตลาดสามชุกแล้ว ชุดความรู้เหล่านี้ได้เพิ่มความมั่นใจในการทำงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งความมั่นใจดังกล่าวได้เสริมสร้างให้คณะกรรมการมีอำนาจเชิงสัญลักษณ์ในการดำเนินการต่อสู้ต่อรองกับกรมธนารักษ์ในก้าวต่อไป

‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’: การผลิตสร้างความหมายและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ชุดใหม่ให้กับพื้นที่ตลาดสามชุก

เมื่อคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูตลาดสามชุกให้เป็น “แหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรม” ที่สัมพันธ์กับ “อดีต” ของชาวตลาดสามชุก พร้อมทั้งได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิชุมชนไทและชาวตลาดสามชุก จากการทำเวทีประชาคมเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2546 ที่ผ่านมา กลวิธีถัดมาที่คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และชาวตลาดสามชุกนำมาใช้ในการต่อสู้ต่อรอง เพื่อปกป้องรักษาพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยแห่งนี้จากกรมธนารักษ์ก็คือ การรื้อฟื้นและเรียกคืน “อดีต” ของชาวตลาดสามชุกที่สัมพันธ์กับสุนทรภู่และโคลงนิราศสุพรรณ ขุนจันจันจันและอาคารที่พักอาศัยซึ่งมีความงดงามทางสถาปัตยกรรม ข้าวของเครื่องใช้ของสะสมและรูปถ่ายเก่าๆ ของชาวตลาดสามชุกที่เป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ รวมทั้งภูมิทัศน์ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนที่เคยเป็นท่าเรือขนส่งสินค้าจำนวนมากถึง 6 ท่า ขึ้นมาสร้างความหมายและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ชุดใหม่ให้กับพื้นที่ตลาดสามชุก จนกลายเป็นอัตลักษณ์ชุดใหม่ในนามของ ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’ แหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ที่ประดับด้วยคุณค่าทางประวัติศาสตร์ พร้อมทั้งมีวัตถุสิ่งของ เรื่องเล่าและความทรงจำแห่งอดีตกาลของชาวตลาดสามชุกเป็นจุดขาย เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตผู้ต้องการบริโภค “สัญญาแห่งอดีตกาล” ให้เดินทางเข้ามาบริโภคอดีตในพื้นที่แห่งนี้

“อดีต” ของชาวตลาดสามชุกนอกจากถูกนำมาสร้างความหมายและประวัติศาสตร์ชุดใหม่ให้กับพื้นที่ตลาดสามชุกแล้ว ยังถูกนำมาใช้ตรึงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของตลาดสามชุกให้ถูกห้อมล้อมด้วยลมหายใจแห่งอดีตหรือตกอยู่ในอาณาจักรแห่งอดีตตลอดเวลา ตลอดจนนำมาใช้ในการตกแต่งและเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางกายภาพของตลาดสามชุกให้งดงามเหมือนดังในอดีตอีกด้วย

การนำโคลงนิราศสุพรรณและสุนทรภู่มาผลิตสร้างความหมายให้ตลาดสามชุก กลายเป็น ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’

กฤตยา เสริมสุข (2554: สัมภาษณ์) หนึ่งในแกนนำคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ฝ่ายเสริมสร้างเอกลักษณ์ กล่าวว่า “การสืบค้นประวัติของตลาดสามชุกจากโคลงนิราศสุพรรณของสุนทรภู่ นั้น ทำให้ได้พบรายละเอียดทั้งสภาพสังคม เศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์และอื่นๆ มากมายทีเดียว” โดยในโคลงนิราศสุพรรณซึ่งประพันธ์โดยสุนทรภู่ในปี พ.ศ.2379 ได้บรรยายพื้นที่ป่านอกเขตอำเภอเมืองสุพรรณบุรีซึ่งเข้ามาทางเหนือซึ่งเป็นเขตของบ้านสามชุกว่า ป่าชั้นนอกเป็นที่อยู่ของชาวกะเหรี่ยงและป่าชั้นในบนภูเขาสูงเป็นที่อยู่ของชาวละว้า รวมทั้งบรรยายการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าของคนทั้ง 2 กลุ่มโดยอาศัยพื้นที่ของแม่น้ำท่าจีนบริเวณบ้านสามชุก ไว้ในบทที่ 217 ดังนี้

ถึงนามสามชุกถ้ำ	ป่าดง
เกรียงไร้ได้ฟ้ายลง	แลกล้า
เรือค้าทำนั้งคง	คอยเกรียง เรียงเอย
รายจอดทอดทำน้ำ	นับฝ้ายขายของ (กรมศิลปากร. 2510: 71)

พื้นที่ที่สุนทรภู่กล่าวถึงในนิราศบทข้างต้น คือ พื้นที่ตลาดสามชุกเดิมซึ่งกำเนิดขึ้นบนพื้นที่ทางกายภาพริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน ณ บ้านสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรีในราวปี พ.ศ.2370 และเป็นพื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนสินค้าของคนท้องถิ่นริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน แต่สำหรับตลาดสามชุกในปัจจุบัน คือ พื้นที่ของบ้านสามเพ็ง ซึ่งสุนทรภู่ (กรมศิลปากร. 2510: 72) ได้กล่าวถึงบ้านสามเพ็งในสมัยนั้นไว้ในนิราศบทที่ 219 ว่า ยังเป็น “พื้นที่ป่า” ขนาดใหญ่และยังไม่มีผู้คนมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในบริเวณดังกล่าว ไว้ดังนี้

สามเพ็งเลงสะล่างไม้	ไพรสน
ป่าใหญ่ไซ้เขตคน	ขาดบ้าน
ร่มรื่นชื่นชมชด	ชุ่มแต่ แร่เอย
ปลาวายสายสินสอ้าน	สอาดตื่นพื้นทรายฯ

บ้านสามเพ็งเริ่มเป็นชุมชนในราวปี พ.ศ.2439 เนื่องจากชาวตลาดสามชุกเดิมได้เคลื่อนย้ายพื้นที่ทำกินเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกข้าวเข้ามายังพื้นที่แห่งนี้ และพวกเขาได้เปลี่ยนผ่านนามของ “บ้านสามเพ็ง” ให้เป็น “บ้านสามชุก” ตามชื่อหมู่บ้านเดิม ด้วยชื่อหมู่บ้านที่เหมือนกันแต่พื้นที่ต่างกัน ทำให้ชาวตลาดสามชุกปัจจุบันหวงใช้และเคลื่อนย้าย “ชื่อและช่วงระยะเวลาของการก่อกำเนิดชุมชน” ของบ้านสามชุกเดิมมาประทับลงบนพื้นที่บ้านสามชุกใหม่ เพื่อทำให้บ้านสามชุกและบ้านสามเพ็งกลายเป็น

พื้นที่เดียวกัน ตลอดจนมีจุดกำเนิดประวัติความเป็นมาของชุมชนจุดเดียวกัน ตลาดสามชุกใหม่จึงถูกผลิตสร้างให้มีความหมายใหม่ในชื่อของ “สามชุกตลาดร้อยปี” หรือ “ตลาดย้อนยุคสามชุก” ภาพตัวแทนของชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 180 ปี ซึ่งปรากฏเป็นหลักฐานจากโคลงนิราศสุพรรณของสุนทรภู่ที่ถูกบันทึกไว้บนป้ายทางเข้าตลาดสามชุก

ภาพประกอบ 19 โคลงนิราศสุพรรณและสุนทรภู่เป็นอดีตที่ชาวตลาดสามชุกคัดเลือกให้มาสร้างความหมายและประวัติศาสตร์ชุดใหม่ให้พื้นที่แห่งนี้กลายเป็น ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’ ที่มีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 180 ปี

ถึงแม้ว่านามบ้านสามชุกจะถูกบันทึกเป็นหลักฐานในเอกสารการเดินทางของคนอื่น ที่เคยเข้ามาหรือผ่านบริเวณนี้มาก่อน แต่ชาวตลาดสามชุกได้เลือกใช้สุนทรภู่มาเป็นพลังในการนิยามนามของตลาดร้อยปี ก็เพราะสุนทรภู่ได้รับการยกย่องให้เป็นกวีเอกของโลกจากองค์การยูเนสโกในปี พ.ศ.2529 ซึ่งเป็นที่รู้จักของผู้คนในระดับสากล สุนทรภู่จึงเป็นบุคคลสำคัญของชาติไทยที่ประวัติและผลงานของท่านสมควรจะได้รับการจารึกและอนุรักษไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาเรียนรู้ ดังนั้น โคลงนิราศสุพรรณและสุนทรภู่จึงถูกชาวตลาดสามชุกหรือพื้นที่แห่งนี้มาใช้เป็นเครื่องมือต่อสู้ต่อรองเชิงสัญลักษณ์ เพื่อแสดงนัยความหมายกับภรรณารักษ์ว่าพื้นที่แห่งนี้มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เพราะมีความสัมพันธ์กับกวีคนสำคัญของประเทศและของโลก ดังนั้นพื้นที่แห่งนี้จึงมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ในขณะเดียวกันคำว่า “ตลาดร้อยปี” ก็สามารถนำมาสร้างจุดขายที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตได้เป็นอย่างดี เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางลอบปายทางเข้าตลาดสามชุกที่ด้านหน้า

ถูกเขียนว่าสามชุกตลาดร้อยปีและด้านหลังเป็นบทนิราศของสุนทรภู่ที่ประพันธ์ขึ้นใน พ.ศ.2379 เข้ามาในพื้นทีตลาดสามชุกนั้น นักท่องเที่ยวจะรู้สึกได้ว่าพวกเขากำลังก้าวข้ามผ่านมิติแห่งกาลเวลา บ้ายดังกล่าวจึงเป็นสัญลักษณ์ที่ทำหน้าที่เปลี่ยนผ่าน “พื้นที่และกาลเวลาแห่งปัจจุบัน” ย้อนกลับไปสู่ “พื้นที่และเวลาแห่งอดีตกาล” ของตลาดสามชุกเมื่อกว่าร้อยปีที่ผ่านมา

ดังนั้น โคลงนิราศสุพรรณและสุนทรภู่จึงมีความหมายต่อพื้นที่ปัจจุบันของตลาดสามชุกทั้งการนำมาสร้างควมหมายใหม่ให้กับพื้นที่เพื่อต่อสู้ต่อรองกับกรรมนาธิกรษ และสร้างจุดขายให้แก่ธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อต่อสู้แย่งชิงลูกค้าคืนกลับมาจากห้างสรรพสินค้าข้ามชาติ เพราะอดีตและเรื่องราวชุดดังกล่าวไม่สามารถหาบริโภคได้จากห้างสรรพสินค้าทั่วไป

2. พิพิธภัณฑบ้านขุนจ๋านงจันารักษ: การเรียกคืนบุคคลผู้สร้างคุณประโยชน์ให้แก่รัฐไทยและสร้างภาพลักษณ์ของการเป็นชุมชนของคนจีน

ประวัติของขุนจ๋านงจันารักษจากคำบอกเล่าผ่านความทรงจำของลูกหลานและผู้อาวุโสในตลาดสามชุกจากงาน “ภาพเก่าเล่าขานตำนานสามชุก” และ “งานร่วมรำลึกบันทึกประวัติศาสตร์สามชุก” ได้ถูกบันทึก ร้อยเรียงและนำเสนอไว้ในพิพิธภัณฑบ้านขุนจ๋านงจันารักษ ดังนี้

“ขุนจ๋านงจันารักษเดิมชื่อ นายหุย แซ่เฮง เป็นชาวจีนแต่เกิดที่สุพรรณบุรี หลังการสมรสท่านได้นำครอบครัวมาทำกิจการโรงเหล้าและโรงยาฝิ่นที่ตลาดสามชุก โดยเข้าที่ราชพัสดุบริเวณหัวซอย 2 ปลูกบ้าน 3 ชั้นเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กผสมไม้ กิจการโรงเหล้าและโรงยาฝิ่นของท่านรุ่งเรืองมากขยายครอบคลุมไปหลายอำเภอ ท่านให้ความร่วมมือกับทางการเป็นอย่างดีโดยการส่งภาษีอากรอย่างสม่ำเสมอ เป็นบุคคลตัวอย่างระดับจังหวัด จึงได้พระราชทานบรรดาศักดิ์จากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็น “ขุนจ๋านงจันารักษ” ตำแหน่งกรมการพิเศษ จังหวัดสุพรรณบุรี นายอากร สุรา-ฝิ่น ศักดินา 400 ไร่ ขุนจ๋านงจันารักษเป็นคนดีมีเมตตา ท่านจะช่วยเหลือเกื้อกูลคนตกทุกข์ได้ยาก คนอพยพมาใหม่ใครทะเลาะวิวาทกันมาปรึกษาท่าน ท่านจะแนะนำและตัดสินอย่างยุติธรรม ท่านเป็นผู้นำในกิจกรรมทั้งประเพณีไทยและจีน”

ประวัติของขุนจ๋านงจันารักษที่ถูกนำเสนอข้างต้น เป็นอดีตเพียงส่วนหนึ่งที่ถูกคัดเลือกให้เป็นภาพตัวแทนของ “วีรบุรุษของชุมชน” ที่ได้ทำคุณงามความดีให้กับประเทศชาติจนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์จากพระมหากษัตริย์ไทยให้ดำรงตำแหน่งขุนนางไทย ในขณะที่เดียวกันก็ทำหน้าที่กตทับการกระทำที่ผิดศีลธรรมจากการเป็นเจ้าของโรงเหล้าโรงยาฝิ่น ด้วยการเป็นผู้มีคุณธรรมชุดหนึ่งที่ชอบช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากเหตุต่างๆ จนกลายเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของคนในชุมชนตลาดสามชุก การกระทำผิดศีลธรรมดังกล่าวจึงถูกกดทับและทำให้ลางเลือนจากความทรงจำของผู้คนและเพื่อทำให้อัตลักษณ์ใหม่ของขุนจ๋านงจันารักษถูกรับรู้และจดจำจนกลายเป็นความทรงจำร่วมทาง

สังคมชุดใหม่ ทั้งจากคนภายในและภายนอกชุมชนอย่างมั่นคงถาวรในฐานะ “วีรบุรุษของชุมชน” ประวัติของขุนจ๋านงจิ้นารักษ์ในด้านของการทำคุณงามความดีให้กับผู้คนในตลาดสามชุกจึงถูกบันทึกไว้ในสมุดชื่อ “ความคิดเห็นของคนตลาดสามชุก” และถูกวางไว้ ณ พิพิธภัณฑ์ขุนจ๋านงจิ้นารักษ์ เพื่อทำหน้าที่บอกเล่าและต่อยอดคุณงามความดีของขุนจ๋านงจิ้นารักษ์สู่การรับรู้ของสาธารณชน เช่นคำให้สัมภาษณ์ของจินตนา สุทธิสมิทธิ ธนา สุวรรณาสน์ และพิพัฒน์ โฆษิตวีร์วัฒน์ ชาวตลาดสามชุกที่เคยใกล้ชิดและได้รับความช่วยเหลือเกื้อกูลจากขุนจ๋านงจิ้นารักษ์ทั้งจากการได้รับคำปรึกษาในการดำเนินกิจการการค้า ความช่วยเหลือกำลังทรัพย์ในการลงทุนดำเนินกิจการการค้า และความช่วยเหลือด้วยแรงกายด้วยการเป็นเจ้าแก้มฝ่ายชายเพื่อไปสู้ขอฝ่ายสาว ตามลำดับดังนี้

“ท่านขุนเป็นคนโอบอ้อมอารี ชอบช่วยเหลือคนยากคนจน มีเมตตา ใครมีเรื่องขัดแย้งกันไปปรึกษาท่าน ท่านจะตัดสินอย่างยุติธรรมเสมอ ท่านเป็นคนดีมีคุณนั้บถือมาก จะได้รับเชิญให้เป็นประธานในงานแต่งงานเสมอ ก่อนจะเสียชีวิต ท่านสั่งลูกหลานไม่ให้ใส่ผู้เช่าบ้านเดิมให้เขาอยู่ต่อไป ห้ามเรียกเป๊าะเจ๊ยะใหม่ ท่านเป็นคนดีสมกับตำแหน่งท่านขุน” (จินตนา สุทธิสมิทธิ. ม.ป.ป.: “ความคิดเห็นของคนตลาดสามชุก”)

“ขุนจ๋านงเป็นคนดีมาก โอบอ้อมอารี ใครขอความช่วยเหลืออะไรในทางที่ถูกที่ควรก็ได้ ทุกคนยกให้เป็น “ตัวถ้ำล่อ” หรือ เจ้าแก้มใหญ่ของตลาด เป็นคนกว้างขวาง มีคนรู้จักทุกอำเภอ ใครทะเลาะวิวาทกันจะตัดสินอย่างยุติธรรม” (ธนา สุวรรณาสน์. ม.ป.ป.: “ความคิดเห็นของคนตลาดสามชุก”)

“ขุนจ๋านงเป็นคนใจดี ช่วยเหลือคนที่เดือดร้อน มีคนนับหน้าถือตายกย่องมาก คนจีนจะเรียกท่านว่า “ซาเจ้าถ้ำล่อ” คือ อยู่ตำแหน่งบ้านสามชั้น ท่านเป็นคนดีมีเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ที่พักพิงชั่วคราวแก่คนที่อพยพมาแล้วยังไม่มีที่อยู่ทั้งคนไทยและคนจีน เป็นคนรักความยุติธรรม ตรงไปตรงมา เป็นผู้ทำให้พิธีต่างๆ ตามประเพณีจีนของตลาดอยู่เสมอ ท่านเป็นคนดีที่น่ายกย่อง” (พิพัฒน์ โฆษิตวีร์วัฒน์. ม.ป.ป.: “ความคิดเห็นของคนตลาดสามชุก”)

ปฏิบัติการดังกล่าว เป็นปฏิบัติการทางอำนาจของคนในชุมชนตลาดสามชุกในการประกอบสร้างประวัติศาสตร์ตัวตนของขุนจ๋านงจิ้นารักษ์ ผ่านการรวบรวมข้อเท็จจริงจากคำบอกเล่าของลูกหลานและผู้อาวุโสในตลาดสามชุก การคัดเลือกแยกแยะข้อเท็จจริงที่สมควรเปิดเผยและปิดบังให้คนในชุมชนตลาดสามชุกและลูกหลาน รวมถึงคนนอกชุมชนได้รับรู้/ไม่รู้ และการบันทึก “ชุดความรู้ใหม่” ที่สมควรเปิดเผยไว้ในสมุดและเก็บดูแลรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์ ปฏิบัติการเหล่านี้ได้ประกอบสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของขุนจ๋านงจิ้นารักษ์ให้กลายเป็นวีรบุรุษของชุมชนได้ในที่สุด

ภาพประกอบ 20 พิพัฒน์ โสมชาติวิวัฒน์ (ชายนั่งด้านซ้ายใส่สูท) ผู้มีส่วนประกอบสร้างให้ขุนจ้านง-จันารักษ์ (ชายนั่งกลางใส่แว่นตา) เป็นวีรบุรุษของชุมชนจากคำสัมภาษณ์ที่ถูกบันทึกลงในสมุดข้อความความคิดเห็นของคนตลาดสามชุก เนื่องจากเคยได้รับความช่วยเหลือจากขุนจ้านงจันารักษ์ในการเป็นเจ้าแก่ฝ่ายเจ้าบ่าวเพื่อไปสู่ขอนางสาวประพิม จิวโพธิเจริญ (หญิงนั่งด้านซ้ายสุด) ที่มา: เอนก นาวิกมูล. 2554. ภาพนิ่ง.

การเมืองเรื่องอดีตของขุนจ้านงจันารักษ์นั้น ชาวตลาดสามชุกได้นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อรองกับกรมธนารักษ์ โดยแสดงให้เห็นว่า ณ พื้นที่แห่งนี้มีบุคคลสำคัญที่ได้ทำคุณประโยชน์ให้กับแผ่นดินไทยมาตลอดอายุราชการอย่างสม่ำเสมอ และพื้นที่แห่งนี้ก็เป็นพื้นที่ที่สร้างรายได้ให้รัฐไทยในรูปแบบของภาษีอากรประเภทต่างๆ มาตั้งแต่ยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น ทั้งพื้นที่และบุคคลจึงมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ไม่สมควรถูกลบล้างหรือถอนจากความทรงจำของผู้คน และเพื่อทำให้ขุนจ้านงจันารักษ์จากพื้นที่ความทรงจำในอดีตกลับมามีชีวิตในพื้นที่ทางกายภาพอย่างเป็นรูปธรรมในปัจจุบัน คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์จึงบูรณะปรับปรุงและตกแต่งตึก 3 ชั้นของขุนจ้านงจันารักษ์ที่งดงามด้วยการดูแลไม่เป็นลวดลายประดับประดาตามส่วนต่างๆ ของอาคาร พร้อมกระเบื้องปูพื้นที่สั่งทำพิเศษจากต่างประเทศและสร้างความหมายให้เป็นพิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ้านงจันารักษ์

มงคล ศิวะนันต์วงศ์ (2554: สัมภาษณ์) คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ฝ่ายควบคุมการปรับปรุงอาคารพิพิธภัณฑ์กล่าวถึง กระบวนการในการซ่อมแซมและตกแต่งอาคารดังกล่าวให้กลับมาสวยงามเหมือนดังในอดีต ด้วยการพยายามรักษา “ความเป็นของแท้และดั้งเดิม” ไว้ให้ได้มากที่สุดว่า

“ขั้นแรกก็ใช้ช่างโยธาเทศบาลเข้ามาสำรวจ สำรวจทั้งหมดว่าสภาพอาคารเป็นอย่างไร แล้วได้เชิญกองอนุรักษ์โบราณคดี จังหวัดสุพรรณบุรี ให้ท่านส่งช่างมาช่วยเราสำรวจว่า อาคารเป็นอย่างไร เราควรมีการขั้นตอนดำเนินงานอย่างไร พร้อมๆ กันนั้นเราก็จัดช่างของเราพร้อมกับสถาปนิกของมูลนิธิชุมชนไทเข้ามาดูและเสริมว่าเราจะทำอย่างไร ซึ่งลงความเห็นกันว่าโครงสร้างของอาคารหลังนี้มีความคงทนหนาแน่นได้ถึง 95 เปอร์เซ็นต์ โครงสร้างภายในยังอยู่ในสภาพดีมาก ยกเว้นโครงสร้างภายนอกเท่านั้นที่มองเหมือนทรุดโทรมเนื่องจากขาดการดูแล ขั้นตอนการดำเนินการคือ เราสำรวจความเป็นจริงว่าควรทำตรงไหนก่อน ตรงไหนหลัง เพราะช่วงนั้นเริ่มมีคนมาท่องเที่ยวแล้ว เลยมีการกันเชือกไว้ไม่ให้คนเดิน แล้วค่อยๆ รื้อพื้นกระเบื้อง โดยการตัดเป็นส่วนๆ ยกออกไป แล้วไปแยก ซึ่งก่อนการดำเนินการจะมีการสเก็ตช์ภาพและถ่ายรูปไว้ว่าสภาพเดิมวางไว้ได้อย่างไร และมีการวางแผนว่า ถ้าเราได้กระเบื้องขนาดนี้ เราจะทำอย่างไรให้มีสภาพเดิม เมื่อเราได้กระเบื้องสภาพดีจำนวนมาก เราก็เลยใช้วิธีวางทำรูปร่างให้เหมือนเดิมมากที่สุด แล้วเหลือริมนซึ่งเสียหายเพียงเล็กน้อย ก็ได้ผล เสริมไปด้วยดี หลังจากกระเบื้องเสร็จเรียบร้อยก็เหลือไม้ ต้องรื้อที่ละชั้นๆ แต่ละชั้นจะมีความผุ ต้องมาคัด ซึ่งเสียหายน้อยมากประมาณ 5 เปอร์เซ็นต์ บานหน้าต่างต่างๆ สามารถรักษาสภาพเดิมได้ ส่วนใหญ่จะเป็นไม้สักตัวไหนที่ผูกเอาไม้สักทับ เดี่ยวที่ผูกก็ใช้เจาะแล้วฝังเดือย ซึ่งก็ได้ผลดีมาก จะเห็นได้ว่าสวยงาม เหมือนเก่า เหมือนกับไม่มีการซ่อมเลย เรียกว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจทีเดียว”

พิพิธภัณฑ์ชุมชนของชาวตลาดสามชุกแห่งนี้ — นอกจากเป็นพื้นที่สถาปัตยกรรมใหม่ของชุมชนงานจิณารักษ์ลงบนพื้นที่เดิมแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นภาพตัวแทนการเป็นชุมชนของคนจีนอีกด้วย เพราะที่ชั้น 2 ของพิพิธภัณฑ์ได้จัดแสดงวิถีชีวิตของชุมชนงานจิณารักษ์ซึ่งเป็นเจ้าแกคนจีนในตลาดสามชุก ผ่านการจัดวางเครื่องเรือน วัตถุข้าวของเครื่องใช้ ภาพถ่ายตลอดจนเนื้อหาต่างๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสอย่างใกล้ชิด

ดังนั้น การเรียกคืน “ชุมชนงานจิณารักษ์” บุคคลสำคัญของชุมชนให้กลับมามีตัวตนในปัจจุบัน นอกจากนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองกับกรมธนารักษ์ว่า พื้นที่แห่งนี้มีบุคคลสำคัญที่สัมพันธ์กับรัฐไทย โดยการทำคุณประโยชน์ด้วยการเก็บภาษีอากรให้กับประเทศชาติอย่างเที่ยงตรงสม่ำเสมอแล้ว พิพิธภัณฑ์บ้านชุมชนงานจิณารักษ์ยังจำลองวิถีชีวิตของชาวจีนในตลาดสามชุกในอดีตมาให้นักท่องเที่ยวผู้ชื่นชอบของเก่า วัตถุโบราณและประวัติศาสตร์ได้สัมผัสจับต้องและจับจ้องในปัจจุบันอีกด้วย

ภาพประกอบ 21 พิพิธภัณฑสถานบ้านขุนจ้านงจันนารักษ์กับปฏิบัติการสร้างประวัติศาสตร์ตัวตนชุดใหม่ของ ขุนจ้านงจันนารักษ์ให้เป็นวีรบุรุษของชุมชน ที่ได้ทำคุณประโยชน์ให้กับแผ่นดินไทยมาอย่างสม่ำเสมอ ผ่านวัตถุจัดแสดงที่นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาเรียนรู้และจับต้องได้อย่างเป็นรูปธรรม

ภาพประกอบ 22 ประวัติของขุนจ้านงจันนารักษ์ได้ถูกชาวตลาดสามชุกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้าง จุดขายให้นักท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตเดินทางเข้ามาบริเวณคอดีตยั้งพื้นที่แห่งนี้

3. ตลาดมีชีวิต พิพิธภัณฑ์มีชีวิต: การรื้อฟื้นวัตถุและเรื่องราวในอดีตเพื่อสร้างบทสนทนาระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน

นอกจากอดีตของบุคคลสำคัญและพื้นที่ของตลาดสามชุกบางส่วนจะถูกบันทึกและนำเสนอไว้ในพิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ่าจันจันรักษ์แล้ว เรื่องราวในอดีตของผู้คนที่เข้ามาค้าขายในตลาดแห่งนี้มาตั้งแต่บรรพบุรุษก็ถูกถ่ายทอดผ่านคำบอกเล่า ภาพถ่ายเก่าๆ ข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันและเครื่องมือเครื่องมือที่ใช้ประกอบอาชีพมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย จากเจ้าของบ้านที่อาศัยอยู่ในตลาดย่านยุคสามชุกแต่ละหลังด้วยเช่นกัน ซึ่งปฏิบัติการดังกล่าวชาวตลาดสามชุกเรียกว่า **พิพิธภัณฑ์บ้านพูดได้** แนวคิดการทำพิพิธภัณฑ์บ้านพูดได้นั้น พงษ์วิน ชัยวิรัตน์ (2554: สัมภาษณ์) ประธานคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์เล่าว่า “พอไปเห็นพิพิธภัณฑ์บ้านอาจารย์เอนก นาวิกมูลก็นึกขึ้นมาได้ว่า สามชุกน่าจะมาเป็นพิพิธภัณฑ์ทั้งตลาดเลยดีกว่า ทำให้เป็นตลาดมีชีวิต พิพิธภัณฑ์มีชีวิต (Living Museum)” ซึ่งอาคารร้านค้าภายในตลาดสามชุกที่สมัครเข้าร่วมโครงการพิพิธภัณฑ์บ้านพูดได้และยินดีที่จัดหาที่ว่างภายในบ้านเพื่อนำข้าวของเครื่องใช้ ของสะสม หรือภาพถ่ายมาจัดแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชมและศึกษานั้น มีจำนวนทั้งสิ้น 22 ร้านค้า

เรื่องราวประวัติความเป็นมาของร้านค้าเหล่านี้ถูกบันทึกและนำเสนอไว้ในหนังสือชื่อ “สืบสานงานศิลป์ถิ่นสามชุก” และถูกวางจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว ณ พิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ่าจันจันรักษ์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวทราบถึงข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับร้านค้าและสถานที่สำคัญภายในตลาดสามชุก ภายใต้แก่นเรื่องดังนี้ หนึ่ง การปรุงอาหารด้วยกรรมวิธีดั้งเดิมและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น ร้านน้ำพริกแม่กิมลั้ง ร้านกาแฟท่าเรือส่ง สอง การผลิตสินค้าและบริการด้วยเทคนิคและอุปกรณ์โบราณ เช่น การถ่ายภาพย้อนยุคของร้านศิลปวัฒนธรรมชาติ สาม การผลิตสินค้าและบริการที่อาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่น ร้านทันตกรรมโบราณตั้งซิมซัง และ ร้านขายยาจีนฮกจ้วนตั้ง สี ร้านขายของเก่า เช่น ร้านราชพรและร้านบุญช่วยหัตถกิจขายนาฬิกาโบราณ และ ห้า ร้านขายของชำที่ใช้อุปโภคบริโภคในปัจจุบันแต่สะสมของโบราณ เช่น ร้านขายของชำบ้านาที่เจ้าของร้านสะสมเครื่องทองเหลืองที่ได้รับมรดกตกทอดมาตั้งแต่รุ่นคุณยาย หรือ ร้านขายทองที่นิยมสะสมเครื่องถ้วยลายครามและเครื่องเงิน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ภาพและเรื่องราวของร้านค้าแต่ละแห่งได้ถูกเรียบเรียงและนำเสนอเพื่อเป็นภาพตัวแทนของ “ความเก่าแก่ ความโบราณ และความเป็นท้องถิ่น” เพื่อสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงถวิลหาอดีตได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสิริกมล ศรีเดช (2545: 98-101) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปยังตลาดดอนหวายนั้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการไปบริโภควิถีชีวิตและชุมชนโบราณอันมีบ้านเรือนเก่าแก่เป็นสัญลักษณ์สำคัญ

เรื่องเล่าของแต่ละร้านที่ปรากฏในหนังสือทำให้ความทรงจำของเจ้าบ้านแต่ละหลังที่เก็บซ่อนไว้อย่างเร้นลับจนเกือบหลงลืมไปแล้ว ถูกรื้อฟื้นออกมาสู่พื้นที่สาธารณะที่เข้าถึงง่ายและจับต้องได้อย่างเปิดเผย วัตถุและภาพถ่ายในแต่ละร้านเปรียบดั่ง “พื้นที่” ที่นำพาเจ้าบ้านและผู้มาเยือนได้พูดคุยกันในสิ่งที่มีความสนใจร่วมกัน บทสนทนาอย่างต่อเนื่องระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือนที่แตกต่างกันไปตามวัย เพศ ฐานะ ระดับการศึกษา ภูมิลำเนา ประสบการณ์และความทรงจำทำให้ตลาดแห่งนี้อุดมไปด้วยเรื่องคุย/เรื่องเล่ามากมายสารพันที่ไม่รู้จักจบสิ้นระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน ความมีชีวิตชีวาของตลาดสามชุกจึงเกิดขึ้นจากบทสนทนาที่สดใหม่ในแต่ละวัน และบทสนทนาที่เกี่ยวกับอดีตของชาวตลาดสามชุกที่เกิดขึ้นตลอดเวลา นี้ได้ทำให้อดีตของชาวตลาดสามชุกถูกนำมาผลิตและขายซ้ำอยู่ตลอดเวลาและเป็นส่วนประกอบสร้างให้บรรยากาศแห่งอดีตกาลของตลาดสามชุกกระเพื่อมเคลื่อนไหวห้อมล้อมผู้คนในปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ดังเสียงสะท้อนจากนักท่องเที่ยวท่านหนึ่งว่า “เมื่อมาเห็นบรรยากาศก็เหมือนได้เจอเพื่อนเก่า เกิดความตื่นเต้น เป็นตลาดที่มีชีวิตสามารถสัมผัสได้ พูดคุยได้ ถามได้”

การรื้อฟื้นความทรงจำ เรื่องราว และวัตถุข้าวของในอดีตของเจ้าของร้านแต่ละร้านมาจัดวางในปัจจุบัน นอกจากจะสร้างความหมายและประวัติศาสตร์ของผู้คนชุดใหม่ให้กับบ้านเรือนร้านค้าของชาวตลาดสามชุกที่เคยเป็นเพียงแหล่งพำนักอาศัยและแหล่งทำมาหากินและกำลังถูกไถ่รื้อให้กลายเป็นพิพิธภัณฑ์บ้านพูดได้แล้ว ยังใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อรองกับกรมธนารักษ์ว่า บ้านแต่ละหลังไม่ว่าจะเป็นตัวอาคารบ้านเรือน สิ่งของเครื่องใช้ที่นำมาจัดแสดง ตลอดจนบรรยากาศ ถูกประจุไปด้วยคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งถูกนำมาแปรรูปให้กลายเป็น “จุดขายและบริการ” ในธุรกิจการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับอดีตได้อีกด้วย

ภาพประกอบ 23 ถ้วยชามเบญจรงค์ของร้านพิพัฒน์บริการซึ่งได้นำมาจัดแสดงไว้หน้าร้านดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เดินเข้าไปในพื้นที่ของร้านเพื่อซักถามพูดคุยเกี่ยวกับอดีตและความทรงจำระหว่างผู้มาเยือนและเจ้าของบ้านที่ถูกเก็บซ่อนไว้ในของสะสมเหล่านั้น

4. การปรับปรุงพื้นที่ทางกายภาพริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนให้เป็นภาพตัวแทนชุมชนริมน้ำที่

สงบสวยงาม

เมื่อถึงฤดูน้ำหลาก ตลิ่งริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนจะถูกกัดเซาะอย่างแรงเป็นเหตุให้อาคารบ้านเรือนริมน้ำเริ่มทรุดเอียง คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์เห็นว่าอาคารไม้ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนบริเวณถนนเลียบบนที่ของตลาดสามชุกนั้นมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เก่าแก่เป็นเอกลักษณ์ควรค่าแก่การอนุรักษ์ และสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของคนริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนได้ คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์จึงจัดให้มีการประชุมระหว่างชาวตลาดสามชุก เทศบาลตำบลสามชุก นายกเทศมนตรี และสถาปนิกชุมชน เพื่อหาทางป้องกันการกัดเซาะตลิ่งของสายน้ำท่าจีน ที่ประชุมมีมติให้สร้างสะพานเดินริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนขึ้น เพื่อใช้เป็น “เขื่อน” ในการป้องกันตลิ่งทรุดและที่สำคัญสามารถใช้ซ่อนทัศนียภาพที่ไม่สวยงามด้านล่างของอาคารบ้านเรือนริมน้ำ อาทิ ท่อทิ้งน้ำเสียและสิ่งปฏิกูลต่างๆ ได้อีกด้วย โดยการออกแบบควรคำนึงการรुकล้ำพื้นที่ของแม่น้ำท่าจีนน้อยที่สุดและใช้วัสดุที่กลมกลืนกับภูมิทัศน์รอบข้างให้มากที่สุด

ดังนั้น ความหมายของสะพานเดินริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนบริเวณถนนเลียบบนที่ จึงมีใช่เพียง “เขื่อน” ป้องกันมิให้ตลิ่งทรุด หากมีความหมายถึง “ฉาก” ที่ใช้ปกปิดและตกแต่งภูมิทัศน์ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนให้คนภายนอกเห็นเพียงความสวยงามของอาคารไม้โบราณ และจินตนาการถึงวิถีชีวิตของผู้คนเมื่อร้อยกว่าปีก่อนที่ยังสัมพันธ์กับสายน้ำท่าจีน ฉากดังกล่าวได้ประกอบสร้างให้อาคารบ้านเรือนและผู้คนริมฝั่งแม่น้ำของตลาดสามชุกปัจจุบันกลายเป็นภาพตัวแทนของชุมชนริมน้ำในอดีตที่สงบ บริสุทธิ์ และสวยงาม เพื่อเป็นจุดขายในธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสิริกมล ศรีเดช (2545: 100) ที่พบว่า ตลาดดอนหวายได้อาศัยปัจจัย 2 ประการคือ “อดีตอันรุ่งเรืองและบรรยากาศอันสงบสุข” มาสร้างจุดขายให้กลายเป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตในอดีต โดยอดีตอันรุ่งเรืองได้สะท้อนผ่านอาหารสูตรโบราณและวิถีชีวิตชุมชน สำหรับบรรยากาศอันสงบสุขได้สะท้อนผ่านการล่องเรือชมธรรมชาติ บ้านเรือนไม้ และวัดริมสองฝั่งคลอง ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตผู้แสวงหาสถานที่พักผ่อนอันสงบร่มเย็นในชนบทเพื่อบริโภคภาพแห่งการดำรง ชีวิตในอดีตที่เรียบง่ายเป็นธรรมชาติ อันเป็นการเติมเต็มความสุขแห่งชีวิตชีวิตให้พร้อมเผชิญกับความวุ่นวายของชีวิตในเมืองหลวงต่อไป

นอกจากนี้ คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และเทศบาลตำบลสามชุกยังได้ปรับปรุงพื้นที่โรงเก็บของเก่าในตลาดให้เป็นศูนย์อาหารและจุดพักของนักท่องเที่ยว โดยสถาปนิกจากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลสุพรรณบุรีให้ความช่วยเหลือในการออกแบบพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการรองรับผู้มาเที่ยวชมตลาดที่ต้องการแวะรับประทานอาหารในตลาดสามชุก การปรับปรุงพื้นที่ดังกล่าวจึงเป็น

การเปลี่ยนแปลงความหมายของโรงเก็บของเก่าให้กลายเป็นศูนย์อาหารและจุดพักของนักท่องเที่ยว เพื่อให้พื้นที่แห่งนี้มีความพร้อมทางกายภาพที่จะรับรองนักท่องเที่ยวจำนวนมากได้นั่นเอง

ภาพประกอบ 24 สะพานเดินริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน ประดิษฐานกรรมที่ใช้ปกปิดทัศนียภาพที่ไม่ต้องการให้บุคคลภายนอกรับรู้ พร้อมทั้งเปลี่ยนแปลงและตกแต่งพื้นที่ทางกายภาพของริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนให้เป็นภาพตัวแทนของชุมชนริมน้ำในอดีตที่สงบ บริสุทธิ์และสวยงาม
ที่มา: คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์. 2555. ภาพนิ่ง.

5. เพลงอเมซิงสามชุก: การบอกเล่าความหมายและอัตลักษณ์ชุดใหม่ของตลาด ย่านยุคสามชุกสู่สาธารณชน

เมื่อคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และชาวตลาดสามชุกได้ร่วมกันสร้างความหมายและประวัติศาสตร์ชุดใหม่ พร้อมทั้งเปลี่ยนแปลงและตกแต่งพื้นที่ทางกายภาพของตลาดสามชุกจนกลายเป็นอัตลักษณ์ชุดใหม่ของตลาดสามชุกในนามของ ‘ตลาดย่านยุคสามชุก’ สำเร็จเรียบร้อยแล้ว คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้มอบหมายให้ไพโรจน์ คุหาพัฒน์กุล นักร้องนักแต่งเพลงคนหนึ่งในตลาดสามชุกแต่งเนื้อร้องและทำนองของเพลง “อเมซิงสามชุก” ขึ้นเพื่อทำหน้าที่บอกเล่าความหมายและอัตลักษณ์ชุดใหม่ในปัจจุบันของตลาดย่านยุคสามชุกสู่การรับรู้ของสาธารณชนหรือนักท่องเที่ยว เพลงดังกล่าวมีความยาวทั้งสิ้น 4.42 นาที

เพลง “อเมซิงสามชุก” ได้แนะนำให้นักท่องเที่ยวรู้จักกับความหมายใหม่และอัตลักษณ์ชุดใหม่ที่ชาวตลาดสามชุกร่วมกันผลิตสร้างให้กับพื้นที่ตลาดสามชุก เช่นคำว่า “ตลาดร้อยปี ไลฟ์มิวเซียม และดิโอลไนน์สมาร์เก็ต” ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงกระบวนการรื้อฟื้นและการนำเสนอมรดกทางวัฒนธรรมในอดีตให้กลายเป็นจุดขายหรือจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเชิงวิถีหาอดีตในปัจจุบัน เช่น

พิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ่ามงจินารักษ์ พิพิธภัณฑ์บ้านพุดใต้ เช่น ร้านกาแฟโบราณ ร้านถ่ายรูป ร้านขายยา และร้านค้าต่างๆ พร้อมกับชักชวนให้นักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญใกล้เคียงตลาดสามชุกอีกหลายแห่ง ดังนี้

ไปเที่ยวสามชุกกันเถอะ	ของกินมีเยอะน่าดู
เรื่องราวอยากให้คุณ	ตำนาน ตลาดร้อยปี (สร้อย)
หากคุณมาเที่ยวสุพรรณ	ไปอำเภอนั้นอำเภอนี้
ลองมาบ้านฉันบ้างสิ	มาเที่ยวอำเภอสามชุกกัน
จะพาไป บ้านขุนจ่ามง	บ้านไม้สามชั้นเก๋เก๋
แล้วฉันจะเล่าให้ฟัง	ท่านขุนจ่ามงเค้าคือใคร (สร้อย)
ตลาดเก่าๆ บ้านฉัน	มีร้านรวงมากมาย
ดำเนินชีวิตกันต่อไป	ฝรั่งเรียก “ไลฟ์ มิวเซียม”
ถ่ายรูปร้านขายยา	ทั้งร้านค้าร้านขาย
ร้านกาแฟอีกชิ้นใจ	ดีโอลไซน์สีมารีเกิด (สร้อย)
ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง	ต่างกราบไหว้และศรัทธา
คุ้มครองชาวประชา	อยู่เย็นเป็นสุขเอย
รอยพระพุทธรูปาท	ที่วัดสามชุกนั้นไง
พวกเราต่างเลื่อมใส	สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านเมือง (สร้อย)
ข้ามฝั่งไปบึงระหาน	สุขสราญทางน้ำกัน
แม่น้ำท่าจีนไหลผ่าน	อำเภอสามชุกบ้านเรา
ยังมีอีกมากมาย	ให้คุณลองไปเที่ยวดู
หากคุณไม่ไปก็ไม่รู้	जूฮुकगू जूฮुकगू (สร้อย 2 ครั้ง)

เพลงดังกล่าวถูกเปิดประชาสัมพันธ์เสียงตามสายไปทั่วตลาดย้อนยุคสามชุกตลอดทั้งวัน เพื่อบอกเล่าความหมายและอัตลักษณ์ชุดใหม่ของตลาดสามชุกให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้อย่างรวดเร็วในทุกพื้นที่ ไม่ว่าจะพวกเขาจะนั่งรับประทานอาหารหรือเดินจับจ่ายซื้อข้าวของในพื้นที่ใดก็ตาม ต่อมาคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้นำเพลงดังกล่าวมาบรรจุในแผ่นซีดีจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวเพื่อนำรายได้ไปเป็นค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาความสะอาดห้องสุขาและพื้นที่ในตลาดสามชุก ตลอดจนจ้างหน่วยรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวเพิ่มเติมในวันหยุด

เพลง “อเมซิ่งสามชุก” นอกจากสามารถสร้างการรับรู้อัตลักษณ์ชุดใหม่ของตลาดย้อนยุคสามชุกแก่นักท่องเที่ยวแล้ว ยังได้กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเชิงถวิลหาอดีตทั้งหลายสนใจใคร่รู้อัตลักษณ์

เหล่านั้นมากยิ่งขึ้น เพราะคำร้องได้นำเสนอเนื้อหาสาระหรือจุดขายที่สอดคล้องกับความต้องการบริโภคอดีตของนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้ายตามเรื่องราวได้ง่าย เช่น การใช้คำว่า ตำนานตลาดร้อยปี บ้านไม้สามชั้นเกี้ยวเกี้ยว ตลาดเก่าๆ บ้านฉัน และดิโอสไชนีสมาร์เก็ต เป็นต้น พร้อมทั้งเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเรียนรู้เพราะมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของ “เรื่องราวต่างๆ ในอดีตกว่าร้อยปี” ซึ่งปรากฏในประโยคที่เป็นสร้อยของเพลงว่า “ไปเที่ยวสามชุกกันเถอะ ของกินมีเยอะ น่าดู เรื่องราวอยาก ให้รู้ ตำนานตลาดร้อยปี” อีกด้วย

นอกจากนี้เพลงอเมซิงสามชุก ยังมีจังหวะของดนตรีที่สนุกสนาน รื่นเริงบันเทิงใจ ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถสร้างจินตนาการไปตามเนื้อร้องและเสียงเพลง หรือสนุกสนานไปตามท่วงทำนองและลีลาของเพลง ตลอดจนสามารถจดจำเนื้อหาและท่วงทำนองของเพลงได้อย่างง่ายดาย เพลงจึงช่วยดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้ติดตามสนใจใคร่รู้อัตลักษณ์ในอดีตของตลาดสามชุกได้อย่างเพลิดเพลิน ยิ่งไปกว่านั้น เพลงยังเป็นภาษาสากล ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ เพศ วัย ความรู้ เพลงจึงสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างกว้างขวาง เป็นเครื่องมือในการสร้างความน่าสนใจ สร้างการจดจำและกระตุ้นความต้องการบริโภคอดีตของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี บทเพลงดังกล่าวได้กระตุ้นเร้าให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจอยากไปศึกษาเยี่ยมชมสถานที่ที่ถูกกล่าวถึงในบทเพลง เป็นการเปิดพื้นที่ทางจินตนาการให้แก่นักท่องเที่ยว ทำให้เกิดความตื่นเต้นและน่าค้นหาและสามารถทำให้พวกเขาใช้เวลาและเงินทอง ณ ตลาดย้อนยุคสามชุกยาวนานและมากขึ้น

เพลงอเมซิงสามชุก จึงเปรียบดั่งแผนที่ที่บอกเล่าอัตลักษณ์ด้านต่างๆ ของตลาดย้อนยุคสามชุกทั้งหมดโดยย่อ รวมทั้งกระบวนวิธีหรือพื้นศิลปวัฒนธรรมในอดีตให้เป็นจุดขายในปัจจุบันที่ชาวตลาดสามชุกได้ร่วมปฏิบัติกันมากกว่า 2 ปีให้นักท่องเที่ยวและสาธารณชนได้รับรู้และเห็นภาพรวมทั้งหมดด้วยระยะเวลาเพียง 4.42 นาที ในเวลาต่อมาเพลงดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้ในการนำเสนออัตลักษณ์ชุดใหม่ของตลาดสามชุกต่อบุคคลภายนอกในวาระสำคัญๆ ของชาวตลาดสามชุก อาทิ งานฉลองการได้รับรางวัลอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกระดับโลก จากองค์การยูเนสโกประจำประเทศไทยเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ.2552 โดยยุวมัคคุเทศก์ซึ่งเป็นตัวแทนของชาวตลาดสามชุกได้ช่วยกันร้องเพลง “อเมซิงสามชุก” เพื่อต้อนรับอดีต พณฯ ท่านนายกรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะที่เดินทางมาเป็นประธานในพิธี และใช้เป็นเพลงประกอบการแสดงในพิธีเปิดงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10 อย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2553 อีกด้วย

ยิ่งไปกว่านั้น เพลงอเมซิงสามชุกที่เปิดประชาสัมพันธ์ตลอดทั้งวันยังได้ทำให้บรรยากาศแห่งอดีตกาล อาคารร้านค้าไม้โบราณประเภทต่างๆ บุคคลสำคัญของชุมชนในอดีต เรื่องราว ของสะสม และเครื่องใช้ไม้สอยของร้านค้าต่างๆ ในโครงการพิพิธภัณฑ์บ้านพุดได้ต่างผุดพราย ฉายซ้ำและหอมล้อมผู้คนด้วยอดีตอยู่ตลอดเวลา

เมื่อศิลปวัฒนธรรมแห่งอดีตกาลได้รับการรื้อฟื้นและคัดสรรให้กลับมาแสดงคุณค่าความงามเชิงสถาปัตยกรรม พร้อมทั้งทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ชุดใหม่ของตลาดสามชุกให้แก่ผู้ที่มาเยือนได้ศึกษาเรียนรู้และสามารถจับต้องได้ ตลาดสามชุกจึงกลายเป็นพื้นที่แห่งการท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สมบูรณ์แบบแห่งหนึ่ง และเมื่อสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ทั้งจากรายการโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และนิตยสารช่วยประชาสัมพันธ์เรื่องราวของตลาดย้อนยุคสามชุกออกไป ผู้คนจากทั่วสารทิศได้แวะเวียนมาเยี่ยมสามชุกตลาดร้อยปีแห่งนี้ จนชาวตลาดสามชุกสามารถเปิดตัวสามชุกตลาดร้อยปีหรือตลาดย้อนยุคสามชุกได้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ.2547 โดยได้รับเกียรติจากนายอนุรักษ์ จุรีมาศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมมาเป็นประธานในพิธีเปิด มีสมาชิกเครือข่ายโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองนำอยู่ทั่วประเทศ นำกิจกรรมของแต่ละภาคมาร่วมแสดงความยินดีด้วยเป็นอันมากซึ่งทำให้ตลาดสามชุกย้อนยุคได้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้งหนึ่ง

การใช้กฎเกณฑ์ขององค์กรเอกชนและรัฐในระดับชาติและสากลมารับคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุก

1. การได้รับรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่นประเภทองค์กร จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์

เมื่อคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และชาวตลาดสามชุก ได้สร้างความหมายและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ชุดใหม่ให้กับพื้นที่ตลาดสามชุกจนกลายเป็น 'ตลาดย้อนยุคสามชุก' แหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอดีตของชาวตลาดสามชุกสำเร็จแล้ว คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ด้วยการสนับสนุนของมูลนิธิชุมชนไทจึงใช้อำนาจกฎเกณฑ์ขององค์กรเอกชนและรัฐระดับชาติและสากลมารับคุณค่าทางประวัติศาสตร์เหล่านั้นให้กับพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุก เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อรองกับกรมธนารักษ์มิให้รื้อถอนมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าเหล่านั้นออกจากพื้นที่ โดยเริ่มจากการเสนอชื่อองค์กรเพื่อเข้ารับการพิจารณารางวัลด้านการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่น ประเภทองค์กรจากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ และในปี พ.ศ.2548 คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ก็ได้รับรางวัลดังกล่าว เนื่องจากปฏิบัติการของคณะกรรมการสอดคล้องกับเกณฑ์ข้อที่ 2 คือเป็นองค์กรผู้ริเริ่มผลักดันให้มีการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม

กฤตยา เสริมสุข (2554: สัมภาษณ์) หนึ่งในแกนนำคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ฝ่ายเสริมสร้างเอกลักษณ์ เล่าถึงที่มาของการเสนอชื่อเพื่อเข้ารับการพิจารณารางวัลด้านการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่นว่า

“เริ่มจากท่านองคมนตรีพลอากาศตรีเอกกำธน สินธุวานนท์ พร้อมคณะว.ป.อ.รุ่น 20 และครอบครัว อีกทั้งปองขวัญ (สุขวัฒนา) ลาซุส ผู้อำนวยการสมาคมสถาปนิกสยามฯ และสื่อมวลชน อาทิ

นักเขียนจากนิตยสารสารคดีและสกุลไทย ได้มาตรวจราชการที่จังหวัดอุทัยธานีแล้วแวะเข้ามาเยี่ยมชมสามชุกตลาดร้อยปี คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ จึงถือโอกาสดังกล่าวเรียนปรึกษาท่านองคมนตรีเรื่องกรมธนารักษ์จะรื้อตลาด เนื่องจากเห็นว่าพื้นที่แห่งนี้ไม่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ หลังจากนั้นท่านองคมนตรีก็ส่งที่ปรึกษาเข้ามาคุยกับเราว่าจะแก้ไขปัญหอย่างไร พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่จากสมาคมสถาปนิกสยามฯ ก็เข้ามาสำรวจ ถ่ายรูป และสัมภาษณ์พ่อค้าแม่ค้าตลาดสามชุก พร้อมส่งชื่อคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์เข้าชิงรางวัล พอรู้ว่าได้รางวัล ชาวตลาดตื่นตื่นกันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนเข้ารับพระราชทานรางวัลจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พอเราได้รางวัลข้าราชการบริพารของท่านก็มาเยี่ยมเราตลอด มาทุกอาทิตย์ มาเป็นครอบครัวบ้าง มาเป็นกลุ่มบ้าง แล้วพอมารู้จักก็คุยกัน ในช่วงนี้สื่อมวลชนก็เข้ามาเยอะมาก”

ปองขวัญ (สุขวัฒนา) ลาซุส ผู้อำนวยการสมาคมสถาปนิกสยาม กล่าวว่า “ที่สมาคมให้รางวัลคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ เพราะเราเห็นว่าคณะกรรมการฯ ชุดนี้ได้ริเริ่มในการอนุรักษ์ชุมชนขึ้น เพื่อให้กรมธนารักษ์เปลี่ยนใจหันมาร่วมอนุรักษ์มรดกของเดิมและปรับปรุงให้ดีขึ้น ต้องขอขอบคุณแทนประชาชนชาวไทยทั่วประเทศที่ชุมชนนี้ได้ช่วยพวกเรารักษามรดกของชาติไว้” (คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์. 2547: ซีดีรอม)

รางวัลและคำประกาศดังกล่าว นอกจากสร้างความหมายใหม่ให้กับพื้นที่ตลาดสามชุกได้ กลายเป็นองค์กรที่อนุรักษ์ห่วงแหนมรดกทางวัฒนธรรมของตนเองแล้ว ยังทำให้สถาปัตยกรรมของชุมชนท้องถิ่นถูกผนวกกรรมและสถาปนาให้เป็นมรดกของชาติอีกด้วย

2. การทำให้ตลาดย้อนยุคสามชุกกลายเป็น “ย่านประวัติศาสตร์”: แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

เมื่อตลาดย้อนยุคสามชุกได้รับรางวัลการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรม จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ และมรดกทางสถาปัตยกรรมของชุมชนท้องถิ่นได้รับการผลักดันให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไทยแล้ว คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์จึงเป็นตัวแทนชาวตลาดสามชุก นำรางวัลและความหมายดังกล่าวไปต่อรองกับกรมธนารักษ์ เพื่อขอใช้พื้นที่บริเวณซอย 1 และซอย 2 อยู่อาศัยและทำมาหากินต่อไป โดยกรมธนารักษ์ขอให้กองออกแบบแผนและก่อสร้างพิจารณาให้ความเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม รวมทั้งคุณค่าทางโบราณคดีของอาคารสิ่งปลูกสร้างในตลาดสามชุกเพื่อใช้ประกอบการพิจารณา

สิบวันถัดมา กองแบบแผนและก่อสร้างสรุปความเห็นกลับมายังกรมธนารักษ์ว่า สภาพโครงสร้างของอาคารในตลาดสามชุกชำรุดทรุดโทรมและเสื่อมสภาพไปมากซึ่งต้องมีการปรับปรุง ส่วนรูปแบบทางสถาปัตยกรรมนั้น เห็นว่า **ไม่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น** ส่วนที่เห็นคุณค่า

ทางฝีมือก็เป็นส่วนประกอบของอาคาร เช่น ลายฉลุไม้ช่องลม ประตูบานเฟี้ยม ไม้ลูกกระเบียง เป็นต้น ส่วนแนวคิดคุณค่าทางโบราณคดีของอาคารสิ่งปลูกสร้างในบริเวณดังกล่าว เห็นควรสอบถามจากกรมศิลปากรต่อไป

ต่อมาในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 อธิบดีกรมศิลปากรได้มีหนังสือถึงอธิบดีกรมธนารักษ์ แจ้งว่ากรมศิลปากรพิจารณาแล้วเห็นว่า พื้นที่และอาคารภายในตลาดร้อยปีสามชุก จัดเป็นโบราณสถานประเภท “ย่านประวัติศาสตร์” ที่มีความสำคัญในด้านของประวัติศาสตร์ชุมชนและรูปแบบอาคารพื้นถิ่นซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์การพิจารณาพื้นที่ย่านประวัติศาสตร์ในข้อที่ 2 และ 4 ของกรมศิลปากร จึงเห็นสมควรให้อนุรักษ์พื้นที่และอาคารภายในตลาดร้อยปีสามชุกไว้เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนต่อไป และต่อมาในวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2550 อธิบดีกรมธนารักษ์ได้มีหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรีเพื่อยกเลิกโครงการพัฒนาที่ดินราชพัสดุแปลงบริเวณตลาดสามชุกเป็นอาคารพาณิชย์ และเห็นสมควรอนุรักษ์พื้นที่และอาคารภายในตลาดสามชุกไว้เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนด้วยเหตุนี้ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวตลาดสามชุกกับราชพัสดุจึงเริ่มคลี่คลายตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

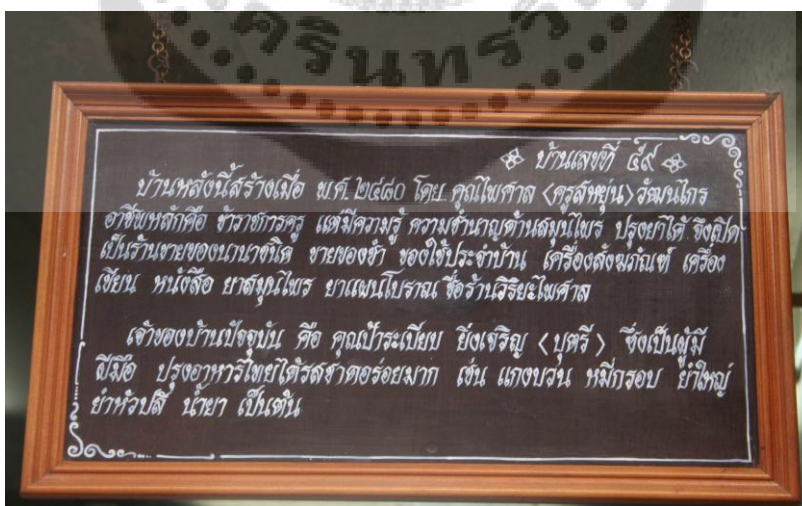

ภาพประกอบ 25 ป้าย “ย่านประวัติศาสตร์” สัญลักษณ์แห่งชัยชนะของชาวตลาดสามชุกในการต่อสู้ต่อรองและปกป้องรักษาพื้นที่ตลาดสามชุกจากกรมธนารักษ์ ด้วยการอาศัยอำนาจของกรมศิลปากรในการรองรับคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของอาคารสถาปัตยกรรม

อย่างไรก็ตาม กรมธนารักษ์ได้ขอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรีดำเนินการวางแผนทางการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ให้เป็นรูปธรรมต่อไป ผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรีจึงนัดหมายผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด

ประกอบด้วยผู้เช่าที่ราชพัสดุ พร้อมด้วยสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุพรรณบุรี นายอำเภอสามชุก เทศบาลตำบลสามชุกและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ร่วมประชุมหารือเกี่ยวกับแนวทางและรูปแบบ การปรับปรุงพัฒนาอาคารที่พักอาศัยของชาวตลาดสามชุกในชอย 1 และชอย 2 ซึ่งเป็นพื้นที่ของ กรมธนารักษ์ เพื่อได้ถือปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งชุมชน ในวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ.2550 และ 7 มิถุนายน พ.ศ.2550 โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรีเป็นประธานการประชุม

ผลของการประชุมสรุปว่า รูปแบบภายนอกอาคารที่พักอาศัยของชาวชุมชนตลาดสามชุกนั้น ขอให้ผู้เช่าทุกคนคงสภาพความเป็น “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น” ไว้ให้ได้มากที่สุด สำหรับโครงสร้างภายใน ขอให้ปรับปรุงพัฒนาให้เกิดความมั่นคงแข็งแรง สำหรับวัสดุและสีที่นำมาตกแต่งปรับปรุงอาคารที่พักอาศัยนั้นขอให้ในรูปแบบเดียวกันทั้งหมด ซึ่งสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุพรรณบุรี เทศบาลตำบลสามชุก คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และผู้เช่าทั้งหมดได้ร่วมกันออกแบบแปลนเพื่อเป็น Master Plan ในการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารทั้งหมดในเขตอนุรักษ์ให้มีรูปแบบเดียวกัน และก่อนการดำเนินการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารใดๆ ผู้เช่าต้องขออนุญาตจากสำนักงานธนารักษ์พื้นที่สุพรรณบุรี และเทศบาล ตำบลสามชุกก่อน เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงดำเนินการต่อไปได้ หากผู้เช่ารายใดไม่ปฏิบัติตาม Master Plan กรมธนารักษ์จะยกเลิกสัญญาเช่า กฎเกณฑ์ดังกล่าวถือเป็นสัญญาประชาคมที่ทุกคนต้องปฏิบัติ เสมอกันเพื่อการอยู่ร่วมกัน นอกจากนี้ประธานคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ยังขอความร่วมมือผู้เช่าอาคารในชอย 1 และชอย 2 ซึ่งได้รับการบักเซตว่าเป็นย่านประวัติศาสตร์ให้นำป้ายชื่อร้าน อันเก่ากลับมาติดใหม่ และพยายามทำป้ายเล่าประวัติบ้านของตนเองให้นักท่องเที่ยวได้ทราบด้วย

ภาพประกอบ 26 ป้ายบอกเล่าประวัติความเป็นมาของอาคารบ้านเรือน และประวัติศาสตร์ตัวตนของผู้ เป็นเจ้าของบ้าน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบสร้างประวัติศาสตร์ของชุมชนในฐานะโบราณสถาน ย่านประวัติศาสตร์

ทั้งนี้ คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และชาวตลาดสามชุกได้ร่วมกันปรับปรุง ภูมิทัศน์บริเวณบ้านเก่าแก่เชิงหรือบริเวณลานโพธิ์ ซอย 2 ซึ่งได้รับอนุญาตจากเจ้าของบ้านคนปัจจุบัน ให้สามารถปรับปรุงซ่อมแซมและใช้อาคารไม้สองชั้น รวมทั้งบริเวณบ้านซึ่งมีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ที่ช่วย สร้างความร่มรื่นให้กับพื้นที่ เป็นสำนักงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ในการ ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน และเพื่อใช้เป็นพื้นที่ส่วนกลางใน การทำกิจกรรมของชุมชน เช่น เป็นที่ประชุมของชาวตลาด เป็นที่จัดนิทรรศการ รวมทั้งเป็นที่ต้อนรับ คณะศึกษาดูงานจากหน่วยงานต่างๆ

การเปลี่ยนแปลงความหมายของพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกให้กลายเป็นย่านประวัติศาสตร์ โดยกรมศิลปากร นอกจากทำให้พื้นที่แห่งนี้กลับมามีคุณค่าทางประวัติศาสตร์สมควรแก่การอนุรักษ์ให้ เป็นแหล่งเรียนรู้แล้ว ยังเป็นการสถาปนาสถาปัตยกรรมท้องถิ่นให้กลายเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ของประเทศชาติอีกด้วย นอกจากนี้อำนาจของวาทกรรมย่านประวัติศาสตร์ยังสามารถกดทับและตรึง สถาปัตยกรรมอาคารไม้โบราณของตลาดสามชุกให้สถิตยอยู่ในรูปลักษณะแห่งอดีตกาลตลอดเวลา อีกทั้งยังลิดรอนอำนาจของหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้อยู่อาศัยในอาคารเหล่านั้นให้ไม่สามารถ เปลี่ยนแปลง ซ่อมแซมหรือทำการใดๆ ที่อาจทำให้รูปลักษณะและคุณค่าของอดีตที่ประจักษ์อยู่ในอาคาร พื้นดินเหล่านั้นต้องสูญเสียไปก่อนได้รับการอนุญาต ด้วยการมอบหมายให้ชุมชนและหน่วยงานผู้ดูแล เขตอนุรักษ์ดังกล่าวสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาบังคับให้ผู้คนในย่านประวัติศาสตร์ ไม่สามารถเปลี่ยนแปลง รูปแบบทางกายภาพของอาคารที่พักอาศัยเหล่านี้ เพื่อทำให้สถาปัตยกรรมดังกล่าวทรงคุณค่าและ สอดคล้องกับเกณฑ์การพิจารณาพื้นที่ย่านประวัติศาสตร์ตามที่กรมศิลปากรประกาศไว้ตลอดไป

เขตที่ถูกกำหนดขึ้นมาใหม่ในนามของย่านประวัติศาสตร์นี้ เป็นแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวเชิงถวิล หาดอดีตเป็นอย่างมาก นักท่องเที่ยวและสื่อมวลชนต่างหลั่งไหลมาสู่ตลาดย้อนยุคสามชุกเพื่อบริโภค สถาปัตยกรรมและวัตถุที่มีความหมายแห่งอดีตอย่างแน่นขนัด ไม่จำกัดเฉพาะวันวันหยุดสุดสัปดาห์ หรือ วันหยุดนักขัตฤกษ์อีกต่อไป พื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกและการดำเนินชีวิตของชาวตลาดสามชุก จึงถูกตรึงให้อยู่ในโลกแห่งอดีตกาล จนกลายเป็นวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนในปัจจุบัน

3. การทำให้ตลาดย้อนยุคสามชุกกลายเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของภูมิภาค เอเชียและแปซิฟิก

เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2552 องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ประจำประเทศไทย ได้ประกาศให้ตลาดย้อนยุคสามชุกรับรางวัลระดับ “ดี” จากการประกวด โครงการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกประจำปี 2552 เนื่องจากตลาดสามชุก มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์การพิจารณาในประเด็นที่ว่า “เป็นสถานที่ที่มีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป มีการ

บูรณะซ่อมแซมแล้วเสร็จภายใน 10 ปีที่ผ่านมา และสามารถใช้งานได้อย่างน้อย 1 ปีนับจากการประกาศผลรางวัล” คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และชาวตลาดสามชุกได้จัดงานฉลองรางวัลดังกล่าวขึ้นในวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ.2552 โดยมีผู้นำสูงสุดของภาครัฐ คือ อติต ๗พงษ์ ท่านนายกรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ มาเป็นประธานในพิธี

พงษ์วิน ชัยวิรัตน์ (2554: สัมภาษณ์) ประธานคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ กล่าวถึงที่มาของการได้รับรางวัลอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจากยูเนสโกประจำประเทศไทย ตลอดจนการใช้พื้นที่ทางสังคมในการเรียนเชิญนายกรัฐมนตรีมาเป็นประธานในพิธีรับรางวัลดังกล่าว ณ ตลาดสามชุกว่า

“การเสนอชื่อตลาดสามชุกเข้าชิงรางวัลนั้น อ.ณัฐวุฒิ อิศวโกวิทวงศ์และอ.ศักดิ์รินทร์ แซ่ภู่ สถาปนิกชุมชน ผู้ร่วมบูรณะซ่อมแซมพิพิธภัณฑสถานบ้านขุนจำนงจินารักษ์กับชาวตลาดสามชุกมาตั้งแต่เริ่มต้น เป็นผู้ช่วยแปลข้อมูลของตลาดสามชุกเป็นภาษาอังกฤษและดำเนินการเสนอชื่อให้ ทางยูเนสโกให้เราเลือกจะไปรับเองที่กรุงเทพฯ หรือให้เค้ามาให้ที่ตลาดก็ได้ ทางชุมชนเลยเสนอให้ทางยูเนสโกมามอบรางวัลให้ที่นี่ โดยเรียนเชิญนายกรัฐมนตรีมาเป็นประธานในพิธีผ่านไปทางนพ.อรรถสิทธิ์ เวชชาชีวะ คุณพ่อของท่านนายก เพราะผมเป็นคนไข้ประจำของคุณหมอ ก็เลยคุยกับคุณหมอบอกว่าอยากจะชวนนายกมาเที่ยวตลาดสามชุกเพื่อมารับรางวัลด้วย คุณหมอบอกว่าขอเวลาคิดก่อนแล้วจะส่งข่าวให้ ต่อมาคุณหมอโทรมาบอกว่าท่านนายกสนใจ ให้ทำหนังสือเชิญมา ก็เลยทำหนังสือเชิญไป ท่านนายกให้เลขาโทรมาแจ้งว่ามา และคุณหมอก็บอกว่าจะมาแน่ ทางเราถึงมั่นใจว่าท่านนายกยินดีเดินทางมาร่วมฉลองรางวัลกับชาวตลาดสามชุกอย่างแน่นอน”

ในพิธีรับมอบรางวัลอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ประจำปี 2552 ณ ตลาดสามชุกตลาดร้อยปี มอลลี ลี (Molly Lee) รักษาการผู้อำนวยการองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ประจำประเทศไทย ได้กล่าวยกย่องการอนุรักษ์ชุมชนย่านตลาดเก่าสามชุกนี้ว่า

“โครงการอนุรักษ์ชุมชนย่านตลาดเก่าสามชุกนี้ได้รับรางวัล Award of Merit เนื่องจากแผนฟื้นฟูของโครงการสามชุกนี้ได้แสดงออกถึงวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล และแนวทางที่แสดงถึงการร่วมมือกันของหน่วยงานท้องถิ่นจนสามารถผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจมาได้ โครงการนี้ทำให้เกิดความตระหนักในวงกว้างของการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่มีพื้นฐานขึ้นมาจากรากหญ้า และมีคุณสมบัติที่จะเป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์ชุมชนทางประวัติศาสตร์แห่งอื่นๆ ในประเทศไทยและในประเทศต่างๆ เพื่อให้สถานที่ประวัติศาสตร์คงอยู่กับชุมชนแต่ละประเทศต่อไป” หลังจากคำกล่าวยกย่องดังกล่าวสิ้นสุดลง พื้นที่พิธีการบนเวทีก็ได้เปลี่ยนเป็นพื้นที่กล่าวแสดงความชื่นชมยินดีในความ สำเร็จของชาวชุมชนตลาดสามชุกทั้งจากนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม และผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี

ภาพประกอบ 27 รางวัลอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจากองค์การยูเนสโกประจำประเทศไทย เป็นหลักฐานยืนยันว่า การอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมในอดีตของชาวตลาดสามชุกให้กลับมา มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และกลายเป็นจุดขายในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตที่ดี เป็นคุณสมบัติที่ชุมชนอื่นควรศึกษาเป็นแบบอย่างในการอนุรักษ์ชุมชนของตน

คำประกาศขององค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ประจำประเทศไทย นอกจากผนวกมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นสามชุกให้กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกแล้ว ยังเปลี่ยนแปลงความหมายของพื้นที่ตลาดสามชุกให้กลายเป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่ประสบความสำเร็จจนสามารถผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจมาได้ โดยมีพื้นฐานมาจากความร่วมมือของคนในท้องถิ่น และด้วยความหมายดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการและวัตถุประสงค์ของ “โครงการปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง” ซึ่งเป็นนโยบายที่รัฐบาลนำมาใช้ในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศที่กำลังหดตัวอย่างรุนแรงอยู่ในขณะนั้น ด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนสร้างอาชีพและรายได้จากเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative Economy) ซึ่งเป็นแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ การศึกษา การสร้างสรรค์งานและการใช้ทรัพย์สินทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับทุนทางวัฒนธรรม การสั่งสมความรู้ของสังคมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผู้นำสูงสุดของรัฐบาลจึงผนวกรวมหลักเกณฑ์การพิจารณารางวัลอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมขององค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ประจำประเทศไทยเข้ากับหลักการและวัตถุประสงค์ของโครงการปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง และขอใช้รางวัลและความหมายใหม่ที่ประทับบนพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุก

เป็นพื้นที่ประชาสัมพันธ์ผลงานของรัฐบาลผ่านรายการโทรทัศน์ที่ชื่อว่า “เชื่อมั่นประเทศไทยกับนายกฯ อภิสิทธิ์”

ในวันดังกล่าว นอกจากนายกรัฐมนตรีได้เดินทางมายังตลาดย่านอนุคนสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อแสดงความยินดีและเป็นกำลังใจให้กับประชาชนชาวตลาดสามชุกที่ได้รับรางวัลอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมแล้ว ยังได้ฉายใช้ความหมายใหม่ของพื้นที่ตลาดสามชุกบนเทปโทรทัศน์ รายการ “เชื่อมั่นประเทศไทยกับนายกฯ อภิสิทธิ์” เพื่อนำมาออกอากาศในวันอาทิตย์ที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2552 อีกด้วย รายการ “เชื่อมั่นประเทศไทยกับนายกฯ อภิสิทธิ์” นั้น เป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานของรัฐบาลของนายกรัฐมนตรี อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (เอ็นบีที) ทุกวันอาทิตย์ เวลา 09.00 - 10.00 น. รายการแบ่งออกเป็น 2 ช่วงหลักคือ ช่วงแรกเป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานโดยนายกรัฐมนตรี ช่วงที่สองเป็นช่วงสนทนากับพิธีกรหรือแขกรับเชิญในประเด็นต่างๆ ที่น่าสนใจในขณะนั้น ซึ่งในวันดังกล่าวทางทีมงานได้เชิญนิรมล เมธีสุวกุล มาร่วมเป็นพิธีกรภาคสนามของรายการด้วย

ในช่วงแรกของรายการนายกรัฐมนตรีได้กล่าวยกย่องให้ตลาดสามชุกเป็น “ชุมชนต้นแบบ” หรือ “ชุมชนตัวอย่าง” ด้านชุมชนเข้มแข็งและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่รัฐบาลต้องการให้ชุมชนอื่นทั่วประเทศนำไปเป็นแบบอย่างในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของชุมชน โดยภาครัฐพร้อมให้การสนับสนุนและผลักดันปฏิบัติการดังกล่าวให้เป็นนโยบายระดับชาติไว้ดังนี้

“ชุมชนสามชุกมีประวัติศาสตร์ยาวนานเป็นร้อยปีในเรื่องของการเป็นเมืองท่าค้าขายด้วยการใช้การสัญจรทางน้ำเป็นหลัก เมื่อโลกเปลี่ยนไปหันมาใช้การสัญจรทางบก ก็มีผลกระทบ แต่ในการเปลี่ยนแปลงในทุกๆ เรื่อง ทุกๆ ยุค คนที่อยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงจะมีทางเลือกเสมอ ทางหนึ่งคือ ถูกกระแสนพัดพาไป แต่ในขณะเดียวกันหลายพื้นที่ไม่ปล่อยให้เปลี่ยนแปลงภายนอกมากำหนดทุกสิ่งทุกอย่างเพราะจะเกิดความสูญเสีย ทางเลือกที่สำคัญคือ คนในชุมชนสามารถที่จะอยู่กับการเปลี่ยนแปลงและพลิกสิ่งที่เป็นของตัวเองให้กลับมาใช้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงนั้นด้วย สามชุกเป็นตัวอย่างที่ดี เมื่อเกิดวิกฤตเมื่อ 10 ปีก่อนว่าต้องรู้หรือไม่รู้ แทนที่จะต่อต้านอย่างเดียว ก็มาคิดต่อในทางสร้างสรรค์และด้วยความเข้มแข็งของชุมชนและท้องถิ่น ก็สามารถพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาสสร้างสิ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ คือ การใช้ทุนทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมให้เป็นประโยชน์ และวันนี้ได้รับการยอมรับจากองค์กรในระดับโลก สิ่งที่เกิดขึ้นที่นี้ผมคงอยากเห็นเกิดขึ้นอีกหลายพื้นที่ แต่สิ่งที่ต้องย้ำ คือ ไม่มีใครสามารถเนรมิตหรือบังคับให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้ นอกจากประชาชนในแต่ละชุมชนในแต่ละท้องถิ่นเอง จากนั้นไปผมต้องการเห็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมสามารถยืนอยู่ได้และพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส โดยรัฐบาลจะทำหน้าที่ในการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้อย่างเต็มที่ วันนี้ผมมาเป็นกำลังใจและมาร่วมแสดงความยินดี พร้อมกับมี

โอกาสมาสัมผัสกับชุมชนแห่งนี้ ขอบคุนพี่น้องประชาชน ชุมชน กรรมการท้องถิ่นที่ทำให้วันนี้พี่น้องสามชุกและพี่น้องชาวไทยได้รับความภาคภูมิใจจากการได้รับยอมรับจากองค์การยูเนสโก”

คำสัมภาษณ์ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า วาทกรรมการพัฒนาของรัฐ คือ “ชุมชนเข้มแข็งและเศรษฐกิจสร้างสรรค์” ในโครงการปฏิบัติการไทยเข้มแข็งซึ่งเริ่มปฏิบัติการในปี พ.ศ.2552 และสิ้นสุดในปี พ.ศ.2555 เป็นแนวทางที่สามารถฟื้นฟูเศรษฐกิจระดับชุมชนได้อย่างแท้จริง และความสามัคคีของคนในชุมชนสามารถใช้เป็นแนวทางเสริมสร้างให้ชุมชนเกิดความแข็งแกร่งและยืนหยัดต่อสู้อยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่างๆ แม้กระทั่งองค์กรสากลอย่างยูเนสโกยังให้การยอมรับ ยกย่อง และให้รางวัลต่อปฏิบัติการดังกล่าว ซึ่งนำความภาคภูมิใจมาให้กับประชาชนชาวไทยทั่วประเทศ ปฏิบัติการของชาวชุมชนตลาดสามชุกจึงเป็นแบบอย่างชุมชนอื่นสมควรนำไปปฏิบัติโดยทั่วกัน

ในช่วงที่สองของรายการ พิธีกรได้เรียนเชิญนายกรัฐมนตรีนเรนทรวิจิตรเดินทางเยือนสามชุกทั้ง 4 ชอย ซึ่งในขณะนั้นท่านได้เปลี่ยนเครื่องแต่งกายจากเสื้อสูทสากล เป็นเสื้อแจ็กเก็ตสีขาวยาวและด้านหลังพิมพ์คำว่า “ไทยเข้มแข็ง” ดังนั้น เมื่อนายกรัฐมนตรีนเรนทรวิจิตรเคลื่อนตัวไปยังพื้นที่ต่างๆ ของตลาดสามชุก ไม่ว่าจะไปชมการชงกาแฟโบราณที่ร้านกาแฟท่าเรือสง ชอย 1 เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์บ้านขุนจำนงจินารักษ์ และเปิดนิทรรศการ “ย้อนมองสามชุกตลาดร้อยปี...กว่าจะถึงรางวัลยูเนสโก” ที่ลานโพธิ์ ชอย 2 สักการะศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสามชุกบริเวณริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน แวะถ่ายรูปย้อนยุคที่ร้านศิลป์ธรรมชาติ ชมร้านขายยาจีนโบราณฮกอันโอสถและร้านรับทำกรอบรูปป๊อมาในชอย 3 ตลอดจนเดินชมอาคารร้านค้าต่างๆ ในชอย 4 และพูดคุยกับประชาชนชาวตลาดสามชุกตลอดเส้นทาง ความหมายของโครงการปฏิบัติการไทยเข้มแข็งที่ผนึกรวมอยู่กับตัวนายกรัฐมนตรีนเรนทรวิจิตรก็ได้แผ่ขยายปกคลุมพื้นที่เหล่านั้นไปด้วย และในขณะเดียวกันภาพของนายกรัฐมนตรีนเรนทรวิจิตรที่ใส่เสื้อไทยเข้มแข็งกำลังพบปะพูดคุยกับชาวตลาดสามชุกที่มาต้อนรับอย่างแน่นขนัดตลอดเส้นทางอย่างสนิทสนมยิ้มแย้มแจ่มใสและเป็นกันเองเกือบ 1 ชั่วโมงนั้น ได้สร้างความหมายให้ผู้ชมทั่วประเทศหรือคนไทยทั่วประเทศเข้าใจว่า โครงการปฏิบัติการไทยเข้มแข็งมีส่วนผลักดันและสนับสนุนให้ชาวตลาดสามชุกเกิดความเข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจของชุมชนด้วยวิถีแห่งเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน จนได้รับรางวัลอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจากยูเนสโกประจำประเทศไทยในวันนี้ รางวัลและความหมายใหม่ของพื้นที่ของตลาดย้อนยุคสามชุกจึงถูกฉวยใช้เป็นพื้นที่โฆษณาประชาสัมพันธ์ผลงานของรัฐบาล และเพื่อทำให้ชุมชนต้นแบบหรือชุมชนแห่งแรกที่ทำให้วาทกรรม “ชุมชนเข้มแข็งและเศรษฐกิจสร้างสรรค์” ของรัฐบาลสมัยปัจจุบันปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน รัฐบาลจึงอนุมัติงบประมาณในโครงการปฏิบัติการไทยเข้มแข็งให้ชาวชุมชนตลาดสามชุกสร้างสิ่งก่อสร้างเพื่อเป็นตัวแทนของวาทกรรมดังกล่าว ชาวชุมชนตลาดสามชุกได้นางงบประมาณจากโครงการมาสร้างเป็นประติมากรรมรูปสามเหลี่ยมปิระมิด ตั้งอยู่บริเวณสามแยกของถนนเส้นหลักห่างจากตลาดสามชุกมาทางตอนใต้ประมาณ 300 เมตร และตั้ง

ประจันหน้ากับห้างสรรพสินค้าข้ามชาติโลดด้ส ซึ่งตั้งอยู่บริเวณสี่แยกห่างจากตลาดสามชุกไปทางตอนเหนือประมาณ 800 เมตร โดยตั้งชื่อให้ประติมากรรมดังกล่าวว่า “ไทยเข้มแข็ง” เพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งชัยชนะจากการต่อสู้กับลัทธิบริโภคนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ ด้วยความเข้มแข็งของชาวมุขชนตลาดสามชุกจนประสบความสำเร็จ

ภาพประกอบ 28 การฉายใช้ความหมายใหม่ของพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกจากการได้รับรางวัลอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจากองค์การยูเนสโกประจำประเทศไทย เป็นพื้นที่โฆษณาประชาสัมพันธ์วาทกรรมการพัฒนาประเทศของรัฐบาลผ่านพื้นที่ร่างกายของนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะที่ผนึกรวมอยู่กับเสื้อแจ็กเก็ตพิมพ์ด้วยคำว่า “ไทยเข้มแข็ง”

ภาพประกอบ 29 ประติมากรรมไทยเข้มแข็ง การสถาปนาวาทกรรมการพัฒนาประเทศของรัฐบาลนายกรัฐมนตรีอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะลงบนพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกซึ่งเป็นชุมชนแห่งแรกที่ทำให้วาทกรรม “ชุมชนเข้มแข็งและเศรษฐกิจสร้างสรรค์” ของรัฐบาลปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

อย่างไรก็ตาม ขณะที่นายกรัฐมนตรีได้ใช้พื้นที่และความหมายใหม่ของตลาดย้อนยุคสามชุกในการประชาสัมพันธ์ผลงานของรัฐบาล ชาวตลาดสามชุกก็ได้ช่วยให้นายกรัฐมนตรีในการประชาสัมพันธ์และต่อยอดอัตลักษณ์ด้านต่างๆ ของตลาดสามชุกเช่นกัน ดังคำกล่าวของพงษ์วิน ชัยวิรัตน์ (2554: สัมภาษณ์) ที่ว่า “นายกมา อาจจะช่วยเราอย่างน้อยก็เรื่องประชาสัมพันธ์ รายการเชื่อมั่นประเทศไทย คนดูทั่วประเทศ ไม่ต้องเสียเงินโฆษณาเป็นสิบล้าน” โดยในช่วงต้นของรายการมัคคุเทศก์น้อยซึ่งเป็นตัวแทนของชาวตลาดสามชุกได้ช่วยกันร้องเพลง “อเมซิ่งสามชุก” เพื่อต้อนรับนายกรัฐมนตรีและเป็นการแนะนำให้รู้จักกับอัตลักษณ์ใหม่ที่ชาวตลาดสามชุกร่วมกันผลิตสร้างให้กับพื้นที่ตลาดสามชุกในนามของ ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’ ตลอดจนฉายภาพให้เห็นถึงกระบวนการรื้อฟื้นและการนำเสนอมรดกทางวัฒนธรรมในอดีตให้กลายเป็นจุดขายในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตในปัจจุบัน เช่น พิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ่าจันจันรักษ์ ร้านกาแฟโบราณ ร้านถ่ายรูป ร้านขายยาและร้านค้าต่างๆ หลังจากนั้นมัคคุเทศก์น้อยได้นำเสนอที่มาของ คำว่า “สามชุกตลาดร้อยปี” ผ่านการท่องเที่ยวโคลงนิราศสุพรรณบทที่ 217 ของสุนทรภู่ เพื่อเป็นการสื่อสารและต่อยอดกับนายกรัฐมนตรี คณะสื่อมวลชนและประชาชนผู้ชมรายการเชื่อมั่นประเทศไทยทั่วประเทศว่า พื้นที่แห่งนี้เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 180 ปี เพราะสุนทรภู่ได้เคยเดินทางผ่านมาตั้งแต่ พ.ศ.2379 ต่อมามัคคุเทศก์น้อยได้ต้อนรับท่านนายกรัฐมนตรีเข้าสู่พิพิธภัณฑ์บ้านขุนจ่าจันจันรักษ์ พร้อมกับสร้างการรับรู้ความหมายใหม่ของขุนจ่าจันจันรักษ์ในฐานะ “วีรบุรุษ” ของชุมชนว่า “ท่านขุนจ่าจันเป็นบุคคลสำคัญของสามชุกตลาดร้อยปี ท่านเป็นคนมี

คุณธรรมและเป็นที่รักของชาวตลาด ถึงแม้ท่านจะล่วงลับไปแล้ว แต่คุณงามความดีของท่านก็ยังเป็นที่เชิดชูของสามชุกตลาดร้อยปี” ต่อจากนั้น ชาวตลาดสามชุกก็ได้นำเสนอ “ความเป็นของแท้และดั้งเดิม” ของชุมชน เช่น การปรุงอาหารด้วยกรรมวิธีดั้งเดิมและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น กาแฟโบราณทำเรือส่งการผลิตสินค้าและบริการด้วยเทคนิคและอุปกรณ์โบราณ เช่น การถ่ายภาพย้อนยุคด้วยกล้องหีบไม้ที่มีอายุประมาณ 60 ปีของร้านศิลปกรรมชาติ การผลิตสินค้าและบริการที่อาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่น ร้านขายยาฮักอันโฮสที่มีอายุมากกว่า 80 ปี และตลอดเส้นทางการเยี่ยมชมตลาดสามชุกของนายกรัฐมนตรี อาหารและขนมโบราณจากซอยต่างๆ ได้ถูกนำมาเป็นของฝากแต่ท่านนายกรัฐมนตรีอย่างล้นหลาม อาหารและขนมเหล่านั้นได้ถูกถ่ายทอดและสื่อสารไปยังผู้ชมทั่วประเทศให้รับรู้ว่าคุณค่าตลาดสามชุกมีอัตลักษณ์โดดเด่นเรื่อง “อาหารและขนม” ที่เป็นของแท้และดั้งเดิมอยู่อย่างมากมาย หลากหลาย และล้นน้ำรับประทานทั้งสิ้น

ในวันถัดมาภาพของนายกรัฐมนตรีเดินทักทายพ่อค้าแม่ค้าในสามชุกตลาดร้อยปี ก็ได้ถูกตีพิมพ์เผยแพร่ในหน้า 1 ของหนังสือพิมพ์หลายฉบับ ซึ่งพงษ์วิน ชัยวิรัตน์ (2554: สัมภาษณ์) กล่าวว่า “หลังจากตลาดสามชุกออกรายการเชื่อมั่นประเทศไทย จำนวนของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาตลาดสามชุกในแต่ละวันได้เพิ่มขึ้นอีก 20-30 เปอร์เซ็นต์” นอกจากนี้ ในเวลาต่อมา ภาพและเรื่องราวของผู้คนตลอดจนพื้นที่ของตลาดย้อนยุคสามชุก ก็ได้ถูกบรรจุอยู่ในพื้นที่สื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์ข่าวสด มติชน นิตยสารคนค้นคน นิตยสารสารคดี นิตยสารวิมานเมฆ และนิตยสารอศท. ตลอดจนหนังสือ Pocket Book นำเที่ยวตลาดเก่าทั้งหลาย อาทิ ตลาดเก่าเล่าเรื่อง 5 เมืองเล็กนำเที่ยวตลาดเล็กๆ เยือนย่านร้านตลาด และคู่มือท่องเที่ยว 15 ตลาดบก 16 ตลาดน้ำ สื่อโทรทัศน์ เช่น รายการเมืองไทยวาไรตี้ ตลาดสดสนามเป้า ผู้หญิงถึงผู้หญิง ชิงร้อยชิงล้าน พุ่งแสงตะวัน เข้าวันนี้ที่เมืองไทย ห้องข่าวรับอรุณ โลกยามเช้า ชุมชนคนแกร่ง ต้ารับทอง ร้านข้ามยามเช้า และกุสุมาพาหุทเทียวไทย สื่อวิทยุ เช่น รายการวิทยุชุมชนสถานีต่างๆ สื่ออินเทอร์เน็ต เช่น เว็บไซต์ของหนังสือพิมพ์ออนไลน์ กระทรวงวัฒนธรรม สำนักนายกรัฐมนตรี กรมธนารักษ์ และประชาชนผู้เป็นนักท่องเที่ยวทั่วไป

ดังนั้น การฉายใช้ความหมายของการเป็นนายกรัฐมนตรีและพลังของกองทัพสื่อมวลชนในงานฉลองรางวัลอนุรักษ์วัฒนธรรมเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ.2552 ณ ตลาดสามชุกของชาวตลาดสามชุกนั้นได้ทำให้คนและชุมชนตลาดเล็กๆ แห่งหนึ่งในอำเภอสามชุกที่ถูกหลงลืมจากความทรงจำของผู้คนได้กลับกลายมามี “ตัวตน” และพื้นที่ทางสังคมอีกครั้งหนึ่ง จากการได้รับการถ่ายทอด รับรู้ จดจำและกล่าวขานถึงทั่วประเทศ โดยที่ชาวชุมชนตลาดสามชุกไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ เพื่อให้ประโยชน์จากพื้นที่สื่อเหล่านั้นเลย

ในพิธีฉลองรางวัลอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ณ ตลาดย้อนยุคสามชุกนั้น นอกจากอดีตฯพณฯ ท่านนายกรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะได้มาร่วมแสดงความยินดีกับชาวตลาดสามชุกแล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมนายธีระ สลักเพชร ยังมากล่าวแสดงความยินดีในงานดังกล่าวด้วย รวมทั้งส่งสาส์นแสดงความชื่นชมและยกย่องให้ตลาดสามชุกเป็นชุมชนต้นแบบด้านวัฒนธรรมเข้มแข็ง โดยการนำเอาวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนในเรื่องของการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

“กระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูตลาดร้อยปีสามชุก จนทำให้ตลาดเก่าที่ซบเซาไปแล้วพลิกฟื้นชีวิตกลับคืนมาใหม่ได้นั้น เป็นความมั่งคั่งที่น่าชมเชยยิ่ง เพราะใช้หลักการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เทศบาล วัด โรงเรียน องค์กรทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาเกื้อหนุน จนทำให้ตลาดสามชุกกลายเป็น “ตลาดมีชีวิต พิชิตภัยพิบัติ” ชาวสามชุกได้ช่วยกันสืบค้นประวัติศาสตร์ การฟื้นฟูภูมิปัญญาและการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าและสุดท้ายกลายเป็นผลต่อการฟื้นฟูของเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวในย่านสามชุกเป็นอย่างมาก วันนี้ตลาดเก่าสามชุกกลายเป็น “ต้นแบบ” ที่นำศึกษาในการฟื้นฟูจิตวิญญาณของชุมชน แต่สิ่งที่สำคัญไม่แพ้กันคือ ชบวนชาวบ้านที่ทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดพลังที่เข้มแข็งจนสามารถร่วมกันผลักดันเป้าหมายให้บรรลุผลได้ในที่สุดและกลายเป็นรูปแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในโอกาสที่ตลาดร้อยปีสามชุกได้รับรางวัลจากยูเนสโก ผมขอแสดงความยินดีเป็นอย่างยิ่ง และขอให้ชาวสามชุกทุกท่านได้ภูมิใจว่า การอนุรักษ์ฟื้นฟูตลาดร้อยปีสามชุกมิใช่เกิดประโยชน์เฉพาะของคนสามชุกเท่านั้น หากแต่เป็นตัวอย่างของกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ที่สำคัญคือตลาดแห่งนี้ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของลูกหลานไทยทั่วประเทศ”

ดังนั้น พื้นที่ของตลาดย้อนยุคสามชุกในพิธีดังกล่าว จึงถูกยกย่องใช้ประโยชน์จากกระทรวงวัฒนธรรมในการประชาสัมพันธ์ผลงานของกระทรวงที่สอดคล้องกับวาทกรรมการพัฒนาประเทศของรัฐบาลในขณะนั้น ด้วยการสถาปนาให้ชุมชนตลาดสามชุกเป็น “ชุมชนต้นแบบด้านวัฒนธรรมเข้มแข็ง” เพื่อเป็นต้นแบบในการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมในอดีตให้กลับมาามีมูลค่าทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่า พื้นที่ของตลาดย้อนยุคสามชุกในวันฉลองรางวัลอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมจากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ประจำประเทศไทยเป็น “พื้นที่แห่งการเมืองและการเมืองเรื่องพื้นที่” ที่บุคคลหลายฝ่ายต่างเข้ามาจกจกย ครอบครอง และแย่งชิงใช้ประโยชน์จากความหมายใหม่ของพื้นที่ในช่วงเวลาดังกล่าวอย่างเข้มข้น

ภาพประกอบ 30 นายธีระ สลักเพชร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม (ชายใส่สูทขวาสุด) ร่วมกับการมีส่วนร่วมในการประกอบสร้างให้ชุมชนตลาดสามชุกกลายเป็นชุมชนต้นแบบด้านวัฒนธรรมเข้มแข็ง

ต่อมาในวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ.2552 รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังตัวแทนของกรมธนารักษ์ได้นำคณะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่กรมธนารักษ์ทั่วประเทศจำนวนกว่า 100 คน มาร่วมแสดงความยินดี พร้อมมอบหมายให้เจ้าหน้าที่กรมธนารักษ์ทุกจังหวัดสำรวจพื้นที่ที่อยู่ในความดูแลของกรมธนารักษ์ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของชุมชนหรือตลาดเก่าและสนับสนุนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้คงสภาพพื้นที่และสถาปัตยกรรมเก่าแก่ของอาคารบ้านเรือน โดยจัดเป็นย่านประวัติศาสตร์และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน โดยกรมธนารักษ์พร้อมสนับสนุนและผลักดันนโยบายระดับท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ในระดับชาติต่อไป

คำให้สัมภาษณ์ของผู้บริหารระดับสูงของกรมธนารักษ์ข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึง “การยอมรับ” ของกรมธนารักษ์ว่าพื้นที่แห่งนี้ได้เปลี่ยนความหมายจากการเป็นพื้นที่ที่ไร้มูลค่าทางเศรษฐกิจ มาเป็นพื้นที่ที่สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้อย่างมหาศาลหรือที่เรียกว่า “เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์” ด้วยการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างทุนทางวัฒนธรรมในอดีตให้มาเป็นสินค้าในปัจจุบัน ตลอดจนสามารถนำมาสร้างความหมายใหม่ให้กลายเป็น “แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น” จนกลายเป็นที่ยอมรับและชื่นชมจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่แห่งนี้ได้เปลี่ยนความหมายจากพื้นที่ที่เคยได้รับการประเมินว่าไม่มีรูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น กลายมาเป็นพื้นที่ย่านประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และรูปลักษณ์ของอาคารดังกล่าวยังสามารถทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ของตลาดสามชุกให้แก่ผู้ที่มาเยือน ได้ศึกษา

เรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ยิ่งไปกว่านั้น ความสำคัญของสถาปัตยกรรมของอาคารร้านค้าภายในตลาดสามชุก ยังได้ถูกผนวกรวมและสถาปนาให้มีความสำคัญและสัมพันธ์กับมรดกทางวัฒนธรรมของชาติอีกด้วย ซึ่งปรากฏการณ์การต่อสู้ ต่อรอง และช่วงชิงพื้นที่ของชาวตลาดสามชุกมิให้ถูกไล่ออกจากกรรมสิทธิ์ ด้วยปฏิบัติการผลิตสร้างความหมายให้กับพื้นที่ และการรื้อฟื้นวัฒนธรรมในอดีตให้มาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวในปัจจุบันนั้นเป็นวิถีแห่งการต่อสู้ที่สมควรได้รับการยกย่องให้เป็น “ชุมชนต้นแบบ” ด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย

สรุป

ตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทการเมืองเรื่องพื้นที่ หมายถึง กลวิธีในการสร้างพลังอำนาจของชาวตลาดสามชุกที่ใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ ต่อรอง ช่วงชิงและปกป้องรักษาพื้นที่ตลาดสามชุกที่เป็นทั้งที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากินมาตั้งแต่บรรพบุรุษมิให้ถูกไล่ออกจากกรรมสิทธิ์ ด้วยการผลิตสร้างให้พื้นที่แห่งนี้กลายเป็นพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางเศรษฐกิจแบบใหม่ในนามของ “ตลาดย้อนยุคสามชุก” แหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอดีตของชาวตลาดสามชุก การแปรรูปอดีตเหล่านั้นให้เป็น “จุดขาย” ในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาบริโภคอดีตในพื้นที่แห่งนี้ ตลอดจนการผลิตสร้างพื้นที่แห่งนี้ให้มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ด้วยการสถาปนามรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติและนานาชาติ จนสามารถนำชื่อเสียงมาสู่ท้องถิ่นและประเทศชาติในที่สุด

กลวิธีแรกที่ชาวตลาดสามชุกนำมาใช้ในการต่อสู้ต่อรองกับกรรมสิทธิ์ก็คือ การขอความช่วยเหลือจากกรมการพัฒนาประเทศชุดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น “สิทธิชุมชน” “แหล่งการเรียนรู้” และ “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” มาผลิตสร้างให้พื้นที่ตลาดสามชุกมีความหมายใหม่เป็น “แหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรม” และดำเนินการโดยองค์กรประชาชนซึ่งเป็น “อำนาจ” หรือสิทธิอันชอบธรรมที่ประชาชนในท้องถิ่นสามารถกระทำได้เพราะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติไว้ “คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์” จึงกำเนิดขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของชาวตลาดสามชุกในการดำเนินการเปลี่ยนแปลงความหมายของพื้นที่ รวมถึงการรื้อฟื้นประดิษฐ์สร้างวัฒนธรรมในอดีตให้กลายเป็นสินค้าในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คณะกรรมการชุดดังกล่าวประกอบด้วยชาวตลาดสามชุกที่มีความรู้ความสามารถจากหลากหลายอาชีพ ความรู้ความสามารถของกรรมการแต่ละท่านทำให้ได้รับ “ความน่าเชื่อถือ” ทั้งจากคนภายในชุมชนและภายนอกชุมชนตลาดสามชุกรวมทั้งกรรมสิทธิ์ และถูกรับรู้ว่าเป็นองค์กรชุมชนที่เลือกใช้ “ความรู้และความสามารถ” เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อรอง นอกจากนี้ คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้นำเอาความรู้และทักษะ “การส่งเสริม

การมีส่วนร่วมของประชาชน” จากมูลนิธิชุมชนไทเพื่อนำมาใช้ในการระดมทรัพยากรทั้งกำลังกาย กำลังความคิด และกำลังทรัพย์จากทุกภาคส่วนเพื่อให้การดำเนินงานของคณะกรรมการสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

กลวิธีถัดมาที่คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และชาวตลาดสามชุกนำมาใช้ในการต่อสู้ต่อรองเพื่อปกป้องรักษาพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยแห่งนี้จากกรมธนารักษ์และห้างสรรพสินค้าข้ามชาติ ก็คือ การรื้อฟื้นโคลงนิราศสุพรรณของการสุนทรภู่เพื่อนำมาประกอบสร้างความหมายของ “ตลาดย้อนยุคสามชุก” การเรียกคืนขุนจันงจันนารักษ์และสถาปนาให้เป็นวีรบุรุษของชุมชนเพื่อแสดงให้เห็นว่าพื้นที่แห่งนี้มีบุคคลสำคัญที่ได้ทำคุณประโยชน์ให้กับแผ่นดินไทยมาตลอดอายุราชการและเป็นพื้นที่ที่สร้างรายได้ให้รัฐไทยเสมอมา ทั้งพื้นที่และบุคคลจึงมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ไม่สมควรถูกลบล้างหรือถอนจากความทรงจำของผู้คน อีกทั้งสร้างพิพิธภัณฑสถานขุนจันงจันนารักษ์ให้เป็นภาพตัวแทนของการเป็นชุมชนของคนจีน การรื้อฟื้นวัตถุและเรื่องราวในอดีตของผู้คนในตลาดสามชุกเพื่อสร้างบทสนทนาระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือนซึ่งทำให้พื้นที่ที่มีความหมายในนาม “ตลาดมีชีวิต พิพิธภัณฑที่มีชีวิต” การปรับปรุงพื้นที่ทางกายภาพริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนให้เป็นภาพตัวแทนชุมชนริมน้ำที่สงบสวยงาม ตลอดจนการแต่งเพลงอเมซิงสามชุก เพื่อบอกเล่าประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ชุดใหม่ของตลาดย้อนยุคสามชุกให้นักท่องเที่ยวหรือสาธารณชนได้รับรู้

กลวิธีสุดท้ายที่คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และชาวตลาดสามชุกนำมาใช้ในการต่อสู้ต่อรองเพื่อปกป้องรักษาพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยแห่งนี้จากกรมธนารักษ์และกระแสทุนนิยม ก็คือ การใช้กฎเกณฑ์ขององค์กรเอกชนและรัฐในระดับชาติและนานาชาติเพื่อรองรับคุณค่าทางประวัติศาสตร์ให้กับพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกด้วยการเสนอชื่อเข้ารับรางวัลอนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรมดีเด่นประเภทองค์กร จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ การทำให้ตลาดย้อนยุคสามชุกกลายเป็น “ย่านประวัติศาสตร์” และการทำให้ตลาดย้อนยุคสามชุกกลายเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก

ด้วยกลวิธีทั้งสามได้ทำให้ชาวตลาดสามชุกสามารถช่วงชิงและปกป้องรักษาพื้นที่ตลาดสามชุกไม่ให้ถูกไล่ออกโดยกรมธนารักษ์ได้สำเร็จ ตลอดจนได้รับการยกย่องสถาปนาให้เป็น “ชุมชนต้นแบบ” ด้านชุมชนเข้มแข็งและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศชาติอีกด้วย ซึ่งจะสังเกตได้ว่า กลวิธีสร้างพลังทางสังคมของชาวตลาดสามชุกเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นทั้งจาก “การมีส่วนร่วม” ของคนในชุมชน และการได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากองค์กรภาครัฐและเอกชน อาทิ มูลนิธิชุมชนไท สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์และองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ประจำประเทศไทย ตลอดจนองค์กรเครือข่ายในโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ และนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาอีกเป็นจำนวนมาก

เมื่อใช้แนวคิดเรื่อง “การเมืองเรื่องพื้นที่” ของเลอเฟบรมาพิจารณา การผลิตสร้างความหมาย และประวัติศาสตร์ชุดใหม่ลงบนพื้นที่ตลาดสามชุกอย่างต่อเนื่องของชาวตลาดสามชุก เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อรองและช่วงชิงพื้นที่ไม่ให้ถูกไถ่หรือถอนจากกรมธนารักษ์ พร้อมทั้งการควยใช้อำนาจขององค์การภาครัฐและเอกชนภายนอกชุมชน อาทิ มูลนิธิชุมชนไท สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ประจำประเทศไทยและหน่วยงานภาครัฐให้เข้ามารองรับและยืนยันความหมายใหม่ให้กับพื้นที่ตลาดสามชุกเพื่อทำให้พื้นที่แห่งนี้กลายเป็น ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’ แหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่ประจักษ์ด้วยคุณค่าทางประวัติศาสตร์ชุดใหม่และมูลค่าทางเศรษฐกิจแบบใหม่นั้นสอดคล้องกับที่เลอเฟบรกล่าวไว้ว่า ความหมายของพื้นที่เป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว มนุษย์ได้สร้างความหมายใหม่ให้กับพื้นที่ตลอดเวลาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการโต้ตอบ ต่อรอง และขัดแย้งอำนาจที่เกิดจากความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์บนพื้นที่ตลอดเวลา

นอกจากนี้ ภาคปฏิบัติการต่อสู้ต่อรองของชาวตลาดสามชุกกับกรมธนารักษ์นั้นยังสอดคล้องกับปฏิบัติการของชาวชุมชนป้อมมหากาฬที่ชาวชุมชนต่อสู้และขัดแย้งอำนาจของรัฐ ด้วยการผลิตสร้างความหมายใหม่ให้กับพื้นที่ให้กลายเป็น “พื้นที่ทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย” ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ 2550 ที่ได้บัญญัติให้รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจทางการเมือง ตลอดจนการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง เพื่อปกป้องพื้นที่ของตนจากการใช้อำนาจของรัฐและกฎหมายฉบับต่างๆ ที่ขัดต่อสิทธิทางการเมืองของประชาชน ดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ 2550 (ภูริทัต ไชยเศรษฐ์. 2547:136-150, ธนภาน วัฒนกุล. 2550: 120-135)

สำหรับ การรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างศิลปวัฒนธรรมในอดีตเพื่อเป็นสินค้าที่นักท่องเที่ยวสามารถซื้อหาแลกเปลี่ยนได้ด้วยเงินตรา ซึ่งเป็นภาคปฏิบัติการที่ชาวตลาดสามชุกดำเนินไปควบคู่กับการสร้างความหมายใหม่ให้กับตลาดสามชุกนั้น ผู้วิจัยจะนำเสนอรายละเอียดไว้ในบทถัดไป

บทที่ 6

ตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทของธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต

บทนี้ ผู้วิจัยต้องการนำเสนอให้เห็นถึงกลวิธีสำคัญของชาวตลาดสามชุกที่นำมาใช้เป็นเครื่องมือในการช่วงชิงผู้ซื้อหรือในปัจจุบันคือนักท่องเที่ยวเชิงถวิลหาอดีต จากธุรกิจการค้าข้ามชาติที่สัมพันธ์กับการบริโภคความทันสมัย ด้วยการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างมรดกทางวัฒนธรรมในอดีตให้กลายเป็นสินค้าในปัจจุบันในนามของธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่อง “การรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างประเพณี” (Re-Invention of Tradition) และแนวคิด “ประเพณีประดิษฐ์” (Invented Tradition) ของอีริก ฮอบสบอว์ม (Eric Hobsbawm, 1983) จากหนังสือชื่อ “The Invention of Tradition” มาเป็นแนวคิดหลักในการศึกษาวิเคราะห์ ฮอบสบอว์ม อธิบายว่า “การรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างประเพณี” หมายถึง ปฏิบัติการย้อนกลับไปรื้อฟื้นประเพณีเดิมหรือสิ่งเดิมที่ขาดหายไป ณ ช่วงเวลาหนึ่งมาประดิษฐ์ใหม่ในเงื่อนไขใหม่เพื่อรับใช้ปัจจุบันอีกครั้ง ดังนั้น การรื้อฟื้นประเพณีขึ้นมาใหม่จึงไม่เหมือนเดิม อาจต้องมีการดัดแปลง ลดทอน ประดิษฐ์เพิ่มเติมบางส่วน ของโครงสร้างหรือรายละเอียด ทั้งด้านเนื้อหา รูปแบบ เป้าหมายและการให้ความหมายใหม่ สำหรับ “ประเพณีประดิษฐ์” หมายถึง ประเพณีที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่โดยไม่ได้รื้อฟื้นจากประเพณีที่มีอยู่เดิม แต่ใช้หลักการปัจจุบันย้อนคืนสู่อดีตด้วยการอ้างอิงกับสถานการณ์เก่าหรืออาจจะสร้างอดีตของมันขึ้นมาเอง เพื่อยืนยันความเป็นของแท้ อดีตเชิงประวัติศาสตร์ที่ประเพณีใหม่จัดวางตนเองลงไปนั้นจึงไม่จำเป็นต้องเป็นอดีตที่ยาวนาน

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่อง “การรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างประเพณี” มาศึกษาวิเคราะห์การรื้อฟื้นกรรมวิธีการผลิตกาแฟและหมักรอบที่เป็นสูตรลับเฉพาะของร้านขึ้นมาประดิษฐ์สร้างให้เป็นสินค้า ในนามของเครื่องดื่มและขนมสูตรโบราณ การรื้อฟื้นความทรงจำในวัยเยาว์ขึ้นมาผลิตสร้างให้เป็นสินค้าในรูปลักษณะของเด็กเล่นโบราณ และการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างประเพณียกสำหรับในประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10 สำหรับแนวคิดเรื่อง “ประเพณีประดิษฐ์” ผู้วิจัยได้นำมาศึกษาวิเคราะห์การประดิษฐ์สร้างของสะสมที่สัมพันธ์กับตัวตนให้กลายเป็นสินค้าและบริการ ตลอดจนการประดิษฐ์สร้างมรดกทางวัฒนธรรมด้านอาหาร ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวตลาดสามชุกในอดีตให้กลายเป็นงานประเพณีประจำปีในนามของ “ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุก” ซึ่งเป็นประเพณีที่สร้างรายได้ให้กับชาวตลาดสามชุกสูงที่สุดในรอบปี

ชาวตลาดสามชุกได้ประดิษฐ์สร้างประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ถึงปี พ.ศ. 2553 รวมทั้งสิ้น 10 ครั้งและในปี พ.ศ. 2553 ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกได้ถูกสร้างขึ้นอย่างยิ่งใหญ่เนื่องจากเป็นวาระครบรอบ 10 ปีหรือ 1 ทศวรรษของการดำเนินงาน พร้อมกันนั้นได้มี

การรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้าง “ประเพณียกสำรับ” ขึ้น เพื่อเป็นสัญลักษณ์แสดงความขอบคุณพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกผู้ร่วมสนับสนุนการจัดประเพณีอร่อยดีที่สามชุกด้วยดีเสมอมา ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุก ครั้งที่ 10 ในปี พ.ศ.2553 จึงเป็นงานที่มีการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างมรดกทางวัฒนธรรมในอดีตให้เป็นสินค้าอย่างเข้มข้นมากที่สุดในรอบปี

การรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างมรดกทางวัฒนธรรมในอดีตให้เป็นสินค้า เป็นภาคปฏิบัติการที่ชาวตลาดสามชุกร่วมกันกระทำทั้งในระดับปัจเจกชนและระดับชุมชนขึ้นอยู่กับทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มที่แตกต่างหลากหลายกันไป ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้จำแนกโครงสร้างเนื้อหาในบทนี้ไว้ดังนี้

1. กระบวนการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างอดีตของปัจเจกให้กลายเป็นสินค้า
2. กระบวนการประดิษฐ์สร้างอัตลักษณ์ในอดีตของชาวตลาดสามชุกให้กลายเป็นสินค้าในนามของ “ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุก”
3. ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10: พื้นที่แห่งการชงชিংและฉายใช้ประโยชน์
4. ธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีตและการ ‘กลับบ้าน’ ของคนใน
5. สรุป

กระบวนการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างอดีตของปัจเจกให้กลายเป็นสินค้า

กระบวนการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างมรดกทางวัฒนธรรมในอดีตของพ่อค้าแม่ค้าตลาดสามชุกให้เป็นสินค้านั้นมีหลากหลายกระบวนการ ทั้งการรื้อฟื้นกรรมวิธีการผลิตกาแฟและหมี่กรอบที่เป็นสูตรลับเฉพาะของร้านขึ้นมาประดิษฐ์สร้างให้เป็นสินค้าในนามของเครื่องดื่มและขนมสูตรโบราณ การรื้อฟื้นความทรงจำในวัยเยาว์ขึ้นมาผลิตสร้างให้เป็นสินค้าในรูปลักษณะของของเล่นโบราณ และการประดิษฐ์สร้างของสะสมที่สัมพันธ์กับตัวตนให้กลายเป็นสินค้าและบริการ ดังนี้

1. กาแฟและหมี่กรอบสูตรโบราณ: การแปรรูป “ความเป็นของแท้และดั้งเดิม” ให้เป็นสินค้าที่สามารถซื้อขายได้

เมื่อคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ได้สร้างความหมายและประวัติศาสตร์ชุดใหม่ให้กับพื้นที่ตลาดสามชุกได้กลายเป็น ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’ แหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับอดีตของชาวตลาดสามชุกสำเร็จแล้ว พ่อค้าแม่ค้าทั้งหลายในตลาดสามชุกต่างช่วยกันรื้อฟื้นมรดกทางวัฒนธรรมในอดีตของตนให้กลายเป็นสินค้าในปัจจุบัน ด้วยการจำลองบรรยากาศภายในร้านให้เสมือนอดีต พร้อมทั้งเรียกคืนและตรึงวิธีการทำมาหากินของตนในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรรมวิธีการผลิตอาหาร ขนม และเครื่องดื่มที่เป็นสูตรลับเฉพาะของร้านและได้สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษให้ออกมาเป็นสินค้าในนามของ “อาหาร ขนม และกาแฟสูตรโบราณ” นานาชนิดเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้บริโภคสินค้าทางวัฒนธรรมเหล่านี้ให้อิ่มท้องและจับจ้อง “ความเป็นของแท้และดั้งเดิม” ให้อิ่มตาอิ่มใจ

ซึ่งเป็นวิธีการบริโภคที่สอดคล้องกับบรรณนิมของชนชั้นกลางที่โหยหาอดีตอันรุ่งเรืองและความมั่งคั่งของความเป็นไทยที่พวกเขาไม่สามารถหาได้จากสินค้าทั่วไปในแต่ละวัน

หนังสือนำเที่ยวทุกเล่มที่ได้กล่าวถึงตลาดย้อนยุคสามชุก ต้องเอ่ยถึง “กาแฟโบราณท่าเรือสง” ซึ่งเป็นร้านกาแฟที่เก่าแก่มากที่สุดของตลาดสามชุก และบรรยายถึงวิธีการชงกาแฟแบบดั้งเดิมจากเมล็ดกาแฟที่ผ่านการคัดสรรและคั่วเองด้วยสูตรลับเฉพาะเพื่อแสดงถึงความเป็นของแท้ด้วยคุณสมบัติทั้ง 2 ประการข้างต้น จึงทำให้รสชาติกาแฟของที่นี่อร่อยแตกต่างไปจากกาแฟผงสำเร็จรูปโดยทั่วไปอย่างสิ้นเชิง พร้อมกันนี้นักท่องเที่ยวยังมีโอกาสได้จับจ้องกรรมวิธีการผลิตได้ทุกขั้นตอน พร้อมกับเสพบรรยากาศของร้านและความมีอัธยาศัยไมตรีของเจ้าของร้านต่อลูกค้า ซึ่งฉายภาพความสวยงามของคนในชนบทซึ่งหาไม่ได้ในสังคมเมืองปัจจุบัน ดังคำบรรยายของผู้เขียนในหนังสือนำเที่ยวเล่มหนึ่งว่า

“สิ่งที่ทำให้หยุดกึก ก็คือกลิ่นหอมกรุ่นของกาแฟโบราณ ร้าน “ท่าเรือสง” จึงอดไม่ได้ที่จะต้องเข้าไปขอชิมคลายร้อนสักแก้ว บรรยากาศภายในร้านเรียกว่าเก่าแก่แต่มีเสน่ห์ ไต่หิ้งอ่อนและเก้าอี้ไม้ทุกตัวใช้ติดต่อกันมาตั้งแต่รุ่นเปิดร้าน ที่นี้จะได้นั่ง “ดู” เจี๊ยงและเจี๊ยวเล็กเจ้าของร้านรุ่นปัจจุบันผลัดกันชงกาแฟอย่างแคล่วคล่อง ลีลาการลวกน้ำร้อนลงถุงกาแฟผงคั่วนั้นบ่งบอกได้ถึงความชำนาญชำนาญ ผมสั่งกาแฟเย็นใส่นม ชดเข้าไปอืดแรกก็รู้สึกสดชื่นอย่างประหลาด เจ้าของร้านยิ้มหวานแล้วบอกว่า ที่อร่อยอย่างนี้ต้องมีเหตุผล เพราะทางร้านมีการคั่วเมล็ดกาแฟเองด้วยสูตรลับเฉพาะรุ่นคุณปู่ จึงทำให้รสชาติและกลิ่นหอมหวานจนยากที่จะหาที่ใดเทียบ และขายต่อเนื่องกันมากกว่า 100 ปีแล้ว ตั้งแต่สมัยอำเภอสามชุกยังเป็นศูนย์กลางสำคัญในการเดินทางขึ้นล่องแม่น้ำ” (ชาธร สิทธิโคหภาค. 2551: 15)

ดังนั้น “ความเป็นของแท้และดั้งเดิม” ของร้านกาแฟท่าเรือสงจึงหมายถึง สูตรลับต้นฉบับ (Originality) และ การชงด้วยมือที่ละเอียดอ่อน นอกจากนี้ ความเป็นของแท้และดั้งเดิมนี่ยังถูกนิยามให้หมายถึง การใช้ส่วนผสมประกอบของอาหารและขนมที่นำมาจากธรรมชาติโดยตรง ไม่ผ่านการสังเคราะห์รส กลิ่น และสีด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมของชาวตลาดสามชุกที่ได้รับการส่งเสริมและถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพประกอบ 31 การรื้อฟื้นกรรมวิธีการผลิตกาแฟที่เป็นสูตรลับเฉพาะของร้านขึ้นมาประดิษฐ์สร้างให้เป็นสินค้า ในนามของกาแฟสูตรโบราณของร้านกาแฟท่าเรือสง

สุเทพ อ่อนวิมล อดีตเจ้าของท่าถ่านที่หันมาประกอบอาชีพการทำหมี่กรอบโบราณ ภายใต้ตราผลิตภัณฑ์ “หมี่กรอบป่าเทพ อ่อนวิมล สูตรโบราณ” หรือที่ลูกค้ารู้จักมักคุ้นในนามป่าเทพ เล่าว่าหมี่กรอบโบราณที่ทำขายอยู่นั้นได้สูตรลับต้นตำรับซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาจากมารดา ผู้ยึดอาชีพทำขนมขายมาตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง หมี่กรอบสูตรต้นตำรับนี้เป็นที่เลื่องลือในเรื่องรสชาติของความหอม หวาน กรอบ อร่อย อบอวลด้วยกลิ่นสมุนไพรอย่างส้มซ่า (สุเทพ อ่อนวิมล. 2554: สัมภาษณ์)

สุเทพ อ่อนวิมลเล่าอีกว่า ขั้นตอนการทำหมี่กรอบโบราณสูตรป่าเทพแตกต่างจากหมี่กรอบเจ้าอื่นตรงที่ใช้ส้มซ่า และน้ำจิ้มที่มีส่วนผสมของสมุนไพรหลายอย่างทั้งน้ำมะขามเปียก ผลส้มซ่า เปลือกส้มซ่า และน้ำตาลปีบ ทำให้หมี่กรอบมีรสชาติหวานอมเปรี้ยวนิดๆ จึงเป็นที่ชื่นชอบของลูกค้าทั้งขาประจำและขาจรมาจนถึงทุกวันนี้

“เวลาเราทำ เคล็ดลับอยู่ที่ส้มซ่านี้แหละ ผลส้มซ่าผ่าซีกใส่ลงไปใต้น้ำปรุง ส่วนเปลือกก็จะฝานเป็นชิ้นเล็กๆ โรยบนหน้าหมี่กรอบหลังจากปรุงเสร็จก่อนแพ็กใส่ถุงเพื่อให้มีกลิ่นหอม ไม่ได้เบะแซ่ที่ทำให้เหนียว ไม่ได้ผงชูรส ไม่ได้สารกันบูด ไม่ได้ซอสหรือสีผสมอาหารใดๆ เลย แต่เป็นสีจากธรรมชาติเท่านั้น นี่คือจุดเด่นหมี่กรอบของเรา” (สุเทพ อ่อนวิมล. 2554: สัมภาษณ์)

ถึงแม้หมี่กรอบป่าเทพ อ่อนวิมล สูตรโบราณจะราคาถ่วงละ 30 บาท ซึ่งเป็นราคาที่สูงกว่าหมี่กรอบเจ้าอื่น แต่ลูกค้ายินดีที่จะอุดหนุนเพราะพวกเขาไม่ได้บริโภคหมี่กรอบเพียงเพื่อเพื่ออิมท้อง หรือ

ประโยชน์ใช้สอยทางกาย แต่ก้าวข้ามไปสู่การบริโภคที่ลงลึกถึงความหมายหรือการบริโภคสัญญาที่ถูกระบุอยู่ในวัตุนั้น นั่นคือ การบริโภคอารมณ์ฉวีหาความเป็นของแท้และดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ไม่ซ้ำใคร ซึ่งแตกต่างไปจาก “ของไหล” ที่สามารถหาซื้อได้ตามห้างสรรพสินค้าข้ามชาติโดยทั่วไป ธุรกิจแห่งการฉวีหาอดีตจึงทำให้สินค้าที่ไม่เคยมีราคาแพงได้ในอดีต กลับกลายเป็นสินค้านำราคาแพงได้ด้วยการถูกตกแต่งด้วยสัญญา

การนำเครื่องดื่มและขนมที่ชาวตลาดสามชุกบริโภคกันในชีวิตประจำวันมาสร้างค่านิยมใหม่ให้เป็น “กาแฟโบราณ หมี่กรอบโบราณ” หรือ “ขนมงเจ้าเก่า น้ำพริกต้นตำรับ” เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นของแท้และดั้งเดิม พร้อมทั้งตรึงกรรมวิธีการผลิตเครื่องบริโภคเหล่านี้ให้เหมือนในอดีตที่เน้นความประณีตบรรจงในการผลิตแต่ละแก้วแต่ละกล่องนั้น นอกจากสามารถสร้างผลผลิตทางเศรษฐกิจให้ตลาดย้อนยุคสามชุกกลับมาเจริญรุ่งเรืองได้อีกครั้งจากเม็ดเงินจำนวนมหาศาลของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาบริโภคอดีต ณ พื้นที่แห่งนี้ทั้งในรูปแบบของสินค้าบริโภคและบรรยากาศแล้ว ยังสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการช่วงชิงผู้ซื้อที่ฉวีหาอดีตของตลาดสามชุก กลับคืนมาจากระบบธุรกิจการค้าที่ทันสมัยอีกด้วย ซึ่งวิภาณี กาญจนานิกุล (2545: 152-156) พบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามายังตลาดดอนหวายเพื่อบริโภคขนมไทยนั้น เป็นเพราะพวกเขาต้องการบริโภค “ความเก่าแก่” “ความโบราณ” “ความเป็นท้องถิ่น” หรือเรียกโดยรวมว่า “ความเป็นของแท้” หรือจะต้องสามารถบอกได้ว่าเป็นขนมดั้งเดิมหรือเป็นเจ้าของที่มีชื่อเสียงประจำท้องถิ่น เพื่อให้รู้สึกว่ามี “ถึง” สถานที่ท่องเที่ยวแล้วนั่นเอง ซึ่งรูปลักษณ์ของสินค้าและวิธีการผลิตสินค้าด้วยเครื่องจักรครั้งละมากๆ ของห้างสรรพสินค้าไม่สามารถทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ได้

2. ของเด็กเล่น: การเก็บรักษาและผลิตซ้ำความทรงจำในวัยเยาว์

การรื้อฟื้นวัฒนธรรมกว่าร้อยปีในอดีตของชาวตลาดสามชุกให้มาเป็นสินค้าในปัจจุบันได้เปิดพื้นที่แห่งจินตนาการในการ “ตีความและคัดเลือก” เหตุการณ์ เรื่องราวและช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่งในอดีตมาผลิตเป็นสินค้าได้อย่างกว้างขวางหลากหลาย พ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกเกือบทุกร้านค้าได้คัดเลือกความทรงจำในวัยเยาว์ของคนในสังคมขึ้นมาแปรรูปเป็นสินค้าในรูปลักษณะของ “ของเด็กเล่นโบราณ” เพราะของเด็กเล่นเป็นประสบการณ์ร่วมในวัยเด็กของทุกคน ของเด็กเล่นจึงเป็นสินค้าที่สามารถเชื่อมโยงและเข้าถึงอดีตของผู้คนจำนวนมากได้ง่ายและรวดเร็ว และด้วยคุณสมบัติดังกล่าวของเด็กเล่นจึงมีอำนาจในการกระตุ้นความต้องการบริโภคอดีตของนักท่องเที่ยวเชิงฉวีหาอดีตได้เป็นอย่างดี

ร้านขายของเด็กเล่นที่มีความหลากหลายทั้งสินค้าและกลุ่มลูกค้ามากที่สุดคือ “ร้านมหาสะหนุก” สุภกร พรหมรักษ์ (2554: สัมภาษณ์) เจ้าของร้านได้เล่าประวัติความเป็นมาของร้านให้ผู้วิจัยฟังว่า

“พี่เป็นคนกรุงเทพฯ ปัจจุบันอายุ 43 ปี เดิมทำงานเป็นพนักงานธนาคาร พอช่วงวิกฤตเศรษฐกิจฟองสบู่แตก ประมาณปี 2540 ก็ตกงาน มาเที่ยวที่ตลาดสามชุก พบว่า มีบรรยากาศเก๋ๆ น่าจะเปิดร้านขายของเด็กเล่นได้เพราะเป็นคนสะสมของเด็กอยู่แล้ว เลยมาเช่าหน้าร้านของโรงแรมอุดมโชค เป็นแผงลอย ขายเฉพาะวันเสาร์และอาทิตย์ ปรากฏว่าสินค้าขายดี เลยคิดว่ากิจการน่าจะไปได้ พอขายได้ 1 ปี ร้านข้างๆ โรงแรมอุดมโชคซึ่งเคยเป็นร้านตัดผม ไม่เช่าต่อ พี่เลยมาขอเช่าต่อจากเจ้าของถึงปัจจุบัน เดิมร้านชื่อ “มหาสะหนุก” เปลี่ยนเป็น “มหาสะหนุก” หมายถึง มหาความสุข

สินค้าที่นำมาขายนั้น เดิมเป็นของสะสมส่วนตัว พอสินค้าเริ่มหมดก็เสาะหาเพิ่มเติมจากเพื่อนฝูงในวงการ หรือ เมื่อไปเที่ยวที่ใดซื้บรถผ่านก็แวะซื้อมาเพิ่มเติม หรือ บางส่วนก็ซื้อมาจากสำเพ็ง ปัจจุบันสินค้าที่ร้านจึงมีทั้งของเก๋ๆจริงๆ ซึ่งเป็นสินค้าส่วนใหญ่ของร้าน เช่น เกมสติกด ตุ๊กตาไอ้มดแดง เป็น Collection ชุดละ 8-10 ตัว ตุ๊กตาดมหนูแบบต่างๆ ของเล่นสังกะสี เช่น รถไฟ เครื่องบิน และของใหม่เลียนแบบของเก่า ซึ่งเป็นการผลิตซ้ำของเด็กที่เคยขายดีหรือเป็นที่นิยมในอดีต เช่น ตุ๊กตากระดาษ หุ่นยนต์ ลูกหิน ลูกข่าง ของเล่นสังกะสี เป็นต้น”

ดังนั้น สินค้าในร้านมหาสะหนุกจึงมีทั้งที่เป็น “ของแท้และดั้งเดิม” ที่ได้มาจากการสะสมและ “ของใหม่เลียนแบบของเก่า” ที่ได้มาจากการผลิตซ้ำด้วยเครื่องจักรจากแหล่งขายของเด็กเล่นที่ใหญ่ที่สุดในกรุงเทพมหานคร

ผลการดำเนินกิจการของร้านมหาสะหนุกมากกว่า 15 ปี รวมถึงร้านขายของเด็กเล่นอีกประมาณ 7 ร้านและแผงลอยหน้าร้านค้าอีกจำนวนมากซึ่งตั้งกระจายอยู่ตามซอยต่างๆ บนพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุก เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า ของเด็กเล่นเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเชิงถวิลหาอดีต ทั้งนี้เพราะของเด็กเล่นเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงให้ผู้บริโภคย้อนกลับไปคิดถึงเรื่องราวเหตุการณ์ รวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องกับของเล่นชิ้นนั้นเมื่อครั้งเยาว์วัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถเรียกกลับ “อารมณ์แห่งความสุขสนุกสนานจากการเล่นของเด็ก” ให้ปรากฏขึ้นมาในโลกปัจจุบันได้อีกครั้งหนึ่งได้อย่างแจ่มชัด ของเด็กเล่นจึงเปรียบดั่งพื้นที่แห่งการบันทึกและเรียกกลับความทรงจำในวัยเด็กที่ไม่สามารถหวนกลับไปได้มาไว้ในโลกปัจจุบัน ตลอดจนสามารถสัมผัส จับต้อง หรือพูดคุยถึงความทรงจำที่มีต่อของเล่นนั้นได้ตลอดเวลา ของเด็กเล่นจึงมีความหมายถึงพื้นที่เล็กๆ ที่ผู้คนสามารถหลีกหนีปฏิกายและหายกลับเข้าไปในโลกของอดีตที่มีความสุขกับการเล่น เพื่อพักผ่อนและเติมเต็มความสุขทางใจชั่วขณะหนึ่ง ก่อนที่จะกลับมาเผชิญโลกแห่งความเป็นจริงที่บุคคลต้องแบกรับภาระหน้าที่ต่างๆ อย่างเคร่งเครียด เมื่อของเด็กเล่นโบราณสามารถสร้างเรื่องราว ความผูกพัน และอารมณ์แห่งการถวิล

หาอดีตในวัยเยาว์ให้กับผู้บริโภคได้ ผู้บริโภคจึงยอมจ่ายเงินซื้อของเด็กเล่นเหล่านั้นอย่างง่ายดายเพื่อสนองความต้องการบริโภคความรู้สึกดีๆ ที่ถูกถ่ายทอดลงในสินค้าแห่งความทรงจำในวัยเยาว์นั้น

สำหรับลูกค้าของร้านมหาสะหนุกแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ ด้วยกันคือ หนึ่ง กลุ่มที่ต้องการซื้อสินค้ายกตู้เพื่อนำไปประดับตกแต่งร้านกาแฟย้อนยุค ถ้าเป็นตู้ขนาดเล็กพร้อมสินค้าภายในราคาประมาณ 20,000 บาท ถ้าเป็นตู้ใหญ่ราคา 60,000 บาท กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มผู้ใหญ่ที่ซื้อของเล่นเป็นชุดหรือ Collection เพื่อต้องการสะสม และกลุ่มสุดท้ายเป็นนักท่องเที่ยวทั่วไปที่มาเป็นครอบครัวหรือหมู่คณะจะซื้อสินค้าของเล่นพลาสติกทั่วไปซึ่งราคาไม่สูงนัก โดยเฉลี่ยราคาชิ้นละ 3-5 บาท

กลุ่มลูกค้าที่มาตามหาของเด็กเล่นที่เป็นของแท้และดั้งเดิมซึ่งปัจจุบันได้เลิกผลิตไปแล้ว เป็นกลุ่มลูกค้าที่สร้างรายได้ให้ทางร้านค่อนข้างมาก เจ้าของร้านมหาสะหนุกเล่าว่า มีคุณหมอบ้านหนึ่งได้มาซื้อตุ๊กตาอ้อมแดงแบบยกชุดไปหลายชุดในราคาหลายหมื่นบาท ทั้งนี้เพราะความรู้สึกที่ได้ตามหาชิ้นเจอและครอบครองของเด็กเล่นโบราณเหล่านี้ก่อให้เกิดความสุขทางใจอย่างยิ่ง ของเด็กเล่นจึงมิได้มีความหมายเพียงวัตถุที่เป็นสื่อเชื่อมโยงไปยังความทรงจำในอดีตเท่านั้น แต่ยังเป็นวัตถุที่มีความหมายแห่งการเติมเต็มความสุขในวัยเด็กที่ขาดหายไปให้สมบูรณ์อีกด้วย เนื่องจากตอนเป็นเด็กถึงแม้อยากได้ของเล่นเหล่านี้สักเพียงใดแต่ไม่มีกำลังทรัพย์มากพอที่จะซื้อสะสมไว้ได้ พอโตขึ้นและฐานะการเงินมั่นคงถึงพร้อมด้วยอำนาจซื้อแล้ว จึงกลับมาหาซื้อของเล่นเหล่านี้ไปสะสมเพื่อเป็นความสุขทางใจ ของเด็กเล่นโบราณที่เขาเสาะหาได้ในวันนี้จึงทำหน้าที่ย้อนกลับไปเปลี่ยนอดีตของเขาให้สมบูรณ์นั่นเอง

กลุ่มลูกค้าที่สร้างรายได้ให้กับร้านมหาสะหนุกอย่างต่อเนื่อง คือ กลุ่มของนักท่องเที่ยวทั่วไปที่เดินทางมาเป็นครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อนวัยเดียวกัน ซึ่งส่วนใหญ่จะซื้อของเล่นพลาสติกที่เป็นของใหม่แต่ผลิตเลียนแบบของเก่า ของเล่นเหล่านี้ได้ถูกบรรจุอยู่ในขวดโหลแก้วตั้งเรียงรายเป็นแถวซ้อนกัน 3 แถวอยู่ด้านข้างของร้าน เพื่อให้ลูกค้าเลือกหยิบของเล่นเหล่านั้นใส่ตะกร้าพลาสติกได้ตามใจชอบ ดังนั้นพื้นที่ของร้าน “มหาสะหนุก” จึงเป็นพื้นที่แห่งการเก็บรักษา ผลิตซ้ำและบริโภคความสุขในวัยเยาว์ของผู้คน เป็นพื้นที่ทางสังคมของครอบครัวที่พ่อและแม่พาลูกชายลูกสาวมาซื้อของเล่น และถ่ายทอดเรื่องราวและความทรงจำในอดีตของพวกเขาเกี่ยวกับของเล่นเหล่านั้น พร้อมทั้งสอนวิธีการเล่นของเล่นดังกล่าวให้ลูกๆ ของตนได้รับฟังอย่างมีความสุข ตลอดจนเป็นพื้นที่ทางสังคมของเพื่อนฝูงที่ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความสุขประสบการณ์และความทรงจำในวัยเยาว์ของแต่ละคนอย่างสนุกสนาน พื้นที่ภายในร้านมหาสะหนุกจึงเป็นพื้นที่ที่เรื่องราว เหตุการณ์และความทรงจำในอดีตถูกเรียกให้กลับขึ้นมาปรากฏบนพื้นที่และเวลาแห่งปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา และยังเป็นพื้นที่ทางสังคมของผู้คนที่แตกต่างหลากหลายทั้งเรื่องราว ประสบการณ์ และความทรงจำในวัยเยาว์ที่มีต่อ “ของเด็กเล่น” ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มครอบครัว กลุ่มเพื่อน หรือปัจเจกชน พื้นที่ทางสังคมของผู้คนจึงทับซ้อนและเลื่อนไหลบนพื้นที่กายภาพของร้านแห่งนี้อย่างต่อเนื่อง

สุดท้ายเจ้าของร้านได้กล่าวเสริมว่า กลยุทธ์ทางการค้าที่ร้านมาหาสะบุกใช้ในการดำเนินกิจการมาได้ถึง 15 ปีก็เพราะการผสมผสานของเล่นเก่าที่เป็นของแท้และดั้งเดิมกับของเล่นใหม่ที่ผลิตเลียนแบบของเก่า อย่างไรก็ตาม สินค้าเหล่านี้ต้องนำมาจัดวางให้ผสมกลมกลืนกันอย่างลงตัวภายใต้ความเก่าแก่ของอาคารร้านค้าและบรรยากาศแห่งอดีตที่แผ่ขยายปกคลุมพื้นที่ตลาดสามชุกไว้ตลอดเวลาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าด้วยการกระตุ้นอารมณ์แห่งการถวิลหาความสุขในวัยเด็กของลูกค้านั่นเอง

ภาพประกอบ 32 การคัดเลือกอดีตและความทรงจำในวัยเยาว์ของผู้คนในสังคมขึ้นมาแปรรูปเป็นสินค้าในรูปลักษณะของ “ของเด็กเล่นโบราณ” ของร้านมาหาสะบุก

3.ร้านบ้านโคก: การประกอบและผลิตสร้าง “ตัวตน” ให้เป็นสินค้า

ถึงแม้พื้นที่ของตลาดสามชุกได้ถูกทำให้เป็น ‘ตลาดย้อนยุค’ ด้วยการรื้อฟื้นศิลปวัฒนธรรมในอดีตขึ้นมาเป็นสินค้าในปัจจุบัน พื้นที่แห่งนี้ก็ได้ถูกปกคลุมไปด้วยอดีตเมื่อกว่าร้อยปีก่อนในทุกพื้นที่ คำว่า “อดีต” ได้ถูกคิดสรรและเลือกใช้ให้สอดคล้องกับทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละบุคคล เรื่องราวของปัจเจกกรรมถึงของสะสมที่สัมพันธ์กับชื่อเล่นจึงถูกนำมาสร้างเป็นสินค้า ซึ่งกลวิธีดังกล่าวได้เปลี่ยนความหมายของอาคารร้านค้าที่เคยถูกทิ้งร้างให้มีความหมายใหม่ เป็นพิพิธภัณฑ์ของสะสมส่วนบุคคล และด้วยความหมายและหน้าที่ใหม่ที่สามารตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงถวิลหาอดีต พื้นที่แห่งนี้จึงกลับมาสร้างรายได้ให้กับผู้เป็นเจ้าของอีกครั้งหนึ่ง

อณัญญา สิทธิวีณา หรือ “ไค้ก” เล่าถึงที่มาของชื่อร้านบ้านไค้ก ว่า “เพราะชื่อไค้ก จึงชอบสะสมของเกี่ยวกับไค้ก” ร้านนี้จึงมี 2 ความหมายที่ผนึกควมรวมกันอยู่ตลอดเวลา คือ เป็นบ้านของคนชื่อไค้กและเป็นร้านที่สะสมผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับไค้ก นอกจากนี้ เจ้าของร้านยังเล่าถึงที่มาของของสะสมภายในร้านให้ฟังว่า ได้สะสมผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับไค้กมาตั้งแต่เด็ก โดยของสะสมชิ้นแรกคือ กระป๋องน้ำอัดลมไค้กราคากระป๋องละ 8 บาท ซึ่งเป็นคอลเลคชั่นนักร้องดังในสังกัดแกรมมี่ เช่น มาซา วัฒนพานิช เจ - เจตริน และเต๋า- สมชาย เข้มกลัด นับจากวันแรกถึงวันนี้กว่า 20 ปีที่ได้สะสมของเกี่ยวกับไค้กซึ่งมีทั้งหมดประมาณ 5,000 ชิ้น ทั้งที่หาซื้อได้ในประเทศไทยและต่างประเทศ และจากทั้งซื้อเองและได้รับเป็นของขวัญวันเกิดจากเพื่อนฝูง ดังนั้น ของสะสมกว่า 5,000 ชิ้นในบ้านไค้กจึงประจุก้วยที่มาจากเรื่องราวที่แตกต่างกันอย่างน่าสนใจ ของสะสมส่วนใหญ่ทำจากเหล็กและผ้า เช่น กระป๋อง จานชามโมเดลเล็กๆ น่ารัก ไม่นั่นของที่ทำจากพลาสติกเพราะมีอายุการเก็บสั้นจากเนื้อวัสดุที่ชำรุดเปลี่ยนสีได้ง่าย (อณัญญา สิทธิวีณา. 2554: สัมภาษณ์)

อณัญญาได้ฝันว่า อยากมีบ้านหลังเล็กๆ เป็นของตัวเองเพื่อเอาไว้เก็บของสะสมที่ตนรัก แล้วความฝันได้เริ่มเป็นจริงขึ้นในปี พ.ศ.2549 เนื่องจากกรรมกรรณารักษ์เจ้าของที่ดินและอาคารในซอย 1 และ 2 แจ้งว่า หากผู้เช่าอาคารและที่ดินในพื้นที่รายใดไม่ได้ใช้ประโยชน์จากอาคารและพื้นที่ไม่ว่าจะเพื่อการอยู่อาศัยหรือการทำมาหากินจะต้องคืนสิทธิ์การเช่าแก่นักรรณารักษ์ ประกอบกับในขณะนั้นตลาดย้อนยุคสามชุกได้เปิดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรมแล้ว เธอจึงตัดสินใจมาใช้อาคารห้องแถวไม้ 2 ห้องที่ป่าของเธอเป็นเจ้าของและปิดร้างมา 10 กว่าปีมาเปิดเป็น “ร้านบ้านไค้ก” เพราะอยากจะทำของสะสมที่เก็บอยู่ยาวนานแล้วออกมาจัดแสดง ประกอบกับความคิดที่อยากดำเนินธุรกิจของตัวเอง จุดเริ่มแรกของร้านบ้านไค้กจึงเน้นไปที่การหารายได้หลักจากการขายอาหารจานด่วน น้ำปั่นและกาแฟสด พร้อมกับตกแต่งร้านให้มีเอกลักษณ์โดดเด่นด้วยของสะสมที่เกี่ยวกับไค้กกว่า 500 ชิ้น โดยมีสินค้าที่เกี่ยวกับไค้กจำหน่ายด้วยเล็กน้อย

แม้ว่าธุรกิจขายอาหารได้รับการตอบรับอย่างดีทั้งจากคนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวแต่หลังจากนั้นประมาณ 6 เดือน กิจการขายอาหารต้องล้มเลิกไป เนื่องจากธุรกิจร้านอาหารไม่สามารถดำเนินการได้เพียงลำพังด้วยการเป็นทั้งผู้ประกอบการอาหาร ผู้จัดการร้าน พนักงานยกอาหาร และแม่บ้านทำความสะอาด รวมทั้งสถานที่เล็กเกินไป ทำให้ร้านบ้านไค้กต้องเปลี่ยนภาพลักษณ์ของร้านใหม่เป็น “บ้านจัดแสดงของสะสม” เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ไค้ก อณัญญาบอกว่า จุดดึงดูดของร้านบ้านไค้กที่ทำให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมตลอด 7 ปีที่ผ่านมา ก็เพราะความโดดเด่นของร้านที่มีการจัดวางของสะสมได้น่าสนใจกับการอนุญาตให้ถ่ายรูปได้ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนมุมจัดแสดงใหม่ทุก 3 เดือนด้วยการนำของสะสมชุดใหม่มาจัดแสดงและการจัดให้เข้ากับเทศกาลต่างๆ เช่น ปีใหม่ วาเลนไทน์ เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ช่วยเพิ่มความ

น่าสนใจของคนที่มาซื้อหรือเป็นคนที่ชอบได้ก ปัจจุบัน ร้านบ้านไค้กได้จัดสรรพื้นที่จัดแสดงเป็น 5 โซน คือ โซนโมเดลของเล่น โซนผ้า โซนเครื่องเรือน โซนรูปภาพ และโซนป้ายต่างๆ

จะเห็นได้ว่า ปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงความหมายของพื้นที่ร้านบ้านไค้กให้กลายเป็นพิพิธภัณฑ์ของสะสมที่มีประวัติความเป็นมาเกี่ยวพันกับอดีต คล้ายคลึงกับปฏิบัติการพิพิธภัณฑ์บ้านพุตไต้ที่พ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกกว่า 22 ร้านค้าได้นำของสะสม ข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันและเครื่องมือที่ใช้ประกอบอาชีพตั้งแต่วัยรุ่นผู้ตายายมาจัดแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชมและศึกษา โดยตั้งแสดงไว้ ณ มุมใดมุมหนึ่งของบ้าน เพื่อใช้เป็นพื้นที่ในการสร้างบทสนทาระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน อย่างไรก็ตาม ปฏิบัติการของร้านบ้านไค้กจะเน้นการสร้างบทสนทนาที่ “ร่วมสมัย” กว่าพิพิธภัณฑ์บ้านพุตไต้ เนื่องจากของสะสมของในร้านบ้านไค้กมีอายุไม่ยาวนานมากนัก ของสะสมส่วนใหญ่มีอายุไม่เกิน 38 ปี หรือเท่ากับอายุของผู้เป็นเจ้าของคือ 38 ปี (เมื่อปีพ.ศ.2556) นั่นเอง เหตุการณ์ เรื่องราวและความทรงจำที่ถูกสร้างขึ้นเป็นบทสนทาระหว่างเจ้าบ้านและผู้มาเยือน จึงเป็นเรื่องราวของผู้ที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นถึงวัยกลางคนที่เคยได้เห็นและบริโภคน้ำอัดลมยี่ห้อนี้ ที่เพิ่งวางขายในประเทศไทยปี พ.ศ.2492 ซึ่งเป็นอดีตของคนปัจจุบันที่ยังดำเนินชีวิตอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งแตกต่างกับอดีตของบรรพบุรุษในพิพิธภัณฑ์บ้านพุตไต้ซึ่งเป็นอดีตที่จบสิ้นไปแล้วเมื่อร้อยกว่าปีก่อน

ปฏิบัติการประดิษฐ์สร้าง “อดีตถึงปัจจุบันของตนเอง” ให้เป็นสินค้าของร้านบ้านไค้ก จึงเป็นอดีตที่ไม่ยาวไกลนัก เรื่องราวของของสะสมและเรื่องราวตัวตนของปัจเจกได้กลายเป็นสิ่งเดียวกันที่ถูกเรียงร้อยเชื่อมโยงเข้าด้วยกันด้วยชื่อเรียกที่เหมือนกัน ของสะสมแต่ละชิ้นจึงเปรียบเสมือนจิ๊กซอว์ที่ต่อเติมให้เห็นภาพชีวิตและเรื่องราวของอัตถิญาในแต่ละช่วงวัย เมื่อนักท่องเที่ยวได้พูดคุย ชักถามถึงที่มาของของสะสมแต่ละชิ้น เหตุการณ์ เรื่องราว และความทรงจำในช่วงวัยต่างๆ ของอัตถิญญาก็ได้ถูกฉายภาพและผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่อง หรืออาจกล่าวได้ว่าของสะสมในร้านบ้านไค้กก็คือชีวิตและเรื่องราวของอัตถิญญานั้นเอง ร้านบ้านไค้กจึงเป็นการประกอบและผลิตสร้าง “ตัวตน” ของปัจเจกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันให้เป็นสินค้าที่สามารถสัมผัส จับต้อง หรือบริโภคได้ผ่านของสะสมต่างๆ เกี่ยวกับไค้ก

อย่างไรก็ตาม อดีตของผู้เป็นเจ้าของร้านเป็นอดีตและความทรงจำที่แปลกแยกและแตกต่างจากอดีตและความทรงจำของผู้คนในตลาดย้อนยุคสามชุก เนื่องจากตัวตนและของสะสมของอัตถิญญามีจุดกำเนิดหรือแหล่งผลิตจาก “ที่อื่น” ทั้งจากหนองผักนาก กรุงเทพมหานครและต่างประเทศ อดีตของร้านบ้านไค้กจึงมิได้เกาะเกี่ยวหรือผูกพันกับพื้นที่และผู้คนในตลาดย้อนยุคสามชุก “อดีตที่เป็นอื่น” จึงถูกมองว่าแปลกแยกและกลายเป็นผู้ฉกฉวยโอกาสในการแสวงหาประโยชน์จากพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุก อย่างไรก็ตาม อัตถิญาได้เลือกนิยามอดีตของตนเองให้เข้ากับอดีตของตลาดสามชุกว่า “ตอนเด็กๆ เรายังเล่นเหนื่อยๆ ก็วิ่งไปซื้อไค้กกินแล้วใส่แก้วตูดจิบ ซึ่งตอนนี้บางบ้านก็ยังใช้กันอยู่” ดังนั้นถึงแม้ไม่ใช่อดีตที่เกิดขึ้นในพื้นที่เดียวกัน แต่เป็นปรากฏการณ์ร่วมสมัยที่เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ซึ่งหมายถึง

รวมถึงผู้คนในตลาดสามชุกด้วย อดีตของคนต่างพื้นที่แต่มีพฤติกรรมเดียวกันก็ถือเป็นอดีตหรือความทรงจำชุดเดียวกัน ดังนั้น ร้านบ้านไค้ก็จึงสามารถนึกตัวอยู่กับอดีตของตลาดสามชุกได้ เพราะมีประสบการณ์และความทรงจำในการบริโภคน้ำอัดลมยี่ห้อเดียวกันเมื่อครั้งยังเป็นเด็ก

นอกจาก “อดีต” ของร้านบ้านไค้ที่ถูกมองว่าแปลกแยกแตกต่างจากผู้คนในตลาดสามชุกแล้ว การปรับแต่งอาคารร้านค้าด้วยการติดกระจกและเครื่องปรับอากาศภายในร้าน การปรับปรุงอาคารด้วยไม้เขจรซึ่งมีรูปลักษณะที่ทันสมัย การตกแต่งหน้าร้านให้โดดเด่นสะดุดตาด้วยตุ๊กตาปูนรูปผู้หญิงอ้วนจ้ำม่ำขนาดใหญ่ การทำรายการวิทยุชุมชนและเว็บไซต์ www.baancoke.com เช่นเดียวกับคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ และที่สำคัญร้านบ้านไค้เก็บค่าเข้าชมของสะสมจากนักท่องเที่ยวคนละ 5 บาทและมีการปรับค่าเข้าชมเพิ่มเป็นคนละ 20 บาทในปี พ.ศ.2554 นั้น ได้ทำให้พื้นที่แห่งนี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์จากผู้คนในตลาดสามชุกว่า ได้ดำเนินการ “อนุรักษ์” ที่ตรงกันข้ามกับปฏิบัติการของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และพ่อค้าแม่ค้าในซอย 1 และ 2 ที่ต่างพยายามอนุรักษ์อาคารไม้โบราณเหล่านี้ไว้ให้เหมือนเดิมมากที่สุด เพื่อให้กลายเป็นแหล่งการเรียนรู้หรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และด้วยการเป็นแหล่งการเรียนรู้ การเข้าชมสถานที่ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็พิพิธภัณฑ์ชุมชนงานจิณารักษ์หรือพิพิธภัณฑ์บ้านพูดได้จึงไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ ร้านบ้านไค้จึงดูแปลกแยกกับอาคารร้านค้าโบราณโดยรอบ ตลอดจนผู้คนในตลาดสามชุก

อย่างไรก็ตาม ร้านบ้านไค้ก็ได้ให้เหตุผลต่อปฏิบัติการต่างๆ ของตนว่า “บ้านไค้ที่ติดแอร์ เพราะต้องการให้คนเข้ามาถ่ายรูป ถ้าอากาศร้อนๆ คนก็ไม่อยากถ่ายรูป การเก็บเงินคงไม่หวังรวยแต่หวังอะไรบางอย่าง ค่าเข้าชมเป็นการทำให้คนเห็นคุณค่าของของที่จัดแสดง มีความจริงจังที่จะเข้ามาดูและเป็นค่า maintenance เพราะของเหล่านี้ได้รับการดูแลเป็นอย่างดี ได้นำประสบการณ์เรื่องสื่อมาสร้างมูลค่าให้ของสะสมพวกนี้ เลยมีการสร้างเรื่องราวต่างๆ ให้มันผ่านเว็บไซต์และวิทยุชุมชน พอบ้านไค้มาทำ เลยทำให้โซนนี้เป็นเสน่ห์อีกอย่างหนึ่ง เป็นสีสันให้ตลาดสามชุก” ซึ่ง “ความแปลกและแตกต่าง” ของร้านบ้านไค้ได้กลายเป็นจุดขายในธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต และสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงถวิลหาอดีตได้เป็นอย่างดี เนื่องจากคนกลุ่มนี้ต้องการบริโภคความไม่เหมือนใคร ความไม่ซ้ำใคร และปฏิเสธการบริโภคสินค้าที่ถูกทำให้เหมือนกันไปหมดด้วยระบบทุนนิยม อดีตของร้านบ้านไค้จึงเป็นอดีตที่เป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนใครและไม่มีใครเหมือน เพราะมีที่ตลาดสามชุกเพียงที่เดียว อดีตของร้านบ้านไค้จึงได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเชิงถวิลหาอดีตมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะการบริโภคอดีตของร้านบ้านไค้ถือเป็นการบริโภคเพื่อสร้างตัวตนที่แตกต่างให้กับนักท่องเที่ยวที่ต้องการหลุดพ้นจากวิถีชีวิตที่ละม้ายคล้ายคลึงกันและเสพอะไรเหมือนๆ กันไปหมดนั่นเอง

ภาพประกอบ 33 ร้านบ้านโดกการประกอบและผลิตสร้าง “ตัวตน” ของปัจเจกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ให้เป็นสินค้าที่สามารถสัมผัส จับต้อง หรือบริโภคได้ผ่านของสะสมต่างๆ เกี่ยวกับโดก

ดังนั้น กระบวนการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างมรดกทางวัฒนธรรมในอดีตของพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกให้เป็นสินค้านั้น จึงมีทั้งการรื้อฟื้นกรรมวิธีการผลิตกาแฟและหมึกกรอบที่เป็นสูตรลับเฉพาะของร้านขึ้นมาประดิษฐ์เป็นสินค้าในนามของ “กาแฟและหมึกกรอบสูตรโบราณ” การรื้อฟื้นความทรงจำในวัยเยาว์ขึ้นมาแปรรูปเป็นสินค้าของเด็กเล่นโบราณดังเช่นร้านมาหาสะหนุก และการประดิษฐ์สร้างของสะสมที่สัมพันธ์กับตัวตนให้กลายมาเป็นสินค้าและบริการของร้านบ้านโดก

กระบวนการประดิษฐ์สร้างอัตลักษณ์ในอดีตของชาวตลาดสามชุกให้กลายเป็นสินค้าในนามของ “ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุก”

ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุก เป็นกระบวนการประดิษฐ์สร้างมรดกทางวัฒนธรรมด้านอาหาร ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ในอดีตของชาวตลาดสามชุกขึ้นมาเป็นสินค้าในปัจจุบัน งานดังกล่าวถูกจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นประเพณี เพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงวิถีหาอดีตผู้ต้องการบริโภคความหมายของ “ความเป็นของแท้และดั้งเดิม” ที่ผนึกอยู่กับอาหารพื้นบ้านและอาหารสูตรโบราณนานาชนิดของชาวตลาดสามชุก

กระบวนการประดิษฐ์สร้างประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกให้กลายเป็นธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีตสามารถแบ่งออกเป็น 5 ช่วงระยะเวลาสำคัญคือ 1) ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 1-4: พื้นที่ออกร้านจำหน่ายอาหารพื้นบ้านและอาหารสูตรโบราณจานด่วน 2) ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 5: พื้นที่แห่งการสร้างพลวัตทางเศรษฐกิจ 3) ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 6: พื้นที่แห่งการรณรงค์การลด ละ เลิกการดื่มแอลกอฮอล์ 4) ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 7-9: พื้นที่แห่งการกินฟรีทั้งตลาด และ 5) ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10: พื้นที่แห่งการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างประเพณี จะเห็นได้ว่าประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกได้ถูกประดิษฐ์สร้างให้มีความหมายและรูปลักษณะที่แตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา ทั้งจากคนในคือ ชาวตลาดสามชุก และคนนอกคือ คณะกรรมการจัดการประกวดนักร้องลูกทุ่งมั่งสู่ดอนเจดีย์ มูลนิธิชุมชนไท สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนกระแสโลกาภิวัตน์ ดังนี้

1. ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 1-4: พื้นที่ออกร้านจำหน่ายอาหารพื้นบ้านจานด่วน

งานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 1 จัดขึ้นในปีพ.ศ.2544 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ชาวตลาดสามชุกกำลังแสวงหากลวิธีในการต่อสู้ ต่อรอง และปกป้องรักษาตลาดสามชุกไม่ให้ถูกไล่ออกจากกรรมสิทธิ์ ชาวตลาดสามชุกจึงแสวงหากลวิธีในการสร้างความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจให้กลับมายังพื้นที่ตลาดสามชุกอีกครั้งหนึ่ง

จากการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของตลาดสามชุก และภูมิปัญญาของชาวตลาดสามชุกโดยคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ฝ่ายวิชาการ เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาจัดทำเอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ตลาดสามชุกต่อนักท่องเที่ยวพบว่า ในอดีตตลาดสามชุกเป็นที่รับรู้และรู้จักของคนทั่วไปในเรื่องอาหารอร่อย และมีอาหารทั้งคาว-หวานให้เลือกรับประทานอย่างหลากหลาย ในปัจจุบันยังมีผู้รู้ผู้ชำนาญในการปรุงอาหารเหล่านั้นด้วยสูตรลับเฉพาะของร้านเพื่อคงไว้ซึ่ง “ความเป็นของแท้และดั้งเดิม” อยู่ในตลาดสามชุกหลายท่าน คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์จึงนำความรู้ดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการฟื้นฟูภาวะเศรษฐกิจของชาวตลาดสามชุก และฉวยใช้โอกาสพิเศษแห่งปีคือช่วงเวลาของประเพณีปีใหม่ ซึ่งเป็นวันที่ชาวตลาดสามชุกมีจำนวนมากที่สุดในรอบปี เนื่องจากลูกหลานชาวตลาดสามชุกกว่าสามร้อยครัวเรือนได้เดินทาง ‘กลับบ้าน’ เพื่อมาร่วมเฉลิมฉลองและรับประทานอาหารมื้อเย็นร่วมกับสมาชิกในครอบครัว จัดงาน “อาหารอร่อยดีที่สามชุก ครั้งที่ 1” ขึ้นเพื่อจัดจำหน่ายอาหารสูตรโบราณแก่ชาวตลาดสามชุกในช่วงเวลาดังแต่ 17.00 ถึง 20.00 น. คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้ขอความร่วมมือให้ชาวตลาดสามชุกเปลี่ยนแปลงสถานะของตนจากผู้ผลิต ผู้ขาย หรือลูกหลานชาวตลาดสามชุกมาเป็นผู้ซื้อ ด้วยการซื้ออาหารที่คณะกรรมการนำมา

จำหน่ายกลับไปรับประทานกันในครอบครัวแทนการปรุงอาหารรับประทานตนเอง เพื่อเป็นกลวิธีในการกระตุ้นพลวัตทางเศรษฐกิจของชาวตลาดสามชุก ที่เกิดจากการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเองระหว่างสมาชิกในชุมชน

อย่างไรก็ตาม ในขณะนั้นสุรพล จินดาอินทร์ หนึ่งในคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และหนึ่งในคณะกรรมการจัดงานประกวดนักร้อง “ลูกทุ่งมั่งสุดอนเจดีย์” ซึ่งเป็นการประกวดนักร้องลูกทุ่งระดับจังหวัดสุพรรณบุรี ได้เสนอความเห็นต่อคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ให้ผนวกเวทีคัดเลือกนักร้องก่อนส่งเข้าประกวดชิงรางวัลที่ดอนเจดีย์เข้ากับงาน “อาหารอร่อยดีที่สามชุก ครั้งที่ 1” ในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2544 ถึงวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2545 เนื่องจากเห็นว่ารายได้จากการบริโภคของผู้คนที่เป็นนักร้องและญาติพี่น้อง นักดนตรี หางเครื่อง กรรมการผู้ตัดสินและผู้ชมทั่วทั้งจังหวัดสุพรรณบุรีที่เดินทางเข้ามายังตลาดสามชุกในช่วงเย็นของวันที่ 31 ธันวาคม สามารถกระตุ้นพลวัตทางเศรษฐกิจให้กับชาวตลาดสามชุกได้เป็นอย่างดี

พงษ์วิน ชัยวิรัตน์ ประธานคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์จึงมอบหมายให้คณะกรรมการชุมชนและกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ฝ่ายต่างๆ เชิญชวนพ่อค้าแม่ค้าที่ขายอาหารทั้งคาวหวานในแต่ละชุมชนมาร่วมเปิดซุ้มขายอาหารในงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 1 ณ บริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอสามชุก พร้อมทั้งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนแต่ละชุมชนในตำบลสามชุก รวมถึงญาติพี่น้องที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงมาร่วมซื้ออาหารรับประทานในงานวันดังกล่าวด้วย

พงษ์วิน ชัยวิรัตน์ (2554: สัมภาษณ์) เล่าถึงที่มาของงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 1 ว่า “ปี 44 คุณกันเรื่องการพัฒนาตลาด สุรพล จินดาอินทร์เป็นกรรมการจัดงานลูกทุ่งมั่งสุดอนเจดีย์จึงคิดคอนเซ็ปว่า ระดมออกนุชขายอาหารกันดีกว่า ประมาณ 40-50 บูธ จะได้ไม่ต้องจ้างโต๊ะจีน จัดประมาณ 2 วันช่วงปีใหม่ในตอนเย็นโดยใช้ชื่องานว่า อาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 1 คำว่า **อร่อยดี** หมายถึง อาหาร ตลาดสามชุกมีของดีเรื่องอาหาร เราพยายามฟื้นฟูเรื่องอาหารที่ยังพอฟื้นกันได้ง่ายทำได้อ่อน”

ความหมายและรูปแบบของงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 1 จึงถูกปรับเปลี่ยนให้เข้ากับบริบทใหม่ในการเป็นพื้นที่คัดเลือกนักร้องลูกทุ่งระดับจังหวัด และถูกผลิตสร้างให้เป็น “พื้นที่ออกร้านจำหน่ายอาหารพื้นบ้านและอาหารสูตรโบราณจานด่วน ให้กับประชาชนทั่วไปผู้มาชมการคัดเลือกนักร้องลูกทุ่งระดับจังหวัดและชาวตลาดสามชุก” ขณะเดียวกันความหมายใหม่นี้ก็ได้ทำให้พื้นที่ทางกายภาพของตลาดสามชุกกลายเป็น “พื้นที่สาธารณะ” ที่ประชาชนภายนอกชุมชนสามารถเข้ามาช่วยใช้เพื่อรับประทานอาหารและรชมการประกวดร้องเพลงลูกทุ่งระดับจังหวัดในค่ำคืนของวันที่ 31 ธันวาคม ทับซ้อนกับพื้นที่ทางสังคมของชาวตลาดสามชุกที่สมาชิกในครอบครัวกำลังร่วมรับประทานอาหารและเฉลิมฉลองวันส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ด้วยกัน

เนื่องด้วยงานดังกล่าวจำเป็นต้องประสานงานกับหน่วยงานหลายภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน พ่อค้าแม่ค้า และประชาชนในชุมชนต่างๆ คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์จึงแต่งตั้ง “คณะกรรมการจัดงานอาหารอร่อยดีที่สามชุก” ขึ้นมาอีก 1 ชุด เพื่อให้การดำเนินการจัดงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คณะกรรมการชุดดังกล่าวประกอบด้วย

1. คณะกรรมการอำนวยการ โดยนายกเทศมนตรีเป็นประธาน เทศมนตรีเทศบาลตำบลสามชุก ประธานสภาเทศบาลตำบลสามชุก รองประธานสภาเทศบาลตำบลสามชุก สมาชิกสภาเทศบาลตำบลสามชุกทุกท่าน และคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์เป็นกรรมการ ทำหน้าที่วางแผน กำหนดแนวทางการดำเนินงาน ควบคุม กำกับดูแลและอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยแก่คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ และติดต่อประสานงานกับคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. คณะกรรมการฝ่ายเลขานุการ มีคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์เป็นกรรมการ ทำหน้าที่ประสานงานกับคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ในเรื่องกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย จัดทำกำหนดการ ขั้นตอนการดำเนินงานของคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ จัดทำหนังสือเชิญชวนแขกผู้มีเกียรติในพิธีการจัดงานและจัดทำรายงานการประชุม

3. คณะกรรมการฝ่ายพิธีการและกิจกรรมการแสดงบนเวที มีคณาจารย์จากโรงเรียนต่างๆ ในพื้นที่เขตเทศบาลตำบลเป็นกรรมการ ทำหน้าที่จัดทำกำหนดการพิธีเปิด-ปิด รูปแบบการเปิด-ปิดงาน คำกล่าวรายงาน คำกล่าวเปิดงาน จัดลำดับการดำเนินงานบนเวที กำหนดกิจกรรมการแสดงบนเวที ระยะเวลาการแสดง พิจารณาผู้แสดงในแต่ละคืนและกำหนดกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

4. คณะกรรมการฝ่ายการเงินและรางวัล มีกรรมการจากคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเป็นผู้รับผิดชอบ มีหน้าที่จัดหาทุนจากหน่วยงาน องค์กรและภาคเอกชนต่างๆ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดงาน จัดเตรียมรางวัลสำหรับมอบให้ผู้เข้าร่วมแสดงกิจกรรมบนเวที สรุปยอดรับ-จ่าย ควบคุม และตรวจสอบค่าใช้จ่ายให้เป็นไปอย่างประหยัด

5. คณะกรรมการฝ่ายร้านค้า มีคณาจารย์จากโรงเรียนในพื้นที่และคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ร่วมรับผิดชอบ ทำหน้าที่เลือกร้านค้าเข้าร่วมงาน จัดร้านค้าเข้าสู่ร้านอาหาร กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการเข้าดำเนินการของร้านค้า ตรวจสอบตัวอย่างอาหารให้ตรงตามหลักเกณฑ์และวิธีการ กำหนด แนะนำ ตักเตือนผู้ประกอบการร้านอาหารให้ปฏิบัติตามหลักวิชาการสุขภาพอาหาร และรายงานการตรวจให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ

6. คณะกรรมการฝ่ายสถานที่และการจราจรมีคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ลูกจ้างป้องกันสาธารณภัย และฝ่ายสาธารณสุขทุกคนร่วมกับรับผิดชอบ ทำหน้าที่จัดเตรียมสถานที่จัดงาน กำหนดวางผังบริเวณงาน จัดหาโต๊ะ เก้าอี้ ชุดโซฟาสำหรับรับประธานในพิธีและแขกผู้มีเกียรติ

จัดเตรียมสถานที่จอดรถและเส้นทางรถของผู้เข้าร่วมงาน อำนวยความสะดวกการจอดรถโดยประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจและส.ภ.อ.สามชุก

7. คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ แสง สี เสียงและศิลป์ มีคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ดูแลรับผิดชอบ ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์งานผ่านสื่อต่างๆ จัดประดับตกแต่งไฟฟ้าบริเวณงาน จัดสถานที่บริเวณงาน จัดหาเครื่องขยายเสียงตามความจำเป็น และจัดทำป้ายชื่อร้านอาหาร ชนิดอาหารและราคา

8. คณะกรรมการฝ่ายต้อนรับและบริการ เจ้าหน้าที่เทศบาลและคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์เป็นผู้รับผิดชอบร่วมกัน ทำหน้าที่จัดเตรียมเครื่องดื่ม ต้อนรับประธานในพิธีและแขกผู้มีเกียรติที่มาร่วมงานในพิธีเปิด-ปิด อำนวยความสะดวกประธานในพิธีและแขกผู้มีเกียรติ และเตรียมมอบรางวัลบนเวที

งานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 1 ประสบความสำเร็จอย่างมาก พ่อค้าแม่ค้าในชุมชนตลาดสามชุกและชุมชนใกล้เคียงมาร่วมเปิดซุ้มขายอาหารกว่า 50 ซุ้ม อาหารทุกซุ้มถูกจำหน่ายจนหมดในเวลาอันรวดเร็ว การจัดจำหน่ายอาหารพื้นบ้านและอาหารสูตรโบราณในงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 1 นี้ นอกจากใช้เป็นแนวทางสร้างรายได้ให้กับชาวตลาดสามชุกแล้ว ยังทำให้ชื่อเสียงด้านอาหารของตลาดสามชุกเป็นที่รู้จักแก่ประชาชนทั่วไป กระตุ้นความสนใจของลูกหลานชาวตลาดสามชุกให้กลับมาเยี่ยมครอบครัวในวันขึ้นปีใหม่ ตลอดจนเป็นงานที่ทำให้ชาวตลาดสามชุกได้รับประทานอาหารร่วมกันในคำคืนของวันสงท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่อีกด้วย

ดังนั้น งานอาหารอร่อยดีที่สามชุกนอกจากถูกผลิตสร้างให้มีหน้าที่ในสร้างพลวัตทางเศรษฐกิจให้กับชาวตลาดสามชุกแล้ว ยังมีหน้าที่ในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวและชุมชน ตลอดจนก่อให้เกิดการรวมกลุ่มของผู้มีจิตสาธารณะต้องการทำงานเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชนเดียวกันโดยไม่หวังค่าตอบแทนในนามของ “คณะกรรมการจัดงานอาหารอร่อยดีที่สามชุก” อีกด้วย ซึ่งหน้าที่ของงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกนั้นสอดคล้องกับหน้าที่ของประเพณีประเพณีประเพณีที่ฮอบบาวม (Hobsbawm 1983) กล่าวไว้ว่า ประเพณีประเพณีมักถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือรับใช้วัตถุประสงค์ต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจในสังคมทุนนิยมและด้านการเมือง ซึ่งหมายถึงการสร้างความเป็นกลุ่มก้อนของผู้คนในสังคมให้เกิดขึ้นในนามของกลุ่ม ชุมชน หรือคณะกรรมการต่างๆ

จากความสำเร็จในการดำเนินงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 1 ทำให้คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์สถาปนาให้งานอาหารอร่อยดีที่สามชุกเป็น “ประเพณี” ประจำปีและกำหนดให้จัดขึ้นในทุกวันที่ 31 ธันวาคมตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 จนถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง งานอาหารอร่อยดีที่สามชุกจึงเป็นประเพณีที่ถูกประเพณีขึ้นมาใหม่โดยอาศัยการอ้างอิงถึงอัตลักษณ์ด้านอาหารในอดีตของชาวตลาดสามชุกเพื่อทำให้ประเพณีดังกล่าวมีประวัติความเป็นมาที่ต่อเนื่องเชิงประวัติศาสตร์กับอดีต

งานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 2 ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2545 นั้น คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้นำความรู้และทักษะด้าน “การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม” ในการดำเนินงานที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ของมูลนิธิชุมชนไทมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานครั้งนี้ ทำให้มีพ่อค้าแม่ค้ามาเปิดร้านจำหน่ายอาหารพื้นบ้านและอาหารสูตรโบราณควา-หวานกว่า 70 ร้าน มีการแสดงของนักเรียนจากโรงเรียนต่างๆ ในเขตเทศบาลตำบลสามชุกและมีคนทั้งในและนอกชุมชนตลาดสามชุกเข้าร่วมงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 2 เพิ่มมากขึ้น และจากการสนับสนุนงบประมาณในการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ของมูลนิธิชุมชนไท รวมทั้งการประชาสัมพันธ์แบบปากต่อปากของพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุก ทำให้ประชาชนในตำบลใกล้เคียงตลาดสามชุกรู้จักงานดังกล่าวและมาร่วมซื้ออาหารรับประทานในงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 3 และ 4 เพิ่มมากขึ้นทุกปี

2. ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 5: พื้นที่แห่งการสร้างพลวัตทางเศรษฐกิจ

จากความสำเร็จของชาวตลาดสามชุกในการผลิตสร้าง ความหมายและประวัติศาสตร์ชุดใหม่ ให้พื้นที่ตลาดสามชุกกลายเป็น ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’ แหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอดีตของชาวตลาดสามชุก พร้อมทั้งได้รับพระราชทานรางวัลด้านการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่นประเภทองค์กรจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในปี พ.ศ.2548 นั้น ได้ทำให้ตลาดย้อนยุคสามชุกถูกเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ทั่วประเทศ สื่อมวลชนได้นำเสนออัตลักษณ์ชุดใหม่ของตลาดย้อนยุคสามชุกทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม บรรยากาศที่เงียบสงบเป็นธรรมชาติ และความเข้มแข็งของภาคประชาชน อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์ประการหนึ่งซึ่งสื่อมวลชนทุกแขนงกล่าวถึงก็คือ “อาหารพื้นบ้านและอาหารสูตรโบราณนานาชนิด” ของตลาดย้อนยุคสามชุก

คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์จึงฉวยใช้ภาพลักษณ์ที่สื่อมวลชนผลิตสร้างให้ตลาดย้อนยุคสามชุกเป็น “แหล่งท่องเที่ยวเชิงวิถีหาอดีตที่ประจุไปด้วยอาหารพื้นบ้านและอาหารสูตรโบราณนานาชนิด” มาใช้ในการจัดงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 5 อย่างยิ่งใหญ่โดยใช้ชื่องานครั้งนี้ว่า “มหกรรมอาหารอร่อยดีที่สามชุก” และขยายเวลาการจัดงานจาก 1 วันเป็น 3 วัน โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2548 ถึงวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2549 เพื่อยกระดับให้ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกกลายเป็นธุรกิจแห่งการวิถีหาอดีตที่สามารถทำรายได้ให้แก่ชาวตลาดสามชุกอย่างจริงจัง

คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ด้วยการสนับสนุนงบประมาณจากมูลนิธิชุมชนไทและชาวตลาดสามชุกได้ประชาสัมพันธ์งานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 5 นี้อย่างกว้างขวาง โดยจัดทำสติ๊กเกอร์ติดรถแจกจ่ายให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมตลาดย้อนยุคสามชุกเพื่อใช้พื้นที่ของยวดยานพาหนะ

ประเภทต่างๆ เป็นพื้นที่ประชาสัมพันธ์ การทำป้ายผ้าหลากหลายขนาดติดบริเวณทางเข้าตลาดทั้งฝั่งริมแม่น้ำท่าจีนและริมคลองชลประทาน รวมถึงการฝากข่าวประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ที่เข้ามาทำรายการข่าวและสารคดีเกี่ยวกับตลาดย้อนยุคสามชุกในขณะนั้น มหกรรมอาหารอร่อยดีที่สามชุกจึงมีนักท่องเที่ยวสนใจเดินทางมาบริโภควัตถุ เรื่องราว และความทรงจำในอดีตของชาวตลาดสามชุกตลอดจนจับจ่ายใช้สอยซื้ออาหารสูตรโบราณรับประทาน และเป็นของขวัญวันปีใหม่แก่คนใกล้ชิดและญาติสนิทกันเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องจากอาหารชนิดต่างๆ ในตลาดย้อนยุคสามชุกยังคง “ความเป็นของแท้และดั้งเดิม” ด้วยการปรุงจากสูตรลับต้นฉบับ (Originality) การประกอบอาหารด้วยมือที่ละซามตลอดจนใช้ส่วนผสมที่นำมาจากธรรมชาติโดยตรงไม่ผ่านการสังเคราะห์ส กลิ่น และสีด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมของชาวตลาดสามชุกที่ได้รับการสั่งสมและถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแตกต่างจากอาหารที่วางขายตามห้างสรรพสินค้าทั่วไป อาหารพื้นบ้านและอาหารสูตรโบราณนานาชนิดของชาวตลาดสามชุกจึงเป็นที่นิยมของชนชั้นกลางผู้ต้องการบริโภคสัญญะแห่งความเป็นของแท้และดั้งเดิม ในการนำไปเป็นของขวัญและของฝากในวันขึ้นปีใหม่ จากเม็ดเงินการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวจำนวนมากตลอดทั้ง 3 วันทำให้สภาวะทางเศรษฐกิจของชาวตลาดสามชุกพลิกฟื้นกลับมาเจริญรุ่งเรืองอีกครั้งหนึ่ง และเป็นช่วงเวลาที่พักค้าแม่ค้าชาวตลาดสามชุกสามารถสร้าง “รายได้และกำไร” ได้สูงสุดในรอบปี ซึ่งปฏิบัติการดังกล่าวได้ ทำให้ตลาดย้อนยุคสามชุกกลายเป็นพื้นที่ที่สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้อีกครั้งหนึ่ง

จะสังเกตได้ว่า ในปีนี้ความหมายของงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกในการเป็น “พื้นที่แห่งการสร้างพลวัตทางเศรษฐกิจ” ให้กับชาวตลาดสามชุกได้ถูกยกระดับให้ยิ่งใหญ่โดยใช้คำว่า “มหกรรม” นำหน้าชื่องานและสถาปนาให้กลายเป็นธุรกิจอย่างจริงจังโดยขยายระยะเวลาการจัดงานจาก 1 วันเป็น 3 วันเพื่อเป็นการเพิ่ม “เวลา” ให้พ่อค้าแม่ค้าสามารถขายสินค้าได้ยาวนานขึ้นและสามารถสร้างรายได้หรือกำไรได้มากขึ้น

เมื่อนักท่องเที่ยวทยอยมาเป็น “ผู้ซื้อ” คนสำคัญในงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกแทนชาวตลาดสามชุก ชาวตลาดสามชุกจึงเปลี่ยนสถานะของตนเองกลับไปเป็นผู้ผลิตและผู้ขายสินค้าแห่งอดีตกาลประเภทต่างๆ รวมทั้งชักชวนบุตรหลานที่เข้าไปหางานทำในกรุงเทพมหานครหรือพื้นที่อื่นให้กลับบ้านมาเป็นผู้ประกอบการ อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นเพียงช่วงระยะเวลาแห่งการเริ่มต้นธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีตของชาวตลาดสามชุก ลูกหลานบางส่วนยังลังเลและไม่กล้าตัดสินใจละทิ้งตำแหน่งและหน้าที่การงานในเมืองหลวง เพื่อกลับมาทำงานที่บ้านเกิดตามคำชักชวนของบิดามารดาและญาติมิตร

3. ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 6: พื้นที่แห่งการรณรงค์การลด ละ เลิกการดื่มแอลกอฮอล์

งานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 6 จัดขึ้นระหว่างวันที่ 29-31 ธันวาคม พ.ศ.2549 ในปีนี้ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) และสำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า(สคล.) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของสสส. ได้เข้ามาเป็นผู้สนับสนุนหลักด้านงบประมาณในการดำเนินงาน สสส. เป็นหน่วยงานของรัฐที่มีใช้ส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ พ.ศ.2544 อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของนายกรัฐมนตรี สสส.มีหน้าที่จุดประกายกระตุ้น และสนับสนุนให้คนไทยตระหนักถึงโทษภัยของสุรา ยาสูบ และปัจจัยเสี่ยงต่างๆ ต่อสุขภาพ โดยประสานความร่วมมือกับกลุ่มบุคคล องค์กร ชุมชนและภาคีสร้างเสริมสุขภาพด้วยการสนับสนุนงบประมาณเป็นหลัก หน่วยงานดังกล่าวได้เข้ามายังพื้นที่ตลาดสามชุกเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2545 ในฐานะหนึ่งในผู้สนับสนุนงบประมาณโครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองนำอยู่ร่วมกับมูลนิธิชุมชนไทและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เนื่องจากแนวคิดเรื่อง “เมืองนำอยู่” ของมูลนิธิชุมชนไทและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่ต้องการพัฒนาให้คนเมืองมีสุขภาพอนามัยดีนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหน่วยงานที่ต้องการมุ่งหวังให้คนไทยมีสุขภาพดีครบสี่ด้านคือ กาย จิต ปัญญา และสังคมเช่นกัน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ได้เสนอตัวเข้ามาเป็นผู้อุปถัมภ์หลักด้านงบประมาณในการจัดงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 6 เพราะต้องการช่วยให้ชุดความหมายของตลาดสามชุกทั้งในฐานะของ ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของประเทศไทย แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชาติโดยเฉพะอย่างยิ่งอาคารสถาปัตยกรรม และพื้นที่ที่กำลังได้รับการพิจารณาจากกรมศิลปากรให้ขึ้นทะเบียนเป็นย่านประวัติศาสตร์ ซึ่งชุดความหมายดังกล่าว รวมทั้งอำนาจของสื่อในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ตลาดย้อนยุคสามชุกได้ทำให้ตลาดดังกล่าวกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตที่นักท่องเที่ยวผู้ใช้เส้นทางหลวงแผ่นดิน 340 เป็นเส้นทางหลักในการเดินทางได้หยุดแวะพักรับประทานอาหาร และซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคเพื่อเป็นของฝากของขวัญญาติมิตรในช่วงเทศกาลประเพณีปีใหม่

ตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทของงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกจึงเป็นพื้นที่ที่ประจวบของผู้คนนักเดินทางหลายคน นักเดินทางเหล่านี้เป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพในการรณรงค์ให้ลด ละ เลิกการดื่มแอลกอฮอล์ในช่วงเทศกาลประเพณีปีใหม่ตามโครงการ “เมาไม่ขับ” ตลอดเส้นทางทางท่องเที่ยวเพื่อลดการสูญเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจรของประชาชนชาวไทย สสส.จึงช่วยให้พื้นที่ของตลาดย้อนยุคสามชุกในวันและเวลาของงานอร่อยดีที่สามชุกในการรณรงค์โครงการของหน่วยงาน โดยที่สสส.ไม่ต้องเสียเวลา กำลังคน และงบประมาณจำนวนมากในการเดินทางไปรณรงค์โครงการเมาไม่ขับในแต่ละจังหวัดของภาคเหนือ

ธีระ วัชรปราณี ผู้จัดการสำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า กล่าวถึงเหตุผลในการกำหนดให้ตลาดสามชุกเป็นพื้นที่ในการรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวลด ละ เลิกการดื่มแอลกอฮอล์ว่า “เพราะสามชุกเป็นตลาดที่มีอายุกว่า 100 ปี และกรมศิลปากรกำลังพิจารณาให้ตลาดแห่งนี้เป็นโบราณสถานประเภทย่านประวัติศาสตร์ชุมชน ประกอบกับมีที่ตั้งอยู่บนเส้นทางผ่านและเป็นจุดพักสำคัญจึงมีนักท่องเที่ยวแวะเวียนมาเป็นจำนวนมาก อีกทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง ดังนั้น จึงเป็นนิมิตหมายอันดีที่จะพัฒนาโบราณสถานแห่งนี้เป็นแหล่งมรดกคู่สังคมไทยที่ปลอดภัยจากสิ่งอบายมุขอย่างบุหรี่และเหล้า” จากคำให้สัมภาษณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าภาครัฐชุดใหม่ได้ตระหนักถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่ผนึกอยู่บนพื้นที่ของตลาดย้อนยุคสามชุกว่า สามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าบริเวณศึกษาเรียนรู้แห่งอดีตกาลบนพื้นที่แห่งนี้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งแตกต่างจากจินตนาการของกรมธนารักษ์ภาครัฐชุดเก่าที่เคยนิยามพื้นที่แห่งนี้ว่า ไร้ซึ่งคุณค่าทางประวัติศาสตร์

ด้วยอำนาจ “เงินทุน” ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพได้ทำให้ชื่อของงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 6 ถูกปรับเปลี่ยนความหมายเป็น **“อร่อยดีที่สามชุก ความสุขที่ปราศจากแอลกอฮอล์”** ชื่อดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงกลวิธีของหน่วยงานรัฐชุดใหม่ที่ใช้ “อำนาจทุน” แทรกตัวเข้ามาช่วยใช้ประโยชน์จากพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกภายใต้บริบทของงานอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 6 ได้อย่างเท่าเทียมกับเจ้าของพื้นที่ โดยสสส.ได้ใช้พื้นที่ทั้งภายในตลาดย้อนยุคสามชุกและบริเวณหน้าป้ายตลาดเป็น “พื้นที่แห่งการรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวและชาวตลาดสามชุกลด ละ และเลิกการดื่มแอลกอฮอล์ในช่วงวันขึ้นปีใหม่” ตลอดจนขอความร่วมมือจากพ่อค้าแม่ค้าในตลาดย้อนยุคสามชุกให้งดจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และของมีเมาทุกชนิดตลอดทั้ง 3 วันของการจัดงาน

การงดจำหน่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกชนิดในพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุก ทำให้บริษัทเอกชนผู้จำหน่ายน้ำดื่มและน้ำอัดลมใช้โอกาสดังกล่าว เสนอตัวเข้ามาเป็นผู้สนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ โดยมอบน้ำเปล่าและน้ำอัดลมให้นักท่องเที่ยวได้ดื่มฟรีตลอดทั้ง 3 วัน คณะกรรมการจึงผลิตแก้วกระเบื้องตราไก่ซึ่งมีความหมายถึง “ความเก่าแก่และโบราณ” สอดคล้องกับบรรยากาศของตลาดย้อนยุคสามชุกขึ้นมาจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวราคาใบละ 20 บาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงและหล่อเลี้ยงภาพตัวแทนแห่งอดีตกาลในตลาดสามชุก ให้คงสภาพสวยงาม สะอาด และเรียบร้อยอยู่ตลอดไป นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยลดปริมาณขยะจากแก้วพลาสติกอันเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อมตามวาทกรรมการพัฒนาประเทศในขณะนั้นอีกทางหนึ่งด้วย

เมื่องานอร่อยดีที่สามชุกได้ถูกสร้างให้เป็น “พื้นที่ในการสร้างพลวัตทางเศรษฐกิจ” ให้กับชาวตลาดสามชุก พ่อค้าแม่ค้าในตลาดย้อนยุคสามชุกจึงฉวยใช้ “โอกาสทอง” ดังกล่าวตั้งแต่เช้าจรดค่ำเพื่อการค้าขายและแสวงหากำไรให้ได้มากที่สุด พื้นที่ทางสังคมและช่วงเวลาแห่งการรับประทานอาหารมื้อเย็นร่วมกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว และช่วงเวลาแห่งการเฉลิมฉลองวาระของการส่งท้ายปีเก่าต้อนรับ

ปีใหม่ร่วมกันของสมาชิกในชุมชนในช่วงค่ำคืนของวันที่ 31 ธันวาคมจึงถูกกดทับด้วยพื้นที่และเวลาแห่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

4. ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 7-9: พื้นที่แห่งการ ‘กินฟรี’ ทั้งตลาด

ช่วงปี พ.ศ.2550 เป็นช่วงเวลาในพื้นที่ตลาดย่านอนุชสามชุกได้รับรางวัล “ชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยว” ในโครงการประกวดอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย (Thailand Tourism Awards) จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย รางวัลดังกล่าวทำให้คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้เรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวชุมชนแบบยั่งยืน” ณ ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 4-7 ตุลาคม พ.ศ.2550 ในการประชุมดังกล่าวคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้รับคำชี้แนะจากวิทยากรในการวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดให้เหนือกว่าตลาดย่อยอื่น ๆ ที่ในขณะนั้นต่างรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างศิลปวัฒนธรรมในอดีตให้เป็นสินค้ากันอย่างแพร่หลาย ด้วยการจัดเลี้ยงอาหารมื้อเย็นให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานฟรีเพื่อจะได้รับการกล่าวขวัญถึงว่าเป็น **“บุฟเฟต์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย”** และกลายเป็นชื่อทางการค้าของงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกในที่สุด ชื่อการค้าดังกล่าวสามารถกระตุ้นความสนใจของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี เพราะการจัดงานรูปแบบดังกล่าวยังไม่เคยเกิดขึ้น ณ ที่ตลาดแห่งนี้มาก่อน หากชาวตลาดสามชุกช่วงชิงดำเนินการจะได้ขึ้นชื่อว่า เป็นตลาดแห่งแรกในประเทศไทยที่กล้าเปิดตลาดเลี้ยงนักท่องเที่ยวฟรีและสามารถใช้เป็นจุดขายที่แปลก แตกต่างและไม่ซ้ำใคร

เมื่อคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ นำคำชักชวนของวิทยากรมาร่วมประชุมกับพ่อค้าแม่ค้าในตลาดย่านอนุชสามชุก พ่อค้าแม่ค้าทั้งหลายต่างเห็นด้วยกับคำชักชวนและลงมติให้เปิดพื้นที่ **“ภายใน”** ตลาดย่านอนุชสามชุกทั้ง 4 ซอย 2 ถนนคือ ซอย 1 ถึง ซอย 4 ถนนมิตรสัมพันธ์ และถนนเลียบบึงให้เป็นพื้นที่ของการรับประทานอาหาร ขนมและน้ำได้ฟรีตั้งแต่เวลา 17.00 น. - 20.00 น. ของวันที่ 31 ธันวาคมโดยพ่อค้าแม่ค้าให้เหตุผลในการเลี้ยงอาหารนักท่องเที่ยวฟรีว่า หลายปีที่ผ่านมาพวกเขาประสบปัญหาในการยกอาหารและอุปกรณ์ต่างๆ ออกไปตั้งขาย ณ บริเวณป้ายหน้าตลาดย่อยสามชุกในช่วงเช้าและต้องยกของเหล่านั้นกลับเข้ามาเก็บที่ร้านในตลาดในช่วงเย็น อีกทั้งยังต้องวิ่งเข้า-ออกระหว่างร้านในตลาดกับร้านนอกตลาดตลอดทั้งวันเพื่อนำสินค้ามาเพิ่มเติม การกระทำดังกล่าวตลอดทั้ง 3 วันทำให้เหน็ดเหนื่อยและเสียเวลาในการจำหน่ายสินค้าได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การที่พวกเขาสามารถฟื้นตัวทางเศรษฐกิจจนเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาได้ในปัจจุบัน ก็มาจากการอุดหนุนช่วยเหลือของนักท่องเที่ยว ดังนั้นในวาระพิเศษแห่งปีพวกเขาจึงอยากมอบอาหารอร่อยๆ ของชาวตลาดสามชุกให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานฟรีอย่างมีความสุข เพื่อแสดงความขอบคุณและเป็นของขวัญวันปี

ใหม่ให้แก่นักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม ก่อนการกินฟรี นักท่องเที่ยวต้องซื้อภาชนะสำหรับใส่อาหารและเครื่องดื่มคือ แก้วและชามกระเบื้องที่พิมพ์ คำว่า “สามชุกตลาดร้อยปี” และชื่องาน “อร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 7” ในราคาชิ้นละ 20 บาท เพื่อเป็นใบผ่านทางเข้าสู่งานอร่อยดีที่สามชุกภายในพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุก นอกจากนี้ภาชนะดังกล่าวยังสามารถเก็บไว้เป็นของที่ระลึกหรือนำกลับไปใช้ต่อบ้านของนักท่องเที่ยวได้ ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ชื่อของงานอร่อยดีที่สามชุกและตลาดย้อนยุคสามชุกแผ่ขยายไปยังพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศไทยโดยไม่ต้องเสียงบประมาณในการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์จำนวนมาก

พื้นที่ “ภายใน” ตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทของงานอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 7 ณ วันที่ 31 ธันวาคมจึงถูกสร้างให้มีความหมายที่หลากหลายในเวลาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ตั้งแต่ช่วงเช้าจนถึง 16.30 น. พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่แห่งการซื้อ-ขายอาหาร ขนมและเครื่องดื่มนานาชนิดระหว่างพ่อค้าแม่ค้าและนักท่องเที่ยว และเป็นช่วงเวลาแห่งการรับทรัพย์หรือทำกำไรสูงสุดในรอบปีของชาวตลาดสามชุก แต่เมื่อถึงเวลา 16.30 น. ปฏิบัติการซื้อ-ขายบนพื้นที่ภายในตลาดย้อนยุคสามชุกจะยุติลงเพื่อให้พ่อค้าแม่ค้าปรับเปลี่ยนความหมายและพื้นที่ของ “หน้าร้าน” ให้กลายเป็น “หน้าบ้าน” พร้อมทั้งนำวัตถุดิบและอุปกรณ์การประกอบอาหารชนิดใหม่ หรืออาหาร ขนม เครื่องดื่มชุดใหม่ที่จัดเตรียมไว้แล้วขึ้นมาตั้งเรียงรายเพื่อ “รอ” เวลาเปลี่ยนผ่านไปสู่วเวลาของ “การให้” พอถึงเวลา 17.00 น. พื้นที่ภายในตลาดย้อนยุคสามชุกได้เปลี่ยนความหมายกลายเป็นพื้นที่แห่งการเปิดบ้านต้อนรับผู้มาเยือนของเจ้าบ้านชาวตลาดสามชุกด้วยการเชื้อเชิญให้นักท่องเที่ยวซึ่งเป็นคนแปลกหน้าเข้ามารับประทานขนมอาหาร และเครื่องดื่มให้อิ่มหนำสำราญก่อนเดินทางต่อไป ปฏิบัติการดังกล่าวได้ผลิตสร้างภาพตัวแทนของชาวชนบทผู้เปี่ยมด้วยน้ำใจและอัธยาศัยไมตรีต่อทุกคนทั้งที่เป็นคนแปลกหน้า ภาพลักษณ์ที่สวยงามของอดีตได้สร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง เพราะพวกเขาไม่สามารถสัมผัสผัสอารมณ์และความรู้สึกเช่นนี้ได้ในเมืองหลวงที่ผู้คนต่างแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันตลอดเวลา

พื้นที่ภายในตลาดย้อนยุคสามชุกจึงถูกสร้างให้กลายเป็นพื้นที่ที่มีความหมายและความสำคัญกับชาวตลาดสามชุกในบริบทของงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกมากกว่าพื้นที่ภายนอกตลาดนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา และด้วยอำนาจซื้อของนักท่องเที่ยวในงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกที่สามารถสร้างรายได้ให้พ่อค้าแม่ค้าชาวตลาดสามชุกสูงกว่างบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ อำนาจทุนจากผู้สนับสนุนรายใหม่คือ “นักท่องเที่ยว” จึงเบียดขับอำนาจทุนเดิมของรัฐให้ออกไปจากพื้นที่ “ภายใน” ตลาดย้อนยุคสามชุก โดยตรงให้ปฏิบัติการรณรงค์ทั้งหลายของสสส. ในวันที่ 31 ธันวาคมนี้อยู่เพียงพื้นที่ “ภายนอก” ของตลาดย้อนยุคสามชุกเท่านั้น

นอกจากวิทยาการของศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชียได้ร่วมทำให้พื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกกลายเป็นพื้นที่ของการรับประทานอาหารฟรีที่ใหญ่ที่สุดใน

ประเทศไทยแล้ว สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพยังเข้ามาช่วยให้ความหมายใหม่ของ ตลาดย้อนยุคสามชุก พร้อมทั้งอำนาจของสื่อมวลชนที่เข้ามาทำข่าวเกี่ยวกับงาน “บุฟเฟต์ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย” และกองทัพนักท่องเที่ยวที่คาดว่าจะเข้ามาร่วมงานดังกล่าวหลายหมื่นคน แผนกโครงการของสสส.เข้าไปอีก 1 โครงการคือ การรณรงค์ให้ประชาชนชาวไทยลด ละ เลิกการสูบบุหรี่ และสร้างให้งานออร์รอยดีที่สามชุกในปีนี้มีชื่อว่า **“ออร์รอยดี กินฟรี! ทั้งตลาด...ปราศจากบุหรี่และแอลกอฮอล์”** โดยกำหนดให้จัดงานขึ้นระหว่างวันที่ 29-31 ธันวาคม พ.ศ.2550

งานอาหารออร์รอยดีที่สามชุกครั้งที่ 7 นี้ประสบความสำเร็จอย่างมาก นักท่องเที่ยวหลายหมื่นคน จากทุกภาคของประเทศไทยได้เดินทางมาร่วมงานดังกล่าว พื้นที่ทุกตารางนิ้วภายในตลาดย้อนยุคสามชุกตั้งแต่เวลา 17.00-20.00 น.คลาคล่ำไปด้วยนักท่องเที่ยวที่ต่างถือถ้วยและชามสามชุกตลาดร้อยปีเดินไหลตามกันไปยังร้านรวงที่จัดอาหาร ขนม และน้ำเครื่องดื่มกว่า 170 ชนิดอย่างสนุกสนาน

คำว่า “กินฟรี” ที่ผนึกอยู่ในชื่องาน “งานอาหารออร์รอยดีที่สามชุกครั้งที่ 7” นั้น ได้ช่วยให้ นักท่องเที่ยว คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ และพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้วยจิตนาการและภาคปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป

สำหรับนักท่องเที่ยว คำว่า “กินฟรี” เป็นคำโฆษณาที่ดูใจเพราะเป็นปฏิบัติการที่ไม่สามารถเป็นไปได้ในโลกแห่งความเป็นจริง เนื่องจากขัดแย้งกับระบบการดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบันที่ต้องพึ่งพาอาศัยเงินตราเป็นหลัก ดังนั้นคำว่า กินฟรีจึงเป็นคำที่ทำลายพื้นที่ทางจิตนาการของนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาหาคำตอบในพื้นที่ของตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทของงานอาหารออร์รอยดีที่สามชุก และถึงแม้ว่าการเดินทางเข้ามาหาคำตอบในพื้นที่ตลาดสามชุกจะแฝงด้วยต้นทุนการเดินทาง แต่พวกเขารู้สึกว่าค่าใช้จ่ายที่จ่ายไปนั้นคุ้มค่างับสิ่งที่ได้รับคือ ความสนุกสนานกับการได้เลือกรับประทานอาหารพื้นบ้านหรืออาหารสูตรโบราณมากกว่า 200 ชนิด ซึ่งอาหารเหล่านี้เป็นอาหารที่พวกเขาไม่สามารถหารับประทานได้ทั่วไปในชีวิตประจำวัน และไม่สามารถหาซื้อได้ในห้างสรรพสินค้าหรือตลาดสดทั่วไป

ดังนั้น คำว่า “กินฟรี” ของนักท่องเที่ยวจึงหมายถึง ความทำลายและความสนุกสนานในการได้มาเลือกรับประทานอาหารพื้นบ้านหรืออาหารสูตรโบราณที่หารับประทานได้ยากในชีวิตประจำวันที่มีอยู่อย่างมากมายหลากหลายในพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุก

ความหมายของคำว่า “กินฟรี” ของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ หมายถึง คำโฆษณาสินค้าที่สามารถสร้างการจดจำต่อผู้บริโภคได้อย่างรวดเร็วและเป็นการวางตำแหน่งของสินค้าให้แตกต่างและอยู่เหนือคู่แข่งชั้น โดยการช่วงชิงนำคำนี้มาบรรจุไว้ในชื่องาน “ออร์รอยดี กินฟรี ที่สามชุก” เป็นตลาดแรกในประเทศไทย และหมายถึงปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือหรือพลัง

ของชาวชุมชนตลาดสามชุกที่ได้ร่วมกันจัดเตรียมอาหาร ขนม และเครื่องดื่มไว้ให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานฟรีสู่สายตาสถาถารณชน

อย่างไรก็ตาม คำว่า กินฟรี ยังมีนัยยะหมายถึง ค่าใช้จ่ายจำนวนมากที่ต้องใช้ในการดำเนินงาน อาทิ ค่าโฆษณาประชาสัมพันธ์ ค่าจัดทำเวทีการแสดง และค่าตอบแทนให้กับโรงเรียนที่ส่งการแสดง ชุดต่างๆ เข้าร่วมงาน ซึ่งค่าใช้จ่ายดังกล่าวถึงแม้คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และบริษัทห้างร้านเอกชน ภายในตำบลสามชุกแต่ก็ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายทั้งหมด คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ จึงต้องนำรายได้ที่ได้รับมาจากเงินบริจาคของนักท่องเที่ยวและพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกมาสนับสนุน ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานด้วย ดังนั้น คำว่า “กินฟรี” ของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ จึงหมายถึง ค่าโฆษณาที่ถูกผลิตสร้างให้นักท่องเที่ยวจดจำสินค้าได้ง่าย ความเสียสละของคนในชุมชน ที่ทำเพื่อส่วนรวม และภาระค่าใช้จ่ายที่หนักอึ้งที่ต้องจัดสรรและบริหารให้เพียงพอกับรายรับในแต่ละปี

สำหรับคำว่า “กินฟรี” ของพ่อค้าแม่ค้าตลาดสามชุกนั้น หมายถึง การนำอาหาร ขนมและเครื่องดื่มมาให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานฟรีในวันที่ 31 ธันวาคม เพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณที่นักท่องเที่ยวได้จับจ่ายใช้สอยซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคจากพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุก จนทำให้พลวัตทางเศรษฐกิจของพวกเขากลับมาเจริญรุ่งเรืองอีกครั้งหนึ่ง พ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกจะไปแจ้งชื่อร้านค้า สถานที่ตั้ง ประเภทและจำนวนของอาหารที่จัดเลี้ยงต่อคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ที่สำนักงานซึ่งตั้งอยู่ที่ลานโพธิ์ ซอย 2 ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม เพื่อให้คณะกรรมการประกาศชื่อร้านและรายการอาหารที่ตนสนับสนุนให้พ่อค้าแม่ค้ารายอื่นในตลาดสามชุกได้รับทราบและได้จัดเตรียมรายชื่ออาหารไม่ซ้ำซ้อนกัน ยิ่งไปกว่านั้น หากร้านใดได้แจ้งความจำนงในการเป็นผู้สนับสนุนในอันดับแรกๆ โอกาสที่จะได้รับการกล่าวคำขอบคุณและประชาสัมพันธ์ชื่อร้านค้าก็จะมีบ่อยครั้งมากเท่านั้น

การจัดอาหาร ขนม และเครื่องดื่มให้นักท่องเที่ยวรับประทานฟรีนั้น พ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกมีธรรมเนียมปฏิบัติที่แตกต่างกันคือ หากเป็นร้านที่จำหน่ายสินค้าอุปโภค เจ้าของร้านจะว่าจ้างผู้อื่นให้ทำอาหารหรือขนมสำเร็จรูปไว้ให้ โดยเจ้าของร้านเป็นผู้ตักอาหารและขนมเหล่านั้นแจกจ่ายให้นักท่องเที่ยวเอง เช่น ร้านอรุณสวัสดิ์ซึ่งเป็นร้านขายเสื้อผ้าได้เสนอจัดเลี้ยงวันกะทิ ร้านมาหาสะหนุกซึ่งเป็นร้านขายของเล่นได้จัดเลี้ยงลูกชิ้นปลาลวก ร้านฮกอันโอสถซึ่งเป็นร้านขายยาได้จัดเลี้ยงขนมโดนัท ร้านไพศาลสมบัติซึ่งเป็นร้านขายของชำจัดเลี้ยงขนมจีนและแกงเขียวหวาน ร้านบ้านอมรซึ่งเป็นร้านขายของที่ระลึกได้จัดเลี้ยงยำตะไคร้ ร้านศิลปวัฒนธรรมชาติซึ่งเป็นร้านถ่ายรูปได้จัดเลี้ยงข้าวผัดไข่ ร้านสุวรรณาบุดีซึ่งเป็นร้านจำหน่ายเสื้อผ้าสำเร็จรูปได้จัดเลี้ยงยำวุ้นเส้นกุ้งสด ร้านทองจิตรราซึ่งเป็นร้านขายทองได้จัดเลี้ยงเมี่ยงหมูหยอง หรือร้านเทียมซึ่งเป็นร้านเสริมสวยได้จัดเลี้ยงกะเพาะปลา เป็นต้น

สำหรับร้านค้าที่จำหน่ายอาหารและขนมอยู่แล้วจะใช้ “อาหาร/ขนมชุดใหม่” โดยการเปลี่ยนวัตถุดิบ วิธีการประกอบและปรุงอาหารให้แตกต่างจากอาหารที่ร้านจัดจำหน่าย เพื่อให้ต้นทุนการผลิตอาหารชุดใหม่นั้นต่ำกว่าอาหารที่จัดจำหน่าย และป้องกันมิให้ต้นทุนสูญเสียกำไรจากการค้าขายในวันนั้นมากนัก เช่น ร้านบะหมี่อากงได้จัดเลี้ยงขนมใส่ไส้ ร้านขนมเบี๊ยะครุสมทรงได้จัดเลี้ยงขนมถ้วย ร้านเค้กต้นกกได้จัดเลี้ยงกวยเตี๋ยวมูเต้ง ร้านเบี๊ยะจ๋าเจ็ดได้จัดเลี้ยงไก่ทอด ร้านข้าวห่อใบบัวได้จัดเลี้ยงหมีผัดกะทิและข้าวโพดคั่ว ร้านสมพรข้าวแกงได้จัดเลี้ยงยำหมูย่าง ร้านเจ็ลเล็กขนมไทยได้จัดเลี้ยงขนมปังสังขยา ร้านขายปลาสดได้จัดเลี้ยงขนมเบี๊ยะ ร้านขายของฝากซึ่งเป็นอาหารและขนมสำเร็จรูปได้จัดเลี้ยงแค้ปหมู ร้านเกาลัดนายสุวรรณได้จัดเลี้ยงข้าวต้มมัด ร้านน้ำพริกคุณเล็กได้จัดเลี้ยงสาकुใส่หมู และร้านกาแฟอุดมโชคได้จัดเลี้ยงขนมรวมมิตร เป็นต้น

ในส่วนของร้านค้าที่จัดจำหน่ายขนมและเครื่องดื่มต่างๆ ส่วนใหญ่จะใช้ขนมและเครื่องดื่ม “ชุดเดียวกัน” กับที่จัดจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว เนื่องจากขนมและเครื่องดื่มเหล่านี้ใช้ต้นทุนการผลิตค่อนข้างน้อยจึงไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนวัตถุดิบเพื่อลดต้นทุนในการผลิต โดยพ่อค้าแม่ค้าในร้านต่างๆ ได้เพิ่มปริมาณการผลิตขนมและเครื่องดื่มที่จะแจกให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานฟรีในช่วงเวลา 17.00 น. เพิ่มเติมจากปริมาณที่ผลิตจำหน่ายในแต่ละวัน เช่น ร้านสุภัตราหมีกรอบได้จัดเลี้ยงนักท่องเที่ยวด้วยหมีกรอบทรงเครื่อง 30 กล่อง ร้านเจ็ลน้อยขนมหวานได้จัดเลี้ยงบัวลอยไข่หวาน 1 กะละมัง ร้านยู่ข้าวแต่น้ำแดงโมได้จัดเลี้ยงข้าวแต่น้ำแดงโมไม่จำกัดจำนวน ร้านเกสรลำเจียกได้จัดเลี้ยงขนมเกสรลำเจียก 500 ตัว ร้านยันต์ขนมไข่ได้จัดเลี้ยงขนมไข่แบบนึ่งและแบบกรอบไม่จำกัดจำนวน ร้านสิริพรไข่ปลาได้จัดเลี้ยงขนมไข่ปลา 200 กล่อง ร้านฮ็อตไอติมได้จัดเลี้ยงไอศกรีมโบราณไม่อัน ร้านป่าเบ็ดทองม้วนทองม้วนงาดำ 10 ลัง หรือร้านวิมลไอศกรีมโบราณได้จัดเลี้ยงไอศกรีมโบราณครึ่งถัง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ต้นทุนที่พ่อค้าแม่ค้าแต่ละร้านค้าต้องใช้จ่ายสำหรับอาหาร ขนมและเครื่องดื่มที่นำมาให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานฟรีในงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกนี้ โดยเฉลี่ยแล้วร้านละประมาณ 2,000 – 6,000 บาท ดังนั้น พวกเขาจึงควรใช้ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นพื้นที่ของการเปิดตัวสินค้าใหม่ของร้าน เช่น ร้านขายยาได้ซิงชาสมุนไพรประเภทต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวได้ดื่มฟรี พร้อมกันนั้นก็ยังมีซองชาสมุนไพรสำเร็จรูปของเล็กๆ แจกฟรีด้วย เช่น ซองชามะรุ้ม ซึ่งภายในซองพลาสติกได้บรรจุซองชาขนาดเล็กลง 1 ซองพร้อมฉลากบรรยายสรรพคุณของชามะรุ้มไว้ว่า “บำรุงกระดูก ลดบวมจากโรคเก๊าต์ บำรุงผิวพรรณ บำรุงตา ของฝากสามชุกตลาดร้อยปี” พร้อมทั้งระบุวันหมดอายุ ชื่อร้านและเบอร์โทรศัพท์ติดต่อไว้อย่างละเอียด หากนักท่องเที่ยวสนใจในรสชาติก็สามารถซื้อสินค้ากล่องใหญ่กลับไปชงดื่มที่บ้านได้

ดังนั้น คำว่า “กินฟรี” ของพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุก จึงหมายถึง การนำอาหาร ขนมและเครื่องดื่มมาให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานฟรีซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชาวชนบทซึ่งเปี่ยมด้วย

น้ำใจไมตรีและต้องการตอบแทนผู้มีอุปการะคุณ แต่อาหารเหล่านั้นจะเป็นอาหารชุดเดิมหรืออาหารชุดใหม่ ปริมาณมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับประเภทของร้านค้าและกำลังทรัพย์ของผู้ประกอบการร้านค้านั้นๆ เป็นสำคัญ

จากการเป็นตลาดแห่งแรกที่สามารถจัดเลี้ยงอาหารมื้อเย็นให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานฟรี ทำให้ชื่อเสียงของตลาดย้อนยุคสามชุกและความหมายใหม่ในการเป็นพื้นที่แห่งการ “กินฟรี” ถูกประชาสัมพันธ์ไปยังนักท่องเที่ยวทั่วประเทศ ส่งผลให้งานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 8 และ 9 มีจำนวนของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นทุกปีและจำนวนของร้านค้าที่สนับสนุนอาหาร ขนมและน้ำในงานดังกล่าวก็เพิ่มมากขึ้นทุกปีด้วยเช่นกัน

ภาพประกอบ 34 ป้ายผ้าประชาสัมพันธ์งานอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 8 ที่ใช้คำโฆษณาประชาสัมพันธ์ในกระแสบริโภคนิยมมาชักจูงใจนักท่องเที่ยวและสื่อมวลชนให้เดินทางเข้ามายังพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทของงานอร่อยดีที่สามชุก

5. ประเพณีอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10: พื้นที่แห่งการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างประเพณี

งานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10 ได้จัดขึ้นระหว่างวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2553 ถึงวันที่ 2 มกราคม พ.ศ.2554 ในปีนี้งานอาหารอร่อยดีที่สามชุกได้ดำเนินงานมาครบ 10 ปีหรือ 1 ทศวรรษ คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ชาวตลาดสามชุกและชาวชุมชนใกล้เคียงได้ร่วมกันจัดกิจกรรมพิเศษขึ้นมาเพื่อเฉลิมฉลองวาระพิเศษดังกล่าว อาทิ การจัดให้นักท่องเที่ยวรับประทานอาหาร ขนมและเครื่องดื่มได้ฟรีตลอดทั้งวัน การสาธิตการประกอบอาหารสูตรโบราณให้ประชาชนได้ศึกษา

เรียนรู้และเพื่อเป็นการอนุรักษ์อาหารสูตรโบราณ รวมทั้งการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างประเพณียกสำหรับ และสร้างเรื่องเล่าเกี่ยวกับสำหรับไทย เพื่อประดิษฐ์สร้างให้ประเพณียกสำหรับและประเพณีอร่อยดีที่สามชุก มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน

การรื้อฟื้นและประดิษฐ์ประเพณียกสำหรับในงาน “อาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10” เกิดขึ้น จากพงษ์วิน ชัยวิรัตน์ ประธานคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้ไปร่วมงานทอดกฐิน ณ ชุมชนท่าเรือจ้งในวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ.2553 และได้เห็นชาวบ้านทั้งชาย-หญิงร่วมกันประกอบอาหาร คาว-หวานเพื่อถวายพระสงฆ์และเลี้ยงผู้มาร่วมบุญตั้งองค์กฐินอย่างสมัครสมานสามัคคี และเมื่อ อาหารปรุงเสร็จ ชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งก็ช่วยกันตักใส่ภาชนะเรียงใส่ถาดเป็นสำหรับเพื่อยกไปมอบให้ผู้ มาร่วมงานบุญได้รับประทานกันอย่างสนุกสนาน ภาพความร่วมมือและความมีน้ำใจของคนในชุมชน ทำให้พงษ์วิน ชัยวิรัตน์ เกิดความประทับใจ จึงนำภาพความทรงจำดังกล่าวกลับมาปรึกษากับคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ว่า ในงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10 นี้ อยากเห็นภาพ ชาวตลาดสามชุกช่วยกันประกอบอาหารในบรรยากาศที่สนุกสนานเป็นกันเอง มีน้ำใจช่วยเหลือกันโดยไม่ต้องใช้เงินตราจ้ง พร้อมทั้งนำอาหารที่ปรุงเสร็จแล้วจัดเป็นสำหรับยกไปแจกจ่ายให้กับสมาชิกในตลาด สามชุกได้รับประทานกันอย่างทั่วถึง เจกเช่นภาพที่ปรากฏในงานทอดกฐินของชุมชนท่าเรือจ้ง

จินตนาการดังกล่าวเกิดขึ้นจากประธานคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์เห็นว่า ตั้งแต่ตลาดสามชุกถูกผลิตสร้างให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงวิถีชีวิต และมีชื่อเสียง มากขึ้นเรื่อยๆ จากการได้รับรางวัลจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ทั้งในระดับชาติและสากลได้ทำให้ พ่อค้าแม่ค้าในตลาดย้อนยุคสามชุกฉวยใช้โอกาสดังกล่าวในการฟื้นฟูฐานะทางเศรษฐกิจของตนเองเป็น หลัก จนละเลยความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนเดียวกัน ตลอดจนไม่ให้ความร่วมมือในการพัฒนา ชุมชน ทำให้เกิดช่องว่างความสัมพันธ์ระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ในชุมชนและระหว่างคณะกรรมการ พัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์กับพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุก ดังนั้นหากชาวชุมชนตลาดสามชุกได้ กลับมาร่วมรับประทานอาหารด้วยกันดังเช่นบรรยากาศในการจัดงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 1 อาจทำให้ความสัมพันธ์ของคนกลุ่มต่างๆ ในตลาดสามชุกกลับมาสนิทสนมแน่นแฟ้นและรักใคร่สามัคคี กันเหมือนเดิม

คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ฝ่ายวิชาการและฝ่ายส่งเสริมเอกลักษณ์จึงรื้อฟื้น ที่มาของ “ประเพณียกสำหรับ” จากผู้อาวุโสในชุมชนตลาดสามชุกและชุมชนใกล้เคียง พบว่า ประเพณี ยกสำหรับเกิดขึ้นมานานแล้วในชุมชนชนบทของไทย เมื่อบ้านใดมีงานบุญหรืองานมงคล เช่น งานทอด กฐิน งานแต่งงาน งานบวชและงานขึ้นบ้านใหม่ เพื่อนบ้านในละแวกใกล้เคียงจะอาสาช่วยประกอบ อาหารมงคลประเภทต่างๆ เพื่อถวายพระสงฆ์และจัดเลี้ยงผู้มาร่วมงาน หลังจากเจ้าภาพ/เจ้าของงาน นำอาหารคาว-หวานถวายพระพุทธรูปและพระสงฆ์เรียบร้อยแล้ว จะจัดอาหารคาว-หวานเป็นสำหรับและ

ยกใส่ถาดไปให้บุคคล 3 กลุ่มคือ หนึ่ง ผู้ใหญ่ที่ตนนับถือแต่ไม่สามารถเดินทางมาร่วมงานในวันนั้นได้ เพื่อใช้อาหารเป็นสื่อแสดงถึงความกตัญญูรู้คุณและการระลึกถึงของลูกหลานที่มีต่อท่าน สอง กลุ่มแม่ครัวที่มาช่วยประกอบอาหารในงานบุญเพื่อเป็นเครื่องหมายแสดงความขอบคุณที่มาช่วยเหลือด้านแรงงาน สาม เพื่อนบ้านในละแวกเดียวกัน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนที่อยู่ในบริเวณเดียวกัน ดังนั้น ประเพณียกสำรับในบริบทของชุมชนชนบทไทยซึ่งเป็นของแท้และดั้งเดิมจึงหมายถึง การจัดอาหารคาวและหวานเป็นสำรับและนำไปมอบให้บุคคลใกล้ชิด เพื่อแสดงถึงความกตัญญูและการระลึกถึงกันระหว่างญาติสนิท การขอบคุณในการช่วยเหลือกันของสมาชิกในชุมชน และการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกัน

ดังนั้น เมื่อคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ต้องการนำเอาประเพณียกสำรับของชุมชนท่าเรือจ้งในบริบทของงานทอดกฐิน มาวางทาบลงบนพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทของงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10 ในช่วงวันและเวลาส่งท้ายปีเก่าและต้อนรับปีใหม่นั้น การประดิษฐ์สร้างประเพณีดังกล่าวในบริบทใหม่จึงไม่เหมือนเดิม ต้องมีการปรับเปลี่ยนและประดิษฐ์บางส่วนของโครงสร้างหรือรายละเอียดของประเพณียกสำรับขึ้นใหม่ โดยการเปลี่ยนแปลงความหมายและลดทอนจำนวนผู้รับ จากเดิมคือ ผู้อาวุโสซึ่งเป็นญาติสนิทของเจ้าของงาน แม่ครัวที่มาช่วยประกอบอาหารและเพื่อนบ้านในละแวกเดียวกัน มาเป็นกลุ่มผู้คอยช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกมาอย่างต่อเนื่องในปัจจุบัน นั่นคือ กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกและกลุ่มเมตตา การเปลี่ยนแปลงความหมายของอาหารในงานบุญให้เป็นอาหารที่มอบให้แก่กันในวันขึ้นปีใหม่ในฐานะของขวัญวันขึ้นปีใหม่ การเปลี่ยนแปลงเวลารับประทานอาหารร่วมกันจากมื้อเย็นมาเป็นมื้อกลางวันเพื่อความสะดวกในการยกสำรับ การเปลี่ยนแปลงกระบวนการยกสำรับจากการนำไปมอบให้ผู้มาร่วมงานบุญตามโต๊ะต่างๆ มาเป็นพิธีที่มีลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติ ตั้งแต่การเข้าแถวอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยของผู้ยกสำรับซึ่งกำหนดให้เป็นเพศหญิงและแต่งกายด้วยเครื่องแบบเดียวกันทั้งหมด และการยกสำรับไปให้ร้านค้าตามซอยต่างๆ ได้เรียงตามลำดับจากน้อยไปหามากคือตั้งแต่ซอยที่ 1 ถึงซอยที่ 6 รวมทั้งการประดิษฐ์ “เรื่องเล่าสำรับไทย” เพื่อทำให้ประเพณียกสำรับของตลาดย้อนยุคสามชุกถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการกินของคนไทย ซึ่งมีประวัติความเป็นมาอย่างช้านาน กระบวนการรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างประเพณียกสำรับที่กล่าวมาข้างต้น เป็นจินตนาการที่ได้ผ่านการประชุมร่วมกันระหว่างคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ชาวชุมชนตลาดสามชุก ชาวชุมชนวัดสามชุก และชาวชุมชนท่าเรือจ้ง ผู้เข้ามามีส่วนร่วมในการประกอบสร้างประเพณียกสำรับในครั้งนี้

ประเพณียกสำรับ ณ ตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทของงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10 จึงถูกรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างขึ้นใหม่ทั้งความหมาย รูปแบบ และเป้าหมายซึ่งแตกต่างจากวิถีแห่งการปฏิบัติเดิมของชาวชุมชนท่าเรือจ้ง พร้อมทั้งถูกออกแบบให้กลายเป็น “การแสดง” ทางวัฒนธรรม

ที่มีองค์ประกอบครบครันทั้งบทรหรือเรื่องเล่า นักแสดง ฉากและอุปกรณ์ประกอบฉาก เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย และผู้กำกับ พร้อมทั้งกำหนดตารางการแสดงลงในกำหนดการของงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10 ในวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2553 ณ เวลา 10.00 น.และ 16.30 น.ตามลำดับ

ปฏิบัติการประดิษฐ์สร้างประเพณีสำหรับ เริ่มจากการกำหนดคุณสมบัติของผู้สมควรได้รับสำหรับอาหารไว้ว่า ควรเป็นกลุ่มผู้ให้ความช่วยเหลือการดำเนินงานอาหาร “อร่อยดีกินฟรีที่สามชุก” มาตลอด 4 ปีตั้งแต่ปี พ.ศ.2550 ถึงปัจจุบัน นั่นคือ กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าชาวตลาดสามชุกที่ช่วยสนับสนุนกำลังทรัพย์และกำลังแรงกายในการประกอบอาหารให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานฟรี และ “กลุ่มเมตตา” ผู้อาสาของชุมชนตลาดสามชุกผู้คอยช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินงานทุกด้านของชาวตลาดสามชุกทั้งด้านกำลังทรัพย์ กำลังแรงกาย และกำลังสติปัญญาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ.2544

ปฏิบัติการลำดับต่อมาคือ การเปลี่ยนแปลงความหมายของอาหารที่มอบให้กันในงานบุญเป็นอาหารที่มอบให้กันในวันปีใหม่และผลิตสร้างให้อาหารชุดดังกล่าวมีความหมายเป็น “ของขวัญวันปีใหม่” เพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์แสดงความขอบคุณที่กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าและกลุ่มเมตตาให้ความร่วมมือสนับสนุนการดำเนินงานอร่อยดีกินฟรีที่สามชุกมาเป็นอย่างดี เมื่ออาหารคาว-หวานในสำหรับถูกนิยามให้เป็น “ของขวัญวันปีใหม่” อาหารมงคลชุดใหม่จึงถูกประดิษฐ์ขึ้นให้มีความหมายเป็นมงคลต่อการค้าขายเพื่อให้เหมาะสมกับผู้ใช้ประโยชน์ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ค้าชาวจีน และเป็นอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวตลาดสามชุกที่ไม่สามารถหารับประทานได้ในโอกาสทั่วไป นอกจากโอกาสพิเศษแห่งปีเท่านั้น

อาหารคาว-หวานที่บรรจุลงในสำหรับ สำหรับประเพณีสำหรับในช่วงเช้าประกอบด้วยอาหารคาว 3 อย่างได้แก่ แกงบวน แกงมัสมั่น และผัดวุ้นเส้น อาหารหวานหรือขนม 2 อย่างได้แก่ ขนมชั้น และขนมปลากุริมไข่เต่า

คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้เลือก “แกงบวน” เป็นอาหารคาวที่บรรจุลงในสำหรับ เนื่องจากเป็นอาหารที่หารับประทานได้ยากและในปัจจุบันเหลือผู้ผู้ชำนาญในการปรุงอาหารสูตรโบราณดังกล่าวในตลาดสามชุกเพียงท่านเดียว นั่นคือ ระเบียบ ยิงเจริญ ซึ่งปัจจุบันมีอายุ 75 ปี ระเบียบเล่าถึงที่มาและกรรมวิธีการทำแกงบวนว่า

“ได้สูตรมาจากคุณยายเพราะต้นตระกูลมีเชื้อสายผู้ดีเก่า เมื่อทำแกงบวนหรือทำอาหารแต่ละทีจะเป็นคนช่วยคุณยายตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมเครื่องปรุง จนอาหารสามารถรับประทานได้เลยทีเดียว เรียกว่าเป็นลูกมือคุณยายในครัวมาตลอด สำหรับที่มาของคำว่า บวน นั้น มาจากการปรุงและวิธีการทำที่มีกระบวนการที่มากมาย ครั้นจะเรียกแกงกระบวนก็จะยาวไป จึงเรียกแกงบวนเฉย ๆ

ขั้นตอนการเตรียมเครื่องแกงและขั้นตอนการปรุงแกงบวนมีหลายขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนแรกคือการเตรียมเครื่องแกง ให้นำตะไคร้ ข่า กระชาย กระเทียม หอมมาหั่นแล้วคั่วรวมกัน หลังจากนั้นนำไปตำรวมกับกะปิซึ่งผ่านการทอดมาแล้ว ก็จะได้เครื่องแกง ในส่วนของน้ำซุปล้างไปย่านาง ใบมะตูมและใบ

ชี้เหล็กเพียงเล็กน้อยบดรวมกันแล้วคั้นเอาแต่น้ำ สำหรับขั้นตอนในการปรุง ให้นำเครื่องแกงที่เตรียมไว้ ผัดกับกะทิแล้วนำมาใส่ในน้ำซุบที่เตรียมไว้ ใส่เนื้อหมูสามชั้น เครื่องในหมู เช่น กระเพาะ ตับ ไข่ หรือ อาจใส่ขาหมูด้วยก็ได้ หลังจากต้มให้เนื้อหมูและเครื่องในหมูเปื่อยดีแล้วให้ใส่ปลาอินทรียี่ห้อโชคโชคโลก รวมกับกุ้งแห้งลงไป ปรุงรสด้วยน้ำตาลปีบ น้ำมะขามเปียก น้ำปลา ชิมรสตามต้องการ รสชาติของแกง บวนสูตรโบราณต้องหวานนำ ตามด้วยเปรี้ยวและเค็มตามลำดับ ขั้นตอนสุดท้ายคือ ใส่ใบมะกรูดและ ใบมะดันฉีกโรยหน้าแล้วตามด้วยพริกไทยป่น” (ระเบียบ ยิ่งเจริญ. 2554: สัมภาษณ์)

เมื่อพิจารณาขั้นตอนเตรียมวัตถุดิบในการประกอบอาหารที่มีทั้งผักและเนื้อมากมายหลายชนิด ขั้นตอนการปรุงหลายขั้นตอนทั้งคั่ว ตำ โขลก คั้น ต้ม ตุ่น ทอดและผัด ซึ่งต้องใช้เวลาค่อนข้างนานกว่า จะได้ “แกงบวน” 1 ชาม ทำให้แกงบวนเป็นอาหารที่รับประทานได้ค่อนข้างยาก การนำแกงบวนมา บรรจุลงในประเพณียกสำรับของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ นอกจากได้อุรักษ์ แกงบวนซึ่งเป็นอาหารสูตรโบราณมิให้สูญหายแล้ว ยังเป็นการผลิตสร้าง “พื้นที่ทางสังคม” ให้แกงบวน เป็นที่รู้จักและจดจำของชาวตลาดสามชุกทั้งรุ่นใหม่และรุ่นเก่าในงานอวยดีกินฟรีที่สามชุกปีนี้ด้วย

สำหรับ “แกงมัสมั่น” ได้ถูกนิยามให้มีความหมายพ้องเสียงกับคำว่า “ขยันหมั่นเพียร” ดังนั้น แกงมัสมั่นจึงเป็นอาหารมงคล และการนำแกงดังกล่าวไปเป็นของขวัญวันปีใหม่ถือเป็นสัญลักษณ์ในการอวยพรให้ผู้รับ มีความขยันหมั่นเพียรในการทำมาค้าขายยิ่งๆ ขึ้นไป สำหรับ “ผัดวุ้นเส้น” นั้นเป็น อาหารมงคลของคนจีน การนำอาหารดังกล่าวไปเป็นของขวัญวันปีใหม่ถือเป็นเครื่องหมายในการอวยพรให้ผู้รับมีอายุยืนยาวดังความยาวที่ไม่มีจุดสิ้นสุดของวุ้นเส้น อาหารคาว 2 อย่างนี้ได้ถูกผลิตสร้างให้ มีความหมายสอดคล้องกับบริบทของผู้รับ ซึ่งเป็นพ่อค้าแม่ค้าชาวจีนผู้นิยมความมั่งคั่งร่ำรวยและการมี อายุยืนยาวตามความเชื่อของชาวจีน

อาหารหวานหรือขนม นั้น ขนมชั้นนับเป็นหนึ่งในขนมมงคลของคนไทย โดยนิยมนำไปให้ผู้ใหญ่ ในงานฉลองยศ เพราะ “ชั้น” หมายถึง ลำดับชั้นหรือยศถาบรรดาศักดิ์ คนไทยในสมัยโบราณนิยมทำ ขนมชั้นถึง 9 ชั้น โดยถือเคล็ดกันว่า เลข 9 จะทำให้เกิดความก้าวหน้า ส่วนขนมปลากุริมไข่เต่านั้น เป็นขนมโบราณมีประวัติความเป็นมายาวนาน ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็น ขนมที่เกิดจากการผสมระหว่างขนมปลากุริมซึ่งมีรสหวานและขนมไข่เต่าซึ่งมีรสเค็ม เมื่อจะรับประทาน ต้องเอาช้อนคนรับประทานด้วยกันจึงจะเกิดรสชาติกลมกล่อม ขนมปลากุริมไข่เต่าจึงถูกเรียกในอีกชื่อ หนึ่งว่า “ขนมพี่ขนมน้อง” อาหารหวาน 2 อย่างนี้ได้ถูกผลิตสร้างให้มีความหมายสอดคล้องกับบริบท ของผู้รับซึ่งเป็นพ่อค้าแม่ค้าชาวไทยที่นิยมนำเรื่องยศถาบรรดาศักดิ์ และการรักพวกพ้องมาตั้งแต่สมัย โบราณ

เนื่องจากอาหารในประเพณียกสำรับถูกประดิษฐ์สร้างให้มีความหมายใหม่เป็น “ของขวัญวัน ปีใหม่” ชามที่ใส่อาหารคาวและหวานจึงถูกประดิษฐ์สร้างขึ้นมาใหม่เพื่อให้มีความแตกต่างจากชามที่

จำหน่ายให้นักท่องเที่ยวโดยทั่วไป ชามที่ใช้ในประเพณียกสำรับนั้นเป็นชามกระเบื้องมีฝาปิด และบนฝาพิมพ์ด้วยคำว่า “สามชุกตลาดร้อยปี” ด้วยตัวหนังสือภาษาไทยและภาษาจีนและคำว่า “สิบปีร้อยดีที่สามชุก พ.ศ.2553” ใน 1 สำรับจะบรรจุชาม 5 ใบแบ่งใส่อาหารคาว 3 ใบและอาหารหวานอีก 2 ใบ คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์สั่งผลิตชามชุดใหม่เพียง 250 สำรับตามจำนวนของร้านค้าที่เสนอชื่อสนับสนุนการดำเนินงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกในปีนี้ และสมาชิกกลุ่มเมตตาที่ได้รับเชิญมาร่วมพิธีเปิดงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10 ชามที่ผลิตขึ้นใหม่นอกจากใช้เป็นภาชนะใส่ของขวัญวันปีใหม่หรืออาหารคาว-หวานทั้ง 5 ชนิดแล้ว ยังใช้เป็นวัตถุทางวัฒนธรรมที่ฝึก “คำขอบคุณ” ของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกต่อชาวตลาดสามชุกให้คงอยู่ตามบ้านเรือนและความทรงจำของพวกเขาไปอีกนาน

ภาพประกอบ 35 อาหารชุดใหม่ในประเพณียกสำรับที่ได้รับการประดิษฐ์ขึ้นให้มีความหมายมงคลต่อการค้าขาย และเป็นอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวตลาดสามชุกที่ไม่สามารถหารับประทานได้ในโอกาสทั่วไป

การปรุงอาหารเพื่อบรรจุใส่สำรับใน “ประเพณียกสำรับ” เริ่มตั้งแต่เวลา 07.00 น.ของวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2553 โดยแม่ครัวจากชุมชนตลาดสามชุก ชุมชนวัดสามชุกและชุมชนท่าเรือจ้างเกือบ 20 คนได้นำอุปกรณ์ในการประกอบอาหารคาว-หวานมาจัดวางไว้บริเวณซุ้มริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน โดยแม่ครัวจากชุมชนตลาดสามชุกรับผิดชอบประกอบอาหารคาว ส่วนแม่ครัวของชุมชนวัดสามชุกและชุมชน

ท่าเรือจ้งรับผิดชอบประกอบอาหารหวาน ซึ่งคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และชาวชุมชนทั้ง 3 ชุมชนได้ร่วมสมทบงบประมาณในการจัดซื้อวัตถุดิบต่างๆ และแม่ครัวทั้ง 3 ชุมชนก็ไม่คิดค่าแรงในการมาประกอบอาหารในวันนี้ อาหารคาวและหวานทั้ง 5 อย่างปรุงเสร็จในช่วงประมาณ 10.45 น. หลังจากนั้น บรรดาแม่ครัวต่างช่วยกันตักอาหารลงในชามกระเบื้องที่มีฝาปิด และลำเลียงไปเรียงใส่ถาดวางรอไว้

พิธียกสำรับเริ่มต้นขึ้นในเวลา 11.00 น. คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้คัดเลือกผู้ยกสำรับมาจากพนักงานจ้างชั่วคราวของเทศบาลตำบลสามชุกซึ่งเป็นเพศหญิงจำนวน 25 คน ชุดของพนักงานยกสำรับทั้ง 25 คนถูกออกแบบให้เป็นเสื้อยืดคอกลมสีชมพูแขนสั้น ด้านหน้าของเสื้อพิมพ์ด้วยตัวอักษรสีดำว่า “สามชุกตลาดร้อยปี” สำหรับกางเกงเป็นกางเกง 3 ส่วนรูปทรงคล้ายใจกระเบน ตัดจากผ้าลายดอกสีเหลืองและเขียว ซึ่งเป็นลวดลายเอกลักษณ์ของผ้าพื้นบ้านภาคกลาง พนักงานยกสำรับถูกแบ่งเป็น 2 กลุ่มๆ ละ 15 และ 10 คนตามลำดับ โดยหัวหน้ากลุ่มที่ 1 นำพนักงานเทศบาลจำนวน 15 คนเดินยกสำรับจากชุมชนฝั่งแม่น้ำท่าจีนข้ามแดนเข้ามายังตลาดย้อนยุคสามชุกเรียงกันเป็นแถวไปยังต้นซอยที่ 1 หลังจากนั้นหัวหน้ากลุ่มที่ 2 จึงนำพนักงานเทศบาลอีก 10 คนเดินยกสำรับเรียงตามมาเป็นลำดับ แต่ละกลุ่มจะมีหัวหน้ากลุ่มที่รู้จักชื่อและสถานที่ตั้งของร้านค้าต่างๆ ในตลาดเป็นอย่างดีเป็นผู้กำกับและชี้ตำแหน่งให้พนักงานแต่ละคนเดินไปส่งสำรับที่ละร้านค้า ตามฉลากชื่อร้านที่วางอยู่ในสำรับ

ภาพประกอบ 36 พนักงานเทศบาลตำบลสามชุกผู้ถูกประดิษฐ์เรือนกายด้วยผ้าชิ้นใจกระเบนดังสตรีสมัยโบราณแต่สวมเสื้อยืดแขนสั้น เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ยกสำรับไปขอบคุณพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกได้อย่างสะดวก

เมื่อพนักงานยกสำรับไปส่งสำรับให้เจ้าของร้านแล้วจะประดิษฐ์คำอวยพรต่างๆ นานาให้เจ้าของร้านมีความสุขความเจริญ คำขायำรวย และสุขภาพแข็งแรง เมื่อพ่อค้าแม่ค้าได้รับสำรับและคำอวยพรแล้วจะยกสำรับไปไว้ในครัวหลังบ้าน แล้วยกซามอาหารทั้งคาวและหวานตั้งไว้บนโต๊ะกับข้าว แล้วนำถาดสำรับมาส่งคืนให้พนักงานพร้อมฉลากชื่อร้าน พนักงานยกสำรับนำฉลากดังกล่าวมาให้หัวหน้ากลุ่มเพื่อเป็นการยืนยันและตรวจสอบได้ว่าร้านค้าดังกล่าวได้รับสำรับแล้ว บางร้านที่ได้รับสำรับได้ช่วยสนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ด้วยการสมทบเงินใส่ถาดสำรับมาให้หรือบางร้านค้าก็มอบขนมมาให้พนักงานยกสำรับนำไปแบ่งกันรับประทาน การยกสำรับไปให้ร้านค้าต่างๆ ทั้ง 6 ซอย 2 ถนน รวมทั้งบริเวณลานจอดรถด้านนอกทั้งหมดประมาณ 237 ร้านค้าเสร็จสิ้นประมาณเวลา 13.00 น.

การรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างประเพณียกสำรับ และนำเสนอด้วยภาพของพนักงานเทศบาลตำบลสามชุกเทศาภิบาลที่แต่งกายสวยงาม เดินเรียงแถวกันอย่างเป็นระเบียบเพื่อยกสำรับอาหารไปแจกจ่ายให้บรรดาพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกด้วยคำอวยพรไพเราะรื่นหู ท่ามกลางบรรยากาศของตลาดย้อนยุคสามชุก เมื่อผ่านการจับจ่ายของนักท่องเที่ยวแล้ว ประเพณีดังกล่าวเปรียบเสมือนการแสดงทางวัฒนธรรมที่ถูกประดิษฐ์สร้างเพื่อเป็นสินค้าบริการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตที่ดีและเมื่อนักท่องเที่ยวได้จับจ่ายภาพเสมือนอดีตดังกล่าวได้ทำให้พวกเขาารู้สึกว่าได้มาสัมผัสกับ “ความเป็นของแท้และดั้งเดิม” ในวิถีชีวิตของชาวชนบทที่รักใคร่กลมเกลียวและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่พวกเขาไม่สามารถสัมผัสได้ในสังคมเมืองหลวง ภาพดังกล่าวสามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตผู้ต้องการเสพสัญชญาณแห่งอดีตได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งสามารถสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างมาก

ขณะเดียวกัน คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ก็ได้ช่วยใช้ประเพณียกสำรับเป็นเครื่องมือในการแสดงการขอบคุณพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกที่ช่วยเหลือการดำเนินงานอรัยดีกินฟรีที่สามชุกด้วยดีเสมอมาและผนวกรวมกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าที่สนับสนุนงานอาหารอรัยดีที่สามชุก ให้กลายเป็น “พวกเดียวกัน” พร้อมทั้งเบียดขับกลุ่มร้านค้าที่ไม่ได้ให้การสนับสนุนการดำเนินงานอาหารอรัยดีกินฟรีที่สามชุกให้กลายเป็น “คนอื่นที่ไม่ใช่พวกเดียวกัน” ด้วยการไม่ยกสำรับไปให้หรือ “เว้นข้าม” ร้านค้าดังกล่าว ดังนั้น ประเพณียกสำรับนอกจากมีความหมายในการปฏิบัติเพื่อแสดงความขอบคุณร้านค้าและเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมแล้ว ยังใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นกลุ่มก้อนและความแปลกแยกและแตกต่างอีกด้วย

ภาพประกอบ 37 การรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างประเพณียกสำรับ และนำเสนอด้วยภาพของพนักงานยกสำรับที่แต่งกายสวยงามเดินเรียงแถวกันอย่างเป็นระเบียบ เพื่อยกสำรับอาหารไปแจกจ่ายให้บรรดาพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกด้วยคำอวยพรไพเราะรื่นหู ผ่านการจับจ่ายของนักท่องเที่ยว

ภาพประกอบ 38 ประเพณียกสำรับเครื่องมือในการสร้างความเป็นกลุ่มก้อนและความแปลกแยกและแตกต่างระหว่างคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุก

สำหรับการประดิษฐ์สร้างประเพณียกสำรับในช่วงของพิธีเปิดงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10 ในเวลา 16.30 น. ณ บริเวณหน้าป้ายสามชุกตลาดร้อยปีนั้น คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้ประดิษฐ์ให้ประเพณียกสำรับมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน ด้วยการผนวกให้เป็นส่วนหนึ่งของ “วัฒนธรรมการกินของชนชาติไทย” และผลิตบทบรรยาย “เรื่องเล่าสำหรับไทย” ความยาว 8 นาที พร้อมดนตรีประกอบขึ้นเพื่อทำหน้าที่โน้มน้าวผู้ฟังให้เชื่อว่า ประเพณียกสำรับได้เกิดขึ้นบนพื้นที่ตลาดสามชุกมานานแล้ว แต่ได้ขาดหายไป ณ ช่วงเวลาหนึ่ง อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุก

เชิงอนุรักษ์ก็ได้เห็นคุณค่าของประเพณีดังกล่าว จึงย้อนกลับไปนำเอาประเพณีสืบรับในอดีตมาฟื้นฟูและอนุรักษ์ให้คงอยู่ในชุมชนตลาดสามชุกอีกครั้งหนึ่งในปัจจุบัน

บทบรรยาย “เรื่องเล่าสำหรับไทย” มีรายละเอียดดังนี้

“คนไทยเป็นชนชาติที่มีความละเอียดอ่อนยิ่งนัก ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และจิตรกรรม ที่สร้างจากฝีมือคนไทยทุกชิ้น ล้วนถูกประดิษฐ์ขึ้นอย่างวิจิตรบรรจง ชิ้นส่วนทั้งใหญ่น้อยถูกนำมาวางเรียงและประกอบเข้ากันจนเกิดเป็นความงดงามไร้ที่ติ ลายเส้นสีทุกเส้นสื่อถึงความนิ่มนวล ประดุจดังการร่ำรำอ่อนอ่อนช้อยที่เล่าเรื่องราวต่างๆ ได้อย่างไม่จบสิ้น

วัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่ง que แสดงถึงความละเอียดอ่อนได้ดีก็คือ “วัฒนธรรมการกิน” คนไทยเรากินข้าวเป็นหลัก เนื่องจากข้าวเป็นอาหารที่ย่อยง่ายมีแคลอรีต่ำ ส่วนกับข้าวจานต่างๆ ของคนไทยนั้นมักมีสีส้มสวยงาม มีรสจัดจากพริกและเครื่องเทศสารพัน อาหารที่มีรสชาติเผ็ดจัดและเค็มจัดจะทำให้ต้องกินข้าวตาม เพื่อลดระดับความเข้มข้นลง และด้วยความอร่อยอันลงตัวนี้ทำให้คนไทยสามารถกินข้าวได้มาก และยังทำให้ไม่รู้สึกริษียดท้องเนื่องจากเครื่องเทศนานาชนิดที่ผสมอยู่ในอาหารส่วนใหญ่ มีคุณสมบัติช่วยย่อยและแก้อาการท้องอืดท้องเฟ้อ อาหารไทยจึงนับเป็นอาหารที่มีความอร่อยและยังแฝงไว้ซึ่งคุณสมบัติในการรักษาโรคบางชนิดอีกด้วย อาหารไทยในทุกมื้อจะถูกจัดขึ้นอย่างพิถีพิถันไม่ว่าจะมีกับข้าวก็อย่างก็ตาม

เพื่อให้เกิดความเอร็ดอร่อย กับข้าวทุกจานที่จัดขึ้นต้องมีความสัมพันธ์กัน คนไทยจึงมักจัดเป็น “สำหรับ” เพื่อสะดวกในการยกและความสมดุล การจัดสำหรับอาหารไทยมีหลัก 7 ประการดังนี้

หนึ่ง รสชาติ รสชาติของอาหารที่นำมาจัดเป็นอาหารร่วมสำหรับ ต้องแตกต่างกัน โดยให้มีความหลากหลายของรสชาติอาหาร ถือว่าเป็นข้อพิจารณาสำคัญอันดับแรก รสชาติต้องไม่เหมือนกัน เช่น มีเผ็ดบ้าง มีจืดบ้าง มีเค็ม เพื่อจะมาตัดรสเผ็ดนั่นเอง

สอง สี สีสัน สีสันของอาหารแต่ละจานต้องจัดให้สวยงาม มีสีตัดกันหรือแตกต่างกัน การจัดสีของอาหารร่วมสำหรับถือเป็นการดึงดูดใจให้อยากรับประทาน

สาม เนื้อสัมผัส เนื้อสัมผัสของอาหารควรมีความแตกต่างกัน เช่น มีความกรอบ นุ่ม แข็ง คละกันไป การจัดให้อาหารแต่ละชนิดในสำหรับมีความแตกต่างกันของเนื้อสัมผัส นอกจากจะทำให้อาหารในสำหรับไม่น่าเบื่อ ยังถือว่าเป็นประโยชน์ในกรณีที่มีสมาชิกต่างวัย เช่น มีเด็กและผู้สูงอายุร่วมสำหรับ จึงควรจัดอาหารที่มีรสชาติและเนื้อสัมผัสที่เหมาะสมกับแต่ละวัย

สี่ รูปลักษณะ รูปลักษณะของอาหารต้องมีความหลากหลาย เช่น เมื่อจัดอาหารที่มีลักษณะกลมแล้ว อาหารจานอื่นควรจัดให้มีรูปร่างแตกต่างกันไป ไม่ควรมีลักษณะกลมเหมือนกัน ต้องมีความแตกต่างในรูปลักษณะของอาหารร่วมสำหรับ

ห้า เนื้อสัตว์ ต้องมีความแตกต่างของประเภทวัตถุดิบที่ใช้ โดยการใช้เนื้อสัตว์แตกต่างกัน หรือใช้ผักต่างชนิดในอาหารจานต่างกัน ต้องดูความครบของเนื้อสัตว์ ไม่ใช่ทุกจานมีแต่หมู ต้องมีการเปลี่ยนด้วย หมุนเวียนกันด้วย จานนี้เป็นไก่ หรือจานปลา

หก วิธีปรุง ประเภทของอาหาร วิธีการปรุงอาหารแต่ละชนิดที่เป็นอาหารร่วมสำหรับควรแตกต่างกันหรือควรมีครบทุกประเภท เช่น มีแกงหรือต้มยำหรือพล่า ของทอดหรือผัด เครื่องจิ้มหรือของแถม เป็นต้น

เจ็ด แกะสลัก ประเด็นการพิจารณาข้อสุดท้าย โดยเฉพาะถ้าต้องการจัดสำหรับให้ดูสวยงาม ก็ควรมีการแกะสลักอาหารประกอบไปด้วย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า “การจัดอาหารร่วมสำหรับของไทย” มีหลักเกณฑ์หรือการพิจารณาที่ค่อนข้างพิถีพิถันโดยเน้นความหลากหลายของอาหารในการจัดสำหรับ นอกเหนือการพิจารณาตามความชอบของผู้บริโภคแล้ว ในอดีตการจัดสำหรับอาหารให้เข้าชุดกัน ถือว่าเป็นสิ่งที่บ่งบอกความอุดมสมบูรณ์ และถือว่าเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของคนไทยทุกภูมิภาค ซึ่งอาจมีชื่อเรียกต่างกันดังนี้ ภาคเหนือ เรียกว่า “ขันโตก” เป็นเครื่องจักสานไม้ไผ่หรือโตกไม้โดยใช้ไม้กลึง ลักษณะคล้ายถาดกลมมีขาสูงเป็นซี่ๆ ภาคอีสาน เรียกว่า “พาข้าว” พาข้าวเป็นเครื่องจักสานไม้ไผ่หรือหวายทรงกลม ภาคใต้ เรียกว่า “ดั่งเท” ดั่งเท แปลว่าลำดั่งลงในที่ เป็นกลองไม้ทรงสี่เหลี่ยมหรือเตียบ ภาคกลาง เรียกว่า “การจัดสำหรับ” โดยวางอาหารลงในถาดโลหะหรือกระดิ่งจักสาน

ชุมชนชาวดลาดสามชุกร้อยปีตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมการกิน จึงได้สืบสานการปรุงอาหารในท้องถิ่นโดยการจัดงาน “อร่อยดีที่สามชุก” เป็นระยะเวลาที่ต่อเนื่องกันนับเป็นปีที่ 10 และเพื่อเป็นการขอบคุณทุกท่านที่ทางเราถือว่าเป็นแขกผู้มีเกียรติที่มาเยี่ยมเยือนชุมชนชาวดลาดสามชุกร้อยปีของเรา จึงขอให้ท่านร่วมรับประทานอาหารพื้นบ้านจากฝีมือของชาวชุมชนสามชุก และเพื่อเป็นการฟื้นฟู “ประเพณียกสำรับ” ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และร่วมอนุรักษ์ให้คงอยู่ตลอดไป”

นอกจากนี้ คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ยังได้ประดิษฐ์ประเพณียกสำรับในช่วงเวลาดังกล่าวขึ้นมาอีก 1 ชุดทั้งคุณสมบัติของผู้สมควรได้รับสำรับ อาหารที่บรรจุในสำรับและพิธีการยกสำรับ ดังนี้

คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้กำหนดให้ผู้รับสำรับในช่วงเวลานี้เป็นตัวแทนของ “กลุ่มเมตตา” จำนวน 5 ท่าน เนื่องจากท่านเหล่านี้เป็นผู้คอยช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินงานของคณะกรรมการและชาวดลาดสามชุกด้วยกำลังแรงกาย กำลังสติปัญญา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกำลังทรัพย์มาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ.2544 คณะกรรมการจึงขอใช้ “พีดั่งกล่าว” เป็นสัญลักษณ์ในการให้เกียรติและแสดง “ความขอบคุณ” ที่พวกท่านได้ช่วยเหลือการดำเนินงานของชาวดลาดสามชุกมาเป็นอย่างดี

อาหารที่ถูกประดิษฐ์สร้างในประเพณียกสำรับในช่วงพิธีเปิดงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10 นี้ เป็นอาหารที่เป็นตัวแทนของอาหารใน 4 ภูมิภาคคือ เหนือ อีสาน ใต้และกลาง และถูกจัดเรียงเป็นสำรับลงในภาชนะที่มีชื่อเรียกแตกต่างกันตามแต่ละภูมิภาค อาหารที่คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์คัดเลือกให้เป็นตัวแทนของอาหารภาคเหนือ ได้แก่ น้ำพริกหนุ่ม แค้ปหมู ไก่ย่าง ไข่อั่วและข้าวเหนียว ภาคอีสาน ได้แก่ ส้มตำ ลาบ ไก่ย่างน้ำจิ้มแจ่ว แกงอ่อมและข้าวเหนียว ภาคใต้ ได้แก่ น้ำพริกผักลวก คั่วกลิ้ง แกงไตปลาและหมู 3 ชั้นทอด สำหรับภาคกลาง คือ ขนมจีนน้ำพริก ยำใหญ่ พะแนงหมูและขนมชั้น ซึ่งภาชนะที่บรรจุอาหารคาวและหวานในสำรับอาหารภาคกลางนั้นเป็นชามมีฝาปิดและประทับด้วยชื่อและสัญลักษณ์ของตลาดย้อนยุคสามชุก อีกทั้งอาหารคาวคือ ยำใหญ่ก็เป็นอาหารในกิจกรรมสาธิตการประกอบอาหารสูตรโบราณของชาวตลาดสามชุก สำหรับอาหารหวานคือ ขนมชั้น ก็เป็นหนึ่งในอาหารมงคลที่บรรจุอยู่ในสำรับในการยกไปขอบคุณพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุก ปฏิบัติการดังกล่าวได้ทำให้วัฒนธรรมการกินอาหารเป็นสำรับของชาวตลาดสามชุกแทรกตัวลงไปเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการกินอาหารเป็นสำรับของคนในภูมิภาคภาคกลางและสัมพันธ์กับการกินอาหารเป็นสำรับของคนไทยทั่วประเทศ

พิธียกสำรับอาหารแต่ละภูมิภาคถูกประดิษฐ์ให้เคลื่อนไปยังผู้รับ ด้วยเด็กสาวผู้แต่งหน้าแต่งกายด้วยชุดประจำภาคทั้ง 4 ภาคพร้อมเครื่องประดับสวยงามจำนวน 8 คน โดยเมื่อบทบรรยายได้กล่าวถึงวัฒนธรรมการกินของภาคใดก็ให้เด็กสาวแต่ละคู่ที่แต่งกายด้วยอาภรณ์ของภาคนั้น เป็นผู้ยกภาชนะบรรจุสำรับอาหารในภาคนั้นไปยังผู้รับซึ่งนั่งรออยู่ที่โต๊ะตั้งสำรับ ผู้ยกสำรับจึงต้องฟังบทบรรยายอย่างตั้งใจเพื่อไม่ให้ผิด “คิว” บทบรรยายจึงมีอำนาจในการควบคุมปฏิบัติการของผู้ยกสำรับทั้ง 8 คนให้ เป็นไปตามลำดับขั้นตอน

ดังนั้น การประดิษฐ์สร้างประเพณียกสำรับในช่วงพิธีเปิดงานอร่อยดีกินฟรีที่สามชุกนี้จึงถูกใช้เป็นเครื่องมือของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ในการประดิษฐ์สร้าง “อดีต” ให้ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกและประเพณียกสำรับของตลาดย้อนยุคสามชุก ด้วยการหยิบยกเรื่องราวเกี่ยวกับ “วัฒนธรรมการกินของคนในชาติและภูมิภาคต่างๆ ของประเทศไทย” มาตีความและแต่งใหม่เพื่อให้ประเพณีทั้ง 2 มีพื้นที่สามารถแทรกตัวลงไปเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของชาติไทยที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานสะท้อนให้เห็นถึง “ความเป็นของแท้และดั้งเดิม” ทั้งๆ ที่ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกเพิ่งถูกประดิษฐ์สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2544 หรือเมื่อ 10 ปีที่ผ่านมาและประเพณียกสำรับเพิ่งถูกถือพื้นและประดิษฐ์สร้างขึ้นในปีนี้เป็นครั้งแรก

ภาพประกอบ 39 สำหรับอาหารทั้ง 4 ภาคถูกนำมาเป็นส่วนประกอบสร้างให้การรับประทานอาหารเป็น
 สำรับของชาวตลาดสามชุกกลายเป็นลักษณะร่วมของคนไทยทุกภูมิภาคที่มีมาตั้งแต่อดีต

ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10: พื้นที่แห่งการชั่งชิ่งและฉวยใช้ประโยชน์ ของผู้เกี่ยวข้องที่หลากหลาย

เมื่อพื้นที่ของตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทของงานอร่อยดีที่สามชุก ได้ถูกสร้างให้เป็นพื้นที่
 แห่งธุรกิจเชิงถวิลหาอดีตที่ประจูด้วยนักท่องเที่ยว นักเดินทางและสื่อมวลชนแขนงต่างๆ จำนวนมาก
 พื้นที่แห่งนี้จึงกลายเป็นพื้นที่แห่งการชั่งชิ่งและฉวยใช้ความหมายใหม่ จำนวนมหาศาลของผู้บริโภค
 และอำนาจของสื่อมวลชนเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของผู้คนกลุ่มต่างๆ อย่างเข้มข้น

ครั้นคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ประชาสัมพันธ์ให้ผู้ประกอบการ ผู้สนับสนุน
 งบประมาณและสื่อมวลชนทราบถึง “กำหนดการ” ของประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10 ใน
 วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2553 โดยทั่วกัน ผู้ที่ต้องการเข้ามาฉวยใช้ประโยชน์จากพื้นที่ตลาดย้อนยุค
 สามชุกไม่ว่าจะเป็น “คนใน” เช่น ผู้ให้เช่าพื้นที่จอดรถ ผู้ดำเนินกิจการมอเตอร์ไซด์พ่วง คณะกรรมการ
 พัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุก และ “คนนอก” เช่น บริษัทห้างร้าน
 เอกชนและเจ้าหน้าที่จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ต่างตระเตรียม
 กำหนดการส่วนบุคคลและปฏิบัติการของตนด้วยการฉวยใช้ “เวลาและพื้นที่นอกกำหนดการ” แตกต่าง
 กันไป ดังนี้

1. การฉวยใช้ “เวลาและพื้นที่ก่อนกำหนดการ” ของผู้คนบนพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุก ในบริบทของประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10

ในช่วงบ่ายของวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2553 ผู้ให้เช่าพื้นที่จอดรถในตลาดสามชุกกว่า 10 รายต่างตระเตรียมคานหิ้วและปรับพื้นที่ใต้ถุนบ้านซึ่งเป็นลานดิน ลานหิน และเนินดินรอบบริเวณบ้านให้ราบเรียบและเตียนโล่ง รวมทั้งล้างทำความสะอาดฟุตบาทริมถนนหน้าร้านค้าต่างๆ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเพื่อให้พื้นที่เหล่านั้นสามารถบรรจุจำนวนรถของนักท่องเที่ยวให้ได้มากที่สุด พร้อมทั้งติดป้าย “รับฝากรถ” และ “จอดรถ” ซึ่งเขียนด้วยตัวอักษรสีแดงติดตั้งไว้ในบริเวณที่สามารถมองเห็นได้ง่าย เช่น ประตูรั้วบ้านหรือเสาบ้าน หรือทำเป็นป้ายตั้งไว้หน้าร้าน โดยเจ้าของพื้นที่แต่ละแห่งคิดราคาค่าเช่าที่จอดรถจากนักท่องเที่ยวคันละ 20 บาท โดยไม่จำกัดเวลาในการจอด

ภาพประกอบ 40 การเปลี่ยนแปลงความหมายของพื้นที่ทางกายภาพบริเวณบ้านให้เป็นที่จอดรถของนักท่องเที่ยวเป็นปฏิบัติการฉวยใช้พื้นที่และเวลาในช่วงของประเพณีอร่อยดีที่สามชุกในการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชาวตลาดสามชุก

สำหรับผู้ดำเนินกิจการมอเตอร์ไซด์พ่วง ที่คอยรับ-ส่งผู้โดยสารจากรถยนต์ส่วนตัวซึ่งจอดอยู่รอบนอกตลาดสามชุกไปยังตลาดย้อนยุคสามชุก ได้นำรถมอเตอร์ไซด์มาตรวจสภาพความพร้อมของเครื่องยนต์ ระดับน้ำมันและยางลม พร้อมทั้งนำโครงเหล็กที่ขึ้นรูปเป็นที่นั่งผู้โดยสารซึ่งออกแบบให้เป็นที่นั่ง 2 แถวหันหน้าชนกันและนั่งได้ประมาณ 6 คนมาสวมยึดเข้ากับด้านข้างของตัวถังรถมอเตอร์ไซด์ และตรวจสอบให้มีความมั่นคงแข็งแรง โครงหลังคาเหล็กดังกล่าวผู้ดำเนินกิจการมอเตอร์ไซด์พ่วงได้ลงทุนสั่งให้ช่างผู้ชำนาญดำเนินการให้เป็นพิเศษในราคาโครงละ 20,000 บาท ในปัจจุบันผู้ดำเนินกิจการมอเตอร์ไซด์พ่วงซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 16 รายได้ขึ้นทะเบียนให้อยู่ในการควบคุมดูแลของชมรมผู้ประกอบการรถสามล้อรับจ้างสาธารณะตลาดร้อยปีเพื่อความปลอดภัยต่อร่างกายและทรัพย์สินของ

นักท่องเที่ยว โดยรถแต่ละคันต้องติดรูปผู้ขับขี่และหมายเลขไว้ที่รถ พร้อมทั้งต้องตรวจสอบสภาพรถให้มั่นคงแข็งแรงมีความปลอดภัยสำหรับผู้โดยสารอย่างสม่ำเสมอ

คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ก็ได้ขอใช้เวลาก่อนกำหนดการ กระจายเสียงกระตุ้นเร้าให้พ่อค้าแม่ค้ามาเข้าร่วมงานออกร้อยดีกินฟรีที่สามชุกครั้งที่ 10 นี้ให้มากที่สุด โดยพ่อค้าแม่ค้าผู้สนับสนุนอาหาร ขนมและเครื่องดื่มให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานฟรีในปีนี้จะได้รับสำหรับอาหารมงคลจากคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ในฐานะของขวัญวันปีใหม่ด้วย

สำหรับพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกนั้น ต่างทยอยลำเลียงอาหารและสินค้าต่างๆ จากร้านค้าหรือบ้านพักที่ตั้งอยู่ภายนอกตลาดสามชุกมาไว้ในร้านที่ตั้งอยู่ภายในตลาดสามชุกเพื่อเก็บกักตุนรอไว้จำหน่ายในวันรุ่งขึ้น เพราะทราบดีว่าเช้าตรู่ของวันที่ 31 ธันวาคมนั้น พื้นที่ทั้งด้านหน้าป้ายตลาดย้อนยุคสามชุกและภายในตลาดย้อนยุคสามชุกได้ถูกใช้จัดกิจกรรมต่างๆ ตลอดทั้งวัน อีกทั้งพื้นที่รอบนอกตลาดสามชุกรวมถึงลานจอดรถก็ถูกสงวนไว้ให้ยานพาหนะของบรรดานักท่องเที่ยวและสื่อมวลชนตั้งแต่เช้าจรดค่ำ ทำให้ไม่สามารถนำรถเข้ามาจอดในพื้นที่ใกล้ตลาดสามชุกเพื่อขนย้ายสินค้าต่างๆ ได้สะดวกดังนั้น ตั้งแต่ช่วงเย็นพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกต่างขับรถลำเลียงสินค้าประเภทต่างๆ เข้ามายังพื้นที่ภายในตลาดสามชุกอย่างต่อเนื่อง

ภาพประกอบ 41 ช่วงเย็นของวันที่ 30 ธันวาคมพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกต่างลำเลียงสินค้าเข้ามายังพื้นที่ “ภายใน” ตลาดย้อนยุคสามชุกอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากในวันรุ่งขึ้นพื้นที่ทั้งภายในและภายนอกตลาดได้ถูกสงวนไว้สำหรับกิจกรรมต่างๆ อย่างแน่นขนัด

บริเวณหน้าป้ายตลาดย้อนยุคสามชุกฝั่งตรงข้ามที่ว่าการอำเภอสามชุก เจ้าหน้าที่จาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) ได้นำซุ้มผ้าสีเขียวขนาดใหญ่จำนวน 3 ซุ้มมา ติดต่อกัน พร้อมกับนำร่มกันแดด เครื่องเป่าลมและท่อลมซึ่งทำด้วยผ้าสีเขียวและสีส้มที่ฉีกด้วย สัญลักษณ์และชื่อของหน่วยงานและคำขวัญรณรงค์การลด ละ เลิกการสูบบุหรี่และดื่มแอลกอฮอล์มา วางเตรียมไว้ตามจุดต่างๆ อีกทั้งยังนำซุ้มพวงลมรูปทรงโค้งสีเขียวและเครื่องเป่าลมที่ถูกฉีกด้วยชื่อ ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และสำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้าไปวางกัน เป็นซุ้มประตูบริเวณทางเข้าตลาดย้อนยุคสามชุกด้านที่ติดกับสวนเฉลิมพระเกียรติอีกด้วย

2. การเสียดลดและฉวยใช้ “เวลาและพื้นที่ในกำหนดการ” ของผู้คนบนพื้นที่ตลาด ย้อนยุคสามชุกในบริบทของประเพณีอาหารอ้อยดื่ยที่สามชุกครั้งที่ 10

ตั้งแต่งานอาหารอ้อยดื่ยที่สามชุกครั้งที่ 7 ในปี พ.ศ.2550 พื้นที่ภายในตลาดย้อนยุคสามชุกได้ “ถูกสงวน” ให้เป็นพื้นที่ที่ทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจให้กับชาวตลาดสามชุกตั้งแต่เช้าจรดค่ำ พื้นที่ดังกล่าว จึงมีความหมายและความสำคัญต่อชาวตลาดสามชุกเป็นอย่างมาก ปฏิบัติการอื่นๆ ที่มีได้ก่อให้เกิด ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น กิจกรรมการรณรงค์ให้นักท่องเที่ยวลด ละ เลิกการสูบบุหรี่และดื่ม แอลกอฮอล์ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ การสาธิตการทำอาหารสูตรโบราณ การรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างประเพณียกย่อง พิธีเปิดงานอ้อยดื่ยกินฟรีที่สามชุกครั้งที่ 10 และการ แสดงของชาวมุขชนตลาดสามชุกและชุมชนใกล้เคียง จึงถูกผลักดันให้ออกไปดำเนินการอยู่บนพื้นที่ ภายนอกตลาดย้อนยุคสามชุก ณ บริเวณหน้าป้ายตลาดย้อนยุคสามชุก ผู้คนกลุ่มต่างๆ ที่เฝ้าอดอยู่ ณ “พื้นที่ภายนอก” นี้จึงพยายามดิ้นรนแสวงหาพื้นที่ประเภทอื่นเพื่อใช้เป็นพื้นที่ในการการโฆษณาประชาสัมพันธ์หน่วยงานและสร้างการรับรู้จุดจำแก่สาธารณชนที่มาร่วมงานในครั้งนี้ให้ได้มากที่สุด

เวลาประมาณ 7.00 น.ของวันที่ 31 ธันวาคม พื้นที่หน้าป้ายตลาดย้อนยุคสามชุกเต็มไปด้วย ผู้สนับสนุนจากบริษัทห้างร้านเอกชนและชุมชนต่างๆ อาทิ บริษัท กสท. โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน) หรือ CAT Telecom Public Company Limited บริษัทสามชุกควอลิตี้โฮม กลุ่มอาชีพชุมชน หลวงพ่อวัดบ้านแอก เทศบาลตำบลสามชุก ชุมชนย่านยาว ท่าเรือจ้าง ดงมะลิ ตลาดสามชุกและวัด สามชุกต่างทยอยยกวัตถุติดและอุปกรณ์ในการประกอบและปรุงอาหารนานาชาติไปประจำพื้นที่ของตนตามแผนผังการจัดงานที่กำหนดไว้ให้อย่างกระวีกระวาด เพื่อเตรียมประกอบและปรุงอาหารเข้าไว้ ให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานฟรี

เจ้าหน้าที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) เกือบสิบคนได้จัดเตรียม อุปกรณ์สำหรับกิจกรรมในแต่ละซุ้ม โดยเตรียมอุปกรณ์สำหรับการทำเข็มกลัดทำมือ อาทิ ใ้ตะญี่ปุ่น สี เทียน สีไม้ กรรไกร และกระดาษรูปทรงวงกลมเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 6 เซนติเมตรและมีลวดลาย

เป็นสัญลักษณ์ของหน่วยงานพร้อมคำขวัญการณรงค์การลด ละ เลิกการสูบบุหรี่และดื่มแอลกอฮอล์ หลากหลายแบบไว้ในซุ้มที่ 1 สูบลมลูกโป่ง จัดเตรียมลูกดอก วางเรียงของรางวัลและหลอดแก้วทรง ยาวบรรจุน้ำดื่มสมุนไพรไว้ในซุ้มที่ 2 นำแผ่นป้ายนิทรรศการที่ให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับโทษภัย ของการสูบบุหรี่และการดื่มแอลกอฮอล์ต่อสุขภาพ พร้อมสื่อในการรณรงค์ อาทิ สติกเกอร์คำขวัญ หลากหลายสีสัน แผ่นพับ และอัลบั้มเพลงมาจัดวางไว้ในซุ้มที่ 3 เปิดเครื่องเป่าลมและทอลมสีเขียว สีส้มที่ผืนผ้าด้วยสัญลักษณ์และชื่อของหน่วยงานให้เกิดการเคลื่อนไหว สสส.ได้พยายามช่วงชิงความสนใจ ของนักท่องเที่ยวให้ใช้ “เวลา” บนพื้นที่กิจกรรมของสสส. ให้ยาวนานที่สุด เพื่อสร้างการรับรู้ “สาร” การ รณรงค์ของหน่วยงานก่อนเดินเลยผ่านเข้าสู่พื้นที่ภายในตลาดย้อนยุคสามชุก ด้วยการใช้กิจกรรมที่ ดึงดูดความสนใจของเด็กไม่ว่าจะเป็นการวาดภาพระบายสีหรือการปาลูกโป่ง เพื่อให้เด็กซึ่งเป็นสมาชิก คนสำคัญในครอบครัวนำผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นพ่อแม่หรือผู้ปกครองหรือกลุ่มเป้าหมายหลักของสสส.เข้ามาสู่ พื้นที่และร่วมทำกิจกรรมที่แฝงด้วยสาระแห่งการรณรงค์ลด ละ เลิกการสูบบุหรี่และแอลกอฮอล์ พร้อม กับการใช้ “อำนาจของเสียง” จากไมโครโฟนและเครื่องกระจายเสียงเร้าความสนใจของนักท่องเที่ยวที่ เดินผ่านไปมา

ภาพประกอบ 42 กลยุทธ์ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพในการชักนำผู้ใหญ่หรือ กลุ่มเป้าหมายหลักเข้าสู่พื้นที่แห่งการรณรงค์ลด ละ เลิกการสูบบุหรี่และแอลกอฮอล์ผ่านกิจกรรม สำหรับเด็ก

ช่วงเวลาประมาณ 8.00 น. นักท่องเที่ยวชุดแรกที่เดินทางขึ้นมาจากกรุงเทพมหานครตั้งแต่เช้ามีดีเพื่อเดินทางต่อไปยังจังหวัดต่างๆ ทางภาคเหนือตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 340 และ ล่องมาจากจังหวัดต่างๆ ทางภาคเหนือเพื่อเข้ามายังกรุงเทพมหานครตั้งแต่ค่ำคืนวันที่ 30 ธันวาคม ตลอดจนสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ที่เข้ามาถ่ายทำสารคดีการฟื้นฟูประเพณียกสำรับและประเพณีอาหาร อร่อยดีที่สามชุกครบรอบ 1 ทศวรรษได้ทยอยแวะเข้ามารับประทานอาหารเช้าฟรี ณ บริเวณหน้าป้าย ตลาดย้อนยุคสามชุกทั้งด้านที่ว่าการอำเภอสามชุกและริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน และได้ข้ามผ่านเข้าไปในพื้นที่ ภายในตลาดย้อนยุคสามชุกเพื่อซื้อของฝากของขวัญสำหรับญาติมิตรเนื่องในวันขึ้นปีใหม่ก่อนเดินทางต่อไป

เนื่องจากเวลานี้ พื้นที่ภายนอกตลาดถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่แห่งการรับประทานอาหารเช้าฟรี นักท่องเที่ยวและสื่อมวลชนจึงแวะเวียนเข้า-ออกชิมอาหารต่างๆ อย่างสนุกสนาน บริษัทห้างร้านเอกชน ตลอดจนชุมชนต่างๆ จึงฉวยใช้เวลาดังกล่าวช่วงชิงพื้นที่ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ชื่อห้างร้านและ ผลิตภัณฑ์อย่างเข้มข้น เช่น บริษัท กสท โทรคมนาคม จำกัด(มหาชน) กำหนดให้พนักงานสวมเสื้อ ไปโลโก้ส้มสดใสที่มีสัญลักษณ์และชื่อของบริษัทบนร่างกาย อีกทั้งใช้ประโยชน์พื้นที่รอบข้างชิมอาหารให้เป็นที่ตั้งของป้ายไวน์โฆษณาผลิตภัณฑ์ประเภทต่างๆ ของบริษัท บริษัทสามชุกควอลิตี้โฮมได้กำหนดให้ ชุมช่าวไข่เจียวของตนมีขนาดใหญ่ถึง 4 ลีตพร้อมติดป้ายไวน์ขนาดใหญ่ยาวกว่า 2 เมตรที่บรรจุชื่อบริษัท พิมพ์ด้วยตัวอักษรขนาดใหญ่เด่นสะดุดตาไว้ด้านหน้า นอกจากนี้ บริษัทห้างร้านเอกชน กลุ่มอาชีพชุมชน หลวงพ่อวัดบ้านแอก เทศบาลตำบลสามชุก และชุมชนต่างๆ ต่างช่วงชิงใช้พื้นที่ในอากาศประชาสัมพันธ์ ชื่อหน่วยงานเพื่อแสดงตนให้ผู้อื่นรับทราบ ว่า หน่วยงานของตนได้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นผู้อุปถัมภ์ในงาน ครั้งนี้ด้วย โดยการนำอาหารและขนมไปให้พิธีกรของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และพงษ์วิน ชัยวิรัตน์ ประธานคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ผู้มีอำนาจครอบครอง “สื่อ” คือ ไมโครโฟนและเครื่องขยายเสียงอยู่ ณ บริเวณหน้าป้ายตลาดย้อนยุคสามชุกช่วยกระจายเสียง ประชาสัมพันธ์ ดังนี้

“นักท่องเที่ยวท่านใดมาถึงแล้ว บริเวณหน้าป้ายสามชุกตลาดร้อยปีมีอาหาร ขนมและเครื่องดื่ม ไว้บริการให้ท่านได้รับประทานฟรีตั้งแต่เช้าจนกว่าอาหารจะหมด ด้วยขามหาซื้อได้ที่หน่วย ประชาสัมพันธ์ขาม 20 แก้วน้ำ 20 ถูผ้า 20 มีซัอนและตะเกียบให้เสร็จเรียบร้อย บริเวณซุ้มผ้า หลากสี บริษัท CAT Telecom ได้เตรียมข้าวหมูแดงไว้ 400 ชาม พร้อมทั้งขนมครกอร่อยๆ จาก **เทศบาลตำบลสามชุก** ทองม้วนสดทำกันสดๆ ใหม่ๆ จาก**วัดบ้านแอก** ริมฝั่งน้ำตรงข้ามที่ว่าการอำเภอสามชุกก็มีขนมจีนน้ำยาโรยเส้นสด ข้าวไข่พะโล้และขนมกอกกล้วยร้อนๆ จาก**ชุมชนท่าเรือจ้ง ย่านยาวและดงมะลิ**ไว้คอยบริการท่าน เชิญแวะเวียนเข้าไปรับประทานได้ฟรี ไม่มี

จำกัด 5 โมงเย็นวันนี้ทางตลาดของเราให้บริการเครื่องดื่มและอาหารฟรี ผู้แค่หมดยกกว่า 250 ร้านค้า ท่านอย่าเพิ่งรีบไปไหน อยู่ร่วมสนุกกันถึงเย็น ไม่อึดไม่กลับ!”

จากคำประชาสัมพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า บริษัทห้างร้านและชาวชุมชนต่างๆ มิได้ฉวยใช้ “พื้นที่ในอากาศและอำนาจแห่งเสียง” ในการประชาสัมพันธ์ชื่อหน่วยงานและชุมชนของตนเพียงฝ่ายเดียว พงษ์วิน ชัยวิรัตน์ก็ได้ฉวยใช้อำนาจในการครอบครองสื่อ โฆษณาขายอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในการรับประทานอาหารฟรี และเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวอยู่เที่ยวงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10 ในช่วงเวลา 17.00 น. ผ่านพื้นที่ในอากาศด้วยเช่นกัน

ภาพประกอบ 43 การใช้พื้นที่ทางกายภาพ เรือนร่างของพนักงานและหน้าโต๊ะตั้งวัตถุดิบในการปรุงอาหารของบริษัทห้างร้านเอกชนในการแสดงตัวตนของกลุ่มหรือหน่วยงาน เพื่อสร้างการรับรู้และจดจำแก่สาธารณชน

นอกจากนี้ พิธีกรของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพผู้มีอำนาจในการครอบครองอุปกรณ์กระจายเสียงอีกคนหนึ่งบริเวณด้านหน้าป้ายตลาดย่านอนุศสามชุก ก็ได้ใช้อำนาจแห่งเสียงในการโฆษณาประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ของหน่วยงาน ด้วยการพูดย้ำชื่อของหน่วยงานและวัตถุประสงค์หลักของหน่วยงานวนเวียนตลอดทั้งวัน เพื่อสร้างความสนใจของประชาชนให้เข้ามาร่วมกิจกรรมกับสสส.และกระตุ้นให้ประชาชนเกิดการจดจำ “สาร” ที่ผ่านทะลุอากาศมากระทบโสตประสาทการได้ยินอย่างบ่อยครั้ง อาทิ

“ทางด้านขวามือของพิธีกรเชิญรับเอกสารแจกฟรี และสติ๊กเกอร์ณรงค์กรดเหล้าและบุหรี่ นื่องๆ ก็เชิญชวนให้เข้ามาร่วมกิจกรรมทำเข็มกลัดทำมือ ด้านซ้ายมือมีกิจกรรมปาลูกโป่งและน้ำดื่มทางเลือกหรือน้ำดื่มสมุนไพรปราศจากแอลกอฮอล์ให้บริการฟรีจากสสส.”

“น้องๆ หนูๆ คนไหนเหนื่อยแล้วสามารถเข้ามาทำเข็มกลัดได้ เข้าไประบายสี ออกแบบเองมีอันเดียวในโลก สนุกกับ **สสส. ได้ฟรี**” หรือ

“ถ้าใครเดินเที่ยวกันเหนื่อยแล้ว ก็มานั่งพักทำเข็มกลัดทำมือที่บูธ **สสส.**ของเราเป็นที่ระลึก บริการฟรี แจกฟรี รับของที่ระลึกที่บูธ **สสส.** เล่นเกมส์ชิงรางวัลกับ**สสส.** โดยมีน้ำดื่มทางเลือกใหม่ เข็มกลัดทำมือ นักท่องเที่ยวอยากจะเขียนและระบายสีเป็นรูปอะไรก็ได้”

ภาพประกอบ 44 การใช้อำนาจแห่งเสียงหรือพื้นที่ในอากาศของพิธีกรสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและประธานคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ในการโฆษณาและประชาสัมพันธ์กิจกรรมและชื่อหน่วยงานของตนเองตลอดเวลา

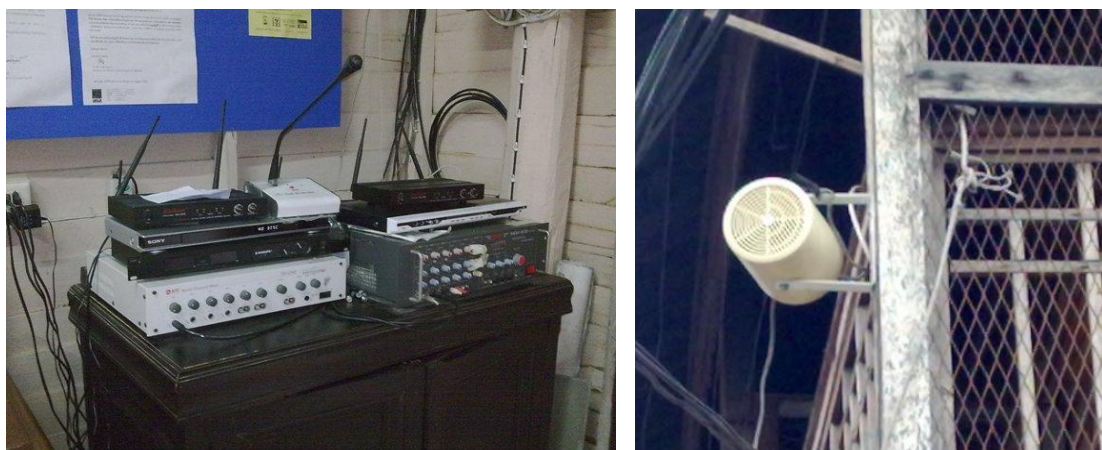
การใช้ “อำนาจของเสียง” ประชาสัมพันธ์ชื่อของหน่วยงานและโฆษณาขายสินค้าต่างๆ มิได้ปรากฏบนพื้นที่ภายนอกตลาดย้อนยุคสามชุกเท่านั้น พื้นที่ภายในตลาดย้อนยุคสามชุกก็ได้มีการใช้อำนาจแห่งเสียงในการสื่อสารประชาสัมพันธ์ประวัติความเป็นมาของตลาด และโฆษณาขายสินค้าแห่งอดีตกาลให้กับนักท่องเที่ยวผ่านลำโพงขนาดเล็ก ที่ถูกติดตั้งอยู่ตามอาคารบ้านเรือนภายในพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกทั้ง 6 ซอย 2 ถนนกว่า 50 ตัวตลอดเวลาเช่นกัน โดยสถานีวิทยุกระจายเสียงของตลาดย้อนยุคสามชุกได้ถูกติดตั้งอยู่ ณ สำนักงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ในซอย 2 หรือลานโพธิ์ สำหรับผู้ที่ดำเนินรายการวิทยุชุมชนในช่วงของ “งานอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10” นี้ คือ กฤติกา เสริมสุข คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และเป็นผู้รวบรวมร้อยปีประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตลาดสามชุกมานานกว่า 10 ปี ดังนั้นตั้งแต่เช้าของวันที่ 31 ธันวาคม กฤติกาได้ใช้

“อำนาจแห่งหน้าที่” ที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ และใช้ “อำนาจแห่งความรู้” ประกอบกับทักษะในการถ่ายทอดจากการเคยเป็นครูในโรงเรียนสมเด็จพระวันรัตมาเกือบ 30 ปี พุดโฆษณาประชาสัมพันธ์ตลาดย้อนยุคสามชุกให้กับนักท่องเที่ยวได้รับทราบตลอดทั้งวัน ดังนี้

“ขอต้อนรับนักท่องเที่ยวทุกท่านเข้าสู่ตลาดย้อนยุคสามชุก การเยี่ยมชมตลาดของเรา ท่านจะได้พบกับวิถีชีวิตของผู้คนในตลาดเก่าที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีนมากกว่าร้อยปี ถ้าท่านเดินตามถนนเลียบบนที่จะพบศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสามชุก สามารถแวะบูชาสักการะเพื่อเป็นสิริมงคลต่อชีวิตและครอบครัวได้ในช่วงเทศกาลปีใหม่นี้ สำหรับพิพิธภัณฑ์บ้านขุนจันจันจันรักษ์ในซอย 2 เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่แสดงถึงชีวิตความเป็นอยู่และความเจริญทั้งทางศิลปะ วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมของชาวตลาดสามชุก ผู้ที่มาเยี่ยมชมจะได้รับบรรยากาศและซาบซึ้งกับความมีชีวิตชีวาของตลาดสามชุกที่ยาวนานกว่าร้อยปี หลังจากตลาดซบเซามากกว่า 30 ปีพวกเราได้พลิกฟื้นให้ตลาดกลับมามีชีวิตขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ร่วมกับชาวตลาดสามชุกช่วยกันแก้ไขปัญหเศรษฐกิจและปัญหาที่อยู่อาศัย จนประสบผลสำเร็จ กระทั่งกลายมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชาติ ปีนี้งานอาหารอร่อยดีที่สามชุกจัดมาครบรอบ 10 ปี มีอาหารอร่อยๆ มากมาย นักท่องเที่ยวถ้าซื้อซอสมะเขือเทศและแก้วนํ้ากระเบื้องรวมทั้งถุงผ้าในราคาชุดละ 60 บาทก็สามารถเดินรับประทานอาหารได้ทั้ง 250 ร้าน ตั้งแต่ 5 โมงเย็นเป็นต้นไป ขอขอบคุณนักท่องเที่ยวทุกท่านที่ให้เกียรติมาเยี่ยมชมตลาดย้อนยุคสามชุกในวันนี้ เย็นนี้เรามาร่วมส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ด้วยอร่อยดีกินฟรีทั้งตลาด”

สารดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ก็ได้ช่วยใช้ “อำนาจแห่งเสียง” บอกเล่าประวัติความเป็นมาของตลาดย้อนยุคสามชุก พร้อมทั้งแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของตลาดย้อนยุคสามชุกไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิตของผู้คน อาคารสถาปัตยกรรมโบราณ พิพิธภัณฑ์ขุนจันจันจันรักษ์ที่ ตลอดจนศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสามชุกเพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้จ่าย “เวลา” บน “พื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุก” อย่างทั่วถึง ซึ่งหมายถึงการเดินทางผ่านร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคที่ได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงความหมาย เรื่องราว และรูปลักษณะให้กลายเป็นสินค้าในธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีตนานาชนิด อันเป็นการเพิ่มยอดขายสินค้าให้พ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกและสร้างแรงจูงใจในการ “จับจ่ายใช้สอย” ของนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น

เช้าตรู่ของวันที่ 31 ธันวาคมจึงเริ่มต้นด้วยความคึกคัก และอบอวลไปด้วยสรรพเสียงของการประชาสัมพันธ์ชื่อของหน่วยงาน ตลอดจนโฆษณาขายสินค้าและบริการไหลเวียนอยู่ในพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกอย่างต่อเนื่อง

ภาพประกอบ 45 สถานีวิทยุกระจายเสียงและลำโพงขนาดเล็กที่ถูกติดตั้งอยู่ตามอาคารบ้านเรือนภายในพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกทั้ง 6 ซอย 2 ถนนกว่า 50 ตัว

ยิ่งพื้นที่ด้านนอกตลาดย้อนยุคสามชุกแจกอาหาร ขนม และเครื่องดื่มให้นักท่องเที่ยวรับประทานฟรีจนอิ่มโดยไม่ต้องรอนานมากเท่าใด พวกเขาก็ยังเหลือเงินและเวลาในการใช้จ่ายซื้อของฝากของขวัญและท่องเที่ยวบนพื้นที่ภายในตลาดย้อนยุคสามชุกมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งหมายถึงรายได้และกำไรของพ่อค้าแม่ค้าชาวตลาดสามชุกก็มีโอกาสเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน และเมื่ออาหารภายนอกตลาดย้อนยุคสามชุกเริ่มหมดลงในช่วงก่อนเที่ยงวัน นักท่องเที่ยวและสื่อมวลชนต่างก็ทยอยเข้ามาภายในพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกมากขึ้นเรื่อยๆ จำนวนของผู้คนเร่ร่อนหมื่นที่เดินไหลเวียนอยู่ตามซอยต่างๆ ของตลาดย้อนยุคสามชุกได้กลายเป็น “อำนาจดึงดูดใจ” ให้นักท่องเที่ยวที่ถูกระบุให้ใช้พื้นที่ภายนอกตลาดย้อนยุคสามชุกต้องการเข้ามาครอบครองและช่วยใช้พื้นที่ภายใน ซึ่งประจักษ์ด้วยความหนาแน่นของผู้คนมากที่สุดในรอบปีประชาสัมพันธ์ชื่อของหน่วยงานและโฆษณาขายผลิตภัณฑ์ หน่วยงานเหล่านั้นจึงพยายามหาหนทางเล็ดลอดจากพื้นที่ที่ถูกกำหนดไว้เข้ามาสู่ “พื้นที่สงวน” ภายในตลาดย้อนยุคสามชุกด้วยวิธีการต่างๆ นานา

ถึงแม้ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ(สสส.) ได้สนับสนุนงบประมาณในการจัด “งานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10” เป็นจำนวนเงิน 100,000 บาท แต่พื้นที่ของหน่วยงานได้ถูกจำกัดให้อยู่เฉพาะด้านหน้าป้ายตลาดย้อนยุคสามชุกตลอดทั้ง 3 วัน สสส. จึงพยายามเล็ดลอดเข้าไปใช้พื้นที่ภายในตลาดย้อนยุคสามชุก เพื่อแสวงหาประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์สาร ชื่อ คำขวัญ และตราสัญลักษณ์ของหน่วยงาน รวมทั้งพยายามแสวงหา ครอบครองและใช้ประโยชน์จากพื้นที่รอบตัวให้ได้มากที่สุด อาทิ

การใช้พื้นที่ในกระเปาะและหน้าอกเสื้อของนักท่องเที่ยว สสส.มีวิธีการในการทำให้สัญลักษณ์และชื่อของหน่วยงาน ติดตัวผู้คนข้ามแดนเด็ดลอดเข้าไปในพื้นที่ของตลาดย้อนยุคสามชุกได้อย่างแนบเนียนด้วยการให้นักท่องเที่ยวร่วมเล่นเกมส์ เช่น การปาลูกโป่งและตอบปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ ผู้ชนะจะได้รับของที่ระลึกเป็นรางวัล ซึ่งของที่ระลึกทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นกระติกน้ำ สมุดปากกา จะมีตราสัญลักษณ์และชื่อย่อของสสส.ประทับอยู่ นอกจากนี้ยังมีขุมให้เด็กร่วมทำเข็มกลัดที่มีสัญลักษณ์ของหน่วยงานพร้อมคำขวัญในการลด ละ เลิกการสูบบุหรี่และดื่มแอลกอฮอล์ โดยสสส.ได้จัดเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ไว้ให้ เมื่อเด็กเลือกรูปที่ต้องการและระบายสีลงบนรูปเสร็จแล้ว เจ้าหน้าที่จะใช้เครื่องปั๊มอัดรูปดังกล่าวลงบนเข็มกลัดสำเร็จรูปวงกลม เด็กคนนั้นก็จะได้เข็มกลัดชิ้นนั้นกลับบ้านไปเป็นของที่ระลึก เข็มกลัดดังกล่าวจึงถูกติดกับหน้าอกเสื้อหรือถูกพกพาไปในกระเปาะ ถุง และย่ามขนาดต่างๆ และสามารถเด็ดลอดเข้าไปในพื้นที่ภายในตลาดย้อนยุคสามชุกจนถึงพื้นที่ในบ้านเรือนของประชาชนในจังหวัดต่างๆ ที่สัมพันธ์กับทางหลวงแผ่นดินสาย 340 อีกด้วย

การใช้พื้นที่บนร่างกายของผู้คน สสส.ได้มอบผ้ากันเปื้อนพร้อมหมวกคลุมผมสีส้มสดใสที่ประดับด้วยตราชื่อและสัญลักษณ์ของหน่วยงาน ให้บรรดาแม่ครัวจากชุมชนต่างๆ กว่า 20 คนที่มาช่วยประกอบอาหารและตั้งขุมอยู่ด้านหลังขุมของสสส.ได้สวมใส่ นอกจากนี้ก็ยังฉวยใช้พื้นที่ด้านหน้าของโครงหลังคาลานอ่านหนังสือพิมพ์ประจำชุมชนซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นขุมประกอบอาหาร แขนงป้ายไวนิลรณรงค์การไม่สูบบุหรี่ ส่วนพื้นที่ด้านหลังแขนงป้ายไวนิลเชิญชวนให้ประชาชนงดเหล้า อดบุหรี่ สวมหมวกกันน็อค และคาดเข็มขัดนิรภัยในเทศกาลปีใหม่ 2554 การใช้พื้นที่บนร่างกายของแม่ครัวจากชุมชนต่างๆ และพื้นที่โครงหลังคาประชาสัมพันธ์ชื่อและโครงการของหน่วยงานทำให้สสส.สามารถขยายขอบเขตการครอบครองพื้นที่ทางกายภาพไปถึงพื้นที่ด้านหลังซึ่งเป็นสถานที่ประกอบอาหารเพราะการแต่งกายของเจ้าหน้าที่สสส.และบรรดาแม่ครัวเป็นชุดที่ประดับด้วยชื่อและตราสัญลักษณ์ของหน่วยงานเดียวกัน สัญลักษณ์เหล่านี้มีอำนาจในการผนวกรวมผู้คนและพื้นที่ทั้ง 2 ส่วนให้กลายเป็นอาณาเขตของหน่วยงานเดียวกันและกลายมาเป็น “พื้นที่แห่งการรณรงค์” ได้ในที่สุด

การใช้พื้นที่บนเวทีการแสดง โดยเสาทั้งข้างของเวทีจะปรากฏป้ายชื่อเต็ม ชื่อย่อและตราสัญลักษณ์ของสสส.ในตำแหน่งที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน **การใช้พื้นที่บนสะพานพรประชา** สสส.ได้ใช้ราวสะพานพรประชาแขนงป้ายไวนิลขนาดใหญ่เพื่อรณรงค์ให้คนไม่สูบบุหรี่ด้วยข้อความว่า “ขอบคุณที่ไม่สูบบุหรี่” และ **การใช้พื้นที่ของยานพาหนะของนักท่องเที่ยว** สสส.ได้มอบสติ๊กเกอร์ที่พิมพ์ด้วยคำขวัญในการรณรงค์การลด ละ เลิกการสูบบุหรี่และดื่มแอลกอฮอล์ เช่น “สุขภาพดี ต้องปลอดบุหรี่และสุรา” “มิตรภาพที่แท้จริงไม่ได้เกิดขึ้นในวงเหล้า” และ “ป๊อกินเหล้า เมามีความสุข แต่คนตึก คือ แม่กับหนู” ให้แก่ประชาชนที่ผ่านไปมา เพื่อให้นำไปติดบนกระจกของยานพาหนะทั้งรถตู้ รถกระบะ รถเก๋งและรถมอเตอร์ไซด์ ข้อความดังกล่าวจึงถูกนำพาไปยังพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศไทยและถูก

อ่านโดยผู้คนบนท้องถนนอีกหลายพันคน นอกจากนี้สสส. ยังแจก CD “ธรรมรสบทเพลง ตอนบุญประเพณี ปลอดภัยล้ำสานชุมชนสร้างสุข” ให้กับนักท่องเที่ยวและครอบครัวเพื่อนำไปฟังขณะเดินทาง ซึ่งเพลงทั้งหมด 11 เพลงประพันธ์คำร้อง ทำนองและขับร้องโดยชินกร ไกรลาศ ศิลปินแห่งชาติ

ภาพประกอบ 46 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพกับการช่วยใช้เรือนร่างของแม่ครัว เป็นพื้นที่ในการโฆษณาและประชาสัมพันธ์หน่วยงานด้วยการให้สวมหมวกและผ้ากันเปื้อนที่ประจุด้วยชื่อ สัญลักษณ์และคำขวัญของหน่วยงาน

ภาพประกอบ 47 การครอบครองพื้นที่บนเวทีการแสดงและแผงเหล็กริมน้ำของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพเพื่อสร้างการจดจำสาร ชื่อ และสัญลักษณ์ของหน่วยงานต่อประชาชน

นอกจากการเด็ดลวดพื้นที่ในกำหนดการของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพแล้ว บรรดาร้านค้าที่อยู่ภายในตลาดย้อนยุคสามชุกโดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณริมน้ำเหล็ก ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แบ่งเขตพื้นที่ภายในและพื้นที่ภายนอกตลาด ก็ถูกช่วยโอกาสในการเด็ดลวดอำนาจของพื้นที่

ในกำหนดการที่กำหนดให้พื้นที่ภายในตลาดย้อนยุคสามชุกในช่วงเช้าจนถึง 16.30 น. เป็น “พื้นที่แห่งการจับจ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยว” ข้ามมาใช้พื้นที่ภายนอกตลาดที่กำหนดให้เป็น “พื้นที่แห่งการรับประทานอาหารฟรี” โดยการนำเอาอาหารชนิดต่างๆ ที่จัดจำหน่ายเด็ดลอดข้ามแดนมาให้พิธีกรของ สสส.ได้รับประทานฟรี เพื่อให้พิธีกรใช้อำนาจของเสียงประกาศประเภทสินค้า ชื่อร้าน และสถานที่ตั้งของร้านผ่านพื้นที่ทางอากาศกระจายครอบคลุมไปยังพื้นที่ภายนอกตลาดและกระตุ้นรื้อให้นักท่องเที่ยวสนใจเดินข้ามเขตเข้ามาซื้อสินค้าดังกล่าวภายในพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุก ดังนั้น การขอใช้ “พื้นที่ต่างกันในเวลาเดียวกัน” ของแม่ค้าริมรั้วเหล็กจึงเป็นกลวิธีเด็ดลอดอำนาจของกำหนดการ เพื่อการแสวงหารายได้และกำไรสูงสุดจากวันที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวหนาแน่นที่สุดในรอบปีของตลาดย้อนยุคสามชุก

นอกจากการใช้กลวิธี “เด็ดลอดอำนาจ” ของกำหนดการเพื่อขอใช้พื้นที่ภายในตลาดย้อนยุคสามชุกแล้ว บริษัทประกันชีวิตแห่งหนึ่งยังใช้กลวิธี “ต่อรองกับอำนาจ” ของกำหนดการโดยนำร่มผ้าใบขนาดใหญ่ที่ประจูด้วยชื่อและสัญลักษณ์ของบริษัทไปให้คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ ช่วยแจกให้กับพ่อค้าแม่ค้าในพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุก และกำหนดให้ทุกร้านค้าใช้เฉพาะร่มของบริษัทตลอดทั้ง 3 วันของการจัดงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10 ซึ่งหากทางคณะกรรมการสามารถดำเนินการตามที่บริษัทต้องการได้ ทางบริษัทยินดีจะสมนาคุณให้คณะกรรมการในสนนราคาคันละ 200 บาท ซึ่งคณะกรรมการท่านหนึ่งได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า “ทางคณะกรรมการได้ตอบปฏิเสธไปเพราะคณะกรรมการไม่ใช่เจ้าของตลาด ไม่มีอำนาจหรืออิทธิพลไปบังคับให้ร้านค้าใดปฏิบัติตามคำสั่งได้ คณะกรรมการต้องทำงานอย่างโปร่งใส ไม่มีนอกมีใน เรามาทำงานด้วยความเต็มใจไม่หวังอามิสสินจ้างถึงขอความร่วมมือจากชาวตลาดสามชุกได้ เมื่อเรายื่นกรณเช่นนี้ ทางบริษัทจึงเลิกต่อแย่งไปในที่สุด” ดังนั้น กลวิธี “การต่อรองกับอำนาจ” ของบริษัทประกันชีวิตดังกล่าว จึงไม่สามารถเข้าไปขอใช้พื้นที่ภายในตลาดย้อนยุคสามชุกได้สำเร็จ

ถึงแม้ว่า “กำหนดการ” ได้ผลิตสร้าง ความหมายของพื้นที่ในแต่ละช่วงเวลาให้มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ความหมายของพื้นที่ได้แปรเปลี่ยนไปอย่างเลือนไหลเพราะปฏิสัมพันธ์ของผู้คนต่อพื้นที่ได้นำพาวัตถุและเรื่องราวเคลื่อนย้ายจากพื้นที่หนึ่งไปสู่อีกพื้นที่หนึ่งที่อยู่ติดกันตลอดเวลา จนทำให้ความหมายของพื้นที่หนึ่งเด็ดลอดเข้าไปอยู่ในอีกพื้นที่หนึ่งอย่างต่อเนื่องไม่รู้จบ อาทิ นักท่องเที่ยวได้รับน้ำดื่มสมุนไพรซึ่งบรรจุความหมายของการรณรงค์ให้ประชาชนลด ละ เลิกการดื่มแอลกอฮอล์จากซุ้มของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพแล้วถือแก้วน้ำดังกล่าวเดินเข้าไปชมการสาธิตประกอบอาหารโบราณ จากปฏิสัมพันธ์ของนักท่องเที่ยวต่อ “พื้นที่ต่างกันในเวลาเดียวกัน” ได้ทำให้ความหมายของพื้นที่แห่ง “การรณรงค์” เด็ดลอดเข้าไปแฝงตัวอยู่กับพื้นที่แห่ง “การเรียนรู้ทางวัฒนธรรม” ด้วย หรือ จากการที่นักท่องเที่ยวเดินรับประทานข้าวหมูแดงที่ได้รับจาก บริษัท กสท.

โทรคมนาคม จำกัด (มหาชน) เข้าไปชมการสาธิตประกอบอาหารโบราณ ได้ทำให้ “พื้นที่ของสินค้าโทรคมนาคมสมัยใหม่” เลื่อนไหลเข้าไปอยู่ใน “พื้นที่ของสินค้าอุตสาหกรรมโบราณ” ด้วยเช่นกัน

จะเห็นได้ว่า พื้นที่ทั้งภายในและภายนอกตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทของงานอร่อยดี กินฟรี! ทั้งตลาด ปราศจากแอลกอฮอล์ครั้งที่ 10 นี้ มีการเด็ดลอดและต้อรองอำนาจของกำหนดการ ตลอดจนมีการช่วงชิงและฉวยใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในแต่ละช่วงเวลากันอย่างเข้มข้น ทั้งพื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่บนร่างกาย พื้นที่บนเวทีการแสดง พื้นที่บนราวสะพาน พื้นที่ในกระเป่า หน้าอกเสื้อ และยานพาหนะของนักท่องเที่ยว รวมทั้งพื้นที่ในอากาศ และจากการแย่งชิงและฉวยใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของบุคคลฝ่ายต่างๆ นี้เอง ได้ทำให้ความหมายของพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกในวันที่ 31 ธันวาคมถูกผลิตสร้างอย่างหลากหลาย ทับซ้อน และต่อเนื่องตลอดเวลา

ภาพประกอบ 48 คลื่นนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่ได้เดินทางมาร่วมงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10 ภายในพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ตลาดย้อนยุคในวันที่ 31 ธันวาคมได้ถูกประดิษฐ์สร้างให้กลายเป็นพื้นที่แห่งธุรกิจวิถีหาอดีตที่มีชื่อเสียงมากที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย

ธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีตกับการ ‘กลับบ้าน’ ของคนใน

จากการที่ลูกหลานชาวตลาดสามชุกกลับมาเยี่ยมบ้านในระยะ 4-5 ปีที่ผ่านมาในช่วงของงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกทำให้พวกเขาตระหนักถึงโอกาสในการดำเนินธุรกิจเชิงถวิลหาอดีต อาคารร้านค้า

ต่างๆ ในตลาดสามชุกที่เคยปิดร้างได้ถูกปลุกให้กลับมาทำหน้าที่ทางเศรษฐกิจอีกครั้งหนึ่งจากลูกหลานของชาวตลาดสามชุกที่เดินทาง ‘กลับบ้าน’ หลังจากเข้าไปหางานทำหรือศึกษาต่อในกรุงเทพฯ มหานคร หรือพื้นที่อื่นในช่วงที่ตลาดสามชุกประสบภาวะซบเซาทางเศรษฐกิจ ลูกหลานชาวตลาดสามชุกได้นำความรู้ความสามารถหลากหลายสาขา มาดำเนินธุรกิจแห่งการวิถิหาอดีตร่วมกับบิดามารดาและญาติพี่น้องของตน อาทิเช่น

เอกดนัย อมตธรรม หรือ ปรีน (2554: สัมภาษณ์) เมื่อสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ ได้กลับมาช่วยมารดาขายของเด็กเล่นและตุ๊กตาสังกะสีอยู่ที่ร้าน “ไอ้หย่า” ซอย 2 โดยร้านนี้มารดาขอเช่ามาจากญาติอีกทอดหนึ่ง มารดาของเอกดนัยนั้นเคยอาศัยอยู่ที่บ้านของขุนจ่ามงจินารักษ์ตั้งแต่เด็ก เมื่อแต่งงานจึงได้ย้ายออกไปอาศัยอยู่บริเวณตลาดยายจูงซึ่งเป็นพื้นที่ติดกับตลาดสามชุกในปัจจุบัน มารดาของเอกดนัยจึงไปมาหาสู่กับลูกสาวและหลานสาวของขุนจ่ามงจินารักษ์และญาติพี่น้องในซอย 2 อย่างสม่ำเสมอ เอกดนัยเล่าว่า ตนเป็นผู้ที่สรรหาสินค้าทั้งหมดมาจำหน่ายที่ร้านด้วยตนเองซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่ได้มาจากลำเพ็ง ปัจจุบันเขายังช่วยคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ดูแลเว็บไซต์ของตลาดสามชุกคือ www.samchuk.in.th ในฐานะ web master ตลอดจนเป็นช่างถ่ายภาพในช่วงเวลาที่ตลาดสามชุกจัดงานสำคัญ เพื่อนำภาพเหล่านั้นมาเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในเว็บไซต์ของตลาดสามชุกอีกด้วย

คณิน อุดมภักดีพงศ์ (2554: สัมภาษณ์) เคยเป็นผู้จัดการบริษัทโฆษณาที่กรุงเทพมหานครมากว่าสิบปี ในช่วงที่คุณพ่อซึ่งเป็นเจ้าของร้านขายยาชื่อ “กิตติพงศ์” ตั้งอยู่ที่ซอย 1 ล้อม้วย ธนินต้องเดินทางไป-กลับกรุงเทพฯ-สุพรรณบุรีทุกวันเพื่อดูแลคุณพ่อในฐานะพี่ชายคนโต ต่อมาเมื่อธนินมองเห็นช่องทางในการทำธุรกิจที่ตลาดสามชุกจึงตัดสินใจกลับมาทำงานที่บ้านโดยมาเช่าร้านในซอย 2 จากญาติเพื่อทำธุรกิจผลิตและจำหน่ายเสื้อยืดในนามของ “ร้านอรุณสวัสดิ์” ซึ่งหมายถึงคำทักทายลูกค้าที่บ่งบอกถึงความเป็นมิตร ด้วยความสามารถในการออกแบบของธนินจึงทำให้ทั้งลวดลายและคุณภาพของเสื้อยืดร้านอรุณสวัสดิ์แตกต่างจากร้านอื่นๆ ในตลาดสามชุกที่รับมาจากโบ๊เบ๊ ธนินเล่าว่า ลวดลายเสื้อของร้านอรุณสวัสดิ์มีมากกว่าร้อยละ เพราะมีทักษะความสามารถในการออกแบบ ตลอดจนสามารถควบคุมการผลิตได้เองทั้งหมดตั้งแต่การเลือกเนื้อผ้าและกระบวนการสั่งตัด ปัจจุบันธนินจึงได้เปิดสาขาของร้านอรุณสวัสดิ์อยู่ที่ตลาดน้ำ 4 ภาค อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และตลาดน้ำอโยธยา ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาอีกด้วย

อรุณลักษณ์ อ่อนวิมล (2554: สัมภาษณ์) หลานสาวของสมเกียรติ อ่อนวิมล เมื่ออรุณลักษณ์จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้ไปทำงานและใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่อื่น เมื่อก้าวเข้าสู่วัยกลางคนจึงย้ายกลับมาที่บ้านเกิดและประกอบอาชีพด้วยการตัดเย็บเสื้อผ้าสตรี ต่อมาได้เข้ามาอาสาทำงานร่วมกับคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ในตำแหน่งคณะกรรมการฝ่ายส่งเสริมเอกลักษณ์

เมื่ออรุณลักษณ์ทราบว่าคุณสาวของผู้เป็นเจ้าของอาคารโรงแรมอุดมโชคโรงแรมเก่าแก่แห่งที่ 2 ของตลาดสามชุกประกาศขายอาคารหลังนี้ อรุณลักษณ์จึงร่วมหุ้นกับเพื่อนอีก 2 คนซื้ออาคารโรงแรมดังกล่าว ด้วยเกรงว่าบุคคลภายนอกจะได้สิทธิ์ในการครอบครองและตัดแปลงให้อาคารไม่โบราณหลังนี้ สูญเสียคุณค่าทางประวัติศาสตร์และรูปลักษณะของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เนื่องจากอาคารดังกล่าวถูกผนวกและตรึงให้เป็นอาคารหนึ่งในย่านประวัติศาสตร์ของกรมศิลปากร อรุณลักษณ์และหุ้นส่วนได้คงรูปแบบและโครงสร้างของอาคารโบราณดังกล่าวไว้ แต่ปรับเปลี่ยนความหมายพื้นที่ชั้นล่างของอาคารให้เป็นร้านจำหน่ายกาแฟสด 1 ห้อง ร้านจำหน่ายเครื่องประดับเพชรพลอย 1 ห้องและร้านจำหน่ายเสื้อผ้าบุรุษและสตรีอีก 1 ห้อง โดยร้านสุดท้ายนี้อรุณลักษณ์เป็นผู้ดำเนินกิจการด้วยตนเอง ดังนั้นบางส่วนของผลิตภัณฑ์เธอจึงเป็นผู้คนออกแบบและตัดเย็บเองด้วยผ้าลายดอกซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของผ้าพื้นบ้านภาคกลาง แต่บางส่วนก็เข้าไปซื้อที่แหล่งขายส่งเสื้อผ้าแฟชั่น เช่น ห้างโบหยกหรือประตูน้ำในกรุงเทพมหานคร ส่วนด้านบนของโรงแรมถูกจำลองให้เป็นโรงฉายภาพยนตร์ย้อนยุคโดยนำภาพยนตร์ที่เคยมีชื่อเสียงโด่งดังในอดีตกลับมาฉายซ้ำในวันหยุดสุดสัปดาห์เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้นั่งชมฟรี โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย การที่อรุณลักษณ์ได้เข้ามาเป็นเจ้าของใหม่อาคารโรงแรมอุดมโชค นอกจากช่วยปกป้องรักษาพื้นที่ของบรรพบุรุษไม่ให้สูญเสียความเป็นของแท้และดั้งเดิมแล้ว ยังเป็นการผลิตสร้างพื้นที่ทำมาหากินใหม่ของตนในพื้นที่ใจกลางของตลาดย้อนยุคสามชุกอีกด้วย

ภาพประกอบ 49 อรุณลักษณ์ อ่อนวิมล หนึ่งในลูกหลานของตลาดสามชุกที่ได้กลับมาบ้านและเลือกดำเนินธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีตด้วยการตัดเย็บเสื้อผ้าสตรีจำหน่ายอยู่ที่โรงแรมอุดมโชค

ชัชวาลย์ วัฒนไกร (2554: สัมภาษณ์) หลังจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ได้เข้าไปศึกษาต่อที่กรุงเทพมหานคร ต่อมาได้ประกอบอาชีพเป็นนักดนตรีอยู่ที่โรงแรมดุสิตธานีและโรงแรมโอเรียนเต็ล เป็นครูสอนดนตรีอยู่ที่โรงเรียนสยามกลการ และเป็นนักแต่งเพลงให้กับบริษัทแกรมมี่และนักร้องหลายคนอาทิ แชมป์ แชมป์รัมย์ วงนากา และดวงตา พงษ์ทอง เมื่อเริ่มเข้าสู่วัยกลางคน ชัชวาลย์จึงกลับมาเปิดร้านขายของเก่าชื่อ “ศูนย์พระเครื่องวัฒนไกร” ที่ตลาดสามชุกบริเวณซอย 6 โดยเช่าตึกแถวหลังดังกล่าวเป็นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินจากญาติในราคา 3,000 บาทต่อเดือน ชัชวาลย์ได้มาแต่งเพลงให้ตลาดสามชุกเนื่องจากธเนตร กิตติพรพานิช ซึ่งเป็นเพื่อนสนิทติดต่อให้มาช่วยแต่งเพลงประชาสัมพันธ์ตลาดสามชุก เพลงแรกที่ชัชวาลย์แต่งเนื้อร้อง-ทำนอง รวมทั้งขับร้อง และเล่นดนตรีให้ตลาดสามชุก ก็คือเพลง “สามชุกบ้านเรา” ซึ่งคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้ใช้เพลงดังกล่าวเปิดประชาสัมพันธ์ตลาดสามชุกต่อนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง และในเวลาต่อมาได้นำเพลงดังกล่าวมารวมกับเพลง “อเมซิ่ง (Amazing) สามชุก” บรรจุลงแผ่นซีดีจัดจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวเป็นอัลบั้มชื่อ “สามชุกตลาด 100 ปี” เพื่อนำรายได้ไปเป็นค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาความสะอาดพื้นที่ตลาดสามชุก ตลอดจนจ้างหน่วยรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวเพิ่มเติมในวันหยุด หลังจากนั้นชัชวาลย์ได้ไปช่วยอุดหนุนลักษณะ อ่อนนิมลจำลองโรงฉายภาพยนตร์ย้อนยุคชั้นที่ชั้น 2 ของโรงแรมอุดมโชค โดยได้ให้ยืมเครื่องฉายหนัง อุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งโปสเตอร์หนังเก่าซึ่งเป็นสมบัติของบิดาเจ้าของวิกหนังวัฒนไกรไปวางจัดแสดง และได้เคยเปิดฉายภาพยนตร์ย้อนยุคให้พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภาและพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาฯ ทอดพระเนตรในครั้งที่ทั้งสองพระองค์เสด็จพระราชดำเนินมายังตลาดย้อนยุคสามชุกอีกด้วย

นอกจากนี้ ยังมีลูกหลานของชาวสามชุกอีกจำนวนมากที่กลับมาช่วยบิดามารดาและญาติพี่น้องผลิตและจำหน่ายสินค้าในวันหยุดสุดสัปดาห์และวันหยุดนักขัตฤกษ์ เช่น สุรีย์ นพขุนทด หรือ ตะวัน เด็กสาวจากจังหวัดนครราชสีมาที่เดินทางเข้ามาเรียนที่วิทยาลัยดุสิตธานี กรุงเทพมหานครในช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์ พอถึงเย็นวันศุกร์ก็รีบนั่งรถตู้ไปยังตลาดสามชุกเพื่อไปช่วยอาทำซาลาเปาไส้ต่างๆ ไว้จำหน่ายให้นักท่องเที่ยวในวันเสาร์-อาทิตย์ที่ร้านหัวฟูหยอง หรือ หยื่อ พนักงานออฟฟิศคนหนึ่งในกรุงเทพมหานคร แต่พอถึงวันหยุดสุดสัปดาห์ก็ได้เปลี่ยนสถานะจากพนักงานออฟฟิศเป็นแม่ค้าขายเสื้อผ้า handmade ที่ร้านสวัสดิโอสถซึ่งเป็นร้านขายยาของบรรพบุรุษ ปัจจุบันร้านนี้ได้เป็น 1 ในโครงการบ้านพูดได้ของตลาดย้อนยุคสามชุกและยังได้จำลองบรรยากาศ อุปกรณ์ข้าวของเกี่ยวกับยา เช่น ซองยาหือต่างๆ เครื่องบดยา ตู้ลิ้นชักยา และเครื่องชั่ง ตวง วัดปริมาณยาไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้ พร้อมกับเป็นสถานที่ขายสินค้า handmade ไปพร้อมกัน

จากการสำรวจข้อมูลร้านค้าและแผงลอยในสามชุกตลาดร้อยปีทั้ง 5 ซอย 2 ถนนของเทศบาลตำบลสามชุกเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ.2553 พบว่า เจ้าของร้านค้าจำนวน 292 ร้านค้าหรือ

คิดเป็นร้อยละ 82.25 เป็นชาวตลาดสามชุก 22 ร้านค้าหรือคิดเป็นร้อยละ 6.2 เป็นคนที่มาจากชุมชนใกล้เคียงเช่น หนองผักนากหรือหนองหญ้าไซ 29 ร้านค้าหรือคิดเป็นร้อยละ 8.17 เป็นคนที่มาจากอำเภอใกล้เคียงกัน เช่น อำเภอศรีประจันต์ เหลืออีกร้อยละ 4 จึงเป็นคนจากถิ่นอื่นเข้ามาร่วมทำมาหากิน” (ตลาดสามชุก. 2554: ออนไลน์) จะเห็นได้ว่า เมื่อตลาดย้อนยุคสามชุกได้พลิกสภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจให้กลับมาเจริญรุ่งเรืองอีกครั้งหนึ่ง ในฐานะแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอดีตและการรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างศิลปวัฒนธรรมในอดีตให้เป็นสินค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาหารสูตรโบราณประเภทต่างๆ ในนามของประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกถือเป็นโอกาสและวาระสำคัญที่ทำให้คนใน ซึ่งเป็นลูกหลานของชาวสามชุกได้กลับมาอยู่อาศัยและทำมาหากินในพื้นที่ที่เป็นของบรรพบุรุษอีกครั้งหนึ่ง

ภาพประกอบ 50 ตะวัน (ขวามือ)เด็กสาวผู้มีสถานภาพเป็นนักศึกษาในวันจันทร์ถึงศุกร์ แต่พอถึงช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ก็ได้เปลี่ยนแปลงสถานภาพมาเป็นแม่ค้าคนหนึ่งในธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต ณ ตลาดย้อนยุคสามชุก

ในช่วงของงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10 ที่กำลังเคลื่อนผ่านไปบนพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกนั้น เป็นช่วงเวลาที่น่าสนใจในครอบครัวของชาวตลาดสามชุกได้กลับมารวมตัวกันที่ “บ้าน” ช่วยกันตักอาหารแจกจ่ายให้นักท่องเที่ยว และรอเวลาแห่งการเฉลิมฉลองวันขึ้นปีใหม่ด้วยกันอย่างสนุกสนาน เป็นช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวและสมาชิกในครอบครัวหรือเพื่อนสนิทกำลังเพลิดเพลินกับการเลือกรับประทานอาหารที่บ้านและอาหารสูตรโบราณนานาชนิด พร้อมทั้งบริโภคสัญญาแห่งอดีตกาลรอบตัวอย่างอิมเมม รวมทั้งเป็นช่วงเวลาที่ยอดเยี่ยมนักชิมกำลังจับจ้องและคัดสรรปฏิบัติกรของผู้คนบนพื้นที่ผ่านเลนส์และมุมมองที่แตกต่างกันออกไปอย่างชะมัดเข้มข้น ดังนั้น พื้นที่ของตลาดย้อนยุคสามชุกในห้วงเวลาของงานอาหารอร่อยดีที่สามชุกตั้งแต่เวลา 17.00-20.00 น. จึงเป็นพื้นที่ที่ความสัมพันธ์และจินตนาการของผู้คนแตกต่างกันออกไปอย่างเข้มข้นและหนาแน่นมากที่สุดในรอบปี

สรุป

ตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทของธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต หมายถึง กลวิธีทางอำนาจที่สำคัญของชาวตลาดสามชุกที่นำมาใช้ในการเรียกคืนพลวัตทางเศรษฐกิจของตลาดสามชุกที่เคยเจริญรุ่งเรืองสูงสุดริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนให้กลับมามีชีวิตอีกครั้งหนึ่ง ด้วยการรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างมรดกทางวัฒนธรรมจากอดีตของปัจเจกชนให้เป็นสินค้า ไม่ว่าจะเป็นการผลิตขนมและเครื่องดื่มด้วยสูตรลับเฉพาะของร้านซึ่งเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่ได้รับมาจากบรรพบุรุษ การนำความทรงจำในวัยเยาว์มาผนึกรวมอยู่ในของเล่นโบราณและการสร้างตัวตนและของสะสมให้กลายเป็นสินค้าบริการ ตลอดจนการประดิษฐ์สร้างมรดกทางวัฒนธรรมด้านอาหารซึ่งเป็นอัตลักษณ์ในอดีตของชาวตลาดสามชุก ให้กลายมาเป็นสินค้าในธุรกิจแห่งการท่องเที่ยวเชิงถวิลหาอดีตในนามของ “ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุก” เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับธุรกิจการค้าข้ามชาติที่สัมพันธ์กับการบริโภคความทันสมัย

ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกครั้งที่ 1 ถูกจัดขึ้นในปี พ.ศ.2544 โดยคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และชาวตลาดสามชุกได้ช่วยวันที่ชาวตลาดสามชุกมีจำนวนมากที่สุดในรอบปี คือวันที่ 31 ธันวาคม จำหน่ายอาหารที่บ้านและอาหารสูตรโบราณ เนื่องจากเป็นวันที่ลูกหลานชาวตลาดสามชุกกว่า 300 ครอบครัวได้เดินทาง ‘กลับบ้าน’ เพื่อมาร่วมเฉลิมฉลองและรับประทานอาหารมื้อเย็นร่วมกับสมาชิกในครอบครัว ประเพณีดังกล่าวจึงถูกประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นพลวัตทางเศรษฐกิจของชาวตลาดสามชุก อย่างไรก็ตาม ความหมายของประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกก็ได้แปรเปลี่ยนไปตามบริบทใหม่ๆ ตลอดเวลา

ตลาดสามชุกในบริบทของประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุกเริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่ความหมายของ “พื้นที่แห่งการสร้างพลวัตทางเศรษฐกิจ” ให้กับชาวตลาดสามชุกมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อพื้นที่ทาง

กายภาพของตลาดสามชุกได้เปลี่ยนความหมายเป็น 'ตลาดย้อนยุคสามชุก' แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอดีตของชาวสามชุกและนักท่องเที่ยวได้กลายมาเป็นผู้ซื้อคนสำคัญ เมื่อชาวตลาดสามชุกได้รับรางวัลด้านการอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่นประเภทองค์กร จากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ ตลอดจนได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นย่านประวัติศาสตร์ จากกรมศิลปากรนั้นได้ทำให้พื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกกลายเป็น "พื้นที่แห่งการรวมผู้คนเดินทาง" ในช่วงเทศกาลประเพณีปีใหม่ จนทำให้ภาครัฐชุดใหม่มีจินตนาการในการใช้พื้นที่ดังกล่าวเป็น "พื้นที่แห่งการรณรงค์" โครงการของหน่วยงาน จึงใช้เงินทุนเป็นเครื่องมือในการแทรกตัวลงมาในพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทของประเพณีอ้อยดีที่สามชุกและทำให้พื้นที่ดังกล่าวเปลี่ยนความหมายเป็น "พื้นที่แห่งการรณรงค์ลด ละ เลิกการสูบบุหรี่และดื่มแอลกอฮอล์" จนมาถึงปัจจุบัน

จากกระแสของการขยายตัวของตลาดโบราณหรือตลาดย้อนยุค ได้ทำให้ตลาดย้อนยุคสามชุกจำเป็นต้องหากกลยุทธ์ทางการตลาดเหนือคู่แข่งขั้นด้วยการสร้างปรากฏการณ์ และซื้อการค้าที่แปลกแตกต่างและไม่ซ้ำใคร ชาวตลาดสามชุกจึงเปลี่ยนแปลงความหมายของพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกให้กลายเป็น "ประเพณีอ้อยดี กินฟรี! ทั้งตลาด"

นอกจากนี้ ตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทของงานอาหารอ้อยดีที่สามชุกครั้งที่ 10 ในปี พ.ศ. 2553 ยังเป็นช่วงของการรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างประเพณียกสำรับอย่างเข้มข้น โดยคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ได้ใช้ปฏิบัติการดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการสร้างผลประโยชน์ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจให้แก่ชาวตลาดสามชุก ในขณะที่เดียวกันเมื่อพื้นที่ทางกายภาพของตลาดย้อนยุคสามชุกถูกกำหนดให้ทำหน้าที่ที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา บริษัทห้างร้านเอกชน ภาครัฐชุดใหม่ ตลอดจนชาวตลาดสามชุกกลุ่มต่างๆ ต่างพยายาม "เด็ดขาดและต่อรอง" กับกำหนดการเพื่อครอบครองและใช้ประโยชน์จาก "เวลาและพื้นที่นอกกำหนดการ" ให้มากที่สุด อีกทั้งในช่วงเวลาของประเพณีอาหารอ้อยดีที่สามชุกในวันที่ 31 ธันวาคมยังมีการเลื่อนไหล ทับซ้อนระหว่างพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางจินตนาการของผู้คนกลุ่มต่างๆ บนพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกอย่างหนาแน่นที่สุดในรอบปีอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า กระบวนการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างมรดกทางวัฒนธรรมในอดีตของชาวตลาดสามชุกให้กลายมาเป็นสินค้าในปัจจุบันนั้นแตกต่างจากผลการวิจัยของเอกรินทร์ พึ่งประชา (2545: 205-209) ศิลปกิจ ตีชันติกุล (2546 : 12-13) และปราโมทย์ ภัคดีณรงค์ (2547: 244-260) เนื่องจากการรื้อ-ประดิษฐ์สร้างประเพณีกรณีพระราชู หุ่นน้ำเวียดนาม และผ้าขึ้นตีนจกแม่แจ่มเป็นวัฒนธรรมระดับชุมชนชนบทที่ถูกคนอื่นนำเอาวัฒนธรรมของพวกเขาไปประดิษฐ์ใหม่ ผ่านกระบวนการทางการเมืองเรื่องมรดกจนกลายเป็นคุณค่าระดับเมืองและประเทศ โดยหุ่นน้ำเวียดนามถูกรัฐถือสิทธิ์เข้ามาจัดการแสดงแทนประชาชนทั้งด้านผู้แสดงและสถานที่ในฐานะศิลปะการแสดงของชาติ ขณะที่ผ้าขึ้นตีนจกและพื้นที่แม่แจ่มได้กลายเป็นสนามของการประดิษฐ์วาทกรรมของคนอื่นเพื่อสร้างอัตลักษณ์ให้กับ

ชนชั้นกลางในเขตเมืองให้ดูมีรากเหง้าทางวัฒนธรรมจนเกิดความขัดแย้งกับความเป็นจริงในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและความทรงจำของชาวแม่แจ่ม แต่ในกรณีของตลาดย้อนยุคสามชุกนั้น คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์และชาวตลาดสามชุก เป็นผู้ประดิษฐ์สร้างประเพณีร้อยดีกินฟรีที่สามชุกให้เป็นธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีตที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของประเทศไทย ตลอดจนการรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างประเพณียกสำรับในอดีตขึ้นมาเอง เพื่อเป็นประโยชน์ทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจให้กับชาวตลาดสามชุกในปัจจุบัน มรดกทางวัฒนธรรมด้านอาหารของชาวตลาดสามชุกจึงถูกเรียกกลับมาอยู่ใน “วิถีชีวิตประจำวัน” ของผู้คนบนพื้นที่ปัจจุบันได้อย่างผสมกลมกลืน

เมื่อตลาดย้อนยุคสามชุกได้พลิกภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจให้กลับมาเจริญรุ่งเรืองอีกครั้งหนึ่งในฐานะแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอดีตและการรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างศิลปวัฒนธรรมในอดีตให้เป็นสินค้าได้ทำให้ ‘คนใน’ ซึ่งเป็นลูกหลานของชาวสามชุกได้กลับมาอยู่อาศัยและทำมาหากินในพื้นที่ที่เป็นของบรรพบุรุษอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากผลการวิจัยของศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ (2551: 135) ที่กล่าวว่า ในช่วงระยะที่การท่องเที่ยวเริ่มเข้าสู่เมืองหลวงพระบางและภาครัฐได้กำหนดให้พื้นที่บ้านเชียงม่วนเป็นย่านพักผ่อนยามราตรีของนักท่องเที่ยวต่างประเทศนั้น ปฏิบัติการดังกล่าวส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างประชากรของบ้านเชียงม่วน ในทิศทางตรงกันข้ามกับชาวตลาดสามชุก กล่าวคือ จากการสำรวจประชากรบ้านเชียงม่วนในปีพ.ศ.2549 พบว่า มีคนบ้านเชียงม่วนหลงเหลืออยู่ในเขตบ้านเชียงม่วนเพียง 10 หลังคาเรือน นอกนั้นเป็นคนรุ่นใหม่ที่เป็นชาวต่างประเทศ เนื่องจากคนท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อมต่อการดำเนินธุรกิจรองรับชาวต่างชาติ ด้วยเหตุผลสำคัญ 2 ประการคือ ไม่มีเงินลงทุนและไม่มีประสบการณ์ทางธุรกิจ จึงกลายเป็นโอกาสให้นักลงทุนต่างประเทศเรียงลำดับตามจำนวน คือ คนฝรั่งเศส จีน เวียดนาม ไทยและอินเดียเข้ามาเช่าตัวเรือนของคนบ้านเชียงม่วนประกอบธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ส่วนนี้แทนคนท้องถิ่น

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังกล่าวอีกว่า สัดส่วนโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนไปอย่างมากและรวดเร็วเช่นนี้ได้ส่งผลต่อระบบสังคมของบ้านเชียงม่วนเป็นอย่างมาก และเกิดวิกฤติวัฒนธรรมสำหรับวัดบ้านเชียงม่วน อาทิ การเรียกลูกบ้านมาร่วมประชุมเพื่อแจ้งข่าวและหารือเกี่ยวกับกิจกรรมทางศาสนา ได้มีคนมาร่วมประชุมเพียงเล็กน้อย (ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, 2551: 136) ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวแตกต่างกับตลาดสามชุกที่ชาวตลาดสามชุกได้ช่วยกันรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างศิลปวัฒนธรรมในอดีตให้มาเป็นสินค้า และสามารถพลิกวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจให้กลับมาเจริญรุ่งเรืองอีกครั้งหนึ่งด้วยตนเอง ภาคปฏิบัติการดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำคัญในการนำไปสู่การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของชาวตลาดสามชุกอันเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมตามมา

บทที่ 7

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุป

การวิจัยเรื่อง “ตลาดย้อนยุคสามชุก : การเมืองเรื่องพื้นที่และธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อคือ 1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของตลาดสามชุกในบริบทของชุมชนท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับพื้นที่ทางกายภาพของกลุ่มแม่น้ำท่าจีน 2) เพื่อศึกษาตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทการเมืองเรื่องพื้นที่ 3) เพื่อศึกษาตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทของธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต หน่วยในการวิเคราะห์ (Units of Analysis) คือ ปรากฏการณ์ในปฏิบัติการการจัดงานฉลองรางวัล “Merit of Award” จากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ UNESCO สำนักงานประจำภูมิภาค ภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ได้แสดงให้เห็นถึงผลสำเร็จสูงสุดของชาวตลาดสามชุกในการต่อสู้ช่วงชิงพื้นที่ทำมาหากินและที่อยู่อาศัยคืนจากกรมธนารักษ์ ด้วยการสร้างอดีตในพื้นที่แห่งนี้ให้มีคุณค่าทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ตลอดจนได้รับการยอมรับจากหน่วยงานสำคัญระดับชาติและระดับสากล และ ปรากฏการณ์ในปฏิบัติการ “งานอาหารอร่อยดีกินฟรีที่สามชุกครั้งที่ 10” ปี พ.ศ.2553 เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างอดีตให้เป็นสินค้าจนกลายเป็นธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีตอย่างเข้มข้น ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. “ท้องถิ่นบ้านสามชุก” เกิดจากสัมพันธ์ภาพแห่งการดำรงอยู่ของผู้คนกับ “พื้นที่กายภาพ” อันเป็นที่ตั้งของชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะตัวคือ เป็นพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนและถูกขนานไปด้วยแม่น้ำสำคัญของที่ราบลุ่มภาคกลางอีก 2 สายคือแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำแม่กลอง ส่งผลให้พื้นที่บ้านสามชุกซึ่งเป็นพื้นที่ต้นแม่น้ำมีความอุดมสมบูรณ์จากดินตะกอนที่ถูกพัดมากับสายน้ำมากกว่าพื้นที่อื่น ท้องถิ่นบ้านสามชุกจึงเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการเพาะปลูกข้าวและตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ มาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ตลาดสามชุกในบริบทของชุมชนท้องถิ่น เป็นพื้นที่ของ “กลุ่มคน” หลากหลายกลุ่ม พวกเขาได้ร่วมผลิตสร้างความหมายให้กับพื้นที่ตลาดสามชุกตามเงื่อนไขและบริบทใหม่ตลอดเวลา จนกลายเป็นอัตลักษณ์ของตลาดสามชุกในแต่ละช่วงระยะ เริ่มตั้งแต่การเป็น “พื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนสินค้าของชุมชนท้องถิ่นริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน” ซึ่งมีที่มาจากผู้คนท้องถิ่นบ้านสามชุกได้ปฏิสัมพันธ์กันผ่านการแลกเปลี่ยนสินค้าบนพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนและสันดอนทรายกลางแม่น้ำท่าจีนบริเวณบ้านสามชุก ทั้งในฤดูน้ำหลากและน้ำลด ต่อมาเมื่อรัฐสยามได้สร้างความสัมพันธ์ทางการค้ากับต่างประเทศ ข้าวกลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญของประเทศตามความต้องการของโลก อัตลักษณ์ของตลาดสามชุกจึงแปรเปลี่ยนเป็น “ชุมชนการค้าข้าวแห่งหนึ่งริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน” หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ตลาดสามชุกถูก

ทำให้มีความหมายเป็น “ตลาดประจำอำเภอที่มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก” จากการสร้างพลวัตทางเศรษฐกิจของกลุ่มพ่อค้าชาวจีน ผู้ดำเนินธุรกิจค้าถ่าน นักธุรกิจภาคเอกชนและภาครัฐ อย่างไรก็ตามเมื่อรัฐบาลไทยเริ่มต้นการพัฒนาประเทศด้วยการสร้างเส้นทางคมนาคมสมัยใหม่ ถนนได้ส่งผลให้พลวัตทางเศรษฐกิจในตลาดสามชุกหยุดชะงักและค่อยๆ ชบเซาลงเพราะเกิดตลาดบกริมถนนหลวงมากมายหลายแห่ง พร้อมกับการเข้ามาของตลาดนัดสินค้าราคาถูกและห้างสรรพสินค้าข้ามชาติ สภาพความตกต่ำทางเศรษฐกิจของตลาดสามชุกเป็นเหตุให้กรมธนารักษ์อ้างสิทธิ์ความเป็นเจ้าของและเสนอให้มีการปรับปรุงพื้นที่ดังกล่าวให้เป็นอาคารพาณิชย์ที่ทันสมัย เพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กลับมายังตลาดแห่งนี้อีกครั้งหนึ่ง ชาวตลาดสามชุกจึงรวมตัวกันต่อสู้ต่อรองกับกรมธนารักษ์เพื่อปกป้องรักษาพื้นที่ของบรรพบุรุษแห่งนี้ไว้ จนทำให้ชาวตลาดสามชุกเกิด “ความขัดแย้งกับกรมธนารักษ์” ในที่สุด

2. กลวิธีทางอำนาจที่สำคัญของชาวตลาดสามชุกซึ่งใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ ต่อรอง ชั่งชั่งและปกป้องรักษาพื้นที่ตลาดสามชุกที่เป็นทั้งที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากินมาตั้งแต่บรรพบุรุษไม่ให้ถูกไล่รื้อถอนโดยกรมธนารักษ์ คือ **หนึ่ง** การใช้ชุดความรู้ทั้งจากภายในและนอกชุมชนเพื่อมาประกอบสร้างอำนาจให้กับคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ **สอง** การผลิตสร้างความหมายและเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางกายภาพของตลาดสามชุกในปัจจุบัน ให้กลายเป็นพื้นที่ที่ประจูดด้วยคุณค่าทางประวัติศาสตร์ชุดใหม่ ซึ่งกลายมาเป็นอัตลักษณ์ชุดใหม่ของตลาดสามชุกในนามของ ‘**ตลาดย้อนยุคสามชุก**’ แหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอดีตของชาวตลาดสามชุก และ **สาม** การใช้อำนาจกฎเกณฑ์ขององค์กรเอกชนและรัฐระดับชาติและนานาชาติ ในการกำหนดคุณค่าประวัติศาสตร์ให้กับพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุก ด้วยการเสนอชื่อเข้ารับรางวัลอนุรักษ์ศิลปสถาปัตยกรรมดีเด่นประเภทองค์กรจากสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ การทำให้ตลาดย้อนยุคสามชุกกลายเป็นย่านประวัติศาสตร์ และการทำให้ตลาดย้อนยุคสามชุกกลายเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก

3. กลวิธีทางอำนาจที่สำคัญของชาวตลาดสามชุกซึ่งใช้เป็นเครื่องมือในการชั่งชั่งผู้ซื้อหรือในปัจจุบันคือนักท่องเที่ยวเชิงถวิลหาอดีต จากธุรกิจการค้าข้ามชาติที่สัมพันธ์กับการบริโภคความทันสมัย คือ การรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างมรดกทางวัฒนธรรมในอดีตให้กลายเป็นสินค้าในปัจจุบันในนามของธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต เพื่อทำให้ตลาดแห่งนี้กลับมาสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจอีกครั้งหนึ่งจากการบริโภคของนักท่องเที่ยวที่ต้องการบริโภควัตถุ เรื่องราว หรือ สัญลักษณ์แห่งอดีตกาล

การรื้อฟื้น-ประดิษฐ์สร้างมรดกทางวัฒนธรรมในอดีตให้เป็นสินค้า เป็นภาคปฏิบัติการที่ชาวตลาดสามชุกร่วมกันกระทำทั้งในระดับปัจเจกและระดับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการเรียกคืนและตรึงกรรมวิธีการผลิตกาแฟและหมี่กรอบที่เป็นสูตรลับเฉพาะของร้านขึ้นมาเป็นสินค้า การรื้อฟื้นความทรงจำในวัยเยาว์ขึ้นมาแปรรูปเป็นสินค้าของเด็กเล่นโบราณ การประดิษฐ์สร้างของสะสมที่สัมพันธ์กับตัวตนให้กลายเป็น

มาเป็นสินค้าและบริการ ตลอดจนการประดิษฐ์สร้างมรดกทางวัฒนธรรมด้านอาหารซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวตลาดสามชุกในอดีตให้กลายเป็นสินค้าในรูปปลั๊กชันของ “ประเพณีอาหารอร่อยดีที่สามชุก”

อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการวิจัยเป็น 2 ประเด็นคือ ตลาดย้อนยุคสามชุกเป็นประติมากรรมทางวัฒนธรรมจากอดีตเพื่อปัจจุบัน และตลาดย้อนยุคสามชุกเป็นพื้นที่แห่งการร้อยพันและประดิษฐ์สร้าง ความทรงจำร่วมชุดใหม่ของชุมชน ดังนี้

1. ตลาดย้อนยุคสามชุกเป็นประติมากรรมทางวัฒนธรรมจากอดีตเพื่อปัจจุบัน

อังรี เลอเฟบว์ (Henri Lefebvre: 1991) อธิบายความหมายของพื้นที่ไว้ว่า “พื้นที่” (Place/Space) คือ ผลผลิตจากการให้ความหมายของผู้คนในสังคม อันเป็นผลจากจินตนาการและปฏิบัติการทางสังคมของผู้คน อย่างไรก็ตามความหมายของพื้นที่เป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว มนุษย์ได้สร้างความหมายใหม่ให้กับพื้นที่ตลอดเวลาเพื่อเป็นเครื่องมือในการโต้ตอบ ต่อรอง และขัดแย้งอำนาจที่เกิดจากความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์บนพื้นที่ และในขณะเดียวกันการสร้างความหมายใหม่ให้กับพื้นที่ก็เป็นการเก็บกดปิดกั้น กดทับบางอย่างไว้ด้วยเสมอ

เมื่อใช้มุมมองข้างต้นของเลอเฟบว์พิจารณา กระบวนการเปลี่ยนแปลงความหมายของพื้นที่ของชาวตลาดสามชุกจากพื้นที่ที่ไร้คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และไร้มูลค่าทางเศรษฐกิจตามจินตนาการของกรมธนารักษ์ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอดีตของชาวตลาดสามชุก และกลายเป็นจุดขายในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตในอดีตในนามของ ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ ต่อรอง ช่างชิง และปกป้องรักษาพื้นที่ทำกินและพื้นที่อยู่อาศัยมาตั้งแต่บรรพบุรุษแห่งนี้จากกรมธนารักษ์ พบว่า ความหมายดังกล่าวเกิดขึ้นจากการคัดเลือก (Include) อดีตที่เป็นประโยชน์ต่อคนสามชุกในปัจจุบันขึ้นมาตกแต่งและตีความใหม่ พร้อมทั้งคัดทิ้ง (Exclude) และกดทับอดีตชุดที่ไม่สอดคล้องกับความหมายใหม่เหล่านั้นออกไป

“อดีต” ที่คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์นำมาประดิษฐ์สร้างให้ตลาดสามชุกกลายเป็นสามชุกตลาดร้อยปีหรือตลาดย้อนยุคสามชุกนั้น ประกอบด้วยอดีต 2 ชุดคือ อดีตที่เกี่ยวกับ “เวลา” หรือจุดกำเนิดของพื้นที่ตลาดสามชุกและอดีตที่เกี่ยวกับ “พื้นที่” หรือชื่อเรียกพื้นที่แห่งนี้ว่า สามชุก

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของตลาดสามชุกของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ พบว่า สุนทรภู่ได้เดินทางผ่านพื้นที่แห่งนี้ในปี พ.ศ.2379 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและนามบ้านสามชุกชุมชนแห่งการแลกเปลี่ยนสินค้าได้ถูกบันทึกไว้ในนิราศสุพรรณบทที่ 217 (กรมศิลปากร. 2510: 71) ถึงแม้ว่าก่อนหน้าการเดินทางเข้ามายังพื้นที่บ้านสามชุกของสุนทรภู่มียุคก่อน

การเดินทางของผู้คนภายนอกเข้ามาหรือผ่านบริเวณนี้มาก่อนแล้ว อาทิ บ้านที่กึ่งของทางราชการที่รายงานการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ไม่ว่าจะเป็นการเกณฑ์แรงงานหรือการเก็บภาษี และแผนที่ยุทธศาสตร์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พ.ศ.2352-2367) จำนวน 2 ชุดก็ตาม แต่เอกสารข้างต้นมิได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในการกำหนดความหมายใหม่ให้กับตลาดสามชุก เนื่องจากผู้บันทึกอดีตชุดดังกล่าวไม่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์มากพอเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับ “สุนทรภู่” เนื่องจากสุนทรภู่ได้รับการยกย่องให้เป็นกวีเอกของโลกจากองค์การยูเนสโกตั้งแตปี พ.ศ.2529 คุณค่าของบุคคลและบทประพันธ์ทั้งหลายของสุนทรภู่จึงเป็นที่ยอมรับและรู้จักของผู้คนในระดับสากล และเมื่อคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์นำเอาพลังของสากลที่ประทับบนผลงานของสุนทรภู่ คือ นิราศสุพรรณมาสร้างความหมายใหม่ให้ตลาดสามชุกกลายเป็น “สามชุกตลาดร้อยปี” หลักฐานดังกล่าวจึงได้รับการยอมรับและเชื่อถือจากสาธารณชนภายในประเทศว่า พื้นที่ตลาดสามชุกมีประวัติความเป็นมาเกือบ 180 ปี ในขณะเดียวกันหลักฐานดังกล่าวก็ทำหน้าที่ก่อกำเนิดความจริงที่ว่า พื้นที่สุนทรภู่เดินทางผ่านในปี พ.ศ.2379 นั้นเป็นพื้นที่ของบ้านสามชุกเดิมไม่ใช่บ้านสามเพ็งหรือตลาดสามชุกในปัจจุบัน รวมทั้งคัตติ้งอดีตของตลาดสามชุกจากเอกสารชิ้นอื่นๆ ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเก็บภาษีและการวางแผนยุทธศาสตร์ออกไป

สำหรับอดีตที่เกี่ยวข้องกับชื่อเรียกของพื้นที่แห่งนี้ว่า “สามชุก” นั้นจากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสในชุมชนตลาดสามชุกของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ พบว่า คำนี้มี 3 นัยยะดังปรากฏในหนังสือสวดมนต์วัดสามชุก นิทานพื้นบ้านสุพรรณบุรี และตำนานท้องถิ่น ตามลำดับดังนี้

นัยยะแรกปรากฏหลักฐานในหนังสือสวดมนต์วัดสามชุกได้กล่าวไว้ว่า สามชุกมาจากคำว่า “กระชุก” หรือ “สี่ชุก” ภาชนะที่ชาวบ้านนิยมใช้ใส่สิ่งของเพื่อนำมาแลกเปลี่ยนค้าขายกัน และบางครั้งหากใครเดินทางมาถึงพื้นที่แลกเปลี่ยนสินค้าก่อนไม่ว่าจะเป็นชาวเรือ ชาวป่า หรือชาวบ้านก็ต้องรอคอยอีกฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นฝ่ายที่มาก่อนจึงต้องเก็บสินค้าไว้ในกระชุกหรือสามชุกของตนเพื่อป้องกันข้าวของเสียหาย บรรดาพวกพ่อค้าแม่ค้าจึงนิยมสานกระชุกไว้ใส่สินค้าของตนในช่วงเวลาที่ต้องรอคอยแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน ทั้งการสานกระชุกแบบรูปฟักผ่าตามยาวเพื่อใช้สอดลงในเกวียนเพื่อใส่ข้าวเปลือกนุ่นและถ่าน และสานกระชุกแบบทรงกลมไว้บรรจุสิ่งของเป็นต้น ซึ่งกระชุกทั้งสองลักษณะล้วนเรียกว่ากระชุก สี่ชุก สามชุกหรือกระชุกได้ทั้งสิ้น ส่งผลให้ชาวบ้านทั้งในท้องถิ่นและต่างถิ่นพากันเรียกละแวกนั้นว่า “บ้านกระชุก” หรือ “บ้านสามชุก” เรื่อยมา (พระครูสุวรรณวิจิตร. ม.ป.ป.: ประวัติวัดสามชุก)

นัยยะที่สองปรากฏหลักฐานในนิทานพื้นบ้านสุพรรณบุรีซึ่งได้กล่าวไว้ว่า สามชุกมาจากกาที่ชุมชนย่านนี้มีทำเลที่ตั้งอันเป็นเสมือนชุมทางการค้าที่สามารถติดต่อได้ถึง 3 สายหรือ 3 แพร่งด้วยกัน ได้แก่ ทางเรือจากทิศเหนือและทิศใต้ และทางเกวียนจากทิศตะวันตก ทำให้อันนี้กลายเป็นย่านที่มีผู้คนชุกชุม จนเกิดการผนวกคำระหว่าง “สามแพร่ง” กับ “ชุกชุม” กลายเป็นคำว่า “สามชุก” ที่ใช้เรียกขาน

ย่านนี้นับแต่นั้นเป็นต้นมา (ศิวกานท์ ปทุมสูติ, สุนันทา สุนทรประเสริฐ และอรอนงค์ โชคสกุล. 2534: 109)

สำหรับนัยยะที่สามมาจากคำบอกเล่าของศิริ สรหงษ์ ประชาญชาชาวบ้านผู้สนใจศึกษาและรวบรวมประวัติความเป็นมาของตลาดสามชุกจากตำนานท้องถิ่นได้เล่าว่า สามชุกมาจากคำว่า “สามสี่ชุก” โดยมีเรื่องเล่าขานกันมาว่า สมัยก่อนที่บริเวณบ้านสามชุกได้เคยมีเรือชะล่าหรือเรือทรัพย์แผ่นดินเคลื่อนที่ผ่านไปมาอยู่ใต้ดิน โดยเรือทรัพย์แผ่นดินลำนี้ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นเรือที่บรรทุกเงินบรรทุกทองเอาไว้มากมายนับไม่ถ้วนเท่าใดก็ไม่หมด ชาวบ้านได้ช่วยกันนำทรัพย์สินจากเรือขึ้นมาใส่เกวียนซึ่งมีมากมายถึงสามสี่ชุกด้วยกัน จึงเกิดคำรำลือไปทั่วสารทิศและเกิดการเรียกขานย่านนี้ว่า “บ้านสามสี่ชุก” หรือ “บ้านสามชุก” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (อรุณี จำปานิล. 2550: 28)

จากความหมายของคำว่า “สามชุก” ทั้ง 3 นัยยะที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าชื่อเรียกพื้นที่ “สามชุก” นั้น มีเพียงความหมายแรกที่เกี่ยวข้องกับการเป็นพื้นที่แห่งการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชาวละแวก ชาวกระเหรี่ยงและชาวไทยตามที่สุนทรภูได้บันทึกไว้ในโคลงนิราศสุพรรณ ดังนั้นความหมายตามนัยยะที่ 2 และ 3 จึงถูกคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์คัดทิ้ง และเพื่อให้อดีตที่สร้างขึ้นสามารถนำไปใช้ได้ยาวนานเชื่อถือถื่อ คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์จึงพยายามเสาะหาวัตถุทางวัฒนธรรมในอดีตที่ยังหลงเหลือในปัจจุบันเพื่อใช้เป็นภาพตัวแทนแห่งอดีต โดยนำภาชนะใส่สิ่งของที่ถูกเรียกว่า “กระชุก” และถูกปล่อยให้ร้างอยู่ตามบ้านเรือนของผู้คนในชุมชนมาตกแต่งและจำลองใหม่ให้อยู่ในเกวียนขนาดใหญ่ เพื่อนำมาประกอบสร้าง ความหมายใหม่ให้กับพื้นที่ตลาดสามชุกร่วมกับโคลงนิราศสุพรรณ ณ บริเวณป้ายทางเข้าตลาดย่านสามชุกในพื้นที่และเวลาสำคัญของชาวตลาดสามชุก อาทิ พิธีเปิดงานอร่อยดีที่สามชุก และพิธีฉลองรางวัล “Merit of Award” จากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ

ปฏิบัติการคัดเลือกและคัดทิ้งอดีตของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์นี้ ยังถูกนำมาใช้ในการทำให้เก่าแก่คนหนึ่งของตลาดสามชุกในฐานะเจ้าภาชีนายอากรและเจ้าของโรงเหล้าโรงยาฝิ่นกลายเป็น “วีรบุรุษของชุมชน” ด้วยการนำเสนอแต่เพียงอดีตที่ทำความงามความดีให้กับรัฐไทยจนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์จากพระมหากษัตริย์ไทยให้สาธารณชนได้รับรู้และจดจำเท่านั้น เพื่อนำอดีตดังกล่าวมาใช้เป็นเครื่องมือทางสัญลักษณ์ในการต่อสู้ต่อรองกับกรมธนารักษ์ว่า พื้นที่แห่งนี้มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ในขณะที่เดียวกันอดีตอีกส่วนหนึ่งของเจ้าเก่าแก่คนดังกล่าวในฐานะเจ้าของแหล่งอบายมุขต่างๆ ในตลาดสามชุกก็ถูกคัดทิ้งไม่ได้รับการกล่าวขานให้สาธารณชนได้รับรู้และถูกกดทับให้มีพื้นที่อยู่แต่ในความทรงจำของผู้คนเท่านั้น

ปฏิบัติการของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์ที่คัดสรรอดีตมาสร้างความหมายใหม่พร้อมกับกดทับและปิดบังอดีตบางส่วนไว้ ยังปรากฏกับพ่อค้าแม่ค้าในตลาดสามชุกในรูปลักษณะ

ของพิพิธภัณฑ์บ้านพุดได้ ชาวตลาดสามชุกได้คัดเลือกเรื่องราว ภาพถ่ายและของสะสมประจำตระกูล เพียงบางเรื่อง บางภาพและบางชิ้นที่ผู้เป็นเจ้าของบ้านอยากเปิดเผยและอยากนำเสนอให้นักท่องเที่ยว ได้รับรู้มาจัดวางไว้ ณ มุมใดมุมหนึ่งของบ้านเท่านั้น หาใช่อดีตทั้งหมดของบุคคลนั้นไม่ ภาพตัวแทนแห่งอดีตเหล่านั้นทำให้นักท่องเที่ยวถูกกำกับให้ “รู้” แค่ออดีตเพียงบางส่วนที่เจ้าของบ้านอยากให้รู้

ดังนั้น “อดีต” ที่ปรากฏบนพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกจึงเป็นอดีตที่ถูกคัดเลือก ถูกปรุงแต่งและถูกสร้างใหม่เพื่อนำมาประกอบสร้างความหมายใหม่ให้ตลาดแห่งนี้กลายเป็น ‘ตลาดย้อนยุคสามชุก’ ที่ประจักษ์ด้วยอดีตชุดใหม่

เมื่อชาวตลาดสามชุกเป็นผู้สร้างอดีตให้มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในปัจจุบัน และสถาปนาวัตถุทางวัฒนธรรมที่ประจักษ์ด้วยอดีตหรือประวัติศาสตร์ชุดใหม่ให้กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติในนามของ “ย่านประวัติศาสตร์” หรือกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกด้วยตนเอง การตรึงอดีตและสถาปัตยกรรมภายในตลาดสามชุกให้คงรูปลักษณะดั้งเดิมจึงไม่ก่อให้เกิดการขัดแย้งระหว่างชาวชุมชนตลาดสามชุกกับกรมศิลปากร เพราะอดีตที่อยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของชาวตลาดสามชุกเป็นอดีตของพวกเขาเอง ซึ่งแตกต่างกับกระบวนการทำให้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติของกรมศิลปากร เพราะกรมศิลปากรทำให้อดีตที่เคยเป็นของผู้คนในพื้นที่กลายเป็นปัจจุบันกลายเป็นอดีตของคนอื่นด้วยการสร้างเรื่องราวให้ผูกติดกับประวัติศาสตร์ชาติ สถาบันศาสนาและพระมหากษัตริย์ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ผลการวิจัยของปริญญาณิพนธ์เล่มนี้แตกต่างกับผลการวิจัยของมูริซิโอ เพเลจจี (Murizio Peleggi: 2002) อยู่ 2 ประการคือ

ประการแรก เพเลจจี ชี้ให้เห็นว่า เมื่อประเทศไทยได้สถาปนาให้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไทย ดังเช่น เมื่อโบราณสุโขทัยและอยุธยา รัฐก็ได้ตั้งหน่วยงานคือ กรมศิลปากรขึ้นมาดูแลแหล่งประวัติศาสตร์นั้นๆ พร้อมทั้งทำให้แหล่งประวัติศาสตร์นั้นกลายเป็นสินค้าเพื่อการบริโภคของนักท่องเที่ยว โดยการกันให้ประชาชนที่เคยอยู่อาศัยในพื้นที่นั้นออกไปจากพื้นที่แหล่งประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการแยกอดีตไว้คนละส่วนกับพื้นที่ในชีวิตประจำวันของคนปัจจุบัน แต่สำหรับพื้นที่ของตลาดสามชุกมีความหมายมากกว่าการเป็นซากปรักหักพัง ที่ถูกจัดไว้ในพื้นที่เขตอุทยานประวัติศาสตร์ เพราะพื้นที่ในอดีตของตลาดสามชุกถูกวางทับซ้อนอยู่ในพื้นที่เดียวกับพื้นที่ของตลาดสามชุกในปัจจุบันที่มีชีวิตของชาวตลาดสามชุกปัจจุบันรวมอยู่ด้วย ดังนั้นอดีตในแต่ละบริบทของตลาดสามชุกจึงผสมผสาน คลุกเคล้า เลื่อนไหลอยู่กับพื้นที่ทางกายภาพ พื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางจินตนาการของผู้คนในปัจจุบันทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน

ประการที่สอง เพเลจจีได้กล่าวว่า กระบวนการทำให้มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไทยนั้น รัฐเป็นผู้ใช้อำนาจในการดำเนินการค้นคว้า เคลื่อนย้าย ยืนยันความเป็นของแท้และสืบสานมรดกวัฒนธรรมของท้องถิ่นเพียงฝ่ายเดียว และพยายามบังคับให้ชาวบ้านยอมรับ

ความชอบธรรมในการจัดการมรดกจากอดีตกาลนั้น ด้วยการสร้างเรื่องราวให้ผูกติดกับประวัติศาสตร์ชาติ สถาบันพุทธศาสนาและพระมหากษัตริย์ รวมถึงการใช้ข้อกฎหมายบังคับ ซึ่งเป็นการทำให้อดีตที่เคยเป็นของผู้คนในพื้นที่ปัจจุบันกลายเป็นอดีตของคนอื่น เป็นอดีตที่แปลกแยกไม่มีความสัมพันธ์กับผู้คน และพื้นที่ในปัจจุบัน แต่สำหรับชาวตลาดสามชุกนั้น พวกเขาเป็นผู้เลือก ตกแต่ง และผลักดันให้มรดกทางวัฒนธรรมในอดีตของชุมชนที่เป็นประโยชน์ต่อปัจจุบัน ผ่านกระบวนการให้คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และได้รับการยืนยันความเป็นของแท้และดั้งเดิมจากหน่วยงานภายนอกทั้งในระดับประเทศชาติ และระดับภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ตลอดจนทำให้มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านั้นกลายเป็นสินค้าในธุรกิจการท่องเที่ยววิถีวิถีหาอดีตด้วยตนเอง อดีตของชาวตลาดสามชุกจึงผสมผสานผูกพันกับวิถีชีวิตของผู้คนและพื้นที่ในปัจจุบัน และถูก “ผลิตซ้ำ” อยู่ตลอดเวลาจนกลายเป็น “วิถีชีวิตประจำวัน” ของผู้คนในตลาดสามชุกในปัจจุบัน

ดังนั้น พื้นที่ของตลาดย้อนยุคสามชุกจึงเป็นสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมแห่งการจำลองภาพเสมือนอดีตที่ผ่านการคัดเลือกข้อเท็จจริงบางอย่างและตัดทิ้งข้อเท็จจริงบางอย่าง พร้อมทั้งผ่านการตีความใหม่ภายใต้เงื่อนไขปัจจุบัน เพื่อให้อดีตชุดใหม่เป็นเครื่องมือในการต่อสู้ต่อรองเชิงสัญลักษณ์กับกรรมธนารักษ์และรับใช้ชาวตลาดสามชุกในปัจจุบัน

2. ตลาดย้อนยุคสามชุกเป็นพื้นที่แห่งการรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างความทรงจำร่วมชุดใหม่ของชุมชน

จากการที่รัฐบาลไทยเริ่มต้นการพัฒนาประเทศด้วยการสร้างถนนทั้งทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงชนบทส่งผลให้วิถีแห่งการเดินทางและการขนส่งทางน้ำด้วยเรือของตลาดสามชุกสิ้นสุดลง และจากการพัฒนาปรับปรุงถนนสายต่างๆ รอบตลาดสามชุกให้กว้างขวางและเชื่อมโยงติดต่อกันใช้เวลายาวนานส่งผลให้พ่อค้า แม่ค้า และลูกค้าเกิดอุปสรรคในการเดินทางเข้ามาจับจ่ายซื้อขายสินค้ายังตลาดสามชุกพลวัตทางเศรษฐกิจในตลาดสามชุกจึงหยุดชะงักและค่อยๆ ชบเซาลง

นอกจากหน่วยงานภาครัฐทำให้ตลาดสามชุกอยู่ในภาวะชบเซาแล้ว หน่วยธุรกิจภาคเอกชนทั้งพ่อค้าแม่ค้าตลาดนัดที่นำเอาสินค้าราคาถูกไปเสนอให้ลูกค้าถึงหน้าบ้าน และห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ของบรรษัทข้ามชาติที่ใช้อำนาจของเงินทุนทำให้สินค้าประเภทต่างๆ มีราคาต่ำกว่าสินค้าในตลาดสามชุก ปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้จำนวนสินค้าและจำนวนผู้ซื้อผู้ขายภายในตลาดสามชุกลดลงเรื่อยๆ และทำให้พ่อค้าแม่ค้าชาวตลาดสามชุกหันไปทำอาชีพเสริมควบคู่ไปกับการค้าขาย เช่น การเพาะปลูกข้าว กล้วย ฝรั่ง ผลไม้ ดอกไม้ เป็นต้น บางรายก็ย้ายออกไปหาที่ทำกินใหม่ทั้งอาคารบ้านเรือนให้กว้างขวางเปล่าและบางรายก็ปิดกิจการลงในที่สุด ลูกหลานชาวตลาดสามชุกต้องอพยพย้ายถิ่นฐานไปหางานทำในลักษณะใหม่ที่พวกเขาคิดว่ามั่นคงและก้าวหน้ามากกว่าอาชีพค้าขายของบิดามารดาในตลาดสามชุก

การกระจายและพลัดพรากจากถิ่นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินมาตั้งแต่บรรพบุรุษของผู้คนในตลาดสามชุก ส่งผลให้สายสัมพันธ์และความทรงจำร่วมกันเกี่ยวกับอดีตของชุมชนถูกฉีกขาดไปกลายเป็นเพียง “ความทรงจำส่วนบุคคล” และเป็นความทรงจำที่แทบจะไม่มีโอกาสได้เล่าให้ผู้ใดได้ฟังแม้แต่คนในครอบครัว

ดังนั้น เมื่อชาวตลาดสามชุกได้ร่วมกันรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ของชุมชนขึ้นมาใหม่ผ่านกิจกรรมภาพเก่าเล่าชานตำนานสามชุก เพื่อเปิดพื้นที่ให้ผู้อาวุโสในชุมชนได้เล่าเรื่องราวในอดีตของพื้นที่และวิถีชีวิตของผู้คนที่ใช้พื้นที่ร่วมกันให้ลูกหลานได้ฟัง และกิจกรรมงานรำลึกประวัติศาสตร์สามชุกเพื่อเปิดโอกาสให้คนในตลาดสามชุกได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับอดีตด้านต่างๆ ของตลาดสามชุก เพื่อให้เด็กและเยาวชนและคนรุ่นหลังได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นโดยการบอกเล่าของคนในท้องถิ่นและเพื่อกระตุ้นให้คนในท้องถิ่นเกิดจิตสำนึกรักและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง กิจกรรมทั้ง 2 ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มของชาวตลาดสามชุกหลากหลายวัยเข้ามาร่วมรื้อฟื้นและแลกเปลี่ยนความทรงจำกัน ปฏิบัติการดังกล่าวทำให้ “ความทรงจำส่วนบุคคล” เข้ามาเชื่อมต่อกันจนกลายเป็น “ความทรงจำร่วมทางสังคม” ของชาวตลาดสามชุกอีกครั้งหนึ่ง

การรื้อฟื้นประวัติศาสตร์ชุมชนจนกลายเป็นความทรงจำร่วมทางสังคม มีผลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ตนเองของชาวตลาดสามชุกเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ชาวตลาดสามชุกเริ่มมองเห็นรากเหง้าของตนเองเด่นชัดขึ้น และเริ่มสร้าง “อัตลักษณ์” ชุมชนใหม่ของตนเองจากความเป็นมาทางประวัติศาสตร์และทุนทางวัฒนธรรมที่นำมาสู่การสร้างสรรคการผลิตใหม่ให้มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น อรรถจักร สัตยานุรักษ์ (2553: 84) กล่าวว่า การผลิตใหม่ที่สร้างจากทุนวัฒนธรรมนี้จะมีลักษณะแตกต่างไปจากการผลิตที่เกิดจากทุนทั่วไปตรงที่ว่า การผลิตใหม่จากทุนวัฒนธรรมจะเน้นการกระจายโอกาสและรายได้ไปสู่ผู้คนที่ร่วมอยู่ในประวัติศาสตร์ชุดเดียวกัน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับภาคปฏิบัติการรื้อฟื้นภูมิปัญญาทางอาหารของชาวสามชุกมาประดิษฐ์สร้างให้เป็นงานอาหารอร่อยดีที่สามชุก จนกลายเป็นประเพณีประจำปีของชุมชน และกลายเป็นประเพณีที่สามารถสร้างรายได้สูงสุดในรอบปีให้กับชาวตลาดสามชุก

เมื่อชาวตลาดสามชุกได้ร้อยเรียงประวัติศาสตร์ของชุมชนขึ้นมาใหม่ จากเอกสารประเภทต่างๆ ตลอดจนจากคำบอกเล่าและความทรงจำของผู้อาวุโสประจำชุมชน โดยการรื้อฟื้นสุนทรภู่และโคลงนิราศสุพรรณ ขุนจ้านจันนารักษ์ วัตถุ เรื่องราวและของสะสมต่างๆ ของชาวตลาดสามชุกให้กลับขึ้นมาชีวิตอีกครั้งหนึ่งบนพื้นที่ปัจจุบัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความหมายใหม่ให้ตลาดสามชุกกลายเป็น “สามชุกตลาดร้อยปีหรือตลาดย้อนยุคสามชุก” จนกลายเป็นความทรงจำทางสังคมชุดใหม่ของชาวตลาดสามชุกนั้น ชาวตลาดสามชุกก็ได้ส่งต่อความทรงจำชุดใหม่ไปยังลูกหลานภายในชุมชนหลากหลายวิธี เช่น การพิมพ์ไว้ในแผ่นพับประชาสัมพันธ์ของตลาดสามชุกและหนังสือสืบสานงานศิลป์ถิ่นสามชุก การ

จัดกิจกรรมที่จักรยานแรลลี่ เพื่อให้เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับสถานที่สำคัญที่ตั้งอยู่รายรอบตลาดสามชุก และการสนับสนุนให้เด็กนักเรียนโรงเรียนต่างๆ ในตำบลสามชุกเข้ามาศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากผู้รู้ในตลาดสามชุกจนเป็นบ่อเกิดของ “มัคคุเทศก์น้อย” ในเวลาต่อมา

ปฏิบัติการของชาวตลาดสามชุกข้างต้น ได้ทำให้ความทรงจำร่วมทางสังคมชุดใหม่ที่ชาวตลาดสามชุกร่วมกันสร้างขึ้นถูกผลิตซ้ำ ถักทอ และสานต่อเป็นตาข่ายแห่งสายสัมพันธ์ของคนในชุมชนและความทรงจำชุดใหม่บนพื้นที่ตลาดสามชุกอย่างแน่นอน และเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนเชื่อมร้อยผู้คนภายในตลาดสามชุกเข้าด้วยกัน

นอกจากนี้ เมื่องานวิจัยเรื่องการศึกษาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนตลาดสามชุก (2552) โดยคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกและชาวตลาดสามชุก ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรมได้ศึกษาเกี่ยวกับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นสามชุกทั้งในมิติสังคมวิทยา วัฒนธรรม พื้นที่ทางกายภาพ สถาปัตยกรรมและชาติพันธุ์ของคนในชุมชนครบทุกมิติ และได้เผยแพร่ผลงานวิจัยผ่านการสัมมนาทางวิชาการ ณ ตลาดสามชุก การจัดนิทรรศการ รวมทั้งจัดทำเป็นหนังสือและสื่อมัลติมีเดียเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์นั้นได้ทำให้ชาวตลาดสามชุกเกิดความตระหนักและสำนึกร่วมกันว่า พวกเขาเป็นพวกเดียวกัน เพราะบรรพบุรุษของพวกเขาเป็นผู้ที่เข้ามาร่วมใช้พื้นที่เดียวกันทั้งพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เพื่ออยู่อาศัยและทำมาหากินร่วมกัน ตลอดจนมีการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันระหว่างเครือญาติและกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันมาช้านาน อีกทั้งมีการเผชิญต่อปัญหาและต่อสู้วิกฤตการณ์เรื่องต่างๆ มาด้วยกัน ดังนั้นการรื้อฟื้นความทรงจำร่วมของชาวชุมชนตลาดสามชุกจากการมีส่วนร่วมในการทำวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของคนในชุมชนหลากหลายวัย ได้ทำให้ชาวชุมชนมีความเข้มแข็งอันเกิดจากความสำนึกในความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของคนทั้งหมดในชุมชน รวมทั้งช่วยฟื้นฟูพลังทางปัญญาของชาวตลาดสามชุกในการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเองท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ได้อย่างลึกซึ้ง

เมื่อความทรงจำร่วมทางสังคมชุดใหม่อยู่ในบริบทของธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต ชาวตลาดสามชุกก็ได้พยายามสร้างธุรกิจหรือสินค้าของตนให้มีอดีตเกาะเกี่ยวกับความทรงจำร่วมทางสังคมชุดใหม่ นี้ โดยเลือกหยิบใช้ความทรงจำบางเรื่อง บางเวลา บางพื้นที่มาสร้างให้สินค้าและบริการของตนมีอดีตที่ผูกพันกับความทรงจำร่วมทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการรื้อฟื้นกรรมวิธีการผลิตกาแฟและหมี่กรอบโบราณที่เป็นสูตรลับเฉพาะของร้านขึ้นมาเป็นสินค้า การรื้อฟื้นความทรงจำในวัยเยาว์ขึ้นมาผลิตสร้างให้เป็นสินค้าในรูปลักษณะของเด็กเล่นโบราณ และการประดิษฐ์สร้างของสะสมที่สัมพันธ์กับตัวตนให้กลายเป็นสินค้าและบริการ

ดังนั้น “ความทรงจำร่วมกันทางสังคม” ได้นำไปสู่การสร้าง “ตัวตน” ของคนในสังคมให้หมายรู้ได้ว่าตนเองนั้นมีความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ในชุมชนในฐานะใดและที่สำคัญก็คือ ผู้ที่ร่วมอยู่ในความทรงจำเดียวกันย่อมสำนึกว่าทุกคนอยู่ร่วมกันทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต “ความทรงจำร่วมกันทางสังคม” จึงเป็นเสมือนสายใยที่เชื่อมโยงทุกคนในสังคมเอาไว้ด้วยกัน และเป็นพลังในการถักทอสายสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนที่เคยห่างหายไปในช่วงที่ตลาดเกิดภาวะซบเซาให้กลับมาร่วมพลิกฟื้นตลาดสามชุกให้กลับมามีชีวิตอีกครั้งหนึ่ง โดยที่แต่ละคนก็ยอมที่จะสละปัจเจกภาพบางส่วนเพื่อที่จะได้มาอยู่ร่วมกันอย่างอบอุ่นในชุมชนที่มีความหมายใหม่แห่งนี้ (อรรถจักร สัตยานุรักษ์. 2548: 8, 2553: 84)

ถึงแม้ลูกหลานของชาวตลาดสามชุกได้เลือกตีความและสร้าง “อดีต” ชุดใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นบนพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกในบริบทของธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีตตลอดเวลา แต่พวกเขาก็ได้สร้างเรื่องเล่าและเหตุการณ์ที่เกาะเกี่ยวกับความทรงจำทางสังคมชุดใหม่ไว้อย่างเหนียวแน่น ปฏิบัติการดังกล่าวส่งผลให้ชาวตลาดสามชุกสามารถรักษา “ตัวตนหรืออัตลักษณ์” ที่แตกต่างหลากหลายของตนไว้ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และสามารถตอบสนองความต้องการเสพสัญญะแห่งอดีตที่แปลก แตกต่าง ไม่ซ้ำใครของนักท่องเที่ยวเชิงถวิลหาอดีตได้เป็นอย่างดี ตลาดย้อนยุคสามชุกแหล่งท่องเที่ยวเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอดีตของชาวตลาดสามชุกแห่งนี้ จึงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวเชิงถวิลหาอดีตมากที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย

จะเห็นได้ว่า กระบวนการรื้อฟื้นและสร้างความทรงจำต่ออดีตร่วมกันของชาวตลาดสามชุกเป็นกระบวนการกระชับสายใยความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนให้ตระหนักถึงคุณค่าของ “พื้นที่” และ “ผู้คน” ที่ผ่านกาลเวลามาเนิ่นนาน อีกทั้งยังก่อให้เกิดพลังทางปัญญาทำให้ชาวตลาดสามชุกมองเห็นทางเลือกและทางรอดในการเลือกใช้ทุนทางวัฒนธรรมของตนเองในการต่อสู้กับอำนาจรัฐและทุนนิยมข้ามชาติด้วยตนเอง ทักษะและพลังทางปัญญาดังกล่าวส่งผลให้ชาวตลาดสามชุกสามารถเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยและสังคมโลกต่อไปในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “ตลาดย้อนยุคสามชุก : การเมืองเรื่องพื้นที่และธุรกิจแห่งการถวิลหาอดีต” ผู้วิจัยพบว่า งานวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะต่อวงวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรมวิจัย และชุมชนท้องถิ่นอื่นๆ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะต่อวงวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรมวิจัย

ผลจากงานวิจัยเรื่องนี้ สามารถใช้เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจกระบวนการผลิตสร้างความหมายของพื้นที่และกระบวนการทำให้มรดกวัฒนธรรมในอดีตกลายเป็นสินค้าในปัจจุบันของชุมชนท้องถิ่นที่กำลังเปลี่ยนผ่านมาเป็นชุมชนแห่งธุรกิจการถวิลหาอดีตหรือ “ตลาดย้อนยุค” รวมทั้งชุมชนที่มีมิติด้านการเมืองเรื่องพื้นที่ทั้งในและต่างประเทศได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยตระหนักว่าตลาด

แห่งนี้ดูคมไปด้วยเรื่องเล่าทั้งเป็นเรื่องของตัวเอง เรื่องของผู้อื่น และเรื่องของคนอื่นเพื่อนำมาประกอบสร้างตำแหน่งแห่งที่และความเป็น “ตัวตน” ของผู้เล่าบนพื้นที่ตลาดย้อนยุคสามชุกและสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้คนกับพื้นที่และการประกอบสร้างเป็นชุมชน “การเมืองเรื่องเล่า” ของผู้คนที่แตกต่างกันหลากหลายในตลาดสามชุกจึงเต็มไปด้วยสีสันน่าสนใจ ตลาดสามชุกจึงเป็น ‘สนาม’ ที่น่าสนใจสำหรับการวิเคราะห์และทดสอบแนวคิดทฤษฎีต่างๆ อีกมากมาย ซึ่งจะช่วยให้วงวิชาการศิลปะวัฒนธรรมวิจัยสามารถสร้างแนวคิดและแนวทางใหม่ๆ ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมดังกล่าว

2. ข้อเสนอแนะต่อชุมชนตลาดสามชุก

ชาวตลาดสามชุกสามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ ไปเป็นฐานการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในโรงเรียนต่างๆ โดยอาจนำผลการวิจัยบางส่วนบูรณาการเข้ากับ “หลักสูตรท้องถิ่น” เพื่อเปิดโอกาสให้เรื่องราว/อดีต/ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นได้รับการค้นคว้า ถกเถียง และปรับปรุงให้มีชีวิตอยู่เสมอ ซึ่งสอดคล้องสัมพันธ์กับวัยอยากรู้อยากเห็นและเปี่ยมล้นด้วยจินตนาการของเด็กอยู่แล้ว องค์ความรู้ที่ได้จากการค้นหาและสืบสวนอย่างมีวิจารณญาณ ทั้งจากหลักฐานทางวัตถุและคำบอกเล่าจากความทรงจำของผู้อาวุโสในชุมชนจะเป็นตาข่ายของความทรงจำเล็กๆ ที่ทุกคนร่วมกันถักทอขึ้นมา เพื่อให้ได้เรียนรู้จดจำและสืบสานกันต่อไป พร้อมทั้งทำให้สายสัมพันธ์ของคนในชุมชน และระหว่างชุมชนกับสถานศึกษาในพื้นที่ได้ใกล้ชิดและกระชับแน่นหนาขึ้นมากยิ่งขึ้น

3. ข้อเสนอแนะต่อชุมชนท้องถิ่นอื่นๆ

ผลการวิจัยเรื่องนี้ทำให้ชุมชนท้องถิ่นอื่นๆ ได้มีมุมมองในการทำความเข้าใจมิติการต่อสู้ของชาวชุมชนตลาดสามชุก ด้วยการรื้อฟื้นอดีต/ประวัติศาสตร์/ความทรงจำของผู้คนในชุมชนชนให้กลายเป็นความทรงจำร่วมทางสังคม ปฏิบัติการดังกล่าวได้สร้างให้ชาวตลาดสามชุกเกิดจิตสำนึกของความเป็นพวกเดียวกัน ค้นพบอัตลักษณ์และทุนทางวัฒนธรรมที่ได้สั่งสมมาจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษซึ่งสามารถนำไปพัฒนาและต่อยอดเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจขึ้น ได้ส่งผลให้ชาวตลาดสามชุกมองเห็นทางเลือกและทางรอดในการต่อสู้กับภัยคุกคามจากกระแสโลกาภิวัตน์และบริโภคนิยมด้วยตนเอง อันเป็นการสร้างความแข็งแกร่งทางปัญญาในการปรับตัวและทักษะในการแก้ไขปัญหาต่อไปในอนาคต ซึ่งชุมชนท้องถิ่นอื่นสามารถนำไปศึกษาและบูรณาการเพื่อประยุกต์ใช้ในส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนในบริบทของตนเอง

4. ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การคืนชนต่อสู้ของชาวตลาดสามชุกโดยการเรียนรู้ ปรับตัวและแสวงหาแนวทางในการปกป้องรักษาและช่วงชิงพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยมาจากกรมธนารักษ์ด้วยตนเอง แสดงให้เห็นว่าความเป็นชุมชนและวัฒนธรรมชุมชนยังมีได้ถูกทำลายไปโดยสิ้นเชิง แม้ว่าลักษณะทางกายภาพของตลาดจะถูกทำให้เปลี่ยนแปลงไป ในทางตรงกันข้ามชาวตลาดสามชุกได้กลับไปหาอัตลักษณ์ของตัวเองในอดีตและนำมา

ผลิตใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งหมายถึงว่าจิตสำนึกของความเป็นชุมชนยังดำรงอยู่ ศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองและจัดการกับวิถีชีวิตของตนเองยังสามารถปรับเปลี่ยนและพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการและการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยได้ ปฏิบัติการหรือวาทกรรมของชาวตลาดสามชุกเพื่อตอบโต้กับกระแสโลกาภิวัตน์และทุนนิยมจึงเป็นสิ่งที่หน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติควรให้ความสนใจและให้ความสำคัญต่อการวางแผนพัฒนาชนบท โดยทบทวนตรวจสอบทิศทางการพัฒนาให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทุนทางวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนเป็นสำคัญ

บรรณานุกรม

- กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2553). *แผนที่มาตรฐานการแบ่งลุ่มน้ำหลักและลุ่มน้ำสาขาของประเทศไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- กรมศิลปากร. (2510). *โคลงนิราศสุพรรณของสุนทรภู่ฉบับสมบูรณ์ พร้อมด้วยเชิงอรรถและแผนที่สังเขปแสดงระยะเดินทาง*. พระนคร: กรมศิลปากร.
- กิตติ ตันไทย. (2520). *คลองกับระบบเศรษฐกิจของไทย (2367-2453)*. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกเชิงอนุรักษ์. (2551). *สืบสานงานศิลป์ถิ่นสามชุก*. พิมพ์ครั้งที่ 3. มปท.มปป.
- ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. (2504). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3*. พระนคร: คุรุสภา. _____ . (2517). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 เล่ม 2*. พระนคร: คุรุสภา.
- ชยันต์ วรรณะภูติ. (2543). คนเมือง: ตัวตน การผลิตซ้ำสร้างใหม่ และพื้นที่ทางสังคมของคนเมือง. ใน *เอกสารจากการเสวนาทางวิชาการเรื่อง คนเมืองท่ามกลางบริบทการเปลี่ยนแปลง*. หน้า 19-21. ถ่ายเอกสาร.
- ชาย โภธิสิตา. (2552). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร์. (2549). *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกสิทธิ์ และความเป็นอื่น*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ซีเกฮารู ทานาเบ้. (2518 ตุลาคม – 2519 มกราคม). การชลประทานเพื่อการเกษตรในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย. *วารสารธรรมศาสตร์*. 5 (2): 71-72.
- ณัฐวุฒิ อิศวโกวิทวงศ์และคณะ. (2550). *ย่านตลาด 100 ปี สามชุกกับกลไกชุมชนในมิติการอนุรักษ์*. กรุงเทพฯ: โครงการปฏิบัติการชุมชนและเมืองน่าอยู่ มูลนิธิชุมชนไท.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จฯ กรมพระยา. (2511). *เอกสารตรวจราชการเมืองนครไชยศรี*. ใน *หนังสือแจกในงานฌาปนกิจศพหม่อมลำดวน ดิศกุล ณ อยุธยา 22 กรกฎาคม 2511*. พระนคร: คุรุสภา.
- ธนากร วัฒนกุล. (2550). *การเมืองเรื่องพื้นที่: พลวัตทางสังคม (กรณีศึกษาชุมชนป้อมมหากาฬ)*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิชาการ 14 ตุลาคม.

- ธีระ แก้วประจันต์. (2534). *สภาพเศรษฐกิจมณฑลนครชัยศรี พ.ศ.2438-2475*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ธีระชาย อักษรดิษฐ์ และคณะ. (2545). *ล้านนา จักรवाल ตัวตน และอำนาจ*. กรุงเทพฯ: โครงการ อาณาบริเวณศึกษา 5 ภูมิภาค สกว.
- ปราโมทย์ ภัคดีณรงค์. (2547). *การเมืองของสุนทรียภาพผ้าขึ้นตีนจกกับกระบวนการรื้อฟื้น วัฒนธรรมแม่แจ่ม*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การพัฒนาสังคม). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). (ซีดีรอม). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- พรรณงาม เหล่าธรรมสารและปรีดา คงแป้น. *ย้อนมอง...สามชุกตลาดร้อยปี...กว่าจะถึงวันนี้*. เอกสาร ในโอกาสรับมอบรางวัลอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ชุมชนสามชุก ตลาดร้อยปี 11 ธันวาคม 2552.
- พระครูสุวรรณวิจิตร. (มปป.). *หนังสือสวดมนต์วัดสามชุก*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช- วิทยาลัย.
- พัฒนา กิติอาษา. (2546). *มานุษยวิทยากับการศึกษาปรากฏการณ์โหยหาอดีตในสังคมไทยร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2521). *การผลิตและการค้าข้าวในภาคกลางตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 (พ.ศ.2411-2475)*. วิทยานิพนธ์ อ.ม.(ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ภูริทัต ไชยเศรษฐ์. (2547). *ชุมชนป้อมมหากาฬ: การสร้างและต่อรองความหมายในพื้นที่ทางสังคม*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(พัฒนาชุมชน). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- มณฑล คงแถวทอง. (2527). *เศรษฐกิจข้าวและน้ำตาลทรายในกลุ่มแม่น้ำท่าจีน พ.ศ.2398-2453*. วิทยานิพนธ์ อ.ม.(ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.
- ยังยุทธ ชูแฉ่น. (2551). *ครั้งศตวรรษแห่งการค้นหาและเส้นทางสู่นาคตประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.).

- ยงยุทธ บุญเจริญกิจ. (2545). *กระบวนการสร้าง ต่อดวงความหมายของวัดในฐานะที่เป็นพื้นที่ทางสังคม: กรณีศึกษาวัดประทุมคงคาและวัดไตรมิตรวิทยาราม*. วิทยานิพนธ์ สค.ม. (สังคมวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- รุจ รัตนพานู. (2547). *แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี*. วิทยานิพนธ์ สค.ม.(สถาปัตยกรรม). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- จำไพ อุดมไพจิตรกุล. (2526). *การแสวงหารายได้ของแผ่นดินภายในราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2398-2458*. วิทยานิพนธ์ อ.ม.(ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.
- วารุณี ไอสถารมย์. (2547). *เมืองสุพรรณบนเส้นทางการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ พุทธศตวรรษที่ 8 - ต้นพุทธศตวรรษที่ 25*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2550, พฤษภาคม-สิงหาคม). *นิราศเมืองสุพรรณของสุนทรภู่และเสมียนมี: บันทึกการเดินทางและการอ่านเพื่อเข้าถึงเรื่องเล่าท้องถิ่น*. *รัฐศาสตร์สาร*. 28 (2): 330-331.
- วิภาณี กาญจนานาญกุล. (2545). *ขนมไทยและวัฒนธรรมการบริโภค: กรณีศึกษาตลาดดอนหวาย*. วิทยานิพนธ์ สค.ม.(มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ศิวกานท์ ปทุมสูติ, สุนันทา สุนทรประเสริฐ และอรอนงค์ ไชคสกุล. (2534). *ตำนานท้องถิ่นสุพรรณบุรี*. ม.ป.ท.: สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี.
- ศิลปกิจ ตีชันติกุล. (2546). *หุ่นน้ำเวียดนาม*. กรุงเทพฯ : โอเอส พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. (2551). *หลวงพระบางเมืองมรดกโลก: พื้นที่พิธีกรรมและการท่องเที่ยวเชิงอัตลักษณ์ในกระแสโลกาภิวัตน์*. ป.ร.ด. (ไทศึกษา). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- สมคิด ศรีสิงห์. (2515). *การบริหารภาษีอากรในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น*. กศ.ม.(ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยวิชาการศึกษา. ถ่ายเอกสาร.
- สมฤทัย เสือปาน. (2549). *รูปแบบการสื่อสารในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี*. นศ.ม. (นิเทศศาสตร์พัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สิริกมล ศรีเดช. (2545). *ตลาดดอนหวาย: พื้นที่แห่งการท่องเที่ยวและการบริโภค*. วิทยานิพนธ์ สค.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

- สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์. (2532). *ประวัติศาสตร์สังคมของชุมชนในลุ่มน้ำท่าจีน*. มปท.มปพ.
 _____. (2554). *ประวัติศาสตร์สังคมของชุมชนลุ่มน้ำท่าจีน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.
- สุวิทย์ ไพทยวัฒน์. (2521). *วิวัฒนาการเศรษฐกิจชนบทในภาคกลางของประเทศไทยระหว่าง พ.ศ.
 2394- 2475*. อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
 ถ่ายเอกสาร.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2540). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
 เลขาธิการวุฒิสภา.
- สำนักงานทางหลวงที่ 10 สุพรรณบุรี. (30 มิถุนายน 2530). หนังสือที่คค 0609/14364 เรื่อง ขอมอบ
 โอนทางให้กรมทางหลวงเพื่อบูรณะปรับปรุงให้เป็นทางลาดยาง.
 _____. (8 ธันวาคม 2535). หนังสือที่คค 0616/2/11/2631 เรื่อง ขอรับมอบเส้นทางของกรม
 ชลประทานเพื่อก่อสร้าง.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2548). *ประวัติศาสตร์เพื่อชุมชน: ทิศทางใหม่ของการศึกษาประวัติศาสตร์*.
 กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.).
- _____. (2553). *ระหว่างประวัติศาสตร์กับความทรงจำ: ประวัติศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นภาคเหนือ*.
 ถ่ายเอกสาร.
- อมรา จันทมานะ. (2548). *กระบวนการติดต่อสื่อสารภายในชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษา ชุมชนตลาด
 สามชุก ตำบลสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(พัฒนาชุมชน).
 กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- อภิญา เพ็องฟูสกุล. (2543). *พื้นที่ในทฤษฎีสังคมศาสตร์. ใน สังคมศาสตร์*. วารสารวิชาการ
 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 12 (2) : 65-102.
- อรุณี จำปานิล. (2550). *ประวัติศาสตร์ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ระหว่างปีพ.ศ.2466-
 2544*. วิทยานิพนธ์ อ.ม.(ประวัติศาสตร์ศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
 ศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.
- เอกรินทร์ พึ่งประชา. (2545). *พระราชู: “ประเพณีประดิษฐ์” แห่งวัดศิระชะทอง*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
 (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- Hobsbawm, Eric and Ranger, Terence. (1983). *The Invention of Tradition*. London :
 Cambridge University Press.
- Lefebvre, Henri. (1991). *The Production of Space*. Malden, Massachusettes : Blackwell
 Publishers. (Translated by Donald Nicholson-Smith).

Peleggi, Maurizio. (2002). "Introduction : From National Heritage to World Cultural" in *The Politics of Ruins and the Business of Nostalgia*. Bangkok: White Lotus.

Rosaldo, Renato. (1993). "Imperialist Nostalgia" in *Culture and Truth*. London: Routledge.

สัมภาษณ์

กฤติยา เสริมสุข. (2554, 2 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ศศิลักษณ์ กมลศักดิ์ดาวิกุล ที่ตลาดสามชุก.

ชัชวาลย์ วัฒนไกร. (2554, 2 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ศศิลักษณ์ กมลศักดิ์ดาวิกุล ที่ตลาดสามชุก.

ฐากร พรหมรักษ์. (2554, 4 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ศศิลักษณ์ กมลศักดิ์ดาวิกุล ที่ตลาดสามชุก.

ทับทิม แก้วกิ่ง. (2554, 24 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ศศิลักษณ์ กมลศักดิ์ดาวิกุล ที่ตลาดสามชุก.

คณิน อุดมภักดีพงศ์. (2554, 6 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ศศิลักษณ์ กมลศักดิ์ดาวิกุล ที่ตลาดสามชุก.

ปรีดา คงแป้น. (2554, 16 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ศศิลักษณ์ กมลศักดิ์ดาวิกุล ที่ตลาดสามชุก.

พงษ์วิน ชัยวิรัตน์. (2554, 3 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ศศิลักษณ์ กมลศักดิ์ดาวิกุล ที่ตลาดสามชุก.

พิชัย ไม่หวาด. (2554, 4 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ศศิลักษณ์ กมลศักดิ์ดาวิกุล ที่ตลาดสามชุก.

มงคล ศิวะนันต์วงษ์. (2554, 5 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ศศิลักษณ์ กมลศักดิ์ดาวิกุล ที่ตลาดสามชุก.

ระเบียบ ยิ่งเจริญ. (2554, 15 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ศศิลักษณ์ กมลศักดิ์ดาวิกุล ที่ตลาดสามชุก.

สุเทพ อ่อนวิมล. (2554, 7 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ศศิลักษณ์ กมลศักดิ์ดาวิกุล ที่ตลาดสามชุก.

อนัญญา สิทธิวีณา. (2554, 17 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ศศิลักษณ์ กมลศักดิ์ดาวิกุล ที่ตลาดสามชุก.

อรุณลักษณ์ อ่อนวิมล. (2554, 9 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ศศิลักษณ์ กมลศักดิ์ดาวิกุล ที่ตลาด

สามชุก.

อำนาจ เย็นสบาย. (2554, 2 สิงหาคม). สัมภาษณ์โดย ศศิลักษณ์ กมลศักดิ์ดาวิกุล ที่มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทร์วิโรฒ.

เอกदनัย อมตรธรรม. (2554, 12 มีนาคม). สัมภาษณ์โดย ศศิลักษณ์ กมลศักดิ์ดาวิกุล ที่ตลาดสามชุก.

เอกพงษ์ อมตรธรรม. (2554, 22 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์โดย ศศิลักษณ์ กมลศักดิ์ดาวิกุล ที่ตลาด

สามชุก.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ-ชื่อสกุล	นางสาวไศยลักษณ์ กมลศักดิ์วิกุล
วันเดือนปีเกิด	2 มกราคม 2512
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	905 หมู่บ้านศิवालีย์ แขวงวัดอรุณ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร 10600
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์ประจำสำนักวิชาศึกษาทั่วไป คณะอุตสาหกรรมบริการ วิทยาลัยดุสิตธานี
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	วิทยาลัยดุสิตธานี เลขที่ 1 ซอยแก่นทอง แขวงหนองบอน เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร 10250
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2533	อักษรศาสตรบัณฑิต (อบ.) มหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ.2539	สังคมสงเคราะห์ทางการศึกษา(สศ.ม.) จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ.2549	การบริหารงานวัฒนธรรม (ศศ.ม.) จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
พ.ศ.2556	ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ศศ.ด.) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ